

ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ
«ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ»

МАТЕРІАЛИ
IV ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

20 грудня 2024 року

**м. Київ
2024**

УДК 339.98

Рекомендовано до друку Вченою радою ДНДПМЕ
(протокол № 11 від 24 грудня 2024 р.)

Економіка України в умовах воєнного часу: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 20 грудня 2024 р. – К.: ДНДПМЕ, 2024. – 410 с.

Організаційний комітет:

Галасюк Віктор Валерійович – начальник відділу модернізації механізмів управління економікою ДНДПМЕ, доктор економічних наук.

Гужва Ігор Юрійович – перший заступник директора ДНДПМЕ, доктор економічних наук.

Іванов Євген Іванович – начальник відділу аналізу і прогнозування міжнародної торгівлі ДНДПМЕ, кандидат економічних наук, старший дослідник.

Квач Ярослав Петрович – головний науковий співробітник відділу фінансової політики ДНДПМЕ, доктор економічних наук.

Неботов Петро Григорович – директор Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки, кандидат економічних наук.

Онищенко Володимир Пилипович – головний науковий співробітник відділу модернізації механізмів управління економікою ДНДПМЕ, доктор економічних наук.

Пулій Оксана Василівна – завідувач відділу аспірантури і докторантури.

ISBN: 978-617-7047-54-3

У збірнику представлено виклад доповідей та матеріалів, поданих на IV Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Економіка України в умовах воєнного часу», яка відбулася на базі Державного науково-дослідного інституту інформатизації і моделювання економіки 20 грудня 2024 року.

© ДНДПМЕ, 2024

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні пані та панове!

Хочу розпочати вітальне слово з подяки силам безпеки та оборони України, завдяки щоденному подвигу яких протягом уже трьох років ми маємо можливість жити та працювати на благо нашої Батьківщини. Також прошу хвилиною мовчання вшанувати тих наших захисників та захисниць, які у боротьбі за волю і незалежність віддали найцінніше – власне життя. Вічна пам'ять героям!

Щиро вдячний всім науковцям, які у цей надскладний для України час безупинно працюють над пошуком шляхів та механізмів подолання тих безпрецедентних викликів для вітчизняної економіки, що постали з початком широкомасштабного вторгнення російського агресора у нашу країну. В рамках проведення IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Економіка України в умовах воєнного часу» ми ставимо за мету обговорити поточні напрацювання вчених-економістів з питань подолання наслідків воєнних дій та пошуку інструментів збереження й зміцнення національного господарського механізму України в умовах викликів сьогодення.

Цього року актуалізувалися нові виклики для збереження стійкості нашої економіки: перспектива запровадження механізму вуглецевого коригування імпорту (СВАМ), нові обмеження в експорті української продовольчої продукції до ЄС і невизначена перспектива продовження автономного преференційного торгового режиму ЄС для України. Усе це потребує невідкладних рішень на найвищому політичному рівні, які, у свою чергу, мають ґрунтуватися на фаховому економічному аналізі наукової спільноти.

Бажаю всім учасникам конференції плідної праці, конструктивного діалогу та нових інтелектуальних здобутків, що сприятимуть розвитку вітчизняної науки і зміцненню української економіки перед загрозами воєнного часу.

Петро НЕБОТОВ

кандидат економічних наук, директор
Державного науково-дослідного інституту
інформатизації та моделювання економіки

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Гужва І.Ю., Іванов Є.І.

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ АКТИВІЗАЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС..... 12

Вергелюк Ю.Ю., Ганцяк М.О.

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ГАРАНТІЙ В ЕКОНОМІЧНОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ..... 17

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Бессонов Р.О.

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ..... 22

Білянівський Р.П.

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 27

Бордичев А.В.

СТРАТЕГІЯ ТА ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД ... 30

Вербицький Д.А.

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ БІОГАЗУ В ПЕРЕРОБНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ..... 35

Гапонюк О.Д.

ІНЖЕНЕРІЯ ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 39

Гачков С.М.

ВИБІР СТРАТЕГІЇ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ЗМІН ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА .. 44

Глухов В.В.

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В СТИМУЛЮВАННІ РОЗВИТКУ АПК 47

Говоруха Д.В.

НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ..... 50

Гончаренко К.О.

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ЕКО-ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ В УКРАЇНІ 54

Дідик О.С. СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК ОСНОВА РОЗБУДОВИ КРАЇНИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	59
Дорош В.І. АНТИКРИЗОВЕ ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	64
Засць Є.В. ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ: УКРАЇНА У ПРАКТИЦІ МІЖНАРОДНИХ АНТИДЕМПІНГОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ	68
Ільницький О.В. ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	72
Квітка А.С. СУТІСНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	77
Когут О.Ю. ПЕРЕДУМОВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄДИНОГО ЦИФРОВОГО РИНКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	79
Конкін Д.О. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТРУКТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У ПЕРЕРОБНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ.....	84
Кончаківський О.О. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ	88
Коровченко В.В. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ СТАЛОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	92
Кривошея Р.О. ДЕРЖАВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У МАШИНОБУДІВНИЙ СЕКТОР В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ ...	98
Куц В.В. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТВОРЕННЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ У ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЧНИХ ВИКЛИКІВ	103

Лапченко Є.І.

КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ ТА ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК РИНКУ
ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ..... 107

Лозовий І.В.

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ
НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ..... 113

Малюк Т.М.

ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ПРОМИСЛОВИЙ СЕКТОР
ЕКОНОМІКИ 117

Мельник В.М.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В
УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ 120

Мельник М.М.

СТРАТЕГІЇ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ
ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИТОРІВ 124

Мостицький Я.Ю.

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ТА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ЖИТЛОВОГО ФОНДУ УКРАЇНИ 129

Нестерчук В.Ю.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ..... 133

Нечвоглод О.А.

ПРОБЛЕМИ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЛІФТОВОГО
ОБЛАДНАННЯ В УКРАЇНІ 138

Пономаренко А.Г.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ..... 143

Рогузько О.В.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ
ЕКОТЕХНОПАРКІВ ЯК ІННОВАЦІЙНИХ СТРУКТУР СТАЛОГО
РОЗВИТКУ 148

Самойленко Р.Л.

МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ІТ-КЛАСТЕРІВ В УМОВАХ КОНЦЕПЦІЇ СМАРТ-
ЕКОНОМІКИ 151

Свиридов О.А. СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	156
Себало А.О. ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	162
Смик А.Л. ЕКСПОРТНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОБОРОННО- ПРОМИСЛОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС ...	167
Терещенко А.О. ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ	175
Третяк В.А. БАЗОВІ ЕЛЕМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	180
Шевчук Є.О. ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ЯК ДОМІНАНТА У СТИМУЛЮВАННІ ІТ-СФЕРИ КРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.	185
СЕКЦІЯ 2. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК	
Бойко І.В. ФІНАНСОВІ ДРАЙВЕРИ РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	191
Бойко В.В. БАЗОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД	196
Болдов А.О. БАНКІВСЬКІ ПОСЛУГИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	201
Вісягін О.О. ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА СТІЙКІСТЬ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	205
Гелевера Д.А. ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	209

Глибокий П.М. ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ	213
Грицай М.М. МОНЕТИЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК НЕОБХІДНИЙ ФАКТОР ЇЇ ВІДНОВЛЕННЯ	217
Гудзь О.В. ГАРМОНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ ЄС	222
Дородько В.В. АКТУАЛЬНІСТЬ FINTESН ЯК ОСНОВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	227
Дорош Б.О. УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД	233
Ільченко В.О. ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ.....	238
Корольов Р.Г. ПІДТРИМКА ПРОБЛЕМНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	242
Краснопольов О.Г. ОСОБЛИВОСТІ ХЕДЖУВАННЯ ВАЛЮТНИХ РИЗИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ДЕРИВАТИВІВ	248
Криворучко В.О. ФІНАНСОВІ СТИМУЛИ РОЗБУДОВИ ІПОТЕЧНОГО РИНКУ В КОНТЕКСТІ ПОСТВОЄННОГО МІСТОБУДУВАННЯ	253
Лесік К.О. ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ	258
Лисенко Т.І. ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ СПЕЦІАЛЬНИХ МЕХАНІЗМІВ РЕФІНАНСУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПРОДУКТИВНОГО ПІДТРИМАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ЛІКВІДНОСТІ ТА КРЕДИТНОЇ АКТИВНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ І ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	263

Луговий П.І. ДЕРЖАВНІ ОБЛІГАЦІЇ (ОВДП) ЯК КЛЮЧОВИЙ МЕХАНІЗМ ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	268
Мельник В.В. СУЧАСНІ ТРЕНДИ БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙ ТА ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ	271
Мошуровський О.В. СТИМУЛЮВАННЯ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	275
Онiшко М.М. МИТНО-ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	280
Остапeць О.В. ДЕРЖАВНЕ СТИМУЛЮВАННЯ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	283
Пономаренко А.С. ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	288
Русанов О.О. ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ НА ПОРТФЕЛЬНІЙ ОСНОВІ ЯК ФОРМА СПІВПРАЦІ БАНКІВ, ПОЗИЧАЛЬНИКІВ ТА ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ	291
Руденко Р.М. БАЗОВІ ЗАСАДИ СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ	294
Семенов О.С. ПРІОРИТЕТИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	299
Сироватка С.Г. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ	302
Стасюк Є.О. РОЗВИТОК БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ	307
Столяренко Д.В. БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ.....	313
Ткачук В.В. СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ГРОМАД У СФЕРІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	317

Усачов А.І. ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У МОНІТОРИНГУ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	322
Філіпов Д.В. КЛЮЧОВІ ПРІОРИТЕТИ ЗМІЦНЕННЯ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	326
Фролов Д.С. БАНКИ УКРАЇНИ ЯК УЧАСНИКИ ФОНДОВОГО РИНКУ	331
Чернецький К.Ю. МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	335
Ярмішко А.О. ВПЛИВ ВНУТРІШНІХ ТА ЗОВНІШНІХ ЧИННИКІВ НА ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ.....	338
СЕКЦІЯ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ	
Волков Б.Г. СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ САНАЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	343
Дьомін М.К. РОЛЬ МОНІТОРИНГУ ІНФОРМАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ АРХІТЕКТУР У ПІДВИЩЕННІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	348
Злочевський О.М. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	353
Кисельов Є.В. ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ТА ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ	356
Матицин І.В. АВТОМАТИЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЯК НАПРЯМ ВИРІШЕННЯ ВИКЛИКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВІЙНОЮ В УКРАЇНІ.....	361
Пасічник О.М. УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	365
Пасічник С.М. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ У СФЕРІ РОЗРОБКИ, ВИРОБНИЦТВА ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ФАСАДНИХ СИСТЕМ	371

Овсянніков І.А. ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР БІЗНЕСУ	375
Пузирьов С.О. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ ІНТЕГРОВАНИМИ СТРУКТУРАМИ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ	381
Степасюк П.В. ВПРОВАДЖЕННЯ LEAN-ФІЛОСОФІЇ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ	387
Чаплигін П.М. ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СИСТЕМІ РИНКОВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	391
Шевченко С.Б. ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	394
Шевчук А.Л. ОПТИМІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БУДІВЕЛЬНОЇ КОМПАНІЇ.....	399
Шур І.М. ЕКОЛОГІЗАЦІЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	404

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Гужва І.Ю.

*д.е.н., перший заступник директора,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

Іванов Є.І.

*к.е.н., с.д., начальник відділу
аналізу і прогнозування міжнародної торгівлі,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ АКТИВІЗАЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄС

Безпрецедентні виклики вторгнення у лютому 2022 р. стали новітнім каталізатором розвитку торгово-економічної співпраці та інтеграції України до ЄС. Частка ЄС у зовнішньоторговельному обороті України сягнула 56%, однак відбулося це на тлі розгортання кризових процесів в українській економіці, блокування традиційних торгових шляхів та зменшення обсягів торгівлі з рештою країн світу (рис. 1).

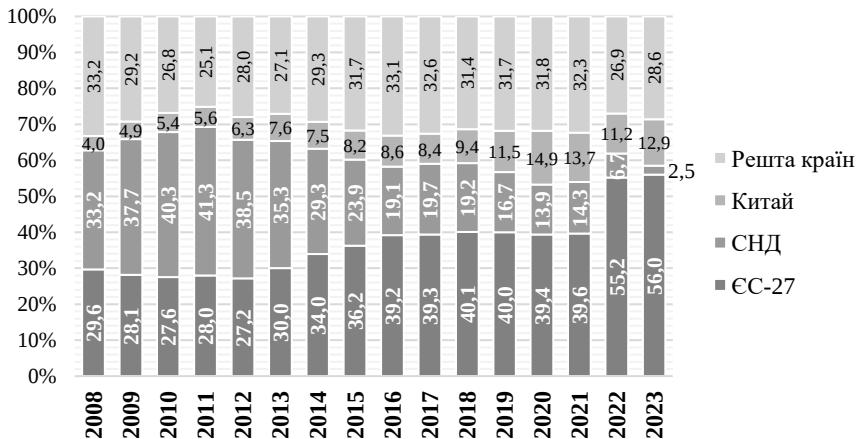

Рис. 1. Географічна структура зовнішньоторгового обороту України
Джерело: укладено авторами за даними [1]

Структура експортних потоків з України до ЄС зазнала відчутної примітивізації: переважну більшість у них посіла продукція сільського господарства і харчової промисловості, тоді як частка металургійної і машинобудівної продукції різко скоротилася. Водночас у структурі імпорту переважають нафтопродукти, машинобудівна, хімічна й інші види продукції з високим рівнем технологічності та доданої вартості. Це визначає нерівномірний обмін і посилює дефіцит торгового балансу України.

Відтак актуалізується проблема аналізу і пошуку аргументів для забезпечення кращого доступу на ринки ЄС за всією номенклатурою товарів та послуг українського виробництва, зокрема через предметне обґрунтування взаємної вигоди сторін від обопільної лібералізації торгівлі. Важливим на цьому шляху є також вирішення внутрішніх регуляторних проблем і вдосконалення економічної політики держави для усунення вузьких місць і сприяння виходу на ринки європейських країн.

Безпрецедентним вікном можливостей для посилення ролі України в економіці ЄС виступає усвідомлення останньою гострої необхідності у досягненні відкритої стратегічної автономії шляхом переорієнтації міжнародних ланцюгів доданої вартості для зменшення економічної залежності від геополітичних конкурентів і налагодження тіснішого торговельно-інвестиційного співробітництва з географічно ближчими країнами-партнерами, які розділяють з ЄС спільні цінності та підходи до справедливої торгівлі та конкуренції [2]. Прикладами відповідної політики на сьогодні виступають *friendshoring* та *nearshoring*, і за обома цими підходами Україна є одним із найбільш природних та очевидних партнерів для ЄС.

Україна має можливість допомогти ЄС забезпечити його стратегічну автономію у таких життєво важливих сферах, таких як забезпечення європейської промисловості критичними матеріалами (на території України наявні поклади 24 із 34 критичних матеріалів) [3], посилення конкурентоспроможності ЄС у низці передових галузей (авіакосмічна, ОПК, ІКТ тощо) та зменшення вуглецевих викидів від міжнародних перевезень (адже переміщення ланцюгів створення

вартості у сусідню країну сприятиме скороченню транспортного плеча), забезпечення продовольчої безпеки Європи і цінової стабільності на світовому ринку аграрної продукції при розгортанні руйнівних наслідків кліматичних змін для агросекторів низки країн Глобального Півдня.

Ключовий меседж, який українська влада і ділова спільнота мають донести до європейських партнерів, полягає у тому, що для подолання новітніх геополітичних викликів та повернення собі лідерських позицій на міжнародній арені ЄС потребує України не менше, ніж вітчизняна економіка потребує підтримки в умовах ведення екзистенційної війни на виживання. В інтересах ЄС переорієнтувати ланцюги постачання і виробництва з країн – геополітичних супротивників в Україну у низці галузей, поглибити співпрацю з Україною для досягнення стратегічної автономії, уникати запровадження нових бар'єрів на імпорту української продукції та усунути ті, які блокують її доступ на ринок ЄС.

У відповідності до вказаних принципів, найважливішими пунктами донесення української позиції до партнерів з ЄС вбачаються:

- на практичних кейсах аргументувати європейським партнерам доцільність заміщення їх імпорту з РФ, РБ та країн – геополітичних конкурентів передусім продукцією українського виробництва у тих галузях, де вітчизняний бізнес продемонстрував високий виробничо-експортний потенціал, навіть у вкрай несприятливих умовах воєнного часу [4];

- акцентувати на ролі України як найзручнішого партнера ЄС для *nearshoring* і *friendshoring*, який забезпечить скорочення транспортного плеча і викидів CO₂ від міжнародних перевезень для європейських ланцюгів поставок, розділяє з ЄС спільні цінності, розвиває систему державної підтримки промисловості та зберігає значний інноваційний потенціал у галузях, в яких ЄС констатує гострий брак стратегічної автономії (авіакосмічна галузь, ОПК, ІКТ тощо);

- активізувати співробітництво та залучити інвестиції у розвідку родовищ і видобування в Україні критичних матеріалів для потреб

зеленого переходу та модернізації промисловості ЄС за принципової умови облаштування в Україні часткової переробки цих матеріалів і виготовлення виробів з них;

- наполягати на усуненні бар'єрів, повторно запроваджених в ЄС на українську сільськогосподарську і харчову продукцію, як таких, що шкодять насамперед перспективам продовольчої безпеки та розвитку промисловості країн ЄС, адже аграрний експорт України є потужним стабілізуючим чинником для світового і європейського продовольчого ринку;

- наполягати на необхідності відтермінування в ЄС запровадження стягнень за викиди вуглецю при імпорті української продукції у рамках СВАМ, оскільки в умовах воєнного часу відповідні галузі вітчизняної промисловості об'єктивно не мають можливості на масштабні проекти модернізації виробництва задля зменшення викидів CO₂, тоді як плата за їх викиди при поставках в ЄС заблокує значну частку вітчизняного експорту в ЄС (передусім металургійної продукції, цементу, добрив);

- активізувати процес укладання і практичного впровадження угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (АСАА) між Україною та ЄС, як такої що забезпечить усунення найбільших реальних бар'єрів у доступі вітчизняної промислової продукції на ринок ЄС, пов'язаних із непосильними витратами на процедури сертифікації та оцінку відповідності;

- переконувати ЄС у доцільності надання фінансової підтримки для облаштування індустріальних парків (ІП) та використання інших інструментів державного стимулювання промислового розвитку в Україні, що полегшить європейському бізнесу переміщення своїх виробничих ланцюгів до України та зніме для співтовариства значну частку тягара політики згуртованості після вступу України в ЄС, оскільки бурхлива індустріалізація сприятиме зростанню ВНД на душу населення в Україні у процесі підготовки до вступу.

Для якнайширшого використання усіх можливостей економічного зростання, які відкриває перед Україною перспектива євроінтеграції та вбудовування у відкриту стратегічну автономію ЄС, надзвичайно

важливим є удосконалення і розбудова в Україні внутрішньої політики щодо розвитку національного виробничого й експортного потенціалу, яка охоплюватиме такі кроки:

- збільшення фінансування на облаштування індустріальних парків;
- реалізація програми часткової компенсації капітальних інвестицій через податки відповідно до норм та принципів політики регіонального розвитку ЄС;
- запровадження програми часткової компенсації вартості вітчизняної техніки і обладнання для машинобудівних підприємств;
- створення банку розбудови і розвитку для надання довгострокового пільгового фінансування та консалтингової підтримки стратегічно важливих інфраструктурних, промислових та інноваційних проектів;
- створення мережі торгових представництв при посольствах України за кордоном;
- розширення локалізації та екологізація публічних закупівель;
- оптимізація структури митного тарифу України;
- лібералізація валютних обмежень у зовнішній торгівлі, передусім в частині збільшення граничних строків розрахунків за експортно-імпортними операціями.

Література:

1. UNCTAD Stat. Merchandise trade matrix, annual. (Last updated 24 Oct. 2023). URL: <https://unctadstat.unctad.org/datacentre/>
2. 2021 Strategic Foresight Report “The EU’s capacity and freedom to act”. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/strategic-foresight/2021-strategic-foresight-report_en
3. The future of European competitiveness: Report by Mario Draghi. URL: https://commission.europa.eu/topics/strengthening-european-competitiveness/eu-competitiveness-looking-ahead_en
4. Гужва І.Ю., Іванов Є.І. Заміщення українськими товарами імпорту з російської федерації, республіки білорусь в Україні, ЄС та світі. URL: <https://komprompol.rada.gov.ua/uploads/documents/31227.pdf>

Вергелюк Ю.Ю.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри
фінансових ринків та технологій,
Державний податковий університет*

Ганцяк М.О.

*доктор філософії, молодший науковий співробітник
відділу аналізу і прогнозування міжнародної торгівлі,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

РОЛЬ ДЕРЖАВНИХ ГАРАНТІЙ В ЕКОНОМІЧНОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Турбулентне економічне середовище в Україні сформоване під впливом ряду несприятливих чинників. Це обмежує доступ економічних суб'єктів до ринків позикового та інвестиційних капіталів. При цьому можливості самофінансування є обмеженими, а рівень платоспроможності залишається низьким. Повоєнний запуск економіки повинен стимулюватись фінансовими вливаннями, тобто – доступ до фінансування у різних формах повинен бути відкритим для господарюючих одиниць. Лише за таких умов можливе економічне відновлення та подальше зростання економіки.

Для забезпечення дії механізму кредитного важеля у відносинах між позичальником і кредитором в умовах підвищених ризиків необхідно залучити зацікавленого учасника, готового взяти на себе частину цих ризиків. Таку роль виконує держава, яка виступає гарантом виконання зобов'язань. Однак, для забезпечення мультиплікативного ефекту цього механізму державі необхідно не лише надавати гарантії, але й виконувати додаткові функції, зокрема: забезпечення контролю за етапністю реалізації інвестиційних процесів, захист інтересів інвесторів і позичальників, а також надання інфраструктурної підтримки. Водночас реалізація інвестиційних проєктів за участі держави як гаранта, особливо в Україні, стикається з низкою проблем. Недостатня розробленість механізмів взаємодії держави з позичальниками, кредиторами та іншими партнерами спричиняє дисбаланс у її функціонуванні.

В Україні державні гарантії здебільшого використовуються для залучення фінансових ресурсів від міжнародних фінансових організацій. У таких випадках держава бере на себе відповідальність за захист від ризиків, що закріплюється у відповідних договорах та угодах. На відміну від прямих державних позик, які збільшують обсяг державного боргу, державні гарантії є умовними зобов'язаннями. За умови своєчасного та ефективного використання таких гарантій держава звільняється від раніше взятих боргових зобов'язань. Особливістю гарантій є їх імовірнісний характер виконання, тоді як у разі прямого запозичення держава зобов'язана погашати борг в обов'язковому порядку. «Державні гарантії є важливим інструментом державної боргової політики. Ключова роль полягає у стимулюванні та активізації інвестиційної активності в країні та наданні фінансової підтримки пріоритетним галузям економіки. Вищезазначене підтверджує наявність переваг державних гарантій як інструменту державної боргової політики в порівнянні з прямими позиками держави» [1].

Попри очевидні переваги надання кредитів українським суб'єктам господарювання під державні гарантії, питання зростання частки гарантованого державного боргу у загальній структурі державного боргу України залишається актуальним. Гарантований державою борг, відповідно до чинного законодавства, являє собою загальну суму боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України щодо повернення отриманих та непогашених станом на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено державними гарантіями [2]. Серед переваг, які притаманні державним фінансовим гарантіям в контексті економічного відновлення України у порівнянні з прямими позиками, варто виокремити: ймовірнісний характер державних гарантій, що сприяє зменшенню боргового навантаження; доступ до нових джерел позикових ресурсів; залучення інвестицій у пріоритетні галузі та важливі проекти; перерозподіл ризиків між гарантом та позичальником; невисока вартість запозичень для компаній порівняно з альтернативними джерелами; інвестиційна спрямованість залучених фінансових ресурсів.

В той же час в Україні існує ряд проблем та перепон ефективній реалізації державних фінансових гарантій, як стимулюючого інструменту для економічного відновлення. В першу чергу проблеми стосуються накопиченого державою гарантованого боргу. Портфель державних боргових зобов'язань України за своєю структурою є досить незбалансованим. А частка гарантованого державного боргу в структурі сукупного державного боргу України – є значною, що створює загрози борговій безпеці. Все частіше науковці в усьому світі акцентують увагу на ризиках, які виникають через державні гарантії, і закликають до більш ретельного управління гарантованим державним боргом. Для прикладу: «дослідження проведене фахівцями світового банку в контексті оцінки ефективності управління боргом, виявило, що приблизно половина країн із низьким рівнем доходу та доходом нижче середнього не мали належної практики управління гарантованим боргом, і лише чверть усіх країн мала адекватну практику офіційної процедури затвердження, видачі та моніторингу гарантій. Загалом дослідження доводить, що управління гарантованим боргом виявилось менш суворим ніж управління прямими боргами» [3].

Також важливою проблемою реалізації фінансового гарантування держави є накопичення проблемної заборгованості в портфелі зобов'язань. Причиною нарощення яких стає низький рівень освоєння грошових ресурсів отриманих унаслідок запозичень. Через низьку інституційну спроможність як державного сектора, так і приватного, діючих проєктів залишається дуже мало. При цьому, чимало позик від МФО отримують приватні структури під державні гарантії, тим самим збільшується заборгованість держави [4].

Складність та багатоетапність процесу отримання позики суб'єктами господарювання під державні гарантії обумовлюють корупційні ризики. Враховуючи факт того, що Україна належить до країн з високим рівнем корупції, процедура отримання державних гарантій на кожному етапі містить корупційну загрозу. В цілому державні фінансові гарантії як спосіб фінансування суб'єктів господарювання та економіки в цілому, не позбавлений недоліків.

Серед них: неефективна система надання державних гарантій є джерелом загроз борговій безпеці та створює додаткове навантаження на бюджет; необхідність постійного моніторингу та контролю за ризиками; необхідність дотримання умов кредиторів; нав'язування кредитором власних умов використання коштів, технологій і способів реалізації проєкту.

Вищезазначене дає підстави припустити, що в Україні сформувалась неефективна система управління державними гарантіями, яка призводить до порушення боргової безпеки та підвищує ризики. В той же час, в умовах відновлення економіки, слід приділити пильну увагу налагодженню процесів фінансового гарантування та впровадження заходів з їх вдосконалення. Ці заходи стосуються встановлення макроекономічного контролю за гарантіями. Це реалізується шляхом нормативної фіксації обмежень розміру та частки державних гарантій. Також необхідними є заходи для покращення рішень щодо надання гарантій за допомогою таких інструментів: обмеження, умови, оцінка вартості гарантійні збори. Неминучим для підвищення ефективності управління державними гарантіями є вжиття заходів щодо забезпечення ретельного управління контролем надання державних фінансових гарантій. Це стосується звітності про гарантійні проєкти, домовленості про оплату та інші аспекти.

Таким чином, роль державних гарантій є ключовою у процесі економічного відновлення України. Завдяки забезпеченню доступу до фінансування для суб'єктів господарювання та стимулюванню інвестиційної активності, державні гарантії сприяють залученню капіталу до пріоритетних галузей. Вони мають низку переваг порівняно з прямими державними позиками, зокрема ймовірнісний характер зобов'язань, зменшення боргового навантаження та розподіл ризиків між учасниками. Водночас ефективність цих механізмів залежить від додаткових функцій держави, таких як контроль за реалізацією проєктів, захист інтересів сторін та інфраструктурна підтримка.

Отже, існують значні виклики у сфері реалізації державних гарантій. Основними проблемами залишаються високий рівень

гарантованого боргу, недостатня ефективність управління, корупційні ризики та низька інституційна спроможність. Для покращення ситуації необхідно впроваджувати заходи з удосконалення системи управління гарантіями, зокрема нормативні обмеження, прозорий моніторинг та підвищення якості ухвалення рішень. Лише за умови оптимізації цих процесів державні гарантії можуть стати дієвим інструментом економічного відновлення.

Література:

1. Вергелюк Ю.Ю., Болдова А.А., Москаленко Н.В. Роль державних гарантій в стимулюванні інвестиційної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. №1. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.1.67>
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
3. Lilia Razlog, Tim Irvin, Chris Marrison / A Framework for Managing Government Guarantees. *Discussion Paper MTI Global Practice*. 2020. №20. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/444621590552809834/pdf/A-Framework-for-ManagingGovernment-Guarantees.pdf>
4. Verheliuk, Y., & Hantsiak, M. (2024). Державні гарантії в контексті забезпечення боргової безпеки. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, 2(14), 95-102. Retrieved із <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/311>

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Бессонов Р.О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Європейська інтеграція відкриває нові можливості для підприємств легкої промисловості України, проте водночас ставить перед ними виклики щодо підвищення конкурентоспроможності, відповідності європейським стандартам якості та впровадження інновацій.

Інноваційні напрями розвитку підприємств легкої промисловості в контексті європейської інтеграції охоплюють широкий спектр стратегій і технологічних удосконалень, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності, екологічної стійкості та відповідності європейським стандартам якості [1; 6; 8; 11; 15]. Одним із ключових векторів розвитку є впровадження сучасних цифрових технологій, таких як автоматизація виробничих процесів, використання штучного інтелекту для оптимізації логістики, контролю якості та персоналізації продукції, що сприяє зменшенню витрат, підвищенню продуктивності та розширенню ринків збуту. Важливим аспектом є екологізація виробництва, що включає використання екологічно чистих матеріалів, переробку текстильних відходів та зменшення викидів у довкілля. У зв'язку з жорсткими екологічними вимогами ЄС підприємства легкої промисловості активно впроваджують концепцію сталого розвитку, застосовують безвідходні технології та виробляють продукцію з органічної сировини [2; 4; 7; 9; 12].

Інтеграція у європейські ринки передбачає адаптацію стандартів виробництва до вимог міжнародних сертифікацій, таких як OEKO-TEX, GOTS, ISO 14001 та інших, що підвищує довіру споживачів і відкриває доступ до нових партнерств із європейськими компаніями. Водночас підприємства розвивають нові бізнес-моделі, зокрема

модель «швидкої моди» (fast fashion), яка передбачає оперативне реагування на зміну попиту, а також модель «повільної моди» (slow fashion), орієнтовану на якість, довговічність і етичне виробництво. Крім того, цифровізація маркетингу та продажів, зокрема розвиток e-commerce платформ, використання технологій доповненої реальності для примірки одягу дозволяють підприємствам легкої промисловості розширювати свою аудиторію та ефективніше взаємодіяти з клієнтами [3; 5; 14; 17; 18].

На інноваційні напрями розвитку підприємств легкої промисловості в контексті європейської інтеграції впливають як зовнішні, так і внутрішні чинники, що визначають конкурентоспроможність, технологічний розвиток та адаптацію до нових ринкових умов. Одним із ключових зовнішніх чинників є нормативно-правове середовище, яке включає вимоги до якості продукції, екологічні стандарти, регламенти щодо безпечності виробництва та соціальної відповідальності. Європейська інтеграція передбачає гармонізацію національних стандартів із нормами ЄС, що вимагає від підприємств модернізації виробничих процесів і використання екологічно чистих технологій. Важливим чинником є доступ до фінансових ресурсів, включаючи європейські інвестиційні програми, грантову підтримку та кредити на впровадження інновацій. Окрім цього, глобалізаційні процеси впливають на посилення конкуренції, що змушує підприємства шукати нові підходи до виробництва, впроваджувати цифрові технології, автоматизацію та інтелектуальні системи управління [10; 13; 16; 19].

Серед внутрішніх чинників варто виокремити кадровий потенціал, рівень кваліфікації персоналу та здатність підприємства до організаційних змін. Інноваційний розвиток потребує залучення спеціалістів із сучасними знаннями та навичками, що стимулює підприємства до інвестування в навчальні програми та підвищення кваліфікації працівників. Крім того, стратегічне управління інноваціями, ефективне використання наукових досліджень і співпраця з університетами та дослідницькими центрами сприяють розробці новітніх матеріалів, технологій і методів виробництва. Інформаційно-комунікаційні технології відіграють важливу роль у трансформації бізнес-процесів, дозволяючи оптимізувати логістику, покращувати взаємодію з постачальниками та споживачами, а також

підвищувати ефективність маркетингових стратегій. Важливим аспектом є також орієнтація на сталість і екологічність, оскільки європейські ринки висувають високі вимоги до використання вторинної сировини, зменшення викидів і підвищення енергоефективності. Усе це створює необхідність для підприємств легкої промисловості адаптуватися до нових реалій, розробляти інноваційні продукти, підвищувати їхню якість та екологічну безпечність, що сприятиме їхній інтеграції у європейський економічний простір [3; 8; 11; 16; 18].

Також, інноваційний розвиток підприємств легкої промисловості в контексті європейської інтеграції забезпечує низку ключових переваг, що сприяють їхній конкурентоспроможності, ефективності та стійкому зростанню:

- інтеграція з європейським ринком відкриває доступ до сучасних технологій, передових виробничих рішень і новітніх матеріалів, що дозволяє підвищити якість продукції та її відповідність міжнародним стандартам;

- підприємства отримують можливість залучати європейські інвестиції та грантове фінансування, що сприяє модернізації виробничих потужностей, автоматизації процесів і зниженню собівартості продукції;

- адаптація до європейських вимог щодо екологічності та сталого розвитку дозволяє підприємствам не лише відповідати нормативним стандартам, а й підвищувати свою репутацію серед споживачів, які все більше віддають перевагу екологічно чистій продукції;

- впровадження інноваційних бізнес-моделей, цифрових технологій і сучасних методів управління дає змогу підприємствам швидше реагувати на зміни ринку, оптимізувати виробничі процеси та підвищувати продуктивність праці;

- розширення ринків збуту через відповідність європейським стандартам, що відкривають доступ до європейських споживачів та партнерів і сприяють збільшенню експорту [2; 7; 9; 13].

Таким чином, інноваційний розвиток дозволяє створювати нові робочі місця, підвищувати рівень професійної підготовки кадрів та сприяти загальному економічному зростанню галузі. Підприємства легкої промисловості, що впроваджують інноваційні рішення в умовах

європейської інтеграції, отримують стратегічні переваги, які забезпечують їм довгострокову стабільність та сприяють зміцненню їхніх позицій на глобальному ринку.

Література:

1. Антипенко Н.В., Веденіна Ю.Ю., Гнатенко І.А., & Пархоменко О.П. (2021). Фінансовий менеджмент ресурсозбереження інноваційно орієнтованих підприємств у контексті антикризової стратегії розвитку. *Агросвіт*, (23), 10-16.
2. Гнатенко І.А. (2019). Фундаментальні умови державного регулювання та підтримки інноваційного підприємництва. *Проблеми системного підходу в економіці*, (4 (1)), 37-43.
3. Зось-Кіор М.В., Радочин Ю.Г. (2015). Управління інформаційними логістичними потоками на підприємстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*, (13), 247-250.
4. Клочан І. В., Трегубов О. С., Гнатенко І. А., Парохненко О.С. Управління розвитком підприємництва в інноваційній економіці: моделювання ефективного використання ресурсів та мінімізація трансакційних витрат. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 5–10.
5. Лісняк С.І., Білокіз Є.В., Пузирьова П.В. Трансформація інноваційно-інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств в умовах післявоєнного відновлення. *Сучасні проблеми менеджменту : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ, 25 жовтня 2024 року. Київ : НАУ, 2024. С. 397–399.
6. Ложачевська О.М., Гнатенко І.А., Сухомлин Л. В., Мельник, О.Ю. Моделювання інфраструктури підприємництва неінноваційного управління на національному та регіональному рівнях в умовах децентралізації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. Вип. 18. С. 5–10.
7. Малюта Л.Я. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства : навчальний посібник. – Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2016. 232 с.
8. Ніфатова О.М., Пузирьова П.В. Аналіз існуючих підходів до побудови організаційно-економічного механізму формування та розвитку інноваційного потенціалу підприємств легкої промисловості. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2020. Вип. 2 (84). С. 31–39.

9. Ніфатова О.М., Пузирьова П.В. Методичні основи прогнозування інноваційної діяльності та діагностики інноваційного потенціалу підприємств легкої промисловості. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2020. Вип. 3 (85). С. 3–9.

10. Опаленко А.М., Коломицева О.В. Стратегія диверсифікації виробництва як інструмент інноваційного розвитку підприємства. *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки*. 2018. №50. С. 102–114.

11. Орлова-Курилова О.В., Гнатенко І.А., Рубежанська В.О. (2019). Державне регулювання інноваційної діяльності підприємництва як напрям забезпечення сталого розвитку економіки країни. *Економіка, управління та адміністрування*, 3 (89), 35–40.

12. Пузирьова П.В. Оцінка сучасного стану лідируючих підприємств Асоціації "Укрлегпром" та рейтинг їх інноваційного потенціалу. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 11 (234). С. 46–57.

13. Пузирьова П.В. Характеристика загального сучасного стану галузі легкої промисловості в Україні. *Економічний вісник університету*. 2020. Вип. 47. С. 97–105.

14. Садовський Є.П., Пузирьова П.В. Інноваційні кластери: особливості в контексті діджиталізації. *Науковий вимір осмислення та пошуку оптимальних моделей розвитку України: маркетинговий, економічний, фінансовий та управлінський аспекти*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 04-05 березня 2024 року. Київ : АПСВТ, 2024. С. 245–246.

15. Садовський Є.П., Тютюнник В.С., Пузирьова П.В. Роль персоналу в управлінні інноваційними кластерами ІТ-сфери в умовах турбулентності. *Сучасні проблеми менеджменту* : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовтня 2024 року. Київ : НАУ, 2024. С. 335–337.

16. Садовський Є.П., Пузирьова П.В. Цифровізація бізнес-структур як феномен інноваційного розвитку. *Іноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості* : матеріали IV Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Київ, 17 листопада 2023 року. Т.2. Київ : КНУТД, 2023. С. 214–218.

17. Синиця С.В., Ніконенко О.В., Пузирьова П.В. Стимулювання інноваційного розвитку бізнес-процесів в умовах смарт-економіки.

Сучасні проблеми менеджменту : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовтня 2024 року. Київ : НАУ, 2024. С. 351–353.

18. Olshanska O.V., Puzyrova P.V. The innovative potential of integrated business structures: theoretical and methodological framework for evaluation and implementation. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2022. № 1 (6). С. 56–66.

19. Shcherbak V., Puzyrova P. The forecasting the level of development of innovative potential of textile enterprises. *Менеджмент*. 2020. Вип. 2 (32). С. 65–83.

Білянівський Р.П.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Важливою передумовою становлення та розвитку сучасної економіки є активізація в країні інвестиційної діяльності, залучення іноземних інвестицій і сприяння активності інвесторів.

В умовах повномасштабної агресії російської федерації інвестиційна діяльність стає рушійним компонентом забезпечення можливості відновлення та стійкого розвитку економіки країни.

Інвестиції впливають на зростання макроекономічних показників розвитку країни, створення та модернізацію основних виробничих фондів, нематеріальних активів; генерування інновацій; розвиток наукового, освітнього та інформаційного потенціалу; підтримку, відновлення та примноження національного багатства і забезпечують прискорення темпів зростання інвестиційного потенціалу на довгострокову перспективу.

Певні зміни в країні відбуваються саме завдяки інвестиційній діяльності, яка сприяє створенню конкурентоздатної економіки та підвищенню соціально-економічного розвитку країни. Адже інвестиції формують виробничий потенціал, сприяють зростанню

національного доходу та дозволяють визначити конкурентні позиції країни на світовому ринку.

Російська агресія суттєво вплинула на інвесторів, вона не тільки сприяла зменшенню обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку України, а й спричинила їх відплив.

Проаналізуємо динаміку інвестицій української економіки впродовж 2020–2024 років (рис. 1).

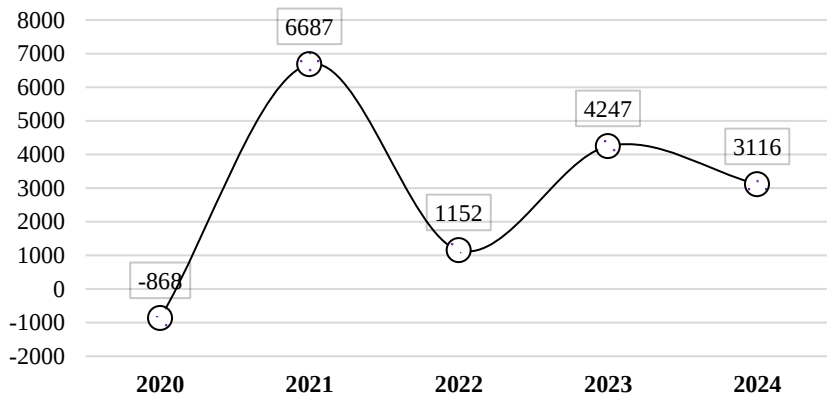

Рис. 1. Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну, 2020–2024 рр., млн дол. США

Джерело: побудовано автором за [1]

У 2020 році спостерігається значне зниження обсягів інвестицій до -868 млн дол. США. У 2021 році відбулося суттєве зростання обсягу інвестицій до 6687 млн дол. США, але у 2022 році знову відбувається зниження до 1152 млн дол. США. У 2023 році обсяг інвестицій зріс до 4247 млн дол. США. В 2024 році знову спостерігається зменшення до 3116 млн дол. США. Ці дані свідчать про значні коливання у обсязі інвестицій впродовж розглянутого періоду, які пов'язані з політичними, економічними та соціальними чинниками.

В Україні у зв'язку з військовими діями спостерігається зміщення інвестицій у галузях, які найбільше постраждали. Важка промисловість та металургія, які займали значну частку в експортних операціях України та внутрішньому валовому продукті, наразі зазнають серйозних втрат через російську агресію, а інвестиції у них скоротилися у порівнянні з 2022 роком [1].

Сьогодні актуальним є пошук реальних способів активації інвестиційної діяльності в Україні.

Дієвим стимулом активізації інвестиційної діяльності став прийнятий в 2024 році Закон «Щодо страхування ризиків інвестицій в Україні від воєнних ризиків» [2]. Окрім того, в березні 2024 року Кабінет Міністрів України спільно з Національним банком України визначили розширений конкретний перелік воєнних ризиків, порядок та умови їх страхування та перестрахування [3].

Міжнародні організації готові страхувати інвестиції в Україну та пропонують гарантії від воєнних ризиків. Це Багатостороннє агентство гарантування інвестицій (MIGA), Американська корпорація з фінансування міжнародного розвитку (DFC), національні Експортно-кредитні агенції різних країн [4].

Інвестувати готові також вітчизняні компанії – це різноманітні проекти щодо розширення або відновлення власного виробництва, будівництво логістичних центрів. Такі компанії як «Нова пошта», «ОККО», «МХП» є позитивними прикладами вітчизняної бази інвестування [5, с. 31].

До напрямів активізації інвестиційної діяльності в Україні та збільшення іноземних інвестиційних потоків можна віднести: розробку правового механізму захисту іноземних інвесторів; зменшення ризиків інвестицій в умовах воєнного стану; зростання регіонального інвестиційного потенціалу з метою рівномірного розподілу інвестицій по всій території України; впровадження дієвих заходів з розвитку середнього та малого бізнесу; усунення технічних перешкод митного оформлення; впровадження заходів боротьби з інфляційними процесами та протидії тінізації економіки.

Література:

1. Прямі іноземні інвестиції (2002–2024). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
2. Страхування інвестицій від воєнних ризиків має запрацювати у другому кварталі 2024 року. URL: <http://yur-gazeta.com/golovna/strahuvannya-investicii-vid-voennih-rizik>

3. Інвестують попри війну. Хто та скільки вкладає в Україну серед міжнародного та українського бізнесу. URL: <http://www.capital-times.com/2023/12/08/investujut-popri-vijnu/>

4. Гарантії та страхування іноземних інвестицій в Україну в 2024 році. URL: http://biz.ligazakon.net/analytics/224847_garant-ta-strakhuvann

5. Кадол Л.В., Курінний С.В. Фактори інвестиційної привабливості України. *Причорноморські економічні студії*. 2024. Вип. 86. С. 27–32.

Бордичев А.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

СТРАТЕГІЯ ТА ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Стратегія державного регулювання переробної промисловості України у повоєнний період має базуватися на комплексному підході, спрямованому на стимулювання відновлення та розвитку галузі як ключового сектору економіки, що повинно враховувати національні інтереси, регіональні особливості, міжнародний досвід та виклики, які постали перед країною через наслідки війни [1-4].

Важливим елементом стратегії державного регулювання є розробка національної стратегії відновлення переробної промисловості, яка має чітко визначити пріоритетні галузі та напрямки розвитку. До таких напрямків належать харчова промисловість, машинобудування, легка промисловість, будівельна галузь, енергетика, виробництво медичних товарів та продукції оборонного призначення. Враховуючи руйнування інфраструктури та виробничих потужностей у багатьох регіонах, стратегія повинна включати заходи для створення нових підприємств, відновлення зруйнованих виробництв, а також модернізації існуючих технологічних процесів. Держава має сприяти

створенню сприятливого інвестиційного клімату через запровадження податкових пільг, спрощення регуляторних процедур та забезпечення гарантій для інвесторів. Податкові стимули можуть включати зниження ставок податку на прибуток для підприємств, що займаються переробкою, або повне звільнення від оподаткування на певний період для нових виробництв. Також важливо забезпечити прозорість дозвільних процедур і мінімізувати бюрократичні перепони, які уповільнюють створення або відновлення виробництв [5-8]. Ключовим аспектом державного регулювання є активна участь у фінансуванні галузі через створення спеціальних державних фондів підтримки, що допоможе спрямовувати кошти на відновлення зруйнованих підприємств, закупівлю сучасного обладнання, розвиток інфраструктури або підтримку інноваційних проєктів. Крім того, важливо залучати міжнародну допомогу та кредитні ресурси від таких організацій, як Світовий банк, МВФ, ЄБРР, а також від країн-партнерів.

Одним із стратегічних напрямків регулювання має стати створення індустріальних парків і технопарків, де підприємства зможуть отримувати доступ до необхідної інфраструктури, комунікацій та логістичних послуг. Такі парки можуть стати платформами для впровадження новітніх технологій та залучення іноземних інвесторів. У рамках цієї стратегії держава може виступати як партнер, надаючи земельні ділянки, пільгові умови оренди або забезпечуючи підключення до енергетичних та транспортних мереж [9-12]. Ще одним важливим напрямком є впровадження механізмів державно-приватного партнерства, завдяки якому держава може залучати приватні інвестиції у відновлення та розвиток переробної промисловості, забезпечуючи взаємну вигоду для обох сторін, що дозволить об'єднати ресурси, знизити фінансовий тиск на бюджет і водночас підвищити ефективність реалізації проєктів. Крім того, у стратегії державного регулювання слід передбачити заходи для стимулювання екологічно чистого виробництва, що включають надання субсидій чи грантів для впровадження енергоефективних технологій, перехід на використання відновлюваних джерел енергії та

зменшення шкідливих викидів у довкілля. Також необхідно встановити суворі стандарти екологічної безпеки, які відповідатимуть європейським та міжнародним нормам.

Для ефективного регулювання необхідно створити прозорий механізм моніторингу та оцінки результатів реалізації стратегії, який включає регулярні звіти, аналіз економічних показників галузі, а також проведення консультацій із зацікавленими сторонами – бізнесом, громадськими організаціями, науковцями та місцевими громадами [4-8]. Державне регулювання переробної промисловості України у повоєнний період базується на ряді ключових принципів, спрямованих на забезпечення стійкого економічного зростання, створення умов для залучення інвестицій, підтримки підприємництва та підвищення конкурентоспроможності продукції. Основними принципами є:

- пріоритетність відновлення критичної інфраструктури, що необхідна для функціонування промисловості, включаючи транспортні, енергетичні та логістичні об'єкти;
- інвестиційна підтримка шляхом стимулювання приватного та міжнародного капіталу через податкові пільги, державні гранти та програми співфінансування;
- інноваційний розвиток, що передбачає впровадження сучасних технологій, автоматизацію процесів і екологічну модернізацію;
- децентралізація регулювання, яка полягає у посиленні ролі місцевих органів влади в плануванні та реалізації проектів розвитку промисловості;
- прозорість і підзвітність у взаємодії бізнесу і влади, що забезпечує рівні умови для всіх учасників ринку та мінімізує корупційні ризики;
- орієнтація на експорт, що передбачає підтримку українських виробників у виході на міжнародні ринки через дипломатичну, фінансову та консультаційну допомогу;
- підтримка зайнятості через програми перекваліфікації, створення нових робочих місць та підтримку малих і середніх підприємств;

– захист національних інтересів, що включає стимулювання виробництва продукції з високою доданою вартістю та розвиток внутрішнього ринку для зменшення залежності від імпорту (табл. 1).

Стратегії державного регулювання переробної промисловості у повоєнний період мають бути комплексними, гнучкими, орієнтованими на сталий розвиток, які повинні забезпечувати відновлення галузі, підвищення конкурентоспроможності української продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, створення нових робочих місць і сприяти економічному відродженню України.

Таблиця 1

Основні принципи державного регулювання переробної промисловості у повоєнний період

Принцип	Суть принципу
Пріоритетність відновлення	Відновлення критичної інфраструктури (транспортної, енергетичної, логістичної), необхідної для роботи переробної промисловості.
Інвестиційна підтримка	Надання податкових пільг, державних грантів і програм співфінансування для залучення приватного та міжнародного капіталу.
Інноваційний розвиток	Впровадження сучасних технологій, автоматизація процесів і екологічна модернізація виробництв.
Децентралізація регулювання	Посилення ролі місцевих органів влади у плануванні та реалізації програм розвитку промисловості.
Прозорість і підзвітність	Забезпечення рівних умов для бізнесу та мінімізація корупційних ризиків у взаємодії бізнесу і влади.
Орієнтація на експорт	Підтримка виходу українських виробників на міжнародні ринки через дипломатичну, фінансову та консультативну допомогу.
Підтримка зайнятості	Створення робочих місць, програми перекваліфікації та підтримка малих і середніх підприємств у регіонах, що постраждали від війни.
Захист національних інтересів	Розвиток внутрішнього ринку, стимулювання виробництва продукції з високою доданою вартістю для зменшення залежності від імпорту.

Джерело: [1–7]

Література:

1. Бойко О. М. Інноваційні аспекти діяльності промислових підприємств галузей переробної промисловості України / О. М. Бойко // Економічний вісник університету. - 2019. - Вип. 42. - С. 30-49.
2. Грищук А. М. Роль переробної промисловості у якісних змінах галузевої і технологічної структури національного господарства / А. М. Грищук. // Ефективна економіка. - 2023. - № 10. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_10_34.
3. Гудзь Ю. Ф. Механізм державного регулювання розвитку економічного потенціалу переробних підприємств АПК / Ю. Ф. Гудзь // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2017. - Вип. 13(1). - С. 79-86.
4. Конєва Т. А. Джерела фінансування підприємств переробної галузі / Т. А. Конєва, Г. М. Семененко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2019. - Вип. 38. - С. 60-65.
5. Лупенко Ю. Державне регулювання структурної трансформації в харчовій та переробній промисловості / Ю. Лупенко // Економіка України. - 2012. - № 6. - С. 94-95.
6. Мазуров С. А. Напрями регулюючих дій держави щодо зростання кількості робочих місць в переробній промисловості / С. А. Мазуров // Формування ринкових відносин в Україні. - 2018. - № 5. - С. 22-30.
7. Орленко О. В. Перспективи формування та розвитку сировинної та переробної бази в контексті державного регулювання / О. В. Орленко // Бізнес-навігатор. - 2011. - № 5. - С. 45-49.
8. Павловський П. В. Сучасні концепції ефективного управління бізнес-процесами в переробній галузі / П. В. Павловський. // Ефективна економіка. - 2018. - № 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_1_57.
9. Федорусь Ю. В. Підвищення ефективності промислових підприємств переробної галузі України / Ю. В. Федорусь. // Ефективна економіка. - 2014. - № 12. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_12_115.
10. Чаплінський В. Р. Сутність інтелектуального капіталу та його місце в структурі чинників конкурентоспроможності підприємств переробної галузі України / В. Р. Чаплінський, О. К. Кушнір. //

Ефективна економіка. - 2018. - № 12. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_12_61.

11. Шубалий О. М. Особливості та перспективи розвитку галузей промислової переробки природних ресурсів у регіоні / О. М. Шубалий, П. М. Косінський // Економіка і організація управління. - 2017. - Вип. 4. - С. 143-155.

12. Шубалий О. М. Тенденції та державні стимули розвитку переробної промисловості на базі природно-ресурсних видів економічної діяльності у регіоні / О. М. Шубалий, П. М. Косінський // Економіка природокористування і сталий розвиток. - 2022. - № 12. - С. 16-25.

Вербицький Д.А.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ БІОГАЗУ В ПЕРЕРОБНІЙ ПРОМИСЛОВOSTІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Використання біогазу як альтернативного джерела енергії стає дедалі популярнішим в умовах глобальної необхідності зниження залежності від викопних енергоресурсів та адаптації до змін клімату. Україна, орієнтуючись на євроінтеграцію, має всі передумови для розвитку цього виду енергії, особливо в переробній промисловості. Біогаз, як поновлювальне джерело енергії, має чимало еколого-економічних переваг, що можуть сприяти модернізації економіки та зменшенню негативного впливу на довкілля.

Один із основних факторів, що впливає на вибір біогазу як джерела енергії, це його здатність знижувати викиди парникових газів. Виробництво біогазу, у порівнянні з використанням традиційних джерел енергії, таких як вугілля чи газ, дозволяє зменшити викиди CO₂, метану та інших шкідливих газів, що сприяє покращенню якості повітря та зменшенню парникового ефекту. У рамках євроінтеграції Україна активно працює над виконанням угод, що передбачають

скорочення викидів парникових газів, і використання біогазу є важливою частиною цієї стратегії [1–7].

Крім того, біогаз є вигідним в економічному плані. Переробка органічних відходів на біогаз дозволяє знижувати витрати на утилізацію цих відходів, які, в іншому випадку, можуть забруднювати навколишнє середовище. В Україні, де переробна промисловість має великий потенціал, використання біогазу може стати важливим елементом у зниженні витрат на утилізацію органічних відходів, зокрема в агропромисловому секторі, що також дозволяє зменшити залежність від зовнішніх постачальників енергоресурсів, що є стратегічно важливим для економічної безпеки країни.

У рамках євроінтеграційних процесів Україна прагне модернізувати свою промисловість, адаптуючи її до європейських стандартів екологічної безпеки та енергоефективності. Використання біогазу як джерела енергії сприяє досягненню цих цілей. Європейський Союз активно підтримує перехід на поновлювальні джерела енергії, і Україна, як частина цієї економічної спільноти, отримує додаткові стимули для розвитку таких технологій. Біогаз може стати важливим елементом енергетичного переходу країни, зокрема в переробній промисловості, де зростає попит на альтернативні та чисті джерела енергії [8–13].

З огляду на аграрний потенціал України, де велика частина виробничих відходів є органічного походження, біогаз може стати важливим джерелом енергії для переробних підприємств. Фермерські господарства, агропереробні підприємства та інші виробники органічних відходів можуть використовувати їх для виробництва біогазу. Крім того, це дозволяє зменшити витрати на транспортування і утилізацію відходів, адже процес переробки органічних матеріалів безпосередньо на місці виробництва енергії дає додаткову економічну вигоду. Такі підприємства можуть не лише зменшити свої енергетичні витрати, а й отримувати додаткові доходи від продажу енергії або тепла, вироблених за допомогою біогазу.

Переробна промисловість України має великий потенціал для інтеграції біогазових технологій, зокрема в рамках підтримки державних ініціатив щодо переходу до сталої енергетичної моделі.

Більш широке застосування біогазу у виробництві може допомогти вирішити проблему енергетичної залежності від імпорتنих енергоносіїв, а також сприяти створенню нових робочих місць у секторі поновлювальних джерел енергії. Водночас розвиток біогазових установок дозволяє значно зменшити витрати на енергетичні потреби переробних підприємств, знижуючи загальні витрати на виробництво продукції.

Україна, прагнучи інтегруватися в європейський енергетичний ринок, повинна активізувати розвиток біогазових технологій. Біогаз може стати важливим елементом у забезпеченні сталого розвитку переробної промисловості, що сприятиме підвищенню енергетичної незалежності країни та поліпшенню екологічної ситуації. Враховуючи високий потенціал використання біогазу в аграрному секторі, а також наявності значної кількості органічних відходів, Україна має всі можливості для того, щоб стати регіональним лідером у використанні цього джерела енергії. Разом із підтримкою євроінтеграційних ініціатив цей процес може стати важливим кроком у напрямку забезпечення сталого розвитку переробної промисловості в Україні.

Таким чином, біогаз має значний потенціал для еколого-економічної трансформації переробної промисловості в Україні. Використання біогазу не лише знижує екологічне навантаження на довкілля, але й стає важливим фактором економічної стабільності та енергетичної незалежності в умовах євроінтеграції.

Література:

1. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. *Агросвіт*, (7), 18-22.
2. Tkachenko, V., Kwilinski, A., Tkachenko, I., & Puzyrova, P. (2019). Theoretical and methodical approaches to the definition of marketing risks management concept at industrial enterprises. *Marketing and management of innovations*, (2), 228-238.
3. Пузырьова, П. В., & Синиця, С. В. (2023). Актуалізація інформаційних технологій як чинника розвитку та підтримки смарт-економічних процесів в інноваційній сфері. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації*. Київський національний університет технологій та дизайну.

4. Гнатенко, І. (2021). Сучасні управлінські та інформаційно-безпекові підходи формування інноваційного кластерного угруповання в умовах COVID-19 на засадах сталості, децентралізації та євроінтеграції. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*, (1-2), 68-77.
5. Трипольська, Г. С., Дячук, О. А., Подолець, Р. З., & Чепелєв, М. Г. (2018). Біогазові проекти в Україні: перспективи, наслідки та регуляторна політика. *Економіка і прогнозування*, (2), 111-134.
6. Maliarenko, O. Y., Maistrenko, N. Y., & Panchenko, G. G. (2021). Прогнозна оцінка зменшення викидів парникових газів від використання вугілля в економіці України. *System Research in Energy*, (1 (64)), 60-67.
7. Гнатенко, І., Бебко, С., Євсейцева, О., Шіковець, К., Квіта, Г., & Зось-Кіор, М. (2024). Кон'юнктурний аналіз ринку відновлюваних джерел енергії України в контексті змін фінансових та економічних процесів. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 5(58), 446-459.
8. Куріс, Ю. В., Ткаченко, С. І., & Семененко, Н. В. (2010). Способи утилізації біогазу. *Енергозбереження, Енергетика, Енерго-аудит*, (7 (77)).
9. Зось-Кіор, М. В. (2020). Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм-менеджменту. *Економічний форум*, 1(3), 57-63.
10. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83-86.
11. Токарчук, Д. М., & Яремчук, О. В. (2013). Виробництво і використання біогазу в Україні: економічні і соціальні перспективи. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*, (2 (3)), 338-346.
12. Гнатенко, І. А., Попова, Ю. М., Бачкір, І. Г., & Нечипоренко, К. В. (2021). Стратегії державних пріоритетів в контексті сценарного форсайту управління інноваційною економікою: моделювання науково-технічного та інтелектуального потенціалу. *Агросвіт*, (17), 3-9.
13. Кухарець, С. М., & Голуб, Г. А. (2015). Сировинна база та ефективність виробництва біогазу. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Техніка та енергетика АПК*, (212 (1)), 11-20.

Гапонюк О.Д.
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ІНЖЕНЕРІЯ ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Повоєнна реконструкція економіки України набуває пріоритетного значення в умовах масштабних руйнувань інфраструктури, виробничих потужностей та соціальної сфери. Воєнна агресія, яка триває з лютого 2022 р., спричинила серйозну кризу: зупинку діяльності підприємств, втрату значної частини валового внутрішнього продукту (ВВП), блокування експорту, дефіцит бюджетних ресурсів. Водночас криза загострила хронічні структурні диспропорції, накопичені впродовж останніх десятиліть, що виявилися через високу залежність від сировинного експорту та недостатній рівень розвитку переробних галузей. У таких умовах першочерговим завданням для держави та суспільства стає не лише відновлення базових економічних функцій, а й формування якісно нового економічного ландшафту, здатного забезпечити зростання та конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Так, як свідчать дані рисунку 1, на початку 2020 року обсяг валового внутрішнього продукту України коливався в межах 32–47 млрд доларів за квартал. Наприкінці 2021 року цей показник досягав понад 63 млрд дол. (QIV2021), що свідчило про позитивну динаміку та поступове відновлення після світової кризи, спричиненої пандемією COVID-19. Проте вже з першого кварталу 2022 року (QI2022) обсяг ВВП впав до 37,31 млрд дол., а в другому кварталі 2022 року – ще нижче, до 35,24 млрд дол. Хоча в другій половині 2022-го та упродовж 2023 року відбувалося часткове відновлення (QIV2023 – 52,11 млрд дол.), воно залишається крихким. Така волатильність вказує на глибокі структурні втрати, пов'язані з військовими діями, руйнуванням логістичної й енергетичної інфраструктури та вимушеною зупинкою багатьох підприємств.

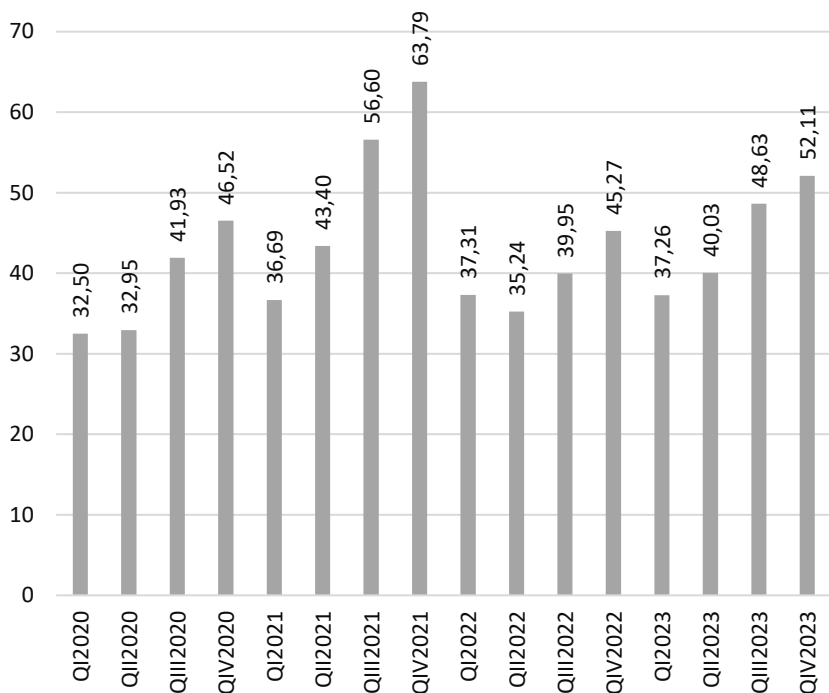

Рис. 1. Динаміка ВВП України у 2020-2023 роках, млрд дол. США

Джерело: побудовано автором за даними Державної служби статистики України [1]

Значно масштабнішим ударом для економіки стали непрямі фінансові втрати, оцінити які можна за допомогою таблиці 1 (див. дані щодо втрат у розрізі секторів).

Загалом за методом оцінки втрат виручки в промисловості, будівництві та послугах втрачено понад 409 млрд дол., у торгівлі – понад 450 млрд дол., а в сільському господарстві – понад 83 млрд дол. Такі цифри переконливо демонструють, що війна не лише зупинила чи частково зруйнувала виробничі та логістичні потужності, а й позбавила країну масштабних можливостей для отримання доданої вартості (сумарно понад 385 млрд дол. за всіма секторами). Звідси випливає необхідність комплексної повоєнної реконструкції економіки: вона має включати відновлення інфраструктури, впровадження цільових податкових пільг і створення інституцій для ефективного управління проєктами відбудови.

Таблиця 1

Оцінка непрямих фінансових втрат за секторами

Сектор	Оцінка непрямих втрат, млрд дол. США	
	Виручка	Додана вартість
Промисловість, будівництво та послуги	409,9	133,2
Торгівля	450,5	74,4
Розміщування	42,0	42,0
Сільське господарство	83,1	33,2
Житловий сектор	22,4	22,4
Транспорт	38,8	18,0
Енергетика	43,1	11,1
Охорона здоров'я	11,4	11,1
Соціальний захист	10,0	10,0
Цифрова інфраструктура	19,3	8,0
Освіта	14,5	5,3
Житлово-комунальне господарство	7,7	3,9
Фінансовий сектор	4,3	3,4
Культура	7,3	2,9
Разом	1 164,4	385,7

Джерело: [2]

Водночас воєнний стан став надзвичайним викликом для системи державного управління, виявивши брак єдиної економічної стратегії та гнучких інструментів реагування на воєнно-політичні виклики. Посилення ролі військових витрат і надзвичайної фінансової підтримки з боку міжнародних партнерів потребує ретельного узгодження з цілями повоєнного відновлення. Саме тому актуалізується концепція «інженерії реконструкції»: комплексного науково-технічного, інституційного та фінансового підходу до відбудови, який базується на чіткій стратегії, прозорій координації дій і застосуванні передових технологій [3]. Такий підхід забезпечує системне врахування руйнувань, баланс ресурсів і стратегічних пріоритетів, а також дає змогу максимально ефективно поєднати зусилля держави, бізнесу та міжнародних організацій у процесі відновлення економіки.

Визначення стратегічних цілей має спиратися на галузеву пріоритезацію: найбільша увага будівництву, промислового сектору, енергетиці, транспорту та цифровій інфраструктурі. Саме ці сфери

мають найвищий потенціал доданої вартості та утворюють основу для економічного мультиплікатора. В оперативних планах (дорожніх картах) необхідно закладати персональну та відомчу відповідальність за конкретні показники (KPI), що стимулюватиме ефективне використання коштів.

Досвід минулих років свідчить про невиправдані «універсальні» податкові пільги, які часто не досягали цільового результату. У сучасних умовах пріоритет слід надати саме тим підприємствам (зокрема переробним, високотехнологічним, військово-промисловим), що генерують великий відсоток доданої вартості й можуть швидко інтегруватися у глобальні ланцюги. Селективна політика податкових стимулів дасть змогу збільшити надходження до бюджету в середньо- і довгостроковій перспективі та сприяти розвитку нових виробничих ніш.

У країнах ЄС та Північної Америки державні закупівлі традиційно є каталізатором зростання національної промисловості. Запровадження локалізації на рівні 60% і більше дозволить зберігати й створювати робочі місця та розвивати вітчизняні виробництва. Водночас важливо не знизити якість продукції та не порушувати міжнародних зобов'язань, тож прозорість тендерів і незалежний аудит матимуть ключове значення.

Воєнні ризики підвищують загальну ставку кредитування, тому низькі відсоткові програми залишаються потрібними. Щоби стимулювати глибше оновлення, не менш ніж 75% виданих кредитів в рамках Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» [4] мають спрямовуватися на переробні підприємства, сімейні ферми, енергетичні компанії і МСБ. Збільшення строків інвестиційних кредитів до 5–10 років стане додатковим чинником розвитку довгострокових проєктів, зокрема у сфері модернізації промисловості та інфраструктури.

З огляду на те, що оцінка непрямих фінансових втрат (за даними таблиці 1) перевищує 1 трлн дол. лише за виручкою, існує потреба у спеціалізованому фінансовому інституті, який опікуватиметься збором, управлінням і розподілом капітальних ресурсів на відбудову. Такий банк може бути створений за аналогією з Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) і отримувати кошти:

- від міжнародних партнерів (Світовий банк, ЄІБ, уряди G7);
- через випуск цільових облігацій (у тому числі «зелених»);

- за рахунок внесків приватних інвесторів зі страхуванням воєнних ризиків.

Для масштабних інвестицій в повоєнний період необхідні прозорі «правила гри»: спрощення дозвільних процедур, цифровізація держпослуг, надійні механізми захисту права власності. Впровадження державних і міжнародних гарантій страхування воєнних ризиків (через MIGA, DFC) стане одним із ключових факторів, що дозволить залучити великі проєктні інвестиції.

Отже, інженерія повоєнної реконструкції економіки України вимагає одночасного врахування масштабів руйнувань та втрат, чітких галузевих пріоритетів і розгалужених фінансово-інституційних механізмів відновлення. Скоординоване застосування селективних податкових пільг, локалізації державних закупівель, розширених програм доступних кредитів і створення банку реконструкції та відбудови, доповнене прозорими «правилами гри» та надійними інструментами страхування воєнних ризиків, дасть змогу сформувати в Україні новий економічний ландшафт. Саме в такій синергії держави, бізнесу та міжнародних партнерів закладений фундамент, який дозволить не лише відновити зруйновані виробничі та соціальні потужності, а й забезпечити сталий розвиток та довгострокову конкурентоспроможність національної економіки.

Література:

1. Валовий внутрішній продукт. Державна служба статистики. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Звіт про непрямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії Росії проти України станом на 1 липня 2024 року. Київська школа економіки. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/10/30.09.24_Losses_Report-ua.pdf.
3. Галасюк В. Економічна інженерія. Практична теорія для кращого майбутнього. URL: <https://tyzhden.ua/ekonomichna-inzheneriia-praktychna-teoriia-dlia-krashchoho-majbutnoho>.
4. Корнеєв, В., Забчук, Г., Іващук, О., Винник, Т., Рудан, В. Компаративний аналіз банківського кредитування підприємств України в умовах війни. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2024. №6(59), 11–23. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.6.59.2024.4533>

Гачков С.М.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ВИБІР СТРАТЕГІЇ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ЗМІН ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Для переробних підприємств, що здійснюють конкурентну боротьбу за успіх у ринковому середовищі, стратегія збутової діяльності є найважливішою функціональною стратегією, оскільки вона покликана забезпечити обґрунтування їх цілей і завдань на кожному окремому сегменті ринку і стосовно кожного виду продукції з урахуванням особливостей конкуренції і попиту споживачів.

Стратегія збутової діяльності, з однієї сторони, сприяє реалізації продукції на ринку, а з іншої сторони, є безпосереднім чинником формування прибутків підприємства [1, с. 447].

Стратегія збутової діяльності переробних підприємств може мати шість напрямів: позиціонування; цільовий ринок; ціноутворення; асортиментні групи; комунікаційна стратегія, стратегія розподілу.

Відповідно до типів розвитку переробних підприємств можливе використання різних стратегій збутової діяльності.

Розробка та впровадження тієї чи іншої стратегії збутової діяльності залежить від впливу чинників, які визначають політику і конкурентні переваги переробних підприємств на ринку, а саме: продукція та послуги, які виробляє переробне підприємство; мікросередовище переробного підприємства (його цілі та ресурси – фінансові, технологічні, технічні, людські тощо); споживчі аудиторії (їх потреби, смаки та уподобання); умови конкуренції; зовнішні чинники [2, с. 136]. Саме ці чинники обумовлюють доцільність розширення масштабів діяльності переробного підприємства, можливості виходу на нові ринки, важливість оптимального використання ресурсів для пропозиції нових товарів та послуг, умови залучення нових споживачів тощо.

Аналізуючи та враховуючи у процесі формування стратегії збутової діяльності вплив основних чинників переробного підприємства здійснюють вибір оригінальних підходів: роблять акцент на виробництві нових товарів чи послуг; орієнтуються на смаки та вподобання конкретних споживачів; здійснюють комплексний підхід, згідно з чим поєднуються фінансові, матеріальні, інтелектуальні ресурси; спираються на підвищення ролі соціальних мереж, зокрема Інтернету, що перетворює стратегії збутової діяльності на інноваційний процес, який дає можливість забезпечити зростання прибутковості переробних підприємств; здійснюють підвищення інтелектуального рівня процесу розробки стратегії збутової діяльності, залучаючи до розробки стратегії максимальну кількість працівників тощо.

Вибір оптимального варіанту стратегії збутової діяльності переробних підприємств (конфігурації та заходів у межах стратегії) з можливих альтернатив полягає в тому, що може бути задіяна будь-яка стратегія, залежно від можливостей, конкретних умов діяльності і перспектив розвитку переробного підприємства. Найбільш доцільна для реалізації стратегія збутової діяльності повинна відповідати можливостям самого переробного підприємства та характеру змін зовнішнього середовища.

Пріоритетним напрямом діяльності переробних підприємств може бути вибір збутової стратегії диференціації. Ця стратегія збутової діяльності передбачає створення переробним підприємством таких переваг, які б значною мірою вирізняли його серед підприємств-конкурентів. Основне завдання при реалізації збутової стратегії диверсифікації діяльності переробних підприємств – формування прийнятного співвідношення між рівнем можливого ризику та прибутковістю.

Методика розробки збутової стратегії диференціації переробних підприємств в межах комплексу маркетингу може здійснюватися за наступною схемою:

- аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища переробного підприємства на основі різноманітних методів аналізу (порівняльний конкурентний аналіз, дискримінантний і кластерний аналіз, SWOT-

аналіз, моделі BCG, GE/McKinsey, Shell/DPM, ADL/LC тощо [3, с. 200]), у тому числі обов'язкове проведення поглибленого аналізу фінансового стану переробного підприємства за останні 3-5 років;

- визначення цілей діяльності переробного підприємства;
- визначення та оцінка стратегічних альтернатив диференціації;
- вибір збутових стратегій диференціації (порівняння та обґрунтування перспектив розвитку залежно від наявності ресурсів переробного підприємства);
- реалізація збутових стратегій диференціації та контроль над їх впровадженням у діяльність переробних підприємств.

Здійснюючи реалізацію правильно обраної стратегії збутової діяльності, підприємство може досягти успіху у відповідних напрямках: адекватне передбачення зміни ситуації на ринку у довгостроковій та короткостроковій перспективі; розвитку партнерських відносин з учасниками ринку; отримання можливостей виходу за межі ринків; уникання недобросовісної конкуренції; побудови ефективної бізнес-моделі діяльності підприємства тощо.

Доцільно також запровадити наступні заходи з реалізації стратегічного планування збутової діяльності переробного підприємства: контролювати проєктні витрати, розширити клієнтську базу та вивчати нових клієнтів, прагнути до розвитку нового прибуткового бізнесу з управління взаємовідносинами з клієнтами та досягти збільшення прибутковості підприємства, проводити бюджетну роботу тощо.

Література:

1. Гудзь О. Аналізування збутової стратегії підприємства-дилера (на прикладі ТзОВ «Ілта Львів»). *Молодий вчений*. 2019. Вип. 9 (73). С. 446-454.
2. Балабанова Л.В., Митрохіна Ю.П. Управління збутовою політикою : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 240 с.
3. Усикова О.М. Концепція конкурентного стратегічного вибору та аналіз розвитку молокопереробних підприємств України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 2 (19). С. 198-204.

Глухов В.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В СТИМУЛЮВАННІ РОЗВИТКУ АПК

Актуальність розвитку агропромислового комплексу (АПК) в Україні обумовлена його ключовою роллю в забезпеченні економічної стабільності та продовольчої безпеки держави. АПК формує значну частку валового внутрішнього продукту, сприяє експорту, створенню робочих місць та інклюзії сільських територій у загальноекономічний розвиток. В умовах сучасних викликів, таких як наслідки військових дій, руйнування інфраструктури, глобальні зміни клімату та переформатування міжнародних економічних відносин, питання адаптації і модернізації цього сектора стають першочерговими. Особливої уваги потребує його інтеграція у світову господарську систему через впровадження інноваційних технологій, розширення ринків збуту та збереження конкурентоспроможності.

Роль держави в розвитку АПК є визначальною. Вона полягає у створенні сприятливих умов для функціонування сектора через реалізацію ефективної аграрної політики, забезпечення інвестиційної підтримки, удосконалення правового регулювання та стимулювання інновацій. Державна участь у відбудові зруйнованої інфраструктури, розробці програм повоєнного відновлення, забезпеченні доступу до фінансових ресурсів і міжнародного співробітництва стає вирішальною для збереження стратегічного потенціалу АПК та його довгострокової стійкості.

АПК являє собою сукупність галузей, які включають сільське господарство, різноманітні промислові галузі, що мають тісний зв'язок із сільським господарством, здійснюють транспортування, переробку, зберігання с/г продукції, доводячи її до споживачів. Сучасні умови характеризуються необхідністю підтримки розвитку АПК. Сектор зазнав чималих збитків та втрат через військові дії на території України. Знищено та пошкоджено сільськогосподарські угіддя, обладнання, а також інфраструктуру комплексу в цілому. Оцінюючи збитки в АПК науковці зазначають, що станом на липень 2024 року загальна сума руйнувань складає 10,3 млрд дол. США. Найбільше руйнувань припадає на сільськогосподарську техніку (56,7%), зерносховища (17,5%),

вироблена продукція (18,2%) [1]. До того ж підкреслимо, що втрати та збитки не обмежуються оцінкою руйнувань та пошкоджень, а також, включають недоотримані доходи АПК, що значно збільшує загально необхідну суму фінансових ресурсів для відновлення та розбудови АПК. Зрозуміло, що умови в яких існує економіка Україна сьогодні не можуть задовольнити потреби АПК для досягнення поставлених цілей. Тому середовище АПК як об'єкт для інвестицій повинно викликати зацікавленість у потенційних інвесторів. В цьому ключі домінуючою залишається роль держави як регулятора. За допомогою інструментів аграрної, інвестиційної, податкової, бюджетної політик, держава може сприяти розвитку АПК. Зокрема, завдяки таким інструментам посилюється дія стимулюючих інструментів. Фінансова складова тут є ключовою, без достатнього фінансування навряд можна уявити відновлення та розвиток.

Держава відіграє важливу роль у стимулюванні розвитку агропромислового комплексу (АПК) через впровадження фінансових, організаційних та правових механізмів підтримки. Серед основних форм стимулювання можна виділити бюджетне фінансування, податкові пільги, дотації, грантові програми та програми кредитування. Такі інструменти сприяють підвищенню конкурентоспроможності виробників, забезпеченню стійкості галузі в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів, а також інтеграції українського АПК у глобальні ринки.

В Україні реалізуються кілька важливих програм, спрямованих на підтримку аграрного сектора. Наприклад, державна програма часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки, яка стимулює оновлення виробничих потужностей. Вона передбачає часткову компенсацію державою вартості придбаного сільськогосподарського обладнання та техніки для аграріїв. Виробники, відповідно до Програми, отримують 25% вартості цієї техніки. Обсяг виробництва зріс з 5 до 12 тисяч одиниць, чому сприяла дана програма. Також ця програма відіграє важливу у роль у стимулюванні інвестицій в АПК, створенню робочих місць та додаткових доходів до бюджетів усіх рівнів [2].

Діють також програми здешевлення кредитів для аграріїв, що дозволяють малим і середнім господарствам отримувати доступ до фінансування за зниженими відсотковими ставками. Так, за програмою «Доступні кредити 5-7-9» з початку 2024 року 8 тисяч агрогосподарств отримали 44,8 млрд грн за програмою доступні

кредити. Найбільше кредитів отримали сільгоспвиробники Київщини (5,5 млрд грн для 816 господарств), Вінниччини (3,9 млрд грн для 868), Одещини (3,8 млрд грн для 798), Кіровоградщини (3,5 млрд грн для 1 097) та Харківщини (3,2 млрд грн для 504 господарств). Реалізація даної програми стала можливою завдяки фінансуванню Світового банку в рамках «Екстреного проєкту надання інклюзивної підтримки для відновлення сільського господарства України (ARISE)» [3].

Дослідження кредитування аграрного сектору України виявило, що забезпечення стабільної роботи сільського господарства як основи продовольчої безпеки країни неможливе без належної фінансової підтримки та контролю з боку держави. Через систему кредитування держава намагається підтримати агровиробників у складний період, надаючи субсидії для покриття частини витрат на відсотки за кредитами. «Найвагоміша частка сільськогосподарських товаровиробників, які отримали кредитні кошти за програмою 5-7-9% у портфелі банків спостерігається в державних банках: Ощадбанку – 40,2%; Приватбанку – 32,1% відповідно» [4]. Провідну роль в реалізації даної програми належить державним банкам.

Особливо актуальною стала програма підтримки фермерських господарств, спрямована на розвиток сімейного фермерства, яке є важливим елементом сільської економіки. Також варто зазначити про державні дотації для стимулювання виробництва окремих видів продукції, таких як молоко, м'ясо або органічна продукція. Ці заходи забезпечують фінансову стабільність виробників та сприяють модернізації галузі. Бюджетом України на 2025 рік передбачено продовження дії програм для підтримки АПК понад 6 млрд грн. 1 млрд грн спрямовано на підтримку тваринництва та агропереробки в рамках проєкту «Земельний банк. На дотації, що спрямовуються великої рогатої худоби, овець і кіз закладено 4,7 млрд грн. Також додаткового 200 млн грн виділяється на відновлення та будівництво меліоративних систем, 5 млн грн – на компенсацію ЄСВ для сімейних фермерських господарств, 1,37 млрд грн – на гранти включаючи програми садівництва та теплиць, і ще 1 млрд грн – на розмінування сільськогосподарських земель [5].

Станом на кінець 2024 року агропромисловий комплекс (АПК) України стикається з низкою серйозних проблем, що ускладнюють його відновлення та розвиток. Внаслідок повномасштабної війни аграрний сектор зазнав значних прямих збитків.

Крім того, аграрний сектор стикається з проблемами, пов'язаними з відновленням та розвитком. Для цього необхідно розробити та впровадити комплекс політичних рішень та законодавчих змін, спрямованих на підтримку фермерських господарств, відновлення інфраструктури та залучення інвестицій у сільське господарство.

Література:

1. Нейтер Р., Зоря С., Муляр О. Збитки, втрати та потреби сільського господарства через повномасштабне вторгнення. 2024. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/02/RDNA3_ukr.pdf
2. Зроблено в Україні. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=3783e126-bd18-47d2-97e5-52026c7c4f7e&title=ProgramaKompensatsiiVartostiTekhniki> (дата звернення: 02.12.2024)
3. Українські аграрії отримали 44,8 мільярда доступних кредитів. Укрінформ. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3939462-ukrainski-agrarii-otrimali-448-milarda-dostupnih-kreditiv.html>
4. Андрос С.В. Фінансовий механізм функціонування підприємств агропромислового комплексу та забезпечення доступності кредитних ресурсів. *Економіка: реалії часу*. 2024. №2(72). С.13-23. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No2/13.pdf>
5. Пикало О. Аграрії з прифронтових і звільнених територій за 2024 рік отримали держпідтримку на понад 2,2 млрд грн. Forbes. 2024. URL: <https://forbes.ua/news/agrarii-z-prifrontovikh-i-zvilnenikh-teritoriy-otrimali-vid-derzhavi-pidtrimku-na-sumu-ponad-22-mlrd-grn-30122024-25945>

Говоруха Д.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Будівельна галузь є важливою складовою економічного та інноваційного розвитку України. Вона впливає на формування інфраструктури країни, забезпечує робочі місця та підвищує якість життя громадян. Разом із тим, відсутність належної державної

підтримки здатна суттєво обмежити потенціал цієї галузі, зробивши її менш конкурентоспроможною та стійкою до зовнішніх викликів. З огляду на сучасну економічну ситуацію в Україні, державне стимулювання будівництва є необхідним для досягнення стабільного та сталого розвитку цієї сфери [1-7].

На сьогоднішній день будівельна галузь стикається з багатьма проблемами, серед яких варто виокремити низьку інвестиційну активність, нестабільність фінансової ситуації в країні та відсутність ефективних механізмів для підтримки цього сектору. Існуючі труднощі, пов'язані з високими відсотковими ставками за кредитами, недоступністю довгострокового фінансування та високими ризиками для інвесторів, значно ускладнюють розвиток будівництва. В умовах економічної невизначеності приватні компанії рідко наважуються на довгострокові проекти, що, в свою чергу, гальмує оновлення та модернізацію житлового фонду, а також інфраструктури міст [8-13].

Не менш важливою проблемою є також відсутність сучасних будівельних технологій і енергоефективних рішень, які зменшили б витрати на експлуатацію будівель і покращили б їх екологічність. Відсутність відповідних стимулів на рівні держави сприяє низьким темпам інноваційного розвитку. Окрім того, складна і бюрократична система отримання дозвільних документів, часті зміни в законодавстві, корупційні прояви, що заважають швидкому та ефективному реалізації будівельних проектів, є ще одними вагомими чинниками, які впливають на динаміку розвитку цього сектору.

Ураховуючи ці фактори, роль держави в стимулюванні розвитку будівельної галузі стає критично важливою. Державне фінансування та регулювання здатні створити умови для зростання цього сектору, а також покращити загальну ситуацію в економіці. Розвиток інфраструктури, забезпечення доступного житла та підтримка енергоефективних технологій є лише кількома з багатьох аспектів, де державне втручання може дати позитивні результати.

Одним із важливих напрямів державної підтримки може бути стимулювання інвестицій у будівництво, що можна досягти через створення фінансових інструментів для залучення капіталу, а також через полегшення доступу до кредитних ресурсів для підприємців та громадян.

Пільгові кредити на будівництво та придбання житла можуть стати ефективним механізмом для активізації будівельного процесу та стимулювання попиту на нові житлові комплекси. Така підтримка дозволить значно зменшити фінансове навантаження на кінцевих споживачів і створити умови для економічного розвитку регіонів.

Ще одним важливим кроком у підтримці будівельної галузі є розробка та впровадження законодавчих ініціатив, спрямованих на полегшення ведення бізнесу в цій сфері. Зниження податкового навантаження для будівельних компаній, спрощення дозвільних процедур, впровадження єдиних стандартів у сфері будівництва дозволить значно зменшити бюрократичні бар'єри. Це стане серйозним стимулом для збільшення кількості нових інвестицій в будівельну сферу.

Нарешті, надання державних субсидій на будівництво соціального житла, пільгові кредити на енергозберігаючі технології для нових і реконструйованих будівель, а також фінансова підтримка екологічно чистих проєктів має стати пріоритетом для державної політики. Водночас державні інвестиції у модернізацію інфраструктури також не повинні бути забуті. Розвиток транспортних мереж, комунальних систем, енергоефективних об'єктів – всі ці аспекти вимагають значних фінансових впливів та постійної уваги з боку влади.

Таким чином, державне стимулювання розвитку будівельної галузі є не лише необхідним, а й важливим інструментом для забезпечення стабільного економічного розвитку країни. Від ефективності цієї підтримки значною мірою залежить розвиток не лише будівельного сектора, але й інших галузей, які впливають на якість життя громадян. Через створення належних фінансових та організаційних умов держава може суттєво полегшити шлях до успішного розвитку будівництва в Україні, забезпечити стійкість цієї галузі до зовнішніх і внутрішніх економічних викликів, а також сприяти загальному добробуту громадян.

Література:

1. Запісоцький, І. В. (2024). Визначення змістовних характеристик експортного потенціалу будівельної індустрії. *Академічні візії*, (36).

2. Гнатенко, І., Бебко, С., Євсейцева, О., Шіковець, К., Квіта, Г., & Зось-Кіор, М. (2024). Кон'юнктурний аналіз ринку відновлюваних джерел енергії України в контексті змін фінансових та економічних процесів. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 5(58), 446-459.
3. Дука А.П. (2014). Регулювання інноваційного розвитку будівельної сфери. *Економіка: реалії часу*, (3), 203-208.
4. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83-86.
5. Зось-Кіор, М. В. (2020). Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм-менеджменту. *Економічний форум*, 1(3), 57-63.
6. Семенов, В. Ф., & Чекулаєва, О. Д. (2014). Інституційні зміни та інноваційний розвиток будівельної сфери національної економіки. *Сталий розвиток економіки*, (1), 116-123.
7. Tkachenko, V., Kwilinski, A., Tkachenko, I., & Puzyrova, P. (2019). Theoretical and methodical approaches to the definition of marketing risks management concept at industrial enterprises. *Marketing and management of innovations*, (2), 228-238.
8. Гнатенко, І. А., Попова, Ю. М., Бачкір, І. Г., Нечипоренко, К. В. (2021). Стратегії державних пріоритетів в контексті сценарного форсайту управління інноваційною економікою: моделювання науково-технічного та інтелектуального потенціалу. *Агросвіт*, (17), 3-9.
9. Пузирьова, П. В. (2020, December). Теоретико-методичні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу як інтегрованої системи інноваційного розвитку підприємства. *Advancing in research and education: abstracts of XII International scientific and practical conference, La Rochelle, France* (pp. 116-122).
10. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. *Агросвіт*, (7), 18-22.
11. Пузирьова, П. В., & Синиця, С. В. (2023). Актуалізація інформаційних технологій як чинника розвитку та підтримки смарт-економічних процесів в інноваційній сфері. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації*. Київський національний університет технологій та дизайну.
12. Кучерук, Т. Г. (2011). Методологічні принципи дослідження механізму стимулювання інноваційно орієнтованого розвитку

регіонів. *Теорія та практика державного управління*, (2), 297-304.

13. Гнатенко, І. (2021). Сучасні управлінські та інформаційно-безпекові підходи формування інноваційного кластерного угруповання в умовах COVID-19 на засадах сталості, децентралізації та євроінтеграції. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*, (1-2), 68-77.

Гончаренко К.О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ЕКО-ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ В УКРАЇНІ

В умовах новітніх трендів мережизації, кластеризації, інтелектуалізації, діджиталізації, декарбонізації суспільно-економічних процесів просторово-територіальна інтеграція бізнесу через еко-індустріальні парки стає основним чинником конкурентоспроможності регіону. Тобто територіальна та просторова інтеграція, що базується на об'єднанні виробничих, інтелектуальних та фінансових ресурсів задля екологічного інноваційного та інфраструктурного розвитку, сприяє підвищенню самодостатності територіальних громад через локалізацію ділової активності, формування «точок зростання» та інноваційне лідерство, розвиток міжрегіональної та регіональної співпраці, формуванню потужних виробничих центрів, підвищенню капіталізації бізнесу та регіону, зростанню їх конкурентного статусу загалом.

Еко-індустріальні парки (ЕІП) через низку мережових та кластерних форм взаємодії дозволяють об'єднати зусилля державних і бізнес-структур, науково-освітніх установ, експертних кіл, громадських організацій та інших учасників, що зумовлює як досягнення взаємовигідних просторових ефектів (інноваційного, фінансового, мультиплікативного, інфраструктурного, управлінського), так і формування потужних інтегрованих об'єднань з надзвичайним еко-економічним потенціалом.

Вперше концепцію ЕП парків винесли на обговорення у 1992 році на конференції ООН з довкілля та розвитку. Підходи до ЕП базувались на принципах промислової екологічності. Лише впродовж останніх 20 років підходи розширилися та вирішують питання пов'язані з економічними, екологічними та соціальними аспектами сталого розвитку ЕП.

Економічними перевагами ЕП є створення робочих місць завдяки еко-інноваціям, підвищення ефективності використання ресурсів, збільшення надходжень від інвестицій, зростання рівня конкурентоспроможності, збільшення надходжень до бюджетів, інтеграція до міжнародних ланцюгів утворення доданої вартості, сприяння експортній торгівлі та структурним перетворенням, диверсифікація виробництва на основі порівняльних і конкурентних переваг, підвищення продуктивності, стимулювання науково-дослідної та інноваційної діяльності, розвиток технологічного потенціалу та конкурентоспроможної робочої сили, модернізація підприємств, розвиток фізичної інфраструктури.

Екологічні переваги ЕП полягають у більш ефективному використанні природних ресурсів та мінімізації впливу на навколишнє середовище на основі принципів циркулярної економіки.

До соціальних переваг ЕП належать створення робочих місць, безпечні умови праці, підвищення рівня життя мешканців місцевих громад, розвиток соціальної інфраструктури, забезпечення соціальної інклюзії та врахування гендерної політики у трудових відносинах та економічних вигодах, підвищення добробуту, надання державних послуг у більш ефективний спосіб.

Співпраця між підприємствами, органами місцевого самоврядування, спільне використання ресурсів та управління відходами є гарантією ефективності ЕП. Вищим рівнем кооперації є індустріальний симбіоз, як спосіб реалізації принципів циркулярної економіки.

Індустріальний симбіоз досягається в результаті ініціатив двох, або більше компаній щодо співпраці на взаємовигідних умовах. Одним з найтипівіших прикладів індустріального симбіозу є використання відходів одного виробника як сировини іншим виробником. Промисловий симбіоз лежить також в основі спільного користування обладнанням та ресурсами.

Екологічними перевагами є зменшення споживання палива, води, зниження викидів у атмосферу, відсутність потреби у сировині. Економічні переваги полягають у можливостях виробників заощаджувати на утилізації сміття, закупівлі та транспортуванні матеріалів. Симбіотична співпраця завжди приводить до зменшення витрат на виробництві. Індустріальний симбіоз сприяє економічному зростанню, його часто використовують в ЕПП для покращення показників роботи підприємств [1].

Зокрема, індустріальний симбіоз, який передбачений концепцією ЕПП, чітко зазначений в Європейському зеленому курсі як інструмент досягнення вуглецевої нейтральності [2].

Стимулом до розвитку ЕПП є: розвиток конкурентоспроможного виробничого сектору, який є визначним для економічного розвитку і соціально-економічних перетворень. В ЕПП можна створити сприятливі ділові умови для розвитку виробництва і додаткову економічну вартість секторам, які залежать від виробництва сільськогосподарської або сировинної продукції. На їхній базі можна створити взаємовигідні зв'язки між галузями господарської діяльності [3].

ЕПП — ефективний інструмент залучення інвестицій і технологій, оскільки земля, інфраструктура, якісні послуги і суміжність зі стратегічно важливими ринками є головними чинниками, які впливають на інвестиційні рішення. Можливості обміну технологіями, які відкриваються, зокрема, завдяки іноземним інвестиціям, надзвичайно важливі для збільшення обсягів виробництва за допомогою переходу від трудомісткого до високотехнологічного способу виробництва [4].

Створення ЕПП сприяють регіональному й національному розвитку, оскільки забезпечують надходження інвестицій, появу нових промислових галузей, робочих місць, зв'язки між підприємствами й економічне зростання.

ЕПП поліпшують діловий клімат: сприяють на-рощенню об'ємів виробництва через зменшення виробничих витрат, зменшення відходів і викидів, збільшення економічних можливостей [5].

В ЕПП утворюється клімат, сприятливий для співпраці та інновацій, оскільки уряд, приватний сектор, освітні та науково-дослідні заклади ведуть спільну діяльність, проводять дослідження, від яких

отримують прибуток та сприяють розвитку в громадян підприємницьких здібностей. ЕІП забезпечують розвиток підприємництва. Послуги спільного користування, що їх надають парки, можуть знизити межу входження на ринок для малих підприємств і спростити доступ до первісного капіталу.

У межах ЕІП можна випробовувати економічні реформи, нові директивні напрями й підходи на географічно обмеженій території. Демонстраційний ефект успішності таких реформ згодом можна поширити на національному рівні, впроваджуючи набутий передовий досвід у інших секторах економіки та промислових зонах.

Економіці України необхідно нарощувати промислове виробництво, забезпечувати економічне зростання без надмірного споживання ресурсів. В цьому контексті є необхідним стратегічне планування й ефективне управління ЕІП для досягнення цілей сталого розвитку. Розвиток ЕІП в Україні сприятиме зростанню виробничих потужностей, стимулюванню зростання суміжних галузей, розвитку людського капіталу та створенню нових робочих місць.

Впровадження механізму ЕІП може бути здійснено через внесення змін до Закону України «Про індустріальні парки», зокрема, щодо термінологічного визначення ЕІП, їх критеріїв (екологічних, енергетичних та економічних показників), впровадження поняття «промислового симбіозу», дерегуляції окремих видів діяльності в межах парків для запровадження такого симбіозу, механізмів та інструментів підтримки, а також розроблення і прийняття відповідних підзаконних актів.

Джерелами фінансування облаштування ІІ можуть бути кошти державного і місцевих бюджетів, кошти приватних інвесторів, зокрема за моделлю державно-приватного партнерства, залучені кошти, включаючи кредити банків та інших фінансово-кредитних установ; кошти міжнародної технічної допомоги та секторальної підтримки Європейського Союзу, інших міжнародних донорів, міжнародних фінансових організацій.

Державне стимулювання за рахунок коштів державного бюджету може здійснюватися через виділення субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, коштів державного фонду регіонального

розвитку (ДФРР). Механізмом державного стимулювання розвитку еко-індустріальних парків є надання податкових і митних пільг, повної або часткової компенсації відсоткової ставки за кредитами (позиками), здійснення компенсації витрат на облаштування інфраструктури парку.

Розвиток ІП передбачає виконання таких завдань: наявність інженерно-транспортної інфраструктури, надання стимулів, включення до регіональних стратегій планів розвитку ІП; забезпечення електрифікації територій; державна підтримка через фінансування заходів, спрямованих на покращення екологічних, енергетичних та економічних показників їх функціонування для запровадження моделі ЕІП.

З огляду на те, що модель ЕІП працює за принципами циркулярної економіки, її впровадження спрямоване на посилення конкурентоспроможності виробленої в Україні продукції, впровадження ресурсо- та енергоефективних технологій для стимулювання розвитку циркулярної економіки та підвищення ефективності використання ресурсів.

Такий підхід забезпечить трансформацію наявних в Україні індустріальних парків до рівня ЕІП. Модель ЕІП має розглядатися як інструмент для розв'язання проблем регіонального та секторального розвитку в межах галузевих і регіональних стратегій розвитку.

Література:

1. Еко-індустріальні парки (ЕІП). Проект GEIPP Ukraine. URL: <https://geipp-ukraine.org/>
2. Клецов А. Навіщо Україні еко-індустріальні парки. *Економічна правда*. 14.07.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/14/689172/>
3. GKTODAY. Forward and Backward Linkages in Food Processing Industry. 2015. URL: <https://www.gktoday.in/gk/what-are-forward—and-backward—linkages/>
4. Xueyi C., Meyer A. Management Models of Industrial Parks in China 2011. URL: https://www.sia-toolbox.net/sites/default/files/11-06-22_management_models_industrial_parks_china.pdf
5. Planning and Managing Industrial Parks. UNIDO. 2022. URL: https://sipp.unido.org/sites/default/files/knowledge/2022-06/English_0.pdf

Дідик О.С.
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК ОСНОВА РОЗБУДОВИ КРАЇНИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

В сучасних реаліях, коли Україна стикається з викликами, пов'язаними із післявоєнною реконструкцією, національні цінності стають стратегічним напрямом для політичних, соціальних і економічних трансформацій, які формують основу для консолідації суспільства, зміцнення державності, відбудови інфраструктури та забезпечення гідного рівня життя. Збереження й посилення таких цінностей, як свобода, єдність, справедливість, демократія, культурна ідентичність та взаємоповага, дозволяють створити сталу платформу для розвитку країни [1; 3; 5].

Система національних цінностей – це набір ідей, переконань, принципів і моральних норм, які визначають характер та напрямок розвитку суспільства. У процесі відновлення Україна має можливість не лише відбудувати втрачене, а й переосмислити та посилити свої фундаментальні цінності, враховуючи досвід війни та прагнення до інтеграції у світову спільноту. Формування єдиної системи цінностей дозволяє уникнути внутрішніх конфліктів, забезпечити громадянську злагоду та об'єднати зусилля різних соціальних груп для досягнення спільної мети – створення процвітаючої, демократичної та незалежної держави [2; 7; 12; 15; 20]. До системи національних цінностей віднесено:

1. Культурна ідентичність та спадщина:

- роль культури у консолідації суспільства – культура є ключовим елементом у відновленні національної ідентичності. У післявоєнний період важливо підтримувати єдність через спільні цінності, традиції та символи (державний герб, прапор, гімн);
- збереження та відновлення культурних об'єктів – після війни багато культурних пам'яток, музеїв, бібліотек та історичних об'єктів можуть бути зруйновані. Пріоритетом є реставрація цих об'єктів,

створення цифрових архівів, а також стимулювання міжнародної допомоги у цьому процесі;

- мова як основа національної ідентичності – пропагування рідної мови через освітню систему, медіа та публічну сферу сприяє збереженню культурної спадщини;

- інтеграція діаспори – важливо забезпечити участь закордонних громад у відновленні культури через ініціативи, фінансування та культурний обмін [4; 8; 18].

2. Соціальна стабільність:

- психологічна реабілітація населення – після війни суспільство стикається з травмами, втратою близьких, переселенням, де розвиток систем психологічної підтримки для ветеранів, переселенців та всього населення є вкрай важливим;

- підтримка вразливих груп – важливо запровадити програми допомоги для сиріт, вдов, людей з інвалідністю та літніх людей;

- захист прав людини – післявоєнна відбудова повинна базуватися на принципах рівності, недискримінації та забезпечення доступу до базових потреб (житло, їжа, безпека);

- роль громадських організацій – громадські ініціативи є рушійною силою соціальної стабільності: волонтерство, благодійність, ініціативи взаємодопомоги.

3. Економічне оновлення:

- відновлення інфраструктури – основний акцент робиться на відбудові доріг, мостів, електростанцій, систем водопостачання та житлових будинків, де ефективне планування та залучення міжнародних інвестицій можуть прискорити процес;

- розвиток малого та середнього бізнесу – створення сприятливих умов для підприємництва через пільгове кредитування, податкові пільги та зменшення бюрократії;

- залучення іноземних інвестицій – важливо створити прозору економічну систему, яка буде привабливою для міжнародних донорів і бізнесу;

- розвиток сільського господарства – враховуючи потребу в продовольстві, необхідно інвестувати в модернізацію сільського господарства, розвиток кооперативів і підтримку фермерів;

- зелені технології – післявоєнний період це можливість для переходу на екологічно чисті технології, наприклад, у виробництві

енергії [6; 9; 11; 19].

4. Освіта та наука:

- відновлення освітньої інфраструктури – війна завжди руйнує школи, університети та дитячі садки, тому необхідно будувати сучасні освітні заклади з урахуванням цифрових технологій;
- навчальні програми для молоді – реформа навчальних програм, що базуються на сучасних потребах (критичне мислення, цифрові навички, інженерія, управління проєктами);
- підтримка науки – фінансування наукових досліджень, особливо у сферах, які сприяють відновленню (екологія, будівництво, медицина);
- освіта для переселенців – організація дистанційного навчання та спеціальних програм для дітей і дорослих, які були змушені покинути свої домівки;
- міжнародна співпраця – залучення іноземних партнерів до обміну досвідом, участь у міжнародних освітніх і наукових грантах [10; 13; 17].

5. Політична стабільність:

- зміцнення демократичних інститутів – після війни критично важливо уникнути авторитаризму, що можна досягти через прозорість у роботі урядових структур, залучення громадян до прийняття рішень;
- реформи у правовій системі – забезпечення справедливого судочинства та дотримання законності, що підвищить довіру населення до держави;
- запобігання корупції – корупція є однією з основних загроз у післявоєнний період, де прозорість фінансових потоків, жорсткий контроль за витратами, цифровізація державних послуг стануть основними кроками;
- роль міжнародних організацій – співпраця з ООН, ЄС та іншими структурами для забезпечення політичної стабільності та реалізації реформ;
- децентралізація – надання регіонам більшої автономії у відновленні своїх територій, що сприяє більш ефективному управлінню [8; 11; 14; 16; 19].

Таким чином, система національних цінностей стає основоположним елементом у процесі післявоєнного відновлення, забезпечуючи єдність і консолідацію суспільства. Війна та її наслідки

поставили перед суспільством завдання переосмислення моральних і культурних орієнтирів, що створює унікальну можливість для формування нової системи цінностей, яка відповідатиме сучасним викликам і глобальним тенденціям.

Література:

1. Безрукова О. А. Адаптація методики конкуруючих цінностей для типологізації корпоративної культури соціально-економічного простору України / О. А. Безрукова, О. В. Бондаренко // Габітус. - 2020. - Вип. 16. - С. 65-70.
2. Бондарчук Л., Мазур Н., Цалко Т.Р., Коваленко М., Заріцька Н. М., Пузирьова В. Інноваційний дизайн фінансово-управлінського обліку та впливу міграції населення на розвиток агропідприємств в умовах безпекових та інформаційних ризиків. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2023. Т. 5 (52). Р. 481-493.
3. Карпінський Б. А. Національні цінності як стратегіологічний базис виховання й формування державотворчого патріотизму нації / Б. А. Карпінський, К. Ю. Мучичко // Соціально-гуманітарний вісник. - 2020. - Вип. 32-33. - С. 196-198.
4. Копитко М. І. Вплив суспільних цінностей на соціально-економічний розвиток України в умовах війни / М. І. Копитко, М. В. Вінічук, С. Н. Ганущин // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна. - 2022. - Вип. 2. - С. 38-43.
5. Криштанович М. Ф. Публічні механізми формування національних цінностей в системі розвитку людського капіталу держави: нові виклики й ризики / М. Ф. Криштанович, Л. В. Брич // Суспільство та національні інтереси. - 2024. - № 5. - С. 556-566.
6. Ларін С. В. Активізація взаємодії держави і суспільства щодо захисту національних цінностей у сфері національної безпеки / С. В. Ларін // Держава та регіони. Серія : Державне управління. - 2017. - № 3. - С. 16-20.
7. Ларін С. В. Публічне управління захистом національних цінностей в зарубіжних країнах в умовах повномасштабної російсько-української війни / С. В. Ларін // Публічне управління та регіональний розвиток. - 2022. - № 17. - С. 957-984.
8. Ларін С. В. Суб'єкти захисту національних цінностей / С. В. Ларін // Держава та регіони. Серія : Державне управління. - 2017. - № 1. - С. 4-8.

9. Ларін С. Імплементція міжнародного досвіду державного захисту національних цінностей в Україні / С. Ларін // Публічне управління та регіональний розвиток. - 2024. - № 25. - С. 1067-1083.

10. Ларін С. Публічне управління захистом національних цінностей в Україні: виклики та загрози / С. Ларін // Аспекти публічного управління. - 2022. - Т. 10, № 2. - С. 41-50.

11. Пузирьова П. В. Людський капітал як стратегічний ресурс соціально-економічного розвитку країни / П. В. Пузирьова // Менеджмент : збірник наукових праць. – 2015. – Вип. 20. – Київ : МАУ, 2015. – С. 33-38.

12. Пузирьова П. В. Фінансово-економічна безпека, як фактор забезпечення розвитку підприємств / П. В. Пузирьова // Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів і права : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 12 липня 2019 року. – У 2 ч. – Ч. 2. – Полтава : ЦФЕНД, 2019. – С. 61-62.

13. Пузирьова П. В. Формування інтелектуально-економічної платформи післявоєнного відновлення України. Інтелектуалізація соціально-економічного розвитку України в перспективі післявоєнного відновлення: моногр. / за наук. ред. О. В. Ольшанської, А. А. Олешко, З. Я. Шацької. Київ : КНУТД, 2022. С. 248-276.

14. Редькіна А. Українські національні інтереси й цінності: суспільне усвідомлення та переоцінка / А. Редькіна // Політичні дослідження. - 2023. - № 1. - С. 144-162.

15. Ситник Г. П. Проблемні питання формування та захисту національних цінностей України: теоретичний аспект / Г. П. Ситник, С. В. Ларін // Право та державне управління. - 2017. - № 3. - С. 20-27.

16. Станіславенко Л. А. Соціальні та економічні цінності українського суспільства / Л. А. Станіславенко // Політичне життя. - 2021. - № 1. - С. 103-111.

17. Халіляєва О. В. Формування та розвиток соціально-економічного потенціалу в умовах сталого розвитку / О. В. Халіляєва, С. І. Головач, П. В. Пузирьова // Сучасні проблеми менеджменту : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовтня 2024 року. – Київ : НАУ, 2024. – С. 441-442.

18. Чередниченко О. Європейські цінності як основа національної згуртованості, курсу України на євроінтеграцію та укріплення основ національної безпеки через освіту / О. Чередниченко, І. Трубавіна // Новий Колегіум. - 2023. - № 1-2. - С. 53-58.

19. Шваб М. А. Цінності національної безпеки України / М. А. Шваб // Acta securitatae volyniensis. - 2023. - № 2. - С. 51–61.

20. Organizational and economic mechanism of a business security as a guarantee of its sustainable development [Електронний ресурс] / V. Tkachenko, I. Tkachenko, P. Puzyrova, A. Klochko // Virtual Economics. – 2019. – Vol. 2, No. 4. – P. 71-85.

Дорош В.І.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

АНТИКРИЗОВЕ ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Сучасний розвиток машинобудівної галузі України відбувається в умовах постійних викликів, що зумовлює необхідність ефективного антикризового регулювання. Державна політика спрямована на створення механізмів, здатних забезпечити стійкість підприємств, підвищити конкурентоспроможність продукції та стимулювати інноваційні процеси. Фінансові труднощі, нестача інвестицій та зовнішньоекономічні обмеження суттєво впливають на виробничі потужності. У відповідь на це застосовуються інструменти підтримки, спрямовані на стабілізацію діяльності підприємств та залучення капіталу. Програмне кредитування, державні гарантії, податкові пільги та розвиток державно-приватного партнерства допомагають зменшити негативні наслідки економічної нестабільності.

Важливу роль у формуванні стратегії відіграє імплементація міжнародних стандартів та адаптація до вимог глобального ринку. Орієнтація на експортно орієнтовану модель розвитку сприяє відкриттю нових можливостей для вітчизняних підприємств [1-4]. Водночас важливою залишається модернізація виробничих процесів, що дозволяє підвищити ефективність і відповідати сучасним технічним стандартам. Підготовка висококваліфікованих кадрів та інтеграція наукових досягнень у виробництво визначають подальший

розвиток галузі. Взаємодія з освітніми установами, сприяння науково-дослідній діяльності та розвиток технологічних парків дозволяють створювати сприятливе середовище для впровадження інновацій [5-8]. Вплив глобальних кризових явищ вимагає адаптації регуляторних механізмів та оперативного реагування на зміни економічної ситуації. Використання сучасних технологій, цифровізація виробничих процесів та залучення міжнародного досвіду є ключовими елементами стратегії розвитку. Формування сприятливого бізнес-клімату сприяє залученню інвестицій та розширенню кооперації з іноземними партнерами.

Таким чином, антикризове регулювання вимагає комплексного підходу, що включає фінансову підтримку, технологічне оновлення та розвиток людського капіталу. Створення умов для динамічного розвитку машинобудівної галузі є пріоритетним напрямом державної політики, що спрямований на забезпечення економічної стійкості та інтеграцію у світовий ринок. Вплив глобальних кризових явищ вимагає адаптації регуляторних механізмів та оперативного реагування на зміни економічної ситуації [9-12]. Використання сучасних технологій, цифровізація виробничих процесів та залучення міжнародного досвіду є ключовими елементами стратегії розвитку. Формування сприятливого бізнес-клімату сприяє залученню інвестицій та розширенню кооперації з іноземними партнерами.

Антикризове регулювання вимагає комплексного підходу, що включає фінансову підтримку, технологічне оновлення та розвиток людського капіталу. Створення умов для динамічного розвитку машинобудівної галузі є пріоритетним напрямом державної політики, що спрямований на забезпечення економічної стійкості та інтеграцію у світовий ринок.

Окрім державної підтримки, важливим фактором є залучення приватного сектору до вирішення кризових питань. Спільні ініціативи бізнесу та уряду дозволяють не лише стабілізувати поточну ситуацію, а й сформуванати довгострокові перспективи розвитку. Запровадження

інноваційних фінансових інструментів, таких як венчурне інвестування та державні фонди підтримки технологічних стартапів, сприяє створенню нових можливостей для підприємств.

Значний потенціал для розвитку міститься у використанні цифрових технологій. Інтеграція автоматизованих систем управління виробництвом, застосування штучного інтелекту та аналізу великих даних відкриває нові горизонти для підвищення продуктивності та оптимізації витрат. Такі підходи не лише сприяють економічній стабільності, а й створюють конкурентні переваги на міжнародному ринку [13-17].

Важливим аспектом є також співпраця з міжнародними партнерами у сфері технологічного обміну та наукових досліджень. Підписання угод про стратегічне партнерство та залучення закордонних експертів сприяє прискоренню процесу модернізації та впровадженню передових рішень у виробництво. Розвиток спільних проєктів у сфері інженерії та промислової автоматизації зміцнює позиції України як важливого гравця на глобальному ринку машинобудування.

Література:

1. Райчева, Л. І. (2016). Організаційні засади впровадження механізму розвитку машинобудівної галузі в умовах виробничо-економічної кризи. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*, (3), 65-69.
2. Савченко, В. Ф., & Козлянченко, О. М. (2016). Світовий досвід антикризового державного регулювання. *Науковий вісник Полісся*, (1 (5)), 7-13.
3. Пузирьова, П. В. (2019). Особливості концепції формування кластерного підходу сучасного підприємництва в Україні. In *Наукові теорії сьогодення та перспективи розвитку наукової думки*. Міжнародний центр наукових досліджень.
4. Козлянченко, О. М. (2017). Концептуальні засади ефективної державної системи антикризового регулювання сільськогосподарського машинобудування в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*, (24 (1)), 49-55.
5. Гнатенко, І. А., Снітко, Є. О., Марков, Р. В., & Уткін, В. П. (2021). Управління проєктами кластеризації інноваційного

підприємництва агропродовольчої сфери в умовах реалізації стратегії сталого розвитку, глобалізації, діджиталізації, економічної культури суспільства, логістичного та кадрового менеджменту. *Формування ринкових відносин в Україні*, (9), 106-113.

6. Лащик, І. І., & Кондрат, І. Ю. (2009). Інноваційна діяльність як складова розвитку машинобудівних підприємств в умовах антикризового управління. *Економічний простір. Збірник наукових праць*, (23/2).

7. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83-86.

8. Олексенко, Р. І., & Ортіна, Г. В. (2018). Особливості інноваційно-інвестиційної політики антикризового розвитку реального сектору економіки України. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*, (5), 33-39.

9. Іовчева, Л. І. (2016). Методичний підхід до визначення рівня виробничо-економічної кризи у машинобудуванні України. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*, (1), 14-17.

10. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. *Агросвіт*, (7), 18-22.

11. Зось-Кіор, М. В. (2020). Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм-менеджменту. *Економічний форум*, 1(3), 57-63.

12. Сирочук, Н. А. (2011). Машинобудування України: стан, проблеми, перспективи в умовах виходу із фінансово-економічної кризи. *Вісник Хмельницького національного університету*, 3, 213-217.

13. Пузирьова, П. В. (2020, December). Теоретико-методичні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу як інтегрованої системи інноваційного розвитку підприємства. In *Advancing in research and education: abstracts of XII International scientific and practical conference, La Rochelle, France* (pp. 116-122).

14. Рубежанська, В. О., & Гнатенко, І. А. (2016, October). Застосування технологій STEEPLE-аналізу при визначенні домінантних факторів впливу зовнішнього оточення на ринок праці. In *International scientific conference: Economy and society: modern foundation for human development: conference proceedings* (pp. 169-172).

15. Mazur, N., Khrystenko, L., Pásztorová, J., Zos-Kior, M., Hnatenko, I., Puzyrova, P., & Rubezhanska, V. (2021). Improvement of Controlling in the Financial Management of Enterprises. *TEM journal*, 10(4).

16. Hanushchak-Efimenko, L. M., Hnatenko, I. A., Parkhomenko, O. P., & Rubezhanska, V. O. (2019). Cluster competitive advantages as a driving factor in increasing the investment activity of innovative entrepreneurship. *Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic sciences*, 141(6), 8-17.

17. Puzyrova, P., Grechyshkin, I., & Yershova, O. O. (2020). Risk management concept in innovative activities of modern enterprises. *Professional competencies and educational innovations in the knowledge economy*.

Заєць Є.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ: УКРАЇНА У ПРАКТИЦІ МІЖНАРОДНИХ АНТИДЕМПІНГОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

У сучасному глобальному торговельному середовищі антидемпінгові розслідування є важливим інструментом, що допомагає країнам захищати свої економічні інтереси. Україна, як активний учасник світової торгівлі, відіграє значну роль у цій сфері, будучи як ініціатором антидемпінгових заходів, так і об'єктом розслідувань.

Антидемпінгове розслідування – це процедура, яка проводиться державними органами з метою встановлення факту демпінгу, тобто продажу товарів на іноземному ринку за ціною, нижчою за їхню собівартість або за ціною, значно нижчою, ніж на внутрішньому ринку виробника. Метою такого розслідування є визначення, чи завдає демпінг шкоди національним виробникам аналогічних товарів, і чи потрібно вживати заходів для захисту місцевого ринку. Для запобігання цим негативним наслідкам країни вводять антидемпінгові мита, що компенсують різницю між ринковою вартістю продукції та її демпінговою ціною.

Внаслідок прийняття антидемпінгових заходів виникає система економічних ефектів для країни: споживчого (внутрішні споживачі зменшують споживання товару), виробничого (національні виробники збільшують випуск товару), торговельного (антидемпінгове мито зумовлює зниження рівня імпорту), ефекту державного бюджету (державний бюджет поповнюється антидемпінговим митом) та ефекту перерозподілу (антидемпінгове мито перерозподіляє дохід від споживачів до національних виробників та бюджету).

В економічній теорії існує декілька методологічних підходів до аналізу суті демпінгу, причин реалізації товарів за демпінговими цінами та її наслідків як для національних виробників подібних товарів країни-імпортера, так і її економіки в цілому. Але незалежно від особливостей такого аналізу практично всі дослідники окремо наголошують на тому, що демпінг є по своїй суті характеристикою певного типу поведінки окремої фірми, яка намагається отримати перевагу на ринку іншої країни шляхом дискримінаційних цінових домовленостей, спираючись при цьому лише на власні фінансові кошти. Саме в цьому полягає принципова відмінність демпінгу від цінової дискримінації, що базується на субсидіях, оскільки останні надаються державою (урядом) певним виробництвам в прямій чи опосередкованій формі [1, с. 30].

На думку вчених, характерними рисами антидемпінгового мита є: специфічна мета застосування – захист економічних інтересів держави та національних товаровиробників шляхом персоніфікованого регулювання імпорту; об'єктом регулювання виступають товари, які є об'єктом демпінгу; процедура застосування визначається окремим нормативно-правовим актом та встановлюється на підставі проведеного розслідування [2, с. 80; 3, с. 91].

Що стосується протидії іноземному демпінгу, законодавче регулювання в даній сфері в Україні здійснюється на основі таких документів:

- Генеральна угода про тарифи та торгівлю 1994 року;
- Угода про застосування статті VI Генеральної угоди з тарифів та торгівлі 1994 року;
- Закону України від 22.12.1998 р. N 330-XIV "Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту";

- Законів, якими вносилися відповідні зміни до Законів України «Про Єдиний митний тариф», «Про зовнішньоекономічну діяльність» та «Про систему оподаткування», з метою приведення їх у відповідність до міжнародних правил застосування антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних заходів;
- Указів Президента та Постанов Кабінету Міністрів України, що стосуються антидемпінгового регулювання та протидії недобросовісного імпорту.

Беззаперечним лідером між країн, проти яких ініціюється найбільша кількість розслідувань, є Китай (1542 із 6541 розслідування), друге місце – за Корейською республікою (485 розслідувань), третє – за Китайським Тайпеем (334 розслідування). За весь період з 1995 р. на сьогоднішній день світовим лідером по ініціації антидемпінгових розслідувань є Індія (1109 із усіх світових 6541 розслідувань). Друге місце посідає США – 855 розслідувань, третє ЄС – 545 розслідувань [4].

Українські державні органи та міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі (МКМТ) також активно реагують на загрози для національного виробництва. Найчастіше ініціюються розслідування щодо продукції, що імпортується з країн із низькою собівартістю, наприклад, Китаю чи Туреччини.

Станом на 30.06.2024 на сайті СОТ оприлюднена інформація про 75 застосованих Україною антидемпінгових заходів проти недобросовісного імпорту. Більша частина цих заходів припадає на росію (21), білорусь (18) та Китай (15). Також можна виділити 4 антидемпінгових заходи проти недобросовісного імпорту з Туреччини [4].

Водночас українська продукція часто стає об'єктом розслідувань у країнах ЄС, США та інших державах. Україна залежить від експорту, що робить її чутливою до розслідувань на зовнішніх ринках. Особливу увагу приділяють українській металургії, яка залишається однією з ключових галузей експорту. Наприклад, у США неодноразово порушувалися справи щодо імпорту української сталі, де виробників звинувачували в демпінгу через нижчу собівартість продукції.

Україна посідає 14 місце серед країн світу за кількістю ініційованих проти неї антидемпінгових заходів (за період з 1995 по

2024 рр. проти України було вжито 81 антидемпінговий захід, 48 з них до 2006 року). Найбільшу кількість антидемпінгових заходів проти України застосували США – 10 антидемпінгових заходів, рф самостійно та у складі Євразійського економічного союзу – 10 заходів, та лідером є ЄС – 13. [4]

Демпінг на сьогодні є великою проблемою в світі і створює значні перепони у розвитку національних галузей виробництва. Ефективна політика боротьби з демпінгом сприятиме збереженню економічної стабільності та підтримці національних галузей виробництва. Антидемпінгові розслідування є важливим інструментом для захисту національних інтересів у торгівлі. Україна, будучи активним учасником міжнародних економічних процесів, має використовувати ці механізми для зміцнення власної економіки та захисту національних виробників. Водночас необхідно адаптувати стратегії до змін у глобальній економіці, щоб залишатися конкурентоспроможною державою.

Разом з тим Україна – постійний об'єкт антидемпінгових розслідувань через свою високу експортоорієнтованість, відносно недорогою робочу силу та наявність природних ресурсів, що дозволяє знижувати собівартість. Проте такі дії інших країн, хоча і створюють перешкоди для українських експортерів, також стимулюють розвиток внутрішньої економіки, адаптацію до міжнародних стандартів і пошук нових ринків збуту.

Література:

1. Капуш І.С. Сутність і правова природа особливих видів мита // Митна справа. – 2006. – № 5. – с. 28 – 33.
2. Феделеш Е. Антидемпінгове мито як засіб тарифного регулювання. Підприємство, господарство, право. 2016. № 3. С. 77–81.
3. Ваколюк С. М. Антидемпінгове мито як засіб митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Випуск 3. Том 1. С. 88–91.
4. Statistics on anti-dumping [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/adp_e.htm

Ільницький О.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Сучасні економічні реалії вимагають суттєвого перегляду підходів до промислової політики, особливо в умовах нестабільності, що характерна для України. Виклики, спричинені геополітичними загрозами, структурними дисбалансами, змінами у глобальних ланцюгах постачання та технологічним прогресом, створюють потребу у гнучких та адаптивних рішеннях. Традиційні інструменти промислової політики вже не забезпечують необхідного рівня конкурентоспроможності та сталого розвитку, що обумовлює необхідність її трансформації.

Україна сьогодні стикається з низкою проблем, які вимагають комплексного підходу до підтримки та розвитку промисловості. Втрата виробничих потужностей, потреба у відновленні критичної інфраструктури, дефіцит інвестицій, кадрові виклики та вплив глобальних тенденцій визначають необхідність зміни стратегічних пріоритетів. Відповідь на ці повинна лежати в основі трансформації існуючої парадигми промислової політики, що в майбутньому визначатиме її ефективність.

Підтверджує необхідність трансформації підходів до управління розвитком промисловості в Україні різкий спад промислового виробництва, який відбувся у 2022-2024 рр. Збройна агресія РФ проти України спричинила скорочення обсягів виробництва в промисловості, а також у сфері малого й середнього бізнесу, що, своєю чергою, призвело до погіршення фінансового становища населення, особливо в регіонах, які найбільше постраждали від бойових дій. У прифронтових зонах спостерігається стагнація економічної активності, оскільки значна частина підприємств була змушена перемістити свою діяльність у більш безпечні області. Це,

своєю чергою, призвело до скорочення робочих місць та зниження рівня купівельної спроможності населення [1].

Підтверджує необхідність реформування промислової політики України її поточна середньострокова орієнтованість. При цьому відновлення значної частини пошкодженої промислової інфраструктури, зокрема на Півдні та Сході України, вимагає довгострокових стратегічних рішень. Науковці підкреслюють, що стратегічний характер окремих об'єктів потребує негайних рішень, що пояснюється їх визначальною роллю у повоєнному відновленні.

Ще однією важливою проблемою промислової політики України є те, що більшу частину виробництва становить продукція з низьким ступенем переробки та доданої вартості. Високотехнологічна продукція є важливим чинником зміцнення національної економіки, прискорення її зростання та посилення конкурентних позицій країни на міжнародних ринках. В умовах структурної перебудови української економіки дедалі більше уваги приділяється зменшенню залежності від експорту сировинних товарів і переорієнтації на постачання високотехнологічної продукції. Такий вектор розвитку сприятиме зміцненню експортного потенціалу України та формуванню інноваційної моделі економічного зростання [2].

З огляду на необхідність трансформації промислової політики, доцільним є визначення ключових векторів її реформування. У табл. 1 зазначено наступні вектори.

Реформування промислової політики України в умовах сучасних викликів вимагає акценту на розвиток виробництв із високою доданою вартістю, що сприятиме зменшенню залежності від експорту сировини. Впровадження технологій п'ятого та шостого укладів дозволить підвищити конкурентоспроможність вітчизняної продукції, а розвиток виробництва високотехнологічних товарів допоможе залучити інвестиції у наукомісткі галузі. Важливим напрямом є активне впровадження інновацій, що потребує ефективної комерціалізації наукових розробок і підтримки R&D-центрів. Оскільки частка інноваційної продукції у структурі експорту залишається невисокою, необхідно

стимулювати її зростання шляхом збільшення фінансування досліджень і спрощення доступу до міжнародних ринків. Розвиток кластерів у високотехнологічних індустріях сприятиме кооперації між бізнесом, наукою та державою, що є важливим фактором для створення сталих конкурентних переваг. Саме ці стратегічні вектори повинні стати основою промислової політики, щоб забезпечити технологічний прорив і стійке економічне зростання України.

Таблиця 1

Вектори реформування промислової політики в Україні

Вектор	Проблема, яка вирішується
Сприяння новим виробництвам з високим рівнем доданої вартості	Висока залежність економіки від експорту сировини та недостатній рівень обробної промисловості
Зростання частки вітчизняного виробництва з використанням технологій п'ятого і шостого технологічних укладів	Відставання у впровадженні передових технологій, низька конкурентоспроможність української продукції на глобальному ринку
Зростання виробництва високотехнологічних товарів	Недостатній рівень інвестицій у наукомісткі галузі та слабкий зв'язок науки з виробництвом
Впровадження високотехнологічних інновацій	Повільний процес комерціалізації наукових розробок та недостатня підтримка стартапів і R&D-центрів
Збільшення обсягів і питомої частки інноваційної продукції та послуг	Низький рівень фінансування досліджень і розробок, невисока частка інноваційних продуктів у структурі експорту
Сприяння експорту високотехнологічної продукції	Обмежений доступ до міжнародних ринків через недостатній рівень промислової сертифікації та логістичні труднощі
Збільшення кластерів з інтеграції наявного потенціалу у сфері високотехнологічних індустрій	Відсутність ефективної кооперації між підприємствами, науковими установами та державою у сфері технологічного розвитку

Джерело: побудовано автором.

Промислова політика має сприяти трансформації виробничої системи, покращенню гнучкості логістичних та виробничих процесів, встановленню ефективних партнерств, відновленню критично важливих секторів промисловості та створенню основ для нового промислового профілю держави.

Вона займає ключову роль у національному житті, зокрема під час воєнного стану, забезпечуючи підтримку виробництва для оборонної промисловості та стратегічних галузей, а також малого та середнього бізнесу, зокрема через переміщення виробництв у безпечні зони. "Непрямі" методи впливу, такі як податкова, грошово-кредитна та експортна політика, повинні орієнтуватися на підтримку промисловості, стабільний розвиток якої під час війни визначає економічну стійкість, життєздатність суспільства, боєздатність збройних сил і, відповідно, національну безпеку в цілому [3].

В той же час ні нововизначені вектори реформування промислової політики, ні стратегічні засади її перебудови, не матимуть належного позитивного ефекту без достатнього рівня фінансування цих процесів. Промисловість – комплексна галузь, яка за роки формування зосредила високовартісні виробничі потужності та значний інфраструктурний склад. Це пояснює необхідність дороговартісних відновлювальних заходів без яких зміни в промисловій політиці не матимуть сенсу. На цьому наголошують науковці. «Інвестиції є надзвичайно важливим фактором для економічного зростання країни та вкрай необхідними для відновлення економіки після припинення військових дій. Відновлення інфраструктури, створення нових підприємств та подальший економічний розвиток вимагають значних обсягів інвестиційних ресурсів. Історичний досвід подолання руйнівних наслідків повномасштабних воєнних дій (зокрема, на території Німеччини, Японії, Ізраїлю) свідчить, що одним із найважливіших факторів відновлення та забезпечення подальшого зростання національних економік є масштабне нагромадження інвестиційних ресурсів, яке дозволяє відновити продуктивні сили, модернізувати підприємства та забезпечити стійке економічне зростання в майбутньому» [4].

Підбиваючи підсумок, відмітимо, що трансформація промислової політики України є необхідною умовою забезпечення її конкурентоспроможності та стійкого економічного зростання в

умовах нестабільності. Основні виклики, пов'язані зі структурними дисбалансами, втратою виробничих потужностей та глобальними технологічними змінами, потребують нових стратегічних рішень. Серед ключових векторів реформування – розвиток високотехнологічного виробництва, комерціалізація інновацій, стимулювання експорту продукції з високою доданою вартістю та створення кластерів для інтеграції наукового і виробничого потенціалу.

Однак ефективність цих заходів неможлива без достатнього фінансування та залучення значних інвестиційних ресурсів. Відновлення критично важливої інфраструктури, модернізація виробництв та підтримка малого й середнього бізнесу потребують комплексного підходу та державної підтримки. Впровадження нової промислової політики сприятиме економічній стабільності, відновленню продуктивних сил і забезпеченню стійкого розвитку України в довгостроковій перспективі.

Література:

1. Ханін С. Стан та повоєнне відновлення економіки України із урахуванням інтелектуально-інноваційних детермінант розвитку регіонів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 4 (32). С. 226–232. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-4\(32\)-226-232](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-4(32)-226-232)
2. Іванов С.В., Ляшенко В.І., Осадча Н.В. Стратегічні напрями формування експортної стратегії України в умовах відновлення економіки. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. № 1(67). С. 16–27. DOI: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1\(67\)-16-27](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2022-1(67)-16-27)
3. Шелудько Е. І., Завгородня М. Ю. Зміна напрямів державної політики в стратегуванні промислового розвитку у повоєнний період. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Боголібські читання»*, 16 вересня 2022 р. Переяслав : Університет Григорія Сковороди в Переяславі. С. 52–55. URL: <https://tinyurl.com/mpuh72us>
4. Скрипниченко М. І. Макроекономічні оцінки і прогнози повоєнного відновлення економіки України. *Економічна теорія*. 2022. № 2. С. 29–43. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2022.02.029>

Квітка А.С.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

СУТІСНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Трактування поняття «економічна політика» тривалий час досліджуються зарубіжними та вітчизняними вченими.

О. Москаленко вказує, що економічна політика держави – це сукупність цілей, принципів, заходів, методів та інструментів управління економікою країни, її соціально-економічною системою [1, с. 47].

О. Заклекта та О. Шиманська зазначають, що економічна політика держави – це система заходів, спрямована на розв’язання господарських проблем з метою збалансованого розвитку суспільного виробництва [2]. За допомогою економічної політики держава визначає, яку частку чистого доходу спрямувати на розвиток науково-технічного прогресу, нове будівництво, утримання невиробничої сфери.

В. Лагутін характеризує економічну політику держави як складову загального політичного процесу, цілісну систему заходів державного впливу на економіку, ефективність яких виявляється за взаємозв’язку її елементів. Держава здійснює певну економічну політику, спрямовану на забезпечення ринкової рівноваги і стабільності [3, с. 18].

Суб’єктом економічної політики є держава, що уособлюється у всіх органах та інститутах, які її реалізують (звужено це органи державної влади та місцевого самоврядування).

Об’єктом економічної політики держави є особлива група суспільних відносин – економічні відносини.

Основною метою економічної політики держави вважають:

- забезпечення належного життєвого рівня населення відповідно до соціальних стандартів;

- мобілізацію ресурсів та оптимальний їх розподіл між галузями економіки, територіями та соціальними верствами населення для

задоволення потреб розвитку суспільства;

- забезпечення умов тривалого економічного зростання, яке сприятиме конкурентоспроможності національної економіки та формуванню інноваційної моделі її розвитку.

Економічна політика держави завжди спрямована на досягнення певних цілей, які можуть змінюватися залежно від стану економіки у той чи інший період часу, економічних проблем, ризиків тощо.

У кожний конкретний період розвитку суспільства цілі економічної політики держави визначаються актуальними стратегічними напрямками, які різняться складністю та часовим лагом та вимагають обов'язкової реалізації.

Важливим компонентом економічної політики держави є принципи її реалізації: функціональної збалансованості, обґрунтованості, системності, адаптивної ефективності, які спрямовані на забезпечення оптимальних співвідношень між її складовими.

Сьогодні найважливішим принципом економічної політики держави повинен бути принцип двомірності справедливості, де ключовими є:

- забезпечення економічної незалежності кожного;
- участь членів суспільства в прийнятті рішень;
- недопущення приниження їх людської гідності;
- гарантування соціального статусу через розподіл (перерозподіл) матеріальних благ;
- створення умов для однакової поваги та рівності можливостей (передусім в освіті) [4, с. 712].

Інструменти економічної політики держави – це комплекс важелів регулювання, через використання яких держава прагне досягти поставлених цілей. Процес вибору інструментів – важливий етап у процесі реалізації економічної політики держави, оскільки кожен інструмент за різних економічних умов може виявляти себе неоднозначно, тому доволі важливо знати, яким має бути інструмент економічної політики, коли і як його застосовувати [2, с. 27].

До основних складових економічної політики держави, що визначаються державою, відносять структурно-галузеву, інвестиційну, цінову, антимонопольно-конкурентну, бюджетну, податкову,

грошово-кредитну, валютну, зовнішньоекономічну, екологічну політику.

Кожна з вказаних складових економічної політики держави застосовує інструменти регулювання економічного механізму і являє собою елемент регулювання макроекономічної стабільності та ефективності розподілу ресурсів [5, с. 21].

Реалізація науково обґрунтованої економічної політики держави дасть можливість створити ефективну соціально-орієнтовану, конкурентоспроможну економіку.

Література:

1. Москаленко О. Економічна політика держави як інструмент реалізації стратегічних цілей економічного розвитку. *Вісник ТНЕУ*. 2012. № 2. С. 46-56.
2. Заклекта О., Шиманська О. Цілі, інструменти та обмеження економічної політики: теоретичні засади та сучасні реалії. *Вісник ТНЕУ*. 2015. № 1. С. 24-32.
3. Лагутін В.Д. Економічна політика держави: сутність, етапи, механізми. *Економічна теорія*. 2006. № 4. С. 16-26.
4. Роєнко В.І., Єфремова Н.Ф. Ефективність економічної політики в контексті її соціальної спрямованості. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вир. 22. С. 710-715.
5. Геєць В.М. Особливості взаємозв'язку економічних і політичних передумов реконструктивного розвитку економіки України. *Економіка України*. 2016. № 12. С. 3–21.

Когут О.Ю.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ПЕРЕДУМОВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄДИНОГО ЦИФРОВОГО РИНКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На своєму шляху в європейський союз Україна проходить свій особистий шлях з цифровізації [1–3]. Маючи непогані теоретичні

можливості в перші роки незалежності, індустрія зв'язку в Україні втратила багато шансів під час стрімкого зростання європейського цифрового ринку у двох тисячних роках.

Наявний в державі Україна спектр (частоти) був нерівномірно розподілений між гравцями ринку, що, по суті, стримувало швидкість розвитку цифрових технологій і, як наслідок, обмежувало доступ населення (абонентів) в Україні до отримання цифрових послуг.

В той час як в європейському союзі розвиток цифрового мобільного зв'язку проходив паралельно із розвитком фіксованих мереж цифрової передачі даних, и Україні цей процес був однобоким. В умовах нерівномірного розподілу частот для операторів мобільного зв'язку і затримки аукціонів (тендерів) на продаж ліцензій мобільного зв'язку 3-го і 4-го поколінь єдиною можливістю задовільнити попит з боку користувачів на доступ до інтернету було розгортання фіксованих мереж цифрової передачі даних.

Як результат, станом на кінець 2024 року, в Україні існують декілька тисяч операторів, які надають можливість доступу до інтернет через мережі фіксованого зв'язку. Для порівняння, в країнах європейського союзу таких операторів десятки.

З одного боку, наявність тисяч провайдерів надання фіксованого інтернету обумовлено затримкою в ліцензуванні послуг надання доступу до мобільного інтернету з боку держави операторам мобільного зв'язку [4]. З іншого боку - попит користувачів треба було задовольняти. Такий підхід призвів до того, що частина операторів фіксованої передачі даних навіть не була зареєстрована відповідним чином у регулятора надання телеком послуг (зараз НКРЕКП), а також, використовувала та продовжує використовувати не зовсім прозорі формати ведення бізнесу та не сплачує велику частину податків.

Окремим ризиком непрозорої діяльності таких операторів є неможливість їх контролю з боку держави щодо блокування окремих видів послуг та веб сайтів під час повномасштабної агресії рф.

В 2015 році, нарешті, в Україні був проведений тендер на продаж ліцензій щодо надання послуг мобільного зв'язку третього покоління (3G). Це дало суттєвий поштовх розвитку мобільного інтернету і покращило доступ населення і користувачів до отримання цифрових послуг, таким чином, наблизивши доступ населення і користувачів до

європейських стандартів у цьому сегменті. Водночас, слід визнати, що Україна опинилась в кінці списку в світовому рівні, а саме, в десятці тих країн світу, де було в останнє впроваджено мобільний зв'язок третього покоління. Після впровадження мобільного зв'язку третього покоління, Україна продовжила рухатись більш швидко і підготовка до продажу ліцензій на впровадження мобільного зв'язку 4-го покоління (4G) реально почалась у 2017 році. Після впровадження 3G користувачі відчули переваги мобільного інтернету - як звичайні громадяни, так і представники малого, середнього і великого бізнесу почали впровадження відповідних технологій і інновацій на базі і за допомогою мобільного інтернету [5–7].

Об'єми використання і передачі даних зростали високими темпами, покращувався клієнтський досвід абонентів мобільного зв'язку і Україні не було сенсу проходити довгий шлях, як інші країни європейського союзу, для використання мобільного зв'язку третього покоління до впровадження 4G. Також, державний бюджет України отримав суттєві кошти від прозорого продажу ліцензій на зв'язок третього і четвертого покоління. Регулятор телеком ринку НКЕК забезпечив проведення прозорих тендерів і участь у цих тендерах операторів мобільного зв'язку.

В свою чергу, оператори мобільного зв'язку отримали дозволи від своїх материнських компаній на масштабні інвестиції як на придбання ліцензій так і на капітальні інвестиції в побудову та розгортання мереж нових стандартів мобільного зв'язку.

Високий інтерес операторів мобільного зв'язку до інвестицій в нові покоління зв'язку і технології передачі даних забезпечило щільний рівень конкуренції в індустрії, що, в свою чергу відобразилось у досить низьких тарифах для населення і користувачів, тим самим покращило доступність послуг і спростило наближення до єдиного цифрового ринку європейського союзу.

Паралельно з побудовою мереж 4G Україна модернізувала законодавство в галузі електронних комунікацій з метою наближення його до стандартів європейського союзу. Два ключових закони, які по суті адаптують законодавство України до кодексу електронних комунікацій ЄС є Закон про електронні комунікації та Закон про регулятора телекомунікаційного ринку (НКЕК). 16 грудня 2020 року

прийнято Закон України «Про електронні комунікації» № 1089-IX, яким запроваджено важливі нововведення для галузі зв'язку. Новим Законом здійснюється гармонізація законодавства України в цій сфері з нормами права Європейського Союзу шляхом імплементації низки положень Європейського кодексу електронних комунікацій (директива Європейського парламенту та Ради (ЄС) 2018/1972 від 11 грудня 2018 року) та встановлюються основи для регулювання щодо комунікаційних мереж, послуг електронних комунікацій та пов'язаного з ними обладнання [8].

Також, важливим новим законом на шляху до гармонізації законодавства України до країн європейського союзу є закон про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку (N 1971-IX прийнятий 16/12/21). Цей Закон визначає правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку, її завдання, функції, повноваження та порядок їх здійснення[9].

Найбільш актуальним законом для користувачів мобільного зв'язку в Україні, особливо під час повномасштабного вторгнення РФ, було прийняття закону про єдину роумінгову зону з ЄС. 22/05/2024 року Верховна Рада України прийняла цей закон і Президент підписав його. Документ прийняли на виконання однієї з умов євроінтеграції України в сфері електронних комунікацій. Він забезпечує приєднання України до спільної роумінгової зони Україна - ЄС та отримання українцями послуг роумінгу у країнах ЄС у режимі "Роумінг як вдома" (RLAN).

RLAN – це послуга, яка означає, що під час подорожей в ЄС дзвінки, SMS та передача даних включені у домашній пакет послуг, відповідно послуги роумінгу надаються без додаткової плати. Також перевагами спільної роумінгової зони зможуть скористатись і користувачі європейських операторів, які подорожують в Україну. Тепер відповідне рішення має схвалити ЄС, після чого Україна почне переговори про вступ в єдину роумінгову зону. До цього жодна з країн поза межами ЄС не доєднувалась до політики Roam like at home.

Права українських споживачів будуть захищені за правилами ЄС згідно цього закону.

Література:

1. Рішення НКРЗІ, 17 жовтня 2017 року щодо проведення конверсії і видачу ліцензій на конкурсній або тендерній основі в діапазоні 2600 МГц, <https://nkek.gov.ua/npas/risennia-no-537-vid-17102017-pro-provedennia-konversiyi-ta-vidacu-licenzii-na-konkursnix-abo-tendernix-zasadaх>
2. Результати аукціону з продажу частот 2600 МГц, https://zaxid.net/v_ukrayini_vidbuvsya_drugiy_auksion_na_chastoti_dlya_4g_zvyazku_n145082
3. Підготовка до аукціону з продажу частот 1800 МГц, <https://techno.nv.ua/ukr/it-industry/a-baba-jaha-proti-chi-zirve-kijivstar-tender-u-najprivablivishomu-diapazoni-2444820.html>
4. Рішення НКРЗІ, Про результати тендера на отримання ліцензій на користування радіочастотним ресурсом України для впровадження радіотехнології «Міжнародний рухомий (мобільний) зв'язок ІМТ» в смугах радіочастот 1710-1785 МГц, 1805-1880 МГц, <https://nkek.gov.ua/npas/risennia-no-137-vid-07032018-pro-rezultati-tendera-na-otrimannia-licenzii-na-koristuvannia-radiocastotnim-resursom-ukrayini-dlia-vprovadzennia-radiotexnologiyi-miznarodnii-ruhomii-mobilnii-zv>
5. Рішення від 30.06.2020 № 247, Про ліцензування у сфері користування радіочастотним ресурсом України, <https://nkek.gov.ua/npas/risennia-no-247-vid-30062020-pro-licenzuvannia-u-sferi-koristuvannia-radiocastotnim-resursom-ukrayini>
6. Роумінг як вдома, Україна-ЄС, <https://suspilne.media/772245-rouming-ak-vdoma-z-es-diatime-sonajmense-4-misaci-mincifri/>
7. Закон про роумінг як вдома підписано, <https://forbes.ua/news/tarifi-yak-vdoma-zelenskiy-pidpisav-zakon-pro-edinu-roumingovu-zonu-z-es-18062024-21831>
8. Закон про електронні комунікації ухвалено <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3551618-rada-uhvalila-zakon-pro-pokrasenna-upravlinna-u-sferi-elektronnih-komunikacij.html>
9. Закон про регулятора НКЕК <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1971-20#Text>

Конкін Д.О.
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТРУКТУРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У ПЕРЕРОБНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

У період глобальних змін в економіці та потреби у підвищенні конкурентоспроможності на міжнародному ринку, переробна промисловість України потребує комплексних структурних трансформацій. Державна політика в цій сфері відіграє вирішальну роль у забезпеченні сталого розвитку та адаптації галузі до сучасних економічних викликів. Основним завданням стає сприяння модернізації виробництва, інтеграція новітніх технологій та оптимізація ресурсного використання. Розвиток переробної промисловості передбачає створення сприятливих умов для залучення інвестицій, стимулювання підприємств до інновацій та покращення управлінських практик. У цьому контексті держава повинна забезпечити ефективну інфраструктуру, підтримувати регіональні ініціативи та підтримувати рівні умови для всіх учасників ринку. Зважаючи на необхідність змін у підходах до виробництва, державні програми повинні орієнтуватися на розвиток високотехнологічних, екологічно безпечних та енергоефективних процесів.

Пріоритетним є формування умов для диверсифікації виробництва та зниження залежності від традиційних галузей. Розвиток сучасних переробних підприємств, які здатні швидко адаптуватися до змінюваних умов ринку, стає ключем до економічної стабільності, що включає не лише покращення виробничих потужностей, а й зміну логістичних та постачальницьких ланцюгів для підвищення ефективності та зниження витрат. Важливим аспектом є також вдосконалення кадрової політики, навчання спеціалістів нового рівня та забезпечення підприємств кваліфікованими кадрами. Інвестування в людський капітал є необхідним для подолання структурних дисбалансів у галузі та підвищення її продуктивності. Державна політика повинна також включати механізми контролю за виконанням

трансформаційних проєктів, зокрема в частині моніторингу ефективності використання бюджетних коштів та приватних інвестицій, що дозволить мінімізувати фінансові ризики та забезпечити прозорість у реалізації перетворень.

Отже, структурні трансформації в переробній промисловості потребують комплексного підходу, де важливу роль відіграє взаємодія державних інститутів, бізнесу та освітніх закладів. Створення умов для інноваційного розвитку, удосконалення виробничих процесів і забезпечення необхідної підтримки з боку держави сприятиме підвищенню ефективності переробної промисловості, що в свою чергу сприятиме економічному зростанню та зміцненню економічної стабільності країни.

Структурні трансформації в переробній промисловості не можуть здійснюватися без активної участі держави. Важливим елементом є створення відповідної нормативно-правової бази, що визначає умови для ефективного функціонування галузі та стимулює її інноваційний розвиток. Державна підтримка передбачає не лише фінансові механізми, але й законодавчі ініціативи, які орієнтують підприємства на модернізацію, підвищення конкурентоспроможності та інтеграцію в міжнародні ланцюги вартості [1-7].

У період переходу до нових економічних моделей переробна промисловість стикається з багатьма викликами, зокрема з необхідністю значних інвестицій у відновлення старих виробничих потужностей або створення нових. Тому державна політика повинна надавати механізми фінансового та податкового стимулювання для бізнесу, що дозволить значно прискорити процес оновлення інфраструктури, що, зокрема, може включати податкові пільги для підприємств, що впроваджують енергоефективні технології або використовують екологічно чисті матеріали у виробництві.

Державні програми повинні також сприяти розвитку нових переробних напрямків, таких як вторинна переробка відходів, біотехнології та виробництво продукції з високою доданою вартістю. Підтримка таких ініціатив на законодавчому рівні дозволяє забезпечити інтереси не тільки національних виробників, а й сприяти екологічній стійкості [8-15].

Успіх структурних трансформацій багато в чому залежить від тісної співпраці держави та підприємств. Підприємства повинні мати можливість для відкритого діалогу з органами влади, що дозволяє оперативно вирішувати питання, пов'язані з регуляцією ринку та фінансовими механізмами підтримки. Така співпраця сприяє кращому прогнозуванню змін і дозволяє підприємствам адаптуватися до нових умов, уникати затримок у розвитку та підвищувати ефективність.

Водночас важливо зазначити, що структурні зміни в галузі повинні бути орієнтовані не лише на збільшення обсягів виробництва, а й на підвищення якості продукції, що вимагає впровадження стандартів якості та розвитку систем сертифікації, що дозволяють українським підприємствам виходити на міжнародні ринки з конкурентоспроможною продукцією. Держава, в свою чергу, має підтримувати це прагнення через залучення міжнародних партнерів і кооперацію з іноземними інвесторами.

Зміни в структурі переробної промисловості вимагають також значних змін в підходах до організації трудових ресурсів. Підвищення кваліфікації працівників та підготовка спеціалістів для нових технологічних процесів стане необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку. Взаємодія з освітніми закладами для підготовки кадрів, здатних ефективно працювати з новітнім обладнанням і технологіями, є важливою складовою частиною національної стратегії розвитку переробної промисловості.

Загалом, держава має забезпечити не тільки економічну підтримку підприємств, а й створити сприятливе середовище для залучення інвестицій, забезпечення технологічного прогресу та покращення кваліфікації кадрів. Саме такий підхід дозволить успішно реалізувати структурні трансформації в переробній промисловості та сприятиме її сталому розвитку в умовах змінного економічного середовища.

Література:

1. Лупенко, Ю. (2012). Державне регулювання структурної трансформації в харчовій та переробній промисловості. *Економіка України*, (6), 94-95.

2. Фукс, Є. (2011). Теоретичні засади дослідження державної структурної політики в умовах трансформаційного суспільства/ЄА Фукс. *Формування ринкової економіки*, (25), 3-13.

3. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83-86.

4. Яровий, І. М. (2012). Структурна недосконалість як системна проблема економіки України. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*.

5. Puzyrova, P., Grechyshkin, I., & Yershova, O. O. (2020). Risk management concept in innovative activities of modern enterprises. *Professional competencies and educational innovations in the knowledge economy*.

6. Одотюк, І. В. (2008). Структурні дисбаланси та середньострокові сценарії інноваційного інвестування наукомістких трансформацій у промисловості. *Економіка промисловості*, (4), 147-155.

7. Mazur, N., Khrystenko, L., Pásztorová, J., Zos-Kior, M., Hnatenko, I., Puzyrova, P., & Rubezhanska, V. (2021). Improvement of Controlling in the Financial Management of Enterprises. *TEM journal*, 10(4).

8. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. *Агросвіт*, (7), 18-22.

9. Зось-Кіор, М. В. (2020). Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм-менеджменту. *Економічний форум*, 1(3), 57-63.

10. Рубежанська, В. О., & Гнатенко, І. А. (2016, October). Застосування технологій STEEPLE-аналізу при визначенні домінантних факторів впливу зовнішнього оточення на ринок праці. In *International scientific conference: Economy and society: modern foundation for human development: conference proceedings* (pp. 169-172).

11. Пузирьова, П. В. (2019). Особливості концепції формування кластерного підходу сучасного підприємництва в Україні. In *Наукові теорії сьогодення та перспективи розвитку наукової думки*. Міжнародний центр наукових досліджень.

12. Якубовський, М. М. (2013). Структурний вектор активізації промислового розвитку. *Економіка України*, (12), 22-39.

13. Гнатенко, І. А., Снітко, Є. О., Марков, Р. В., & Уткін, В. П. (2021). Управління проектами кластеризації інноваційного підприємництва агропродовольчої сфери в умовах реалізації стратегії

сталого розвитку, глобалізації, діджиталізації, економічної культури суспільства, логістичного та кадрового менеджменту. *Формування ринкових відносин в Україні*, (9), 106-113.

14. Hanushchak-Efimenko, L. M., Hnatenko, I. A., Parkhomenko, O. P., & Rubezhanska, V. O. (2019). Cluster competitive advantages as a driving factor in increasing the investment activity of innovative entrepreneurship. *Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic sciences*, 141(6), 8-17.

15. Пузирьова, П. В. (2020, December). Теоретико-методичні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу як інтегрованої системи інноваційного розвитку підприємства. In *Advancing in research and education: abstracts of XII International scientific and practical conference, La Rochelle, France* (pp. 116-122).

Кончаківський О.О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ НА ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ

Пандемія COVID-19 стала серйозним викликом для всього світу, спричинивши значні зміни в економічних і соціальних структурах. Україна, як і багато інших країн, не залишилася осторонь від негативних наслідків глобальної кризи. Однією з найбільш вразливих сфер стала промислова галузь, що відіграє важливу роль у формуванні економічного потенціалу країни. Як результат, уряд був змушений адаптувати стратегії державного регулювання та впроваджувати нові механізми підтримки промисловості в умовах пандемії.

З початком пандемії в Україні з'явилися серйозні проблеми, що вплинули на стабільність промислового виробництва. Протягом першої хвилі захворюваності значна частина підприємств змушена була призупинити свою діяльність через запроваджені карантинні заходи. Відсутність попиту на деякі види продукції, переривання ланцюгів поставок, обмеження на міжнародні перевезення і закриття

ринків стали суттєвими факторами, що стримували розвиток промисловості. На фоні цього стало очевидним, що традиційні механізми регулювання не здатні забезпечити необхідний рівень підтримки [1-7].

Державні органи були змушені оперативно реагувати на зміни, вводячи нові форми регулювання. Одним із перших кроків стало встановлення програм підтримки підприємств, які зазнали значних втрат. Зокрема, уряд ввів заходи щодо зниження податкового навантаження для підприємств, надав допомогу на збереження робочих місць і стимулював доступ до кредитних ресурсів. Крім того, важливим напрямком стало забезпечення продовження виробничих процесів у тих галузях, які не могли зупинитися навіть у період карантину, таких як енергетика, агропромисловий комплекс, медична та харчова промисловість [8-11].

Незважаючи на значні труднощі, уряд вживав заходів для підтримки малого та середнього бізнесу. Програми кредитування та пільгових позик допомогли підприємствам зберегти фінансову стійкість та відновити виробництво після затишшя. Водночас важливим стало забезпечення безпеки на робочих місцях. На тлі пандемії були розроблені нові правила безпеки для працівників, а також введено обов'язкове тестування та інші заходи, що сприяли мінімізації ризиків поширення вірусу серед персоналу.

Проте державне регулювання не обмежувалося лише економічними та соціальними заходами. Важливу роль у процесі адаптації відіграли технологічні інновації. Дистанційна робота, цифровізація та автоматизація виробництва стали важливими аспектами, що допомогли підприємствам продовжувати свою діяльність. Підтримка інвестицій у цифрові технології та інфраструктуру стала важливим напрямом регулювання, що дозволило багатьом компаніям зберегти свою конкурентоспроможність [12-14].

Ще одним важливим аспектом стало розширення державної підтримки для стратегічних галузей промисловості, таких як машинобудування, хімічна промисловість та металообробка. Пандемія

виявила значні вразливості в цих сферах, оскільки зупинка виробництва за кордоном і перебої у постачаннях матеріалів призвели до дефіциту важливих компонентів. Відтак, уряд сконцентрував увагу на зміцненні внутрішнього виробництва, стимулюючи розвиток локальних виробників і забезпечуючи їх ресурсами для збільшення обсягів виробництва.

Що стосується міжнародної торгівлі, пандемія поставила перед державними органами нові виклики, пов'язані з порушенням глобальних ланцюгів поставок. Україна, маючи потужну експортну орієнтацію в промисловості, зазнала труднощів через зниження попиту на продукцію та обмеження в міжнародних перевезеннях. Однак, держава активно працювала над налагодженням нових торгових відносин та підтримкою традиційних партнерів, сприяючи відновленню обсягів зовнішньої торгівлі.

Пандемія також стала каталізатором змін у політиці щодо охорони здоров'я та соціального захисту працівників. Влада приділяла більше уваги підтримці працівників, які не могли працювати через обмеження або інші фактори, пов'язані з пандемією. Розширення програм соціальної допомоги, збільшення виплат та забезпечення доступу до медичних послуг для підприємств і громадян стали важливими складовими урядової політики в цей період.

Загалом, вплив пандемії на державне регулювання промислового виробництва в Україні був значним, проте не обмежувався лише негативними наслідками. Водночас введення нових інструментів підтримки, адаптація до нових реалій та розвиток інноваційних напрямів допомогли значною мірою зберегти стабільність промислової сфери. І хоча криза створила великі труднощі, вона також відкрила нові можливості для реформування та модернізації виробничих процесів в Україні.

Література:

1. Яременко, О. Л., & Красноп'ятов, П. В. (2022). Антикризове державне регулювання економіки у Індонезії в умовах пандемії Covid-19. *Економічний простір*, (181), 48-54.

2. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. *Агросвіт*, (7), 18-22.
3. Боровик, Т., Тертишна, М., & Іванова, І. (2022). Малий бізнес України в умовах пандемії COVID-19. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. пр. Сер. Соціальні та поведінкові науки. Сер. Управління та адміністрування ПОЧАТОК*, 20(49), 62-80.
4. Пузирьова, П. В., & Синиця, С. В. (2023). Актуалізація інформаційних технологій як чинника розвитку та підтримки смарт-економічних процесів в інноваційній сфері. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації*. Київський національний університет технологій та дизайну.
5. Неіко, Т. (2020). Пріоритети розвитку підприємництва в Україні в умовах пандемії COVID-19 та в посткарантинний період. *Вісник соціально-економічних досліджень*, (2 (73)), 62-71.
6. Зось-Кіор, М. В. (2020). Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм-менеджменту. *Економічний форум*, 1(3), 57-63.
7. Tkachenko, V., Kwilinski, A., Tkachenko, I., & Puzyrova, P. (2019). Theoretical and methodical approaches to the definition of marketing risks management concept at industrial enterprises. *Marketing and management of innovations*, (2), 228-238.
8. Сторонянська, І. З., & Беновська, Л. Я. (2020). Економіка регіонів України під дією викликів пандемії COVID-19. *Регіональна економіка*, (2), 5-16.
9. Гнатенко, І., Бебко, С., Євсейцева, О., Шіковець, К., Квіта, Г., & Зось-Кіор, М. (2024). Кон'юнктурний аналіз ринку відновлюваних джерел енергії України в контексті змін фінансових та економічних процесів. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 5(58), 446-459.
10. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83-86.
11. Гнатенко, І. А., Попова, Ю. М., Бачкір, І. Г., & Нечипоренко, К. В. (2021). Стратегії державних пріоритетів в контексті сценарного форсайту управління інноваційною економікою: моделювання науково-технічного та інтелектуального потенціалу. *Агросвіт*, (17), 3-9.

12. Стеценко, В. А., & Березова, Ю. В. (2020). Корпоративна соціальна відповідальність підприємств в умовах пандемії. *Галицький економічний вісник*, 63(2), 243-250.

13. Шандрівська, О. Є., & Юнко, І. Ю. (2021). Дослідження цільових сегментів ринку легкої промисловості України в період пандемії Covid-19. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*, (2), 6.

14. Гнатенко, І. (2021). Сучасні управлінські та інформаційно-безпекові підходи формування інноваційного кластерного угруповання в умовах COVID-19 на засадах сталості, децентралізації та євроінтеграції. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*, (1-2), 68-77.

Коровченко В.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ СТАЛОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Підтримка суб'єктів підприємництва в умовах пандемії визначається економічними кризами, спричиненими глобальними викликами, такими як пандемія COVID-19, які значно вплинули і впливають надалі на стабільність національної економіки. Суб'єкти підприємництва є основою національної економіки, забезпечуючи зайнятість населення, наповнення бюджету через податки та розвиток конкурентного середовища. Однак в умовах карантинних обмежень, падіння купівельної спроможності та зниження ділової активності саме суб'єкти підприємництва зазнали найбільших втрат. Державна підтримка у таких кризових умовах відіграє ключову роль у збереженні економічної стійкості та відновленні бізнесу після шоків змін. Державна підтримка може включати фінансові інструменти, такі як податкові пільги, гранти, кредитні програми, а також нефінансові заходи, зокрема спрощення регуляторних процедур, консультативну підтримку та стимулювання інновацій [1-6].

Ефективна державна політика щодо підтримки бізнесу дозволяє мінімізувати негативні наслідки кризи та створити передумови для сталого економічного зростання, забезпечуючи адаптацію підприємств до нових реалій, розширення ринків та впровадження цифрових технологій. Крім того, розвиток державно-приватного партнерства у сфері антикризової підтримки сприяє зміцненню довіри до державних інституцій і формуванню сприятливого бізнес-клімату. Таким чином, в умовах пандемії державна підтримка підприємництва стає не лише засобом виживання бізнесу, а й важливим елементом довгострокового розвитку сталого економічного середовища [7-13].

Державна підтримка суб'єктів підприємництва в умовах пандемії є сприяє збереженню економічної стабільності та розвитку сталої національної економіки. Так, у період кризи, викликаній пандемією, уряди багатьох країн, зокрема й України, реалізовували комплексні заходи, спрямовані на підтримку бізнесу, збереження робочих місць і мінімізацію негативних наслідків для національної економіки. Одним із основних механізмів державної підтримки стало надання фінансової допомоги у вигляді субсидій, грантів, пільгових кредитів і податкових канікул. Підприємства, особливо малі та середні, отримали можливість скористатися безвідсотковими або низьковідсотковими позиками для покриття витрат на заробітну плату, оренду приміщень і комунальні платежі, що дозволило зменшити рівень банкрутств і сприяти поступовому відновленню ділової активності. Важливим елементом державної підтримки стало зниження податкового навантаження, де підприємствам було надано тимчасове звільнення від сплати єдиного соціального внеску, податку на прибуток або податку на додану вартість. Крім того, було впроваджено механізм відтермінування сплати податків для підприємств, які зазнали найбільших втрат через обмеження, пов'язані з пандемією [14-20].

Окрім фінансової підтримки, уряд впроваджував спрощені адміністративні процедури, спрямовані на полегшення умов ведення бізнесу, що включало цифровізацію адміністративних послуг, зниження бюрократичних бар'єрів та спрощення доступу до державних ресурсів і програм підтримки. Значну увагу було приділено підтримці інноваційного підприємництва, коли в умовах кризи багато компаній були змушені переорієнтовувати свою діяльність, впроваджувати цифрові технології та нові бізнес-моделі, то держава

підтримувала такі ініціативи шляхом надання грантів на розвиток ІТ-рішень, електронної комерції, виробництва медичних засобів і технологій дистанційної роботи [21-25].

Отже, державна підтримка суб'єктів підприємництва в умовах пандемії є ключовим елементом забезпечення стійкості та розвитку національної економіки, яка впливає на підприємницьку діяльність через фінансові, регуляторні, податкові та інституційні чинники, які формують середовище для адаптації бізнесу до кризових умов (табл. 1). Фінансові механізми, регуляторні заходи, податкові стимули, інституційна підтримка у комплексі сприяють стабілізації економічної ситуації, збереженню робочих місць, стимулюванню інноваційної активності бізнесу та зміцненню стійкості національної економіки в умовах глобальних викликів.

Таблиця 1

Чинники впливу на державну підтримку бізнесу в умовах пандемії
[10-16]

Група чинників	Конкретні чинники
Фінансові	Податкові пільги та відтермінування платежів, доступ до пільгового кредитування, прямі державні субсидії та гранти, зменшення ставок на комунальні послуги для бізнесу.
Регуляторні	Спрощення дозвільних процедур, введення мораторію на перевірки, державне сприяння цифровізації бізнесу.
Соціальні	Захист зайнятості (компенсація зарплат), державні програми перекваліфікації працівників, підтримка малого бізнесу та самозайнятих.
Інституційні	Координація між держорганами та бізнесом, створення державних антикризових штабів, запуск програм державно-приватного партнерства.
Зовнішньоекономічні	Полегшення умов експорту та імпорту, міжнародні кредити та гранти, співпраця з міжнародними фінансовими установами.
Технологічні	Державна підтримка розвитку e-commerce, фінансування інновацій і стартапів, впровадження онлайн-держпослуг для бізнесу.
Медико-санітарні	Забезпечення підприємств засобами захисту, державні програми вакцинації працівників, інформаційна підтримка щодо карантинних норм.

Отже, державна підтримка здійснює стимулюючий вплив на економічну активність, сприяє збереженню робочих місць, підтримці купівельної спроможності населення та загальному економічному відновленню. Однак пандемія виявила низку проблем, зокрема недостатню фінансову стійкість багатьох підприємств, складність доступу до фінансових ресурсів та необхідність гнучких механізмів реагування на кризові виклики. Відтак, заходи державної підтримки в умовах пандемії стали не лише інструментом антикризового реагування, а й важливим чинником довгострокового розвитку сталої національної економіки, що потребує подальшого вдосконалення з урахуванням сучасних економічних реалій та можливих викликів у майбутньому. Державна підтримка підприємництва під час пандемії сприяє збереженню економічної активності, запобігає різкому зростанню безробіття та створює умови для подальшого розвитку сталої національної економіки в постпандемічний період.

Література:

1. Белінська Я. Державна підтримка енергоефективних інвестицій суб'єктів підприємницької діяльності у забезпеченні сталого розвитку України / Я. Белінська, Ю. Коваленко, І. Чуницька, Л. Слюсарева // *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics.* - 2024. - Вип. 7. - С. 28-38.
2. Берназ-Лукавецька О. До питання про підтримку малого та середнього бізнесу в боротьбі з пандемією COVID-19 : світовий досвід / О. Берназ-Лукавецька // *Юридичний вісник.* - 2021. - № 4. - С. 143-149.
3. Балов Г. Ю. Стратегічний маркетинг як основа стабільності функціонування бізнесу / Г. Ю. Балов, П. В. Пузирьова // Вплив глобалізаційних процесів та цифрової трансформації на формування міжнародного економічного клімату та фінансової екосистеми : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Полтава, 28 березня 2024 року. – Полтава : ПУЕТ, 2024. – С. 294-297.
4. Боденчук Л. Б. Державна підтримка малого та середнього бізнесу в Україні в умовах кризи / Л. Б. Боденчук, І. С. Мурашко // *Інтелект XXI.* - 2020. - № 4. - С. 17-22.

5. Возняковська К. А. Імплементация законодавства ЄС у національне законодавство України в сфері регулювання державної підтримки малого та середнього бізнесу / К. А. Возняковська // Аналітично-порівняльне правознавство. - 2024. - № 4. - С. 194-197.
6. Герасименко Л. В. Збереження зайнятості населення в умовах пандемії: роль державних програм // Соціально-економічні аспекти розвитку регіонів. – 2021. – № 6. – С. 35-43.
7. Гречанюк О. М. Міжнародна фінансова допомога для підтримки малого бізнесу в Україні: проблеми та перспективи // Світова економіка і міжнародні відносини. – 2021. – Т. 30, № 8. – С. 101-110.
8. Іващенко А. Фінансові механізми підтримки малого та середнього бізнесу в період пандемічної кризи: досвід країн Західної / А. Іващенко // Проблеми і перспективи економіки та управління. - 2020. - № 2. - С. 159-167.
9. Кічук О. С. Сучасний стан та підтримка малого підприємництва України / О. С. Кічук, Ю. А. Тарасова // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2023. - № 1-2. - С. 145-156.
10. Кобко Р. В. Новели державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності в умовах воєнного стану / Р. В. Кобко // Юридичний бюлетень. - 2024. - Вип. 32. - С. 53-59.
11. Кравченко В. С. Фінансова підтримка підприємництва в Україні під час пандемії: аналіз ефективності програми "Доступні кредити 5-7-9%" // Державне управління: теорія та практика. – 2021. – Т. 1, № 2. – С. 45-53.
12. Кубрак Г. О. Державна підтримка малого та середнього підприємництва: вирішення окремих правових проблем / Г. О. Кубрак // Правові новели. - 2023. - № 21. - С. 305-311.
13. Лабунський О. О. Державна підтримка малого бізнесу в країнах Європи за рахунок податкових важелів / О. О. Лабунський // Юридичний бюлетень. - 2023. - Вип. 30. - С. 35-42.
14. Луніна І. О. Податкові стимули для малого та середнього бізнесу в умовах пандемії: антикризові заходи // Економіка України. – 2021. – № 3. – С. 12-21.
15. Мельник Т. Ю. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану // Економіка, управління та адміністрування. – 2022. – № 2(100). – С. 3–11.
16. Мірошніченко О. П. Діджиталізація бізнесу як інструмент подолання кризи: державні ініціативи і перспективи // Сучасні

інформаційні технології в економіці та управлінні. – 2022. – № 4. – С. 78-85.

17. Мозговий Є. В. Державна підтримка підприємців під час війни / Є. В. Мозговий // Бізнес Інформ. - 2024. - № 6. - С. 202-207.

18. Носков О. М. Державне регулювання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах пандемії та воєнного стану // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. – 2023. – № 7(02). – С. 12.

19. Пічурова З. В. Світова практика державної підтримки малого та середнього бізнесу в умовах пандемії COVID-19 // Інтелект XXI. – 2020. – № 6. – С. 85–91.

20. Пузирьова П. В. Сутність та значення макроруденційної політики у фокусі фінансової стабільності України / П. В. Пузирьова, В. В. Марциновський, А. О. Свиридов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2023. – № 7-8 (266-267). – С. 5-11.

21. Ходжаян А. Р. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні / А. Р. Ходжаян // Формування ринкових відносин в Україні. - 2024. - № 7-8. - С. 67-74.

22. Шкільняк М. М. Трансформація інституціонального середовища інноваційного підприємництва в контексті децентралізації системи державного управління в умовах пандемії covid-19, діджиталізації та сталого розвитку / М. М. Шкільняк, О. В. Орлова-Курилова, І. Ю. Шмичкова, Л. С. Данилюк // Інвестиції: практика та досвід. - 2021. - № 22. - С. 24-29.

23. Olshanska O. V. The innovative potential of integrated business structures: theoretical and methodological framework for evaluation and implementation = Інноваційний потенціал інтегрованих структур бізнесу: теоретико-методичний базис оцінювання та реалізації [Текст] / O. V. Olshanska, P. V. Puzyrova // Журнал стратегічних економічних досліджень. - 2022. - № 1 (6). - С. 56-66.

24. Organizational and economic mechanism of a business security as a guarantee of its sustainable development [Електронний ресурс] / V. Tkachenko, I. Tkachenko, P. Puzyrova, A. Klochko // Virtual Economics. – 2019. – Vol. 2, No. 4. – P. 71-85.

25. Puzyrova P. Using benchmarking to facilitate effective business development management = Бенчмаркінг як елемент управління ефективним розвитком бізнесу [Текст] / P. Puzyrova // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки. - 2020. - № 1 (143). - С. 69-78.

Кривошея Р.О.
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ДЕРЖАВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У МАШИНОБУДІВНИЙ СЕКТОР В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ

Залучення іноземних інвестицій у машинобудівний сектор відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стабільності та технологічного розвитку. В умовах особливого періоду необхідність створення ефективних механізмів державного гарантування набуває особливого значення. Формування сприятливого середовища для міжнародного капіталу стає визначальним фактором для підтримки виробничих потужностей, стимулювання інновацій та підвищення конкурентоспроможності.

Державні механізми гарантування спрямовані на створення умов, які знижують ризики для інвесторів. Надійні фінансові інструменти, юридичні гарантії та підтримка в адаптації до регуляторних норм сприяють збільшенню довіри з боку міжнародних партнерів. Захист прав власності, передбачуваність податкової політики та прозорість адміністративних процедур формують підґрунтя для довгострокового залучення капіталу. Розвиток сучасних виробничих потужностей вимагає значних вкладень, тому залучення іноземного бізнесу відкриває можливості для модернізації підприємств. Оновлення технічного парку, впровадження цифрових технологій і підвищення ефективності процесів дозволяють досягти якісного прориву. Державна підтримка в частині спрощення процедур інвестування та забезпечення стабільності правового поля сприяє активізації міжнародного співробітництва. Важливим аспектом є забезпечення безперервності виробничих процесів навіть у складних умовах. Інвестори розглядають фактор стабільності як визначальний при ухваленні рішень про розміщення капіталу. Встановлення чітких гарантій щодо збереження вкладень, захисту від форс-мажорних

обставин і можливості компенсації збитків підвищує рівень довіри та стимулює приплив коштів у стратегічно важливі галузі [1-6].

Адаптація законодавчої бази до міжнародних стандартів є ключовою умовою для залучення глобального бізнесу. Вдосконалення механізмів захисту прав інвесторів, впровадження ефективних методів вирішення спорів і спрощення процедур взаємодії між державними органами та підприємствами формують позитивний імідж країни як надійного партнера. Гнучкість регуляторної системи в умовах особливого періоду дозволяє швидко реагувати на виклики та зберігати інтерес з боку іноземних компаній [7-9].

Фінансова підтримка підприємств через програми кредитування та інші інструменти сприяє підвищенню їхньої інвестиційної привабливості. Надання гарантій щодо стабільності умов ведення бізнесу дозволяє закріпити довгострокові партнерські відносини. Співпраця з міжнародними фінансовими установами відкриває нові можливості для розширення економічних зв'язків та інтеграції у світову систему виробництва [10-14].

Забезпечення стійкого розвитку машинобудівного сектора вимагає комплексного підходу, що включає правові, фінансові та адміністративні заходи. Гарантування інвестицій з боку держави стає одним із ключових інструментів для подолання викликів, створення нових можливостей для зростання та закріплення позицій країни у світовій економіці. Залучення іноземних інвестицій у машинобудівний сектор відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стабільності та технологічного розвитку. В умовах особливого періоду необхідність створення ефективних механізмів державного гарантування набуває особливого значення. Формування сприятливого середовища для міжнародного капіталу стає визначальним фактором для підтримки виробничих потужностей, стимулювання інновацій та підвищення конкурентоспроможності.

Державні механізми гарантування спрямовані на створення умов, які знижують ризики для інвесторів. Надійні фінансові інструменти, юридичні гарантії та підтримка в адаптації до регуляторних норм сприяють збільшенню довіри з боку міжнародних партнерів. Захист

прав власності, передбачуваність податкової політики та прозорість адміністративних процедур формують підґрунтя для довгострокового залучення капіталу. Розвиток сучасних виробничих потужностей вимагає значних вкладень, тому залучення іноземного бізнесу відкриває можливості для модернізації підприємств. Оновлення технічного парку, впровадження цифрових технологій і підвищення ефективності процесів дозволяють досягти якісного прориву. Державна підтримка в частині спрощення процедур інвестування та забезпечення стабільності правового поля сприяє активізації міжнародного співробітництва [12-15].

Важливим аспектом є забезпечення безперервності виробничих процесів навіть у складних умовах. Інвестори розглядають фактор стабільності як визначальний при ухваленні рішень про розміщення капіталу. Встановлення чітких гарантій щодо збереження вкладень, захисту від форс-мажорних обставин і можливості компенсації збитків підвищує рівень довіри та стимулює приплив коштів у стратегічно важливі галузі. Адаптація законодавчої бази до міжнародних стандартів є ключовою умовою для залучення глобального бізнесу. Вдосконалення механізмів захисту прав інвесторів, впровадження ефективних методів вирішення спорів і спрощення процедур взаємодії між державними органами та підприємствами формують позитивний імідж країни як надійного партнера. Гнучкість регуляторної системи в умовах особливого періоду дозволяє швидко реагувати на виклики та зберігати інтерес з боку іноземних компаній.

Фінансова підтримка підприємств через програми кредитування та інші інструменти сприяє підвищенню їхньої інвестиційної привабливості. Надання гарантій щодо стабільності умов ведення бізнесу дозволяє закріпити довгострокові партнерські відносини. Співпраця з міжнародними фінансовими установами відкриває нові можливості для розширення економічних зв'язків та інтеграції у світову систему виробництва. Забезпечення стійкого розвитку машинобудівного сектора вимагає комплексного підходу, що включає правові, фінансові та адміністративні заходи. Гарантування інвестицій з боку держави стає одним із ключових інструментів для подолання

викликів, створення нових можливостей для зростання та закріплення позицій країни у світовій економіці [9-12].

Розширення державних ініціатив у сфері стимулювання іноземних вкладень сприяє появі нових перспектив для розвитку інфраструктури та покращення умов для ведення бізнесу. Важливу роль у цьому процесі відіграє розбудова інституцій, здатних ефективно координувати взаємодію між урядом, міжнародними організаціями та бізнес-спільнотою. Інтеграція сучасних фінансових механізмів, таких як страхування ризиків та використання державно-приватних партнерств, підвищує рівень зацікавленості з боку стратегічних інвесторів.

Додатковим стимулом для залучення міжнародного капіталу стає адаптація внутрішніх регуляторних норм до світових стандартів корпоративного управління. Прозорість та відкритість процедур реєстрації та ліцензування бізнесу створюють привабливі умови для компаній, які прагнуть розширити свою присутність на українському ринку. Ефективна комунікація між державними установами та потенційними партнерами дозволяє уникнути бюрократичних бар'єрів і прискорити реалізацію спільних проєктів.

Формування стабільного інвестиційного середовища вимагає комплексної стратегії, спрямованої на довгострокову перспективу. Послідовна політика у сфері підтримки підприємництва та інноваційного розвитку створює умови для появи нових виробничих кластерів і стимулює розвиток високотехнологічних галузей. Використання передових світових практик дозволяє ефективно адаптуватися до глобальних змін і забезпечити конкурентоспроможність машинобудівної галузі України на міжнародному рівні.

Література:

1. Мельник, М. І., & Ватаманюк-Зелінська, У. З. (2016). Економетрична оцінка впливу чинників формування підприємницького середовища на розвиток машинобудівних підприємств в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, (1), 105-110.

2. Зось-Кіор, М. В. (2020). Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм-менеджменту. *Економічний форум*, 1(3), 57-63.
3. Єфіменко, Н. А. (2007). Вплив якісних параметрів на відтворення та ефективність функціонування машинобудування. *«Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування*, (3 (41)), 166-171.
4. Пузирьова, П. В. (2020, December). Теоретико-методичні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу як інтегрованої системи інноваційного розвитку підприємства. In *Advancing in research and education: abstracts of XII International scientific and practical conference, La Rochelle, France* (pp. 116-122).
5. Кушнір, С. О. (2013). Синергетичний ефект інноваційно-інвестиційного розвитку машинобудівних підприємств. *Сталий розвиток економіки*, (4), 242-247.
6. Рубежанська, В. О., & Гнатенко, І. А. (2016, October). Застосування технологій STEEPLE-аналізу при визначенні домінантних факторів впливу зовнішнього оточення на ринок праці. In *International scientific conference: Economy and society: modern foundation for human development: conference proceedings* (pp. 169-172).
7. Тимофєєва, К. О. (2012). Державна підтримка інноваційної діяльності машинобудування України. *Бізнес Інформ*, (11), 144-147.
8. Гнатенко, І. А., Снітко, Є. О., Марков, Р. В., & Уткін, В. П. (2021). Управління проектами кластеризації інноваційного підприємництва агропродовольчої сфери в умовах реалізації стратегії сталого розвитку, глобалізації, діджиталізації, економічної культури суспільства, логістичного та кадрового менеджменту. *Формування ринкових відносин в Україні*, (9), 106-113.
9. Славкова, А. (2023). Інвестиційна привабливість України: реалії в умовах війни та перспективи повоєнної відбудови. *Економіка та суспільство*, (56).
10. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83-86.
11. Собкевич, О. В., Шевченко, А. В., Русан, В. М., & Жураковська, Л. А. (2023). Пріоритети забезпечення стійкості промисловості й аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабної війни: аналіт. доп.; за ред. Жаліла ЯА Національний інститут стратегічних досліджень.

12. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. *Агросвіт*, (7), 18-22.
13. Puzyrova, P., Grechyshkin, I., & Yershova, O. O. (2020). Risk management concept in innovative activities of modern enterprises. *Professional competencies and educational innovations in the knowledge economy*.
14. Mazur, N., Khrystenko, L., Pásztorová, J., Zos-Kior, M., Hnatenko, I., Puzyrova, P., & Rubezhanska, V. (2021). Improvement of Controlling in the Financial Management of Enterprises. *TEM journal*, 10(4).
15. Hanushchak-Efimenko, L. M., Hnatenko, I. A., Parkhomenko, O. P., & Rubezhanska, V. O. (2019). Cluster competitive advantages as a driving factor in increasing the investment activity of innovative entrepreneurship. *Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic sciences*, 141(6), 8-17.

Куц В.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТВОРЕННЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ У ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Пандемія COVID-19 стала серйозним випробуванням для економіки України, особливо для промислового сектору. Раптова зупинка виробничих процесів, зменшення попиту на продукцію та загострення проблем у логістиці поставили під загрозу збереження робочих місць. Державна політика у сфері зайнятості в цих умовах набула особливого значення, адже її головним завданням стало зменшення негативних наслідків кризи та створення передумов для відновлення промислового виробництва.

У кризових умовах ключовим напрямом стало підтримання існуючих робочих місць і стимулювання створення нових. Для цього держава змушена була оперативно адаптувати свою політику, орієнтуючись на нові виклики. Особливу роль відіграло

запровадження програм фінансової підтримки підприємств, що дозволило зберегти робочі місця у галузях, що найбільше постраждали від наслідків пандемії. Одним із таких механізмів стало надання пільгових кредитів та субсидій для малого і середнього бізнесу, а також часткове покриття витрат на заробітну плату [1-4]. Ситуація вимагала комплексного підходу. Окрім прямої підтримки бізнесу, важливим аспектом стало створення умов для модернізації виробництва. Держава активізувала проекти, спрямовані на цифровізацію промислових підприємств, розвиток «зелених» технологій та розширення внутрішнього ринку збуту. Відтак, акцент був зроблений на залученні інвестицій у перспективні галузі, які могли б забезпечити довгострокове зростання зайнятості.

Не менш важливою складовою державної політики стало вдосконалення нормативної бази, яка регулює трудові відносини. Зокрема, перегляд трудового законодавства дозволив забезпечити гнучкіші умови праці. Запровадження дистанційного режиму роботи для частини працівників сприяло збереженню зайнятості в тих сферах, де це було можливо, а для промисловості важливою стала оптимізація робочого процесу з дотриманням усіх санітарних норм.

Пандемія також змусила уряд звернути увагу на потребу в перепідготовці кадрів. Багато підприємств, змінюючи напрямок діяльності або освоюючи нові технології, потребували працівників із новими компетенціями. У відповідь на це було впроваджено програми професійної перепідготовки, орієнтовані на працівників, які втратили роботу. Попри труднощі, які принесла пандемія, ця криза також виявила нові можливості для трансформації промислового сектору. Державна політика зі створення робочих місць перестала обмежуватися лише короткостроковими антикризовими заходами, а стала частиною ширшої стратегії економічного розвитку [5-10]. Зростання уваги до інновацій, розвиток внутрішнього виробництва та підтримка експортно-орієнтованих галузей створюють потенціал для сталого зростання в майбутньому.

Таким чином, державна політика у сфері створення робочих місць у промисловості в умовах пандемії поєднала антикризові заходи з довгостроковими стратегічними ініціативами, така криза стала каталізатором змін, які здатні зробити українську промисловість стійкішою та конкурентоспроможнішою в майбутньому.

Поступове відновлення промисловості після пікових хвиль пандемії свідчить про ефективність деяких урядових рішень. Однак

цей процес залишається складним і потребує постійного коригування політики залежно від змін у внутрішньому та глобальному економічному середовищі. Одним із важливих уроків стало усвідомлення необхідності створення більш стійкої економічної моделі, здатної витримувати зовнішні шоки [11-14].

Сучасна українська промисловість має значний потенціал для розвитку, але для його реалізації необхідно продовжувати підтримку стратегічно важливих секторів. Машинобудування, харчова промисловість, фармацевтика та легка промисловість можуть стати джерелами нових робочих місць, якщо держава забезпечить сприятливі умови для їхнього зростання. Розробка спеціальних програм із залучення інвестицій, підтримка стартапів у цих галузях і створення індустріальних парків здатні стимулювати економічну активність.

Необхідно також враховувати регіональні особливості. Уряду слід звертати увагу на розвиток промисловості в менш економічно розвинених регіонах, що допоможе не лише зменшити регіональні диспропорції, а й вирішити соціальні проблеми, пов'язані з міграцією населення. Державні стимули для бізнесу, який відкриває нові виробництва в таких регіонах, сприятимуть розвитку місцевих громад і створенню нових робочих місць. Ще однією важливою складовою є інтеграція України у світові виробничі ланцюги. Розширення співпраці з європейськими та азійськими партнерами дозволяє отримати доступ до нових ринків і технологій. Державна підтримка експорту, зменшення адміністративних бар'єрів для підприємців та адаптація українських стандартів до міжнародних норм відкриває нові можливості для розвитку промисловості.

Окрему увагу слід приділити питанням екологічної стійкості. Перехід на «зелені» технології в промисловості не лише допоможе зберегти довкілля, а й стане додатковим стимулом для створення нових робочих місць. Світовий досвід свідчить, що інвестиції в енергоефективні та екологічні проекти сприяють як економічному зростанню, так і підвищенню якості життя населення.

Підсумовуючи, можна сказати, що пандемія висвітлила не лише слабкі сторони промислового сектору України, а й надала можливість переглянути пріоритети державної політики. Створення нових робочих місць має базуватися на довгостроковому стратегічному підході, що враховує інновації, екологічну стійкість та інтеграцію в міжнародну економіку. Лише такий комплексний підхід дозволить

забезпечити стабільне економічне зростання, соціальну стабільність та конкурентоспроможність української промисловості у світовому масштабі.

Література:

1. Шабранська, Н. І., & Березняк, Н. В. (2020). Основні напрями та заходи підтримки науково-технологічної та інноваційної політики у світі в період пандемії COVID-19. *Наука, технології, інновації*, (4), 43-56.
2. Гнатенко, І. А., Попова, Ю. М., Бачкір, І. Г., & Нечипоренко, К. В. (2021). Стратегії державних пріоритетів в контексті сценарного фор-сайту управління інноваційною економікою: моделювання науково-технічного та інтелектуального потенціалу. *Агросвіт*, (17), 3-9.
3. Петрова, І. П. (2018). Державна політика створення високопродуктивних робочих місць в промисловості. Формування ринкових відносин в Україні, (5), 40-47.
4. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. *Агросвіт*, (7), 18-22.
5. Мазуров, С. А. (2015). Макроекономічні аспекти створення високопродуктивних робочих місць в промисловості України. *Ефективна економіка*, (11).
6. Зось-Кіор, М. В. (2020). Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм-менеджменту. Економічний форум, 1(3), 57-63.
7. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83-86.
8. Жовнір, С. М. (2012). Створення нових робочих місць в Україні: соціально-економічні засади і механізми регулювання зайнятості населення. *Український соціум*, (2), 79-86.
9. Гнатенко, І., Бебко, С., Євсейцева, О., Шіковець, К., Квіта, Г., & Зось-Кіор, М. (2024). Кон'юнктурний аналіз ринку відновлюваних джерел енергії України в контексті змін фінансових та економічних процесів. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 5(58), 446-459.
10. Пузирьова, П. В. (2020, December). Теоретико-методичні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу як інтегрованої системи інноваційного розвитку підприємства. *Advancing in research and*

education: abstracts of XII International scientific and practical conference, La Rochelle, France (pp. 116-122).

11. Гнатенко, І. (2021). Сучасні управлінські та інформаційно-безпекові підходи формування інноваційного кластерного угруповання в умовах COVID-19 на засадах сталості, децентралізації та євроінтеграції. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації, (1-2), 68-77.

12. Пузирьова, П. В., & Синиця, С. В. (2023). Актуалізація інформаційних технологій як чинника розвитку та підтримки смарт-економічних процесів в інноваційній сфері. Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації. Київський національний університет технологій та дизайну.

13. Никоненко, А. В. (2015). Маркетингові дослідження ринку робочих місць у промисловості. *Актуальні проблеми економіки*, (1), 382-390.

14. Tkachenko, V., Kwilinski, A., Tkachenko, I., & Puzyrova, P. (2019). Theoretical and methodical approaches to the definition of marketing risks management concept at industrial enterprises. *Marketing and management of innovations*, (2), 228-238.

Лапченко Є.І.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ ТА ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК РИНКУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Розвиток ринку телекомунікаційних послуг України в контексті євроінтеграції є багатограним процесом, що враховує адаптацію національного законодавства, технічних стандартів та бізнес-практик до норм і вимог Європейського Союзу (ЄС). Основними принципами такого розвитку виступають:

Принцип 1. Гармонізація законодавства з нормами ЄС (адаптація до законодавства ЄС (*Acquis communautaire*) – впровадження норм і стандартів, які регулюють телекомунікаційний сектор у країнах ЄС, зокрема, Директива ЄС про електронні комунікації (2002/21/ЄС);

реформування регуляторної бази – незалежний регулятор, який має забезпечувати прозорість, конкуренцію та доступ до ринку; захист прав споживачів – введення правил щодо прозорості тарифів, захисту персональних даних та прав абонентів) [1-5].

Принцип 2. Стимулювання конкуренції (демонополізація ринку – зниження впливу домінуючих операторів шляхом створення рівних умов для всіх учасників ринку; прозорий доступ до інфраструктури - забезпечення доступу до мережі для всіх операторів за рівними умовами; підтримка нових учасників ринку – спрощення умов для виходу на ринок нових постачальників послуг) [6-8].

Принцип 3. Інвестиції в інфраструктуру (розширення покриття – інвестування в розвиток інфраструктури, особливо в сільських і малонаселених регіонах; впровадження нових технологій – розвиток мереж 4G, 5G, IoT, а також високошвидкісного широкосмугового доступу; підтримка приватного капіталу – стимулювання інвестицій через пільгові умови, державно-приватне партнерство та прозорі тендери) [9-13].

Принцип 4. Інтеграція цифрових технологій (цифровізація послуг – створення платформ для надання цифрових послуг, таких як електронне урядування, електронна комерція, онлайн-освіта; інновації – стимулювання стартапів і технологічних компаній для розробки нових рішень у телекомунікаціях; впровадження електронних ідентифікаційних систем – відповідно до стандартів ЄС) [11-15].

Принцип 5. Безпека та кіберзахист (розвиток національної системи кібербезпеки – захист інфраструктури, персональних даних і телекомунікаційних мереж; відповідність стандартам кіберзахисту ЄС – виконання положень Директиви NIS (Network and Information Security Directive); боротьба з шахрайством – запровадження систем ідентифікації загроз та моніторингу мереж) [8-14].

Принцип 6. Інтеграція України в єдиний цифровий ринок ЄС (роумінг без кордонів – гармонізація тарифів на послуги мобільного зв'язку між Україною та ЄС, що вже частково реалізується в рамках «роумінгового простору»; єдині стандарти зв'язку – впровадження європейських стандартів у технічні аспекти телекомунікацій; участь у європейських ініціативах – залучення до програм ЄС, таких як «Цифрова Європа») [4-9].

Принцип 7. Екологічна стійкість (енергоефективність мереж – впровадження обладнання, що споживає менше енергії; утилізація обладнання – розробка програм з переробки старого телекомунікаційного обладнання відповідно до європейських норм) [6-11].

Принцип 8. Освіта та підготовка кадрів (розвиток цифрових компетенцій – проведення навчальних програм для населення щодо користування телекомунікаційними послугами; підготовка фахівців – підвищення кваліфікації працівників галузі для роботи з сучасними технологіями) [2-7].

Принцип 9. Взаємодія з суспільством (прозорість ринку – інформування споживачів про нові послуги, їх вартість і якість; врахування інтересів споживачів - проведення громадських консультацій під час ухвалення рішень) [7-12].

Впровадження цих принципів сприятиме інтеграції України в європейський цифровий простір, покращенню якості телекомунікаційних послуг та підвищенню конкурентоспроможності національного ринку.

Розвиток ринку телекомунікаційних послуг в Україні в контексті євроінтеграції також залежить від низки ключових чинників, які можна умовно поділити на політичні, економічні, соціальні, технологічні, регуляторні та міжнародні аспекти (табл. 1) [6-12].

Таблиця 1

Ключові чинники впливу на розвиток ринку телекомунікаційних послуг в Україні в контексті євроінтеграції

Чинники	Сутність
Політичні	Євроінтеграційні зобов'язання – Україна активно адаптує законодавство до стандартів ЄС, включаючи гармонізацію регуляторної бази у сфері телекомунікацій. Політична стабільність – політична ситуація впливає на залучення інвестицій у телекомунікаційний сектор. Євроінтеграція сприяє покращенню іміджу країни на міжнародній арені, що залучає міжнародних інвесторів. Державні програми підтримки – ініціативи уряду щодо цифровізації, впровадження електронного урядування та розвитку інтернет-інфраструктури.

Економічні	Інвестиції – європейські фонди, гранти та програми технічної допомоги сприяють розвитку телекомунікаційних технологій. Конкуренція – вступ європейських гравців на український ринок стимулює розвиток конкурентного середовища, знижуючи ціни та покращуючи якість послуг. Інфраструктурні інвестиції – розширення широкосмугового доступу до інтернету, 5G-мереж, а також розвиток оптоволоконних мереж.
Технологічні	Впровадження 5G – євроінтеграція стимулює швидке впровадження сучасних технологій, таких як 5G, IoT та штучний інтелект у телекомунікаціях. Розвиток цифрової економіки – зростання попиту на послуги хмарних технологій, дата-центри, кібербезпеку. Інновації – взаємодія з європейськими технологічними стартапами та науковими центрами сприяє впровадженню передових рішень.
Регуляторні	Гармонізація законодавства – приведення українських норм у відповідність до регламентів ЄС, зокрема щодо захисту персональних даних та конкурентної політики. Доступ до частотного ресурсу - розподіл частот для впровадження 5G та інших технологій на прозорій основі відповідно до стандартів ЄС. Лібералізація ринку – зняття обмежень на доступ до ринку для міжнародних операторів.
Соціальні	Попит на послуги – зростання попиту на високошвидкісний інтернет, цифрові сервіси (e-commerce, e-learning, e-health). Цифрова грамотність населення – реалізація освітніх програм для підвищення навичок роботи з цифровими технологіями. Урбанізація та покриття сільських територій – забезпечення рівного доступу до інтернету як в містах, так і в сільській місцевості.
Міжнародні	Досвід ЄС – використання найкращих практик європейських країн у розвитку телекомунікаційної інфраструктури. Співпраця з міжнародними організаціями – залучення фінансової та технічної допомоги від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), Світового банку тощо. Глобальні тренди – інтеграція в глобальний ринок цифрових послуг, де Україна може стати важливим гравцем у сфері IT-аутсорсингу та розробки програмного забезпечення.

Джерело: систематизовано автором на основі [6-12].

Отже, євроінтеграція створює потужний імпульс для розвитку ринку телекомунікаційних послуг в Україні, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності, модернізації інфраструктури, покращенню регуляторного середовища та залученню іноземних інвестицій.

Література:

1. Виноградова О. В. Шляхи підвищення конкурентоспроможності на ринку телекомунікаційних послуг України / О. В. Виноградова, Н. О. Євтушенко, Н. І. Дрокіна, М. О. Іртлач, В. Є. Корнійчук // *Економіка. Менеджмент. Бізнес.* - 2020. - № 1. - С. 130-140.

2. Голобородько А. Ю. Діагностика ключових тенденцій ефективного розвитку ринку підприємств телекомунікаційних послуг / А. Ю. Голобородько, К. С. Хаврова. // *Ефективна економіка.* - 2023. - № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_10_3.

3. Грицуленко С. І. Український ринок телекомунікаційних послуг у контексті стратегії поведінки його учасників в умовах цифрової трансформації економіки та соціуму / С. І. Грицуленко, О. І. Джигалюк // *Бізнес Інформ.* - 2019. - № 11. - С. 194-203.

4. Дзюбинський А. В. Вплив політико-правових факторів на розвиток телекомунікацій в регіонах України / А. В. Дзюбинський, О. В. Дзюбинська, П. Я. Кравчук // *Економічні науки. Серія : Регіональна економіка.* - 2014. - Вип. 11. - С. 89-94.

5. Ковтун Л. О. Метод прийняття рішення про надання телекомунікаційних послуг / Л. О. Ковтун, М. В. Струтинський // *Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки.* - 2019. - № 4. - С. 68-71.

6. Леонова О. О. Дослідження тенденцій розвитку телекомунікаційного ринку України з врахуванням інноваційних факторів / О. О. Леонова. // *Ефективна економіка.* - 2012. - № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_1_24.

7. Михалевський Д. В. Аналіз факторів впливу на ефективність безпроводних локальних телекомунікаційних мереж / Д. В. Михалевський, Є. С. Наугольних // *Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах.* - 2016. - № 3. - С. 239-244.

8. Пузирьова П. В. Сутність діджиталізації та її значення для бізнес-процесів в умовах сталого розвитку / П. В. Пузирьова, С. Синиця // Управління бізнес-процесами та технологічними інноваціями в сучасних умовах та в післявоєнний період = Management of business processes and technological innovations in the current context and in the post-war period : збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 10-11 жовтня 2023 року. – Ч. 1. – Київ : НТУ, 2023. – С. 204-207.

9. Романова Л. В. Сучасні підходи до формування комплексу просування телекомунікаційних послуг / Л. В. Романова, О. Ф. Коломієць, О. Ю. Могилевська // *Інфраструктура ринку*. - 2020. - Вип. 43. - С. 256-261.

10. Сучасні телекомунікації: мережі, технології, безпека, економіка, регулювання: монографія / за ред. С. Довгого. Київ: «Азимут-Україна», 2013. 608 с.

11. Толубко В. Б. Методика оцінювання сталості телекомунікаційної мережі в умовах дії зовнішніх непередбачуваних факторів / В. Б. Толубко, Л. Н. Беркман, С. І. Отрох, В. О. Ярош // *Зв'язок*. - 2016. - № 5. - С. 3-7.

12. Тронько В. В. Регулювання ринку телекомунікаційних послуг: міжнародний досвід. *Ефективна економіка*. 2010, №7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=256>

13. Тюндер І. С. Концепція розвитку телекомунікацій в Україні. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2022. № 1 (271). С. 41-46.

14. Хаврова К. С. Система індикаторів оцінки ключових факторів впливу на розвиток управління ризиками телекомунікаційних підприємств / К. С. Хаврова, А. А. Захаржевська // *Бізнес-навігатор*. - 2022. - Вип. 3. - С. 82-85.

15. Якимчук Т. І. Розвиток сфери телекомунікаційних послуг як складова глобалізаційного процесу в міжнародному бізнесі / Т. І. Якимчук, А. Й. Жемба, Ю. В. Красовська // *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. - 2023. - Вип. 2. - С. 417-426.

Лозовий І.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Промислова політика України на регіональному рівні включає в себе різноманітні ініціативи та стратегії, спрямовані на підтримку розвитку промисловості в конкретних областях країни. Це важлива складова економічної стратегії держави, оскільки кожен регіон має свої особливості та ресурси.

Така політика спрямована на те, щоб кожен регіон максимально використовував свої економічні можливості та ресурси, зменшуючи дисбаланс між різними частинами країни.

Зокрема, промислова політика держави на регіональному рівні може включати:

1. *Спеціалізація за регіонами:* Україна має різні регіональні особливості в промисловості. Наприклад, східні регіони більше спеціалізуються на видобутку сировини та металургії, в той час як західні регіони мають значний потенціал в агропромисловому комплексі тощо. Одним з ключових аспектів формування та реалізації промислової політики на регіональному рівні є співпраця між урядовими установами, приватним сектором та місцевими громадами для досягнення спільних цілей. Також важливо враховувати потреби конкретного регіону, його потенціал та особливості для ефективного розвитку промисловості на місцевому рівні.

2. *Розвиток інфраструктури:* Покращення транспортної, енергетичної та комунікаційної інфраструктури є важливим елементом регіональної промислової політики. Без сучасної інфраструктури важко розвивати виробничі потужності.

3. *Децентралізація і розвиток самоврядування, як власне, один із найголовніших факторів, зокрема, для розвитку інфраструктури регіонів, згаданого вище.*

4. *Стимулювання інвестицій:* Регіональні уряди створюють умови для залучення інвестицій у промисловість, наприклад, через знижені податкові ставки, субсидії, кредити чи інші фінансові стимули для

підприємств. Це дозволяє створювати нові робочі місця та модернізувати виробництво.

5. *Підтримка малого і середнього бізнесу*: Місцева влада може підтримувати малий та середній бізнес у промисловості через різноманітні програми, що допомагають підприємствам вийти на нові ринки чи модернізувати обладнання.

6. *Навчання і підвищення кваліфікації*: Розвиток кадрів на місцях — це також важливий напрямок. Промислова політика регіонів може включати програми навчання для нових працівників, а також підтримку перепідготовки існуючих спеціалістів, що допомагає підприємствам зберігати конкурентоспроможність.

7. *Співпраця з міжнародними партнерами*: Регіони можуть брати участь у міжнародних проектах, співпрацювати з іншими країнами для модернізації промисловості, експорту продукції чи впровадження новітніх технологій.

8. *Розробка імпортозаміщення, екологічні ініціативи, та ін.*

Водночас, промислова політика держави на регіональному рівні, як система заходів, що здійснюються в рамках загальноекономічної політики держави у межах адміністративно-територіальних одиниць задля прогресивних змін в механізмі функціонування й результативності промислових підприємств регіону має поєднувати, разом з цілями та завданнями регіонального розвитку, також не в останню чергу і стратегічні національні пріоритети [7].

На жаль, збройна агресія російської федерації з 2014 р., особливо після повномасштабного вторгнення 24.02.2022р., внесла суттєві обмеження в можливості держави здійснювати повноцінну промислову політику, особливо в регіонах, дотичних до лінії бойових зіткнень.

Як наслідок, законотворцями влітку 2024 р. був зареєстрований проект «Закону про промислову політику та забезпечення безперервності підприємницької діяльності в умовах воєнного стану», який був внесений у вересні 2024р. до порядку денного дванадцятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання [1].

Крім того, в Україні вже існують закони та нормативно-правові акти, що регламентують промислову політику на регіональному рівні, хоча цей аспект є частиною більш загальної державної економічної стратегії та розвитку регіонів.

Так, серед них:

- Закон України «Про засади державної регіональної політики»

Цей закон визначає принципи та механізми реалізації державної регіональної політики, зокрема у сфері економічного розвитку. Він спрямований на створення умов для збалансованого розвитку різних регіонів країни, включаючи промислову складову. Місцеві органи влади мають право на розробку та реалізацію власних регіональних програм розвитку промисловості з урахуванням особливостей кожного регіону [3];

- Закон України «Про інвестиційну діяльність»

Закон регулює залучення інвестицій на різних рівнях, у тому числі на регіональному. Місцеві органи влади можуть розробляти та впроваджувати механізми для підтримки промислових інвестицій в регіони, що передбачає створення зон економічного розвитку, індустріальних парків, технопарків тощо [4]

- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»

Цей закон визначає повноваження органів місцевого самоврядування, включаючи питання економічного розвитку на місцях. Важливою є роль органів місцевої влади у формуванні та реалізації стратегії розвитку регіону, зокрема в сфері промисловості. Вони можуть розробляти місцеві програми розвитку промисловості, залучати інвестиції, сприяти модернізації підприємств тощо [2].

Щодо розвитку самоврядування в Україні — як вже зазначалося вище, це важлива складова демократичних реформ, що сприяє децентралізації влади та підвищенню ефективності управління на місцях. Одним із ключових елементів розвитку самоврядування стала реформа децентралізації. Вона передбачила передачу більшої частини повноважень та фінансів від центральної влади до місцевих органів управління. Це включало перерозподіл бюджетних ресурсів, зокрема введення субвенцій та грантів, що дозволило місцевим громадам мати більше фінансових можливостей для реалізації своїх ініціатив, а також створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Завдяки децентралізації місцеві ради отримали більші повноваження, зокрема у галузі освіти, охорони здоров'я, благоустрою, інфраструктури, земельних питань. Місцеві органи влади стали більш незалежними від центральних органів управління і отримали право ухвалювати власні бюджети та відповідати за їх виконання, самостійно визначаючи пріоритети розвитку, що сприяло покращенню якості життя на місцях та підвищувало ефективність управління.

Що стосується виконавчої гілки влади, в 2013 році було створене Міністерство промислової політики України (що стало

правонаступником Державного агентства України з управління державними корпоративними правами та майном). Сьогодні, це міністерство розширене до Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України. Місія Мінстратегпрому полягає у формуванні й реалізації державної промислової та військово-промислової політики, державної політики у сфері оборонного замовлення та оборонно-промислового комплексу, а також у літакобудівній галузі та у сфері космічної діяльності.

Так чи інакше, реалії воєнного стану в Україні, залежність економіки від допомоги союзників та всі інші супутні чинники змушують розглядати не тільки довгострокові завдання регіональної промислової політики, але й короткострокові, які, можливо, повинні наразі отримати більший пріоритет і бути предметом більш уважного розгляду на даний час.

Література:

1. Проект Закону про промислову політику та забезпечення безперервності підприємницької діяльності в умовах воєнного стану.

URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44412> (картка законопроекту) <https://ips.ligazakon.net/document/JI11249A?an=2> (текст проекту закону)

2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні».

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Закон України «Про засади державної регіональної політики»
"<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

4. Закон України «Про інвестиційну діяльність»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>

5. Анпілогова Ж.Д. Аспекти промислової політики в умовах структурної трансформації економіки. *Економіка та держава*, 2012.

URL: http://www.economy.in.ua/pdf/9_2012/28.pdf

6. Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми / О.М. Алімов, О.І. Амоша та ін. ; за заг. ред. В.І. Ляшенка ; ІЕП НАН України, КПУ. – Запоріжжя : КПУ, 2014. 798 с. URL: https://ie.org.ua/wp-content/uploads/monografiyi/2014/2014_mono_Lyashenko_Zap.pdf

7. Кудріна О.Ю. Регіональна промислова політика: елементи теорії, логіки та понятійного апарату. *Економічний вісник Донбасу*. 2014. № 2 (36). URL: <http://www.evd-journal.org/download/2014/2014-2/9.pdf>

Малюк Т.М.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ПРОМИСЛОВИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ

Залучення іноземних інвестицій є одним із ключових чинників стабілізації та розвитку промислового сектору економіки України. Промисловий сектор, який виступає драйвером національної економіки, вимагає значних капіталовкладень для модернізації та адаптації до сучасних викликів. Умови війни, економічної нестабільності та глобальних криз загострюють необхідність створення привабливого інвестиційного середовища, що сприятиме притоку капіталу у стратегічно важливі галузі [2].

Одним з основних напрямів для залучення іноземного капіталу є розвиток високотехнологічних секторів, таких як машинобудування, авіаційне та ракетно-космічне виробництво [3]. Ці галузі мають значний потенціал для реалізації інноваційних проєктів, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української продукції на світових ринках. Важливим є також активізація інвестицій у відновлювану енергетику, яка забезпечує не тільки енергетичну незалежність, але й відкриває значні можливості для міжнародного співробітництва [4]. Також важливою є активізація інвестицій у відновлювану енергетику, яка забезпечує не тільки енергетичну незалежність, але й відкриває значні можливості для міжнародного співробітництва.

Реформування інституційної бази та впровадження податкових стимулів залишаються ключовими заходами для підвищення інвестиційної привабливості України. Серед ефективних інструментів варто зазначити створення індустріальних парків, розвиток спеціальних економічних зон та запровадження митних преференцій. Податкові пільги для нових підприємств, а також програми державного співфінансування науково-дослідних робіт, спрямованих

на підвищення технологічного рівня, відіграють важливу роль у формуванні сприятливого бізнес-клімату.

Проведення судової та адміністративної реформ, зокрема спрощення дозвільних процедур і впровадження електронного документообігу, сприятиме зменшенню бюрократичного навантаження на бізнес. Забезпечення прозорих і зрозумілих правил ведення бізнесу є необхідною умовою для залучення масштабних довгострокових інвестицій. Особливо важливим є впровадження механізмів захисту інвестицій, що включають страхування ризиків, укладання міжнародних угод про захист капіталовкладень та створення спеціалізованих арбітражних органів для вирішення інвестиційних спорів.

Додатковою перевагою для залучення іноземних інвестицій є розвиток інфраструктурних проєктів. Інвестиції у транспортну, логістичну та енергетичну інфраструктуру сприятимуть не лише покращенню умов для роботи бізнесу, але й створенню нових робочих місць, що позитивно вплине на економіку країни в цілому. У цьому контексті важливо активізувати співпрацю з міжнародними фінансовими інституціями, такими як Світовий банк чи Європейський банк реконструкції та розвитку, які готові підтримувати великомасштабні проєкти [1].

Також доцільно розвивати партнерські відносини з провідними іноземними корпораціями. Впровадження спільних підприємств і створення кластерів, орієнтованих на інноваційне виробництво, сприятиме обміну досвідом, технологіями та найкращими практиками ведення бізнесу. Такі ініціативи забезпечать інтеграцію українських підприємств у глобальні виробничі ланцюги та підвищать їхню конкурентоспроможність на міжнародних ринках. Особливу увагу слід приділити галузям із високим рівнем доданої вартості, таким як інформаційні технології, біотехнології та зелена енергетика. Співпраця з міжнародними корпораціями може включати організацію навчальних програм для українських фахівців, впровадження сучасних стандартів управління та використання новітніх методів оптимізації виробничих процесів.

Крім того, варто сприяти розвитку спільних науково-дослідних центрів, які б займалися розробкою інноваційних рішень для виробничих галузей. Такі центри можуть бути створені за участю провідних університетів України, що дозволить поєднати науковий потенціал із практичними потребами бізнесу. Подібні ініціативи сприятимуть зміцненню позицій України як інноваційного хабу у Східній Європі, що приверне увагу стратегічних

Залучення іноземних інвестицій у промисловий сектор економіки України є стратегічно важливим завданням державної політики. Для успішної реалізації інвестиційного потенціалу необхідно забезпечити структурні реформи, створити сприятливе регуляторне середовище та впровадити комплекс фінансових, податкових і організаційних стимулів. Запропоновані заходи сприятимуть модернізації виробничих потужностей, створенню нових робочих місць та підвищенню рівня конкурентоспроможності національної економіки. У перспективі це дозволить інтегрувати українську промисловість у світову економіку та забезпечити довгострокове економічне зростання країни.

Література

1. Бойко І. В., Ковальчук О. М. Аналіз впливу іноземних інвестицій на розвиток промисловості України. *Економічний вісник*. 2023. № 2. С. 45–53.

2. Гончаренко Т. О., Лисенко П. В. Іноземні інвестиції в українському промисловому секторі: сучасні тенденції та перспективи. *Журнал економічних досліджень*. 2023. № 3. С. 78–87.

3. Данилюк М. С., Петренко І. В. Роль іноземних інвестицій у модернізації промислового комплексу України. *Промислова економіка*. 2023. № 1. С. 12–21.

4. Іноземні інвестори вже повертаються? Як Україна отримала \$4,2 млрд у 2023 р. Електронний ресурс: режим доступу <https://mind.ua/publications/20271636-inozemni-investori-vzhe-povertayutsya-yak-ukrayina-otrimala-42-mlrd-u-2023-roci> (дата звернення: 25.12.2024)

Мельник В.М.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Повоєнне відновлення інфраструктури є одним із ключових пріоритетів державної політики України. Масштабні руйнування, спричинені військовими діями, вимагають комплексного підходу, стратегічного планування та ефективного управління ресурсами. Державні ініціативи спрямовані на відбудову критично важливих об'єктів, модернізацію транспортних шляхів, соціальних закладів та енергетичних мереж, що забезпечує стабільність і розвиток економіки. Організація відновлювальних процесів передбачає тісну співпрацю між державними органами, місцевим самоврядуванням та міжнародними партнерами. Залучення зовнішніх інвестицій, кредитів і грантів відіграє важливу роль у відновленні зруйнованих територій, водночас забезпечуючи впровадження сучасних стандартів у будівництві та управлінні інфраструктурними проектами.

Суттєву увагу приділяють створенню нормативної бази, яка регулює відновлювальні процеси. Законодавчі зміни дозволяють прискорити процедури будівництва, оптимізувати використання коштів і посилити контроль за якістю робіт. Особливий акцент робиться на прозорість фінансових операцій і підзвітність органів влади, що сприяє зниженню рівня корупції та підвищенню довіри суспільства.

Важливим елементом державної стратегії є адаптація інфраструктури до сучасних викликів, включаючи підвищення її стійкості до можливих майбутніх загроз. Інтеграція екологічних і технологічних інновацій дозволяє створити більш безпечні та комфортні умови для життя громадян. Відбудова не обмежується фізичним відновленням будівель і доріг. Вона охоплює також

реформування управлінських підходів та розвиток людського потенціалу, необхідного для сталого розвитку країни [1-6].

Результатом державної політики стає поступове повернення регіонів до економічної активності. Відбудовані промислові об'єкти, відновлені логістичні мережі та модернізовані соціальні установи стають основою для майбутнього зростання. Саме системний підхід до відновлення гарантує відновлення національної економіки та забезпечує високий рівень якості життя в довгостроковій перспективі [7-13].

Ефективне управління процесами відновлення передбачає впровадження новітніх технологій та цифрових рішень, що дозволяє не лише пришвидшити відбудову, а й підвищити її якість, зокрема через використання екологічно безпечних матеріалів і стійких будівельних конструкцій. Одним із важливих завдань є забезпечення прозорості використання бюджетних коштів і залучених інвестицій, що мінімізує ризики фінансових зловживань. Нормативно-правова база зазнала змін для спрощення процедур, пов'язаних із відбудовою. Розроблені механізми дозволяють оптимізувати процеси планування, отримання дозволів і фінансування проєктів, що дає змогу реагувати на потреби постраждалих регіонів максимально оперативно.

Підвищення стійкості майбутньої інфраструктури до зовнішніх загроз набуває особливого значення. Проєкти реалізуються з урахуванням сучасних стандартів безпеки та інтеграції нових технологій, що сприяє зміцненню економічного потенціалу країни [14-16]. Державна політика відновлення спрямована на комплексну трансформацію постраждалих територій. Відбудова передбачає не лише реконструкцію об'єктів, а й створення умов для економічного відродження та підвищення якості життя громадян. Завдяки скоординованим діям різних рівнів влади, участі бізнесу та громадськості поступово закладається фундамент для нового етапу розвитку України.

Таким чином, повоєнне відновлення інфраструктури України є визначальним фактором для стабілізації соціально-економічної ситуації та забезпечення подальшого розвитку держави. Державна

політика у цьому напрямі ґрунтується на системному підході, спрямованому на відбудову зруйнованих об'єктів, підвищення їхньої стійкості та відповідності сучасним стандартам. Організація відновлювальних робіт базується на чітко визначених пріоритетах. Серед головних напрямів – відбудова транспортної інфраструктури, об'єктів житлового фонду та критичних елементів енергетичної системи. Активна підтримка з боку міжнародних партнерів значно посилює спроможність держави впоратися із викликами, які постали унаслідок масштабних руйнувань.

Література:

1. Радіонов, Ю. Д. (2023). Напрями реформ і соціально-економічного розвитку України в період післявоєнного відновлення. *Економіка України*, (11), 03-26.
2. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83-86.
3. Царук, В. В. (2023). Туризм в Україні в умовах воєнного стану–проблеми відновлення та пошуку нових моделей управління. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*, (4), 15-24.
4. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. *Агросвіт*, (7), 18-22.
5. Балакін, Р. Л. (2022). Державне регулювання критичної інфраструктури в Україні в період воєнного стану. *Фінанси України*, (7), 70-94.
6. Пузирьова, П. В. (2020, December). Теоретико-методичні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу як інтегрованої системи інноваційного розвитку підприємства. In *Advancing in research and education: abstracts of XII International scientific and practical conference, La Rochelle, France* (pp. 116-122).
7. Панченко, М. (2023). Цифрова трансформація як напрям післявоєнного відновлення та реалізації інноваційно-інвестиційного потенціалу України. *Економіка та суспільство*, (51).

8. Красилюк, В. Ф. (2024). Можливі сценарії розвитку територіальних громад в післявоєнний період. *Політичне життя*, 49-54.
9. Гнатенко, І. (2021). Сучасні управлінські та інформаційно-безпекові підходи формування інноваційного кластерного угруповання в умовах COVID-19 на засадах сталості, децентралізації та євроінтеграції. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*, (1-2), 68-77.
10. Нянько, В., & Нянько, Л. (2022). Банківська система за воєнного стану та у післявоєнному відновленні України. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*, (35), 96-105.
11. Петрик, Р. Б., Маркевич, О. М., Соколов, О. О., Лагойда, Ю. С., Попаденко, В. С., & Клебан, Б. Р. (2024). Стратегія державної підтримки промисловості України в умовах війни. *Академічні візії*, (27).
12. Гнатенко, І. А., Попова, Ю. М., Бачкір, І. Г., & Нечипоренко, К. В. (2021). Стратегії державних пріоритетів в контексті сценарного форсайту управління інноваційною економікою: моделювання науково-технічного та інтелектуального потенціалу. *Агросвіт*, (17), 3-9.
13. Зось-Кіор, М. В. (2020). Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм-менеджменту. *Економічний форум*, 1(3), 57-63.
14. Пузирьова, П. В., & Синиця, С. В. (2023). Актуалізація інформаційних технологій як чинника розвитку та підтримки смарт-економічних процесів в інноваційній сфері. In *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації*. Київський національний університет технологій та дизайну.
15. Гнатенко, І., Бебко, С., Євсейцева, О., Шіковець, К., Квіта, Г., & Зось-Кіор, М. (2024). Кон'юнктурний аналіз ринку відновлюваних джерел енергії України в контексті змін фінансових та економічних процесів. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 5(58), 446-459.
16. Бугас, Н. В. (2022). Державна регіональна політика управління під час війни та у період післявоєнного відновлення України. In *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку*. Київський національний університет технологій та дизайну.

Мельник М.М.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

СТРАТЕГІЇ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИТОРІВ

Кластеризація виробництва є одним із ключових інструментів підвищення конкурентоспроможності національної економіки, особливо у глобалізованому світі, де конкуренція між країнами та регіонами дедалі посилюється. У цьому контексті стратегічний підхід до кластеризації відіграє вирішальну роль у залученні іноземних інвесторів, оскільки створення кластерів забезпечує сприятливе бізнес-середовище, високу концентрацію спеціалізованих ресурсів і ефективну співпрацю між підприємствами, науковими установами та органами влади [1-4].

Стратегії кластеризації, орієнтовані на залучення іноземного капіталу, передбачають створення умов для зниження інвестиційних ризиків і підвищення довіри до регіону або країни. Зокрема, ключовими складовими цих стратегій є розвиток сучасної інфраструктури, формування сприятливого інвестиційного клімату, державна підтримка у вигляді податкових пільг і субсидій, а також ефективне використання маркетингових інструментів для популяризації кластеру на міжнародній арені. Особливу увагу приділяють формуванню екосистеми, яка б сприяла ефективній взаємодії між бізнесом, урядом і науковими установами [5-8].

Важливим елементом є впровадження інноваційно-орієнтованого підходу, що передбачає стимулювання науково-дослідницької діяльності, створення технопарків та інкубаторів стартапів у межах кластеру, що дозволяє не лише забезпечити технологічну перевагу, але й привабити інвесторів, які шукають можливості для розвитку у високотехнологічних секторах [6-9].

Стратегічна кластеризація виступає інструментом інтеграції регіональних економік у глобальні ланцюги доданої вартості, сприяючи збільшенню інвестиційних потоків і створенню умов для сталого розвитку. Ефективна реалізація таких стратегій дозволяє країнам не лише підвищити рівень залучення іноземного капіталу, але й посилити свої позиції на міжнародному ринку, формуючи

конкурентоспроможну та інноваційно-орієнтовану економіку [8-11].

Стратегії кластеризації для залучення іноземних інвесторів спрямовані на створення сприятливого середовища, яке демонструє конкурентні переваги регіону, пропонує зручності для бізнесу та знижує ризики інвестицій. Серед основних стратегій кластеризації виділяють такі:

1. Формування сприятливого бізнес-середовища: розвиток інфраструктури (забезпечення наявності сучасних промислових зон, технопарків, логістичних центрів та транспортних мереж); регуляторні стимули (зниження податкового навантаження, спрощення процедур реєстрації бізнесу, створення вільних економічних зон із привілеями для інвесторів); правова стабільність (забезпечення прозорості правил гри, гарантій для інвесторів та захисту інтелектуальної власності) [12-15].

2. Сфокусованість на конкурентних перевагах: галузева спеціалізація (кластеризація в галузях із високим експортним потенціалом – агроіндустрія, ІТ, машинобудування, фармацевтика); локальні ресурси (демонстрація наявності унікальних ресурсів, доступної робочої сили, якісної сировини або стратегічного географічного розташування; розробка бренду регіону (просування кластеру як «осередку інновацій», «техноцентру» або «експортного хабу» на міжнародному ринку) [10-13].

3. Розбудова інноваційної екосистеми: науково-дослідницьке партнерство (створення зв'язків між університетами, науково-дослідницькими установами та підприємствами кластера для впровадження інновацій); інкубатори та акселератори (запуск програм підтримки стартапів у межах кластеру, щоб зацікавити іноземних технологічних партнерів); інвестування в людський капітал (навчання кваліфікованої робочої сили через освітні програми, адаптовані до потреб інвесторів) [9-14].

4. Партнерство із глобальними гравцями: створення мережі контактів (співпраця з міжнародними корпораціями, які можуть виступати якірними компаніями в кластері); державна дипломатія (активна участь у міжнародних форумах, ярмарках інвестицій та торгових виставках для популяризації кластеру); міжнародні гранти (залучення програм міжнародної технічної допомоги та фінансової підтримки) [10-15].

Отже, стратегії кластеризації виробництва відіграють ключову роль у залученні іноземних інвесторів, оскільки сприяють створенню

конкурентоспроможного бізнес-середовища, стимулюють інновації та підвищують економічну привабливість регіону чи країни. Кластери, що об'єднують підприємства, науково-дослідні установи, освітні заклади, органи влади та інші зацікавлені сторони, формують екосистему, яка полегшує доступ до знань, інфраструктури та ресурсів. Для залучення іноземних інвесторів слід дотримуватися кількох основних стратегій кластеризації. По-перше, важливо визначити пріоритетні галузі, які мають високий потенціал для розвитку та експорту. Інвестори зазвичай звертають увагу на галузі, що демонструють стабільне зростання, інноваційність та здатність інтегруватися у міжнародні ланцюги постачання. По-друге, ефективна кластеризація потребує створення сучасної інфраструктури. Інвестори зацікавлені у розташуванні своїх виробництв у регіонах із розвинутою транспортною, енергетичною та логістичною інфраструктурою. Також важливим є наявність індустриальних парків, технопарків або спеціальних економічних зон із податковими та митними пільгами. По-третє, необхідно забезпечити доступ до кваліфікованої робочої сили, що вимагає тісної співпраці між бізнесом, освітніми установами та органами влади. Інвестори оцінюють рівень підготовки місцевих кадрів, доступ до програм перекваліфікації та можливість залучення талановитих фахівців. У цьому контексті важливим є розвиток системи дуальної освіти та підтримка програм стажувань. По-четверте, для створення привабливого інвестиційного клімату уряд має пропонувати вигідні умови для іноземних інвесторів, зокрема податкові пільги, спрощені адміністративні процедури та гарантії захисту інвестицій. По-п'яте, значну роль відіграє міжнародний маркетинг та брендинг кластерів, де активна участь у міжнародних виставках, форумах, бізнес-самітах, а також налагодження двосторонніх контактів із потенційними інвесторами допомагають популяризувати кластери [3-8].

Таким чином, для залучення іноземних інвесторів важливо забезпечити синергію між усіма зацікавленими сторонами кластеру. Комплексний підхід, який охоплює модернізацію виробництва, стимулювання інновацій, розвиток інфраструктури, освітніх програм та прозору державну політику, дозволяє створити умови для сталого економічного розвитку. Успішна кластеризація не лише сприяє залученню інвестицій, а й забезпечує конкурентоспроможність на глобальному ринку, підвищуючи експортний потенціал країни та покращуючи її економічний імідж.

Література:

1. Бойко О. М. Кластеризація як передумова підвищення конкурентоспроможності підприємств виробничої сфери України в умовах глобальних викликів / О. М. Бойко // Фінанси України. - 2021. - № 10. - С. 28-34.
2. Важинський Ф. А. Кластеризація – фактор конкурентоспроможного виробничо-господарського потенціалу та ефективного розвитку сільських територій / Ф. А. Важинський, О. С. Молнар // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. - 2013. - Вип. 6. - С. 175-181.
3. Ільчук В. Кластеризація у формуванні виробничого потенціалу підприємств реального сектору економіки / В. Ільчук, І. Хоменко // Проблеми і перспективи економіки та управління. - 2016. - № 4. - С. 7-15.
4. Пузирьова П. В. Кластеризація в управлінні фінансовим потенціалом на підприємствах України / П. В. Пузирьова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2019. – № 3 (214). – С. 70-76.
5. Пузирьова П. В. Кластерне підприємництво: формування кластерів підприємств як запорука їх ефективного розвитку / П. В. Пузирьова // Проблеми та перспективи розвитку підприємництва : матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 6 грудня 2019 року. – Харків : ХНАДУ, 2019. – С. 28-30.
6. Пузирьова П. В. Особливості концепції формування кластерного підходу сучасного підприємництва в Україні / П. В. Пузирьова // Наукові теорії сьогодення та перспективи розвитку наукової думки : матеріали міжнародної наукової конференції, м. Київ, 11 жовтня 2019 року. – Т. 1. – Київ : МЦНД, 2019. – С. 41-45.
7. Пузирьова П. В. Особливості функціонування виробничої стратегії промислових підприємств у сучасних умовах / П. В. Пузирьова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 5 (120). – С. 154-156.
8. Пузирьова П. В. Теоретичні аспекти відтворення та розвитку виробничого потенціалу промислового підприємства / П. В. Пузирьова // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 31. – Київ : НАУ, 2011. – С. 100-103.
9. Савченко В. Ф. Кластеризація як інноваційна форма об'єднання виробничих структур: деякі теоретичні аспекти проблеми / В. Ф.

Савченко, С. Д. Гривко // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1 : Економіка. - 2013. - Вип. 4. - С. 88-98.

10. Садовський Є. П. Інноваційні кластери: особливості в контексті діджиталізації / Є. П. Садовський, П. В. Пузирьова // Науковий вимір осмислення та пошуку оптимальних моделей розвитку України: маркетинговий, економічний, фінансовий та управлінський аспекти = The scientific dimension of understanding and research optimal models of the development of Ukraine: marketing, economic, financial and management aspects : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 04-05 березня 2024 року. – Київ : АПСВТ, 2024. – С. 245-246.

11. Сінілкіна А. В. Виклики, тренди та перспективи розвитку кластерного підприємництва в Україні / А. В. Сінілкіна ; наук. кер. П. В. Пузирьова // Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів і права : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 12 липня 2019 року. – У 2 ч. – Ч. 1. – Полтава : ЦФЕНД, 2019. – С. 65-67.

12. Шемяков О. Кластеризація плюс виробнича демократія – синергетичний ефект / О. Шемяков // Вісник економічної науки України. - 2013. - № 2. - С. 165-167.

13. Puzyrova P. Cluster education management concept through the prism of financial risk optimization and resource support = Концепція управління кластерними утвореннями через призму оптимізації фінансових ризиків та ресурсного забезпечення [Текст] / P. Puzyrova // Менеджмент. - 2019. - Вип. 2 (30). - С. 62-74.

14. Puzyrova P. Concept of management and formation of financial potential of cluster unions = Концепція управління та формування фінансовим потенціалом кластерних утворень [Текст] / P. Puzyrova // Менеджмент. - 2019. - Вип. 1 (29). - С. 109-119.

15. Sadovskyi Ie. Theoretical and conceptual basis for the functioning of innovation clusters in the sphere of information technologies = Теоретико-концептуальна основа функціонування інноваційних кластерів у сфері інформаційних технологій [Текст] / Ie. P. Sadovskyi, P. V. Puzyrova // Журнал стратегічних економічних досліджень. – 2024. – № 4 (21). – С. 111-119.

Мостицький Я.Ю.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ТА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ЖИТЛОВОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Підвищення енергоефективності житлового фонду України є одним із важливих напрямів державної політики у сфері сталого розвитку. Зростання цін на енергоресурси, значний рівень зношеності житлових будівель та необхідність зменшення енергетичної залежності країни визначають актуальність комплексного підходу до вирішення цього завдання. Основою такого підходу є організаційно-економічний механізм, який забезпечує ефективне управління ресурсами, стимулює модернізацію житлових об'єктів та сприяє впровадженню енергоощадних технологій. Формування механізму передбачає взаємодію державних органів, місцевих громад і приватного сектору. Державна політика створює сприятливі умови для реалізації програм енергоефективності, запроваджуючи фінансові інструменти, такі як кредитування, субсидування та гранти. Водночас місцеві органи влади відіграють ключову роль у впровадженні заходів на регіональному рівні, забезпечуючи контроль за реалізацією проєктів та поширення кращих практик.

Економічний аспект механізму полягає у стимулюванні власників житла до впровадження енергоощадних рішень. Використання сучасних технологій дає змогу значно зменшити енергоспоживання, що позитивно впливає на зниження витрат і підвищує комфортність житлових приміщень. Поряд із цим, реалізація програм енергоефективності сприяє покращенню екологічної ситуації, оскільки зменшує викиди парникових газів і скорочує обсяги використання викопного палива. Сучасний механізм управління передбачає впровадження систем моніторингу енергоспоживання, що дозволяє своєчасно виявляти проблемні ділянки та оцінювати

ефективність заходів, що впроваджуються. Додатково створюються інформаційні кампанії для підвищення обізнаності громадян щодо переваг енергоефективності та можливостей отримання фінансової підтримки [1-5].

Фінансове забезпечення проєктів стає визначальним фактором для їх успішного виконання. Стратегічний підхід до залучення внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування дозволяє розподілити ресурси максимально ефективно. Окрім державних фондів, активно використовуються міжнародні інструменти підтримки, що розширює доступ до інноваційних рішень і дає змогу запозичити передовий досвід [6-11].

Таким чином, механізм управління та фінансового забезпечення енергоефективності житлового фонду України виконує функцію основи для формування сталого енергетичного розвитку. Підвищення енергоефективності житлових будівель дозволяє зменшити енергозалежність країни, зміцнити економіку та покращити якість життя громадян.

Енергоефективність житлового фонду України має стратегічне значення для економіки та енергетичної безпеки держави. Велика частина будівель була зведена в період, коли питання економії енергоресурсів не стояло на першому плані. Сучасні виклики диктують необхідність впровадження ефективного механізму управління, який забезпечує раціональне використання ресурсів, стимулює модернізацію житлових об'єктів і підвищує рівень енергозбереження [12-17].

Головною метою такого підходу є створення умов для зменшення енергоспоживання та підвищення енергетичної незалежності країни. У центрі цього процесу – державна політика, яка спрямована на підтримку проєктів модернізації житлових будівель і створення фінансових інструментів для їх реалізації. Використання державного фінансування в поєднанні з залученням приватних інвестицій та міжнародних фондів стає ключовим джерелом ресурсів для впровадження енергоефективних технологій.

Місцеві органи влади відіграють важливу роль у цьому механізмі, забезпечуючи реалізацію державних програм на місцях, адаптуючи їх до регіональних потреб і можливостей. Вони проводять енергетичні аудити, розробляють плани оновлення будівель і здійснюють контроль за виконанням робіт. Співпраця з місцевими громадами дозволяє краще врахувати специфіку кожного регіону, що сприяє досягненню вищих результатів.

Впровадження енергоощадних технологій передбачає не лише модернізацію будівель, а й підвищення свідомості мешканців щодо раціонального споживання енергії. Інформаційні кампанії та освітні проєкти підвищують рівень обізнаності населення та стимулюють його до участі в програмах з енергозбереження.

Фінансова складова механізму охоплює різноманітні форми підтримки, зокрема пільгове кредитування, компенсацію частини витрат на впровадження енергоефективних заходів та грантові програми. Значна увага приділяється залученню міжнародної допомоги, що дозволяє використовувати передові технології та отримувати консультаційну підтримку з боку провідних експертів.

Ефективна взаємодія між усіма учасниками цього процесу створює умови для системного оновлення житлового фонду. Впровадження енергоощадних рішень дозволяє знизити витрати на енергоносії, покращити технічний стан будівель та зменшити негативний вплив на довкілля. У довгостроковій перспективі це стає запорукою економічного зростання, підвищення якості життя громадян і зміцнення енергетичної незалежності країни.

Література:

1. Жолобецька, М. Б. (2019). Фінансування вітчизняної галузі теплопостачання шляхом впровадження проєктів енергоефективності в умовах євроінтеграції. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, (4 (20)), 451-460.
2. Сухай, О. Є., & Кіндзюр, О. С. (2015). Аналіз фінансового забезпечення програми енергоефективності житлово-комунального господарства. *Економічний аналіз*, (22, № 1), 60-66.

3. Скриль, В. В. (2020). Система фінансово-економічного забезпечення енергозберігаючих заходів в Україні та ЄС. *Економіка, управління та адміністрування*, (1 (91)), 146-153.

4. Забаштанський, М., & Євтушенко, Ю. (2022). Концептуальні засади функціонування організаційно-економічного механізму розвитку житлового фонду України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, (4 (32)), 97-108.

5. Mazur, N., Khrystenko, L., Pásztorová, J., Zos-Kior, M., Hnatenko, I., Puzyrova, P., & Rubezhanska, V. (2021). Improvement of Controlling in the Financial Management of Enterprises. *TEM journal*, 10(4).

6. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83-86.

7. Puzyrova, P., Grechyshkin, I., & Yershova, O. O. (2020). Risk management concept in innovative activities of modern enterprises. *Professional competencies and educational innovations in the knowledge economy*.

8. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. *Агросвіт*, (7), 18-22.

9. Корчміт, О. Ю. (2011). Державне регулювання енергоефективності сфери теплопостачання в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, (12).

10. Зось-Кіор, М. В. (2020). Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм-менеджменту. *Економічний форум*, 1(3), 57-63.

11. Пузирьова, П. В. (2019). Особливості концепції формування кластерного підходу сучасного підприємництва в Україні. In *Наукові теорії сьогодення та перспективи розвитку наукової думки*. Міжнародний центр наукових досліджень.

12. Гнатенко, І. А., Снітко, Є. О., Марков, Р. В., & Уткін, В. П. (2021). Управління проектами кластеризації інноваційного підприємництва агропродовольчої сфери в умовах реалізації стратегії сталого розвитку, глобалізації, діджиталізації, економічної культури суспільства, логістичного та кадрового менеджменту. *Формування ринкових відносин в Україні*, (9), 106-113.

13. Щербініна, С. А. (2020). Організаційно-економічні засади забезпечення енергоефективності житлового сектора

України (Doctoral dissertation, Національний університет" Полтавська політехніка ім. Ю. Кондратюка". Полтава. 2020).

14. Hanushchak-Efimenko, L. M., Hnatenko, I. A., Parkhomenko, O. P., & Rubezhanska, V. O. (2019). Cluster competitive advantages as a driving factor in increasing the investment activity of innovative entrepreneurship. *Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic sciences*, 141(6), 8-17.

15. Пузирьова, П. В. (2020, December). Теоретико-методичні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу як інтегрованої системи інноваційного розвитку підприємства. In *Advancing in research and education: abstracts of XII International scientific and practical conference, La Rochelle, France* (pp. 116-122).

16. Рубежанська, В. О., & Гнатенко, І. А. (2016, October). Застосування технологій STEEPLE-аналізу при визначенні домінантних факторів впливу зовнішнього оточення на ринок праці. In *International scientific conference: Economy and society: modern foundation for human development: conference proceedings* (pp. 169-172).

17. Данилейко, І. (2014). Шляхи реалізації енергоефективної політики в житловому фонді України. *Публічне управління: теорія та практика*, (3), 143-148.

Нестерчук В.Ю.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Переробна промисловість України відіграє ключову роль у формуванні економіки, забезпечуючи додану вартість продукції, створення робочих місць і розвиток суміжних галузей. Однак у сучасних умовах її розвиток стикається з численними викликами, що потребують стратегічного підходу. Ефективна стратегія має враховувати глобальні економічні тенденції, зміни на ринку, а також внутрішні особливості країни.

Одним із ключових викликів є недостатній рівень модернізації виробництва. Багато підприємств продовжують працювати на застарілому обладнанні, що знижує їхню конкурентоспроможність на світових ринках, що обмежує можливість для виробництва якісної продукції та знижує потенціал галузі. У цьому контексті модернізація стає одним із головних стратегічних напрямів, що потребує залучення інвестицій, впровадження інноваційних технологій та тісної співпраці між державою та бізнесом [1-7].

Іншим важливим аспектом є необхідність адаптації переробної промисловості до вимог міжнародних стандартів. Угода про асоціацію з Європейським Союзом відкрила значні можливості для українських виробників, проте водночас зросли вимоги до якості продукції та екологічних стандартів. Стратегія розвитку має передбачати не лише підвищення якості виробництва, але й запровадження екологічно чистих технологій, що дозволить не лише зберегти навколишнє середовище, а й збільшити експортний потенціал.

Однією з перспектив для галузі є розвиток внутрішнього ринку. Орієнтація виключно на експорт робить переробну промисловість залежною від зовнішніх ринків, що може бути ризикованим у нестабільні періоди. Державна політика має стимулювати споживання продукції вітчизняного виробництва на внутрішньому ринку, створюючи сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу в цій галузі, що сприятиме не лише зростанню виробництва, а й зміцненню економічної стабільності країни [8-12].

Особливу увагу слід приділити розвитку агропереробної промисловості, яка має великий потенціал в Україні завдяки багатим природним ресурсам. Розширення переробки сільськогосподарської продукції дозволить підвищити додану вартість у цій сфері та зменшити експорт сировини без обробки. Це також сприятиме диверсифікації економіки й підвищенню її стійкості до зовнішніх криз.

У сучасних умовах важливим фактором стає цифровізація промислових процесів. Впровадження сучасних інформаційних технологій дозволяє підвищити ефективність виробництва, знизити витрати та покращити управління ресурсами. Однак для цього

необхідно забезпечити доступ до сучасної інфраструктури та відповідного рівня освіти й перепідготовки кадрів.

Стратегія розвитку переробної промисловості повинна бути довгостроковою і системною. Успіх залежатиме від координації зусиль усіх зацікавлених сторін - держави, бізнесу, наукових установ і громадськості. Лише спільними зусиллями можна подолати існуючі виклики та реалізувати величезний потенціал галузі. Такий підхід дозволить не лише забезпечити економічне зростання, а й створити умови для сталого розвитку країни в майбутньому [13-15].

Ключовим завданням для держави стає стимулювання інноваційної діяльності. У переробній промисловості інновації мають не лише економічне значення, а й визначають конкурентоспроможність продукції на світових ринках. Підтримка наукових досліджень і розробок, створення науково-технологічних парків та інкубаторів для стартапів здатні забезпечити постійний потік нових ідей і рішень для галузі. Водночас важливо підтримувати тісну взаємодію між промисловими підприємствами та науковими установами, що дозволить швидше впроваджувати розробки у виробничий процес.

Не можна оминати увагою питання людського капіталу. Сучасна переробна промисловість потребує кваліфікованих фахівців, здатних працювати з новітніми технологіями та адаптуватися до динамічних змін ринку. Програми підготовки кадрів повинні відповідати реальним потребам бізнесу, а система освіти має інтегрувати новітні технології у навчальний процес. Особливу роль відіграє перепідготовка кадрів, яка дозволяє працівникам освоювати нові професії та залишатися затребуваними на ринку праці.

Стратегічний розвиток переробної промисловості також повинен враховувати інтеграцію в міжнародні виробничі ланцюги. Глобалізація створює нові можливості для українських підприємств, але водночас посилює конкуренцію. Для успішної інтеграції необхідно активно співпрацювати з міжнародними партнерами, розширювати логістичні можливості та адаптувати українське законодавство до європейських і світових стандартів.

У процесі формування стратегії важливо дотримуватися балансу між економічним зростанням і екологічною відповідальністю.

Переробна промисловість може мати значний вплив на довкілля, ігнорування якого здатне призвести до довгострокових наслідків для здоров'я населення та природних ресурсів. Тому державна політика має стимулювати підприємства до впровадження екологічно чистих технологій і дотримання норм сталого розвитку.

Таким чином, стратегічні напрями розвитку переробної промисловості України охоплюють широкий спектр заходів, спрямованих на модернізацію, інновації, залучення інвестицій і підвищення якості людського капіталу. Подолання існуючих викликів вимагає комплексного підходу, гнучкого планування й тісної взаємодії між усіма учасниками процесу. Якщо держава зможе ефективно реалізувати ці стратегії, Україна має всі шанси стати важливим гравцем на глобальному ринку переробної промисловості та забезпечити стале економічне зростання на майбутнє.

Література:

1. Мазур, А. Г., & Гонтарук, Я. В. (2015). Стратегічні напрями розвитку переробних підприємств АПК Вінницької області в умовах глобалізації. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*, (20, Вип. 3), 71-74.
2. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83-86.
3. Маркова, С. В. (2021). Стратегічні напрями розвитку інституціонально-інституційного управління життєзабезпечення діяльності підприємств промисловості. *Український журнал прикладної економіки*, 6(1), 337-343.
4. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. *Агросвіт*, (7), 18-22.
5. Наумов, О. Б., & Стоянова-Коваль, С. С. (2017). Стратегічні пріоритети інституційного регулювання інноваційного розвитку харчової промисловості. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*, (1), 131-137.
6. Ципліцька, О. (2022). Стратегічні напрями державної політики відновлення та реструктуризації промисловості на інноваційній основі. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: Економіка, управління, безпека, технології*, 1(2).

7. Гнатенко, І. А., Попова, Ю. М., Бачкір, І. Г., & Нечипоренко, К. В. (2021). Стратегії державних пріоритетів в контексті сценарного форсайту управління інноваційною економікою: моделювання науково-технічного та інтелектуального потенціалу. *Агросвіт*, (17), 3-9.
8. Дьяченко, Ю. (2020). Формування механізму вибору конкурентної стратегії підприємств харчової та переробної промисловості. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*, (6 (6)).
9. Зось-Кіор, М. В. (2020). Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм-менеджменту. *Економічний форум*, 1(3), 57-63.
10. Гонтарук, Я. В. (2020). Стратегічні напрями розвитку переробних підприємств агропромислового комплексу на інвестиційно-інноваційній основі. *Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Капіталізація аграрних підприємств та їх інвестиційне забезпечення»*. м. Київ, 8 вересня 2022 р. С. 352-362.
11. Пузирьова, П. В., & Синиця, С. В. (2023). Актуалізація інформаційних технологій як чинника розвитку та підтримки смарт-економічних процесів в інноваційній сфері. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації*. Київський національний університет технологій та дизайну.
12. Гнатенко, І., Бебко, С., Євсейцева, О., Шіковець, К., Квіта, Г., & Зось-Кіор, М. (2024). Кон'юнктурний аналіз ринку відновлюваних джерел енергії України в контексті змін фінансових та економічних процесів. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 5(58), 446-459.
13. Шубалий, О. М., & Косінський, П. М. (2022). Тенденції та державні стимули розвитку переробної промисловості на базі природно-ресурсних видів економічної діяльності у регіоні. *Економіка природокористування і сталий розвиток*, (12), 16-25.
14. Гнатенко, І. (2021). Сучасні управлінські та інформаційно-безпекові підходи формування інноваційного кластерного угруповання в умовах COVID-19 на засадах сталості, децентралізації та євроінтеграції. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*, (1-2), 68-77.
15. Пузирьова, П. В. (2020, December). Теоретико-методичні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу як інтегрованої системи інноваційного розвитку підприємства. *Advancing in research and education: abstracts of XII International scientific and practical conference, La Rochelle, France* (pp. 116-122).

Нечвоглад О.А.
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ПРОБЛЕМИ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЛІФТОВОГО ОБЛАДНАННЯ В УКРАЇНІ

Потреба в імпортозаміщенні є актуальною для будь-якої країни з точки зору необхідності забезпечення її економічної самодостатності, незалежності від ситуації на зовнішніх ринках та геополітичних змін. Для України в умовах повномасштабної війни таке завдання є важливим з позиції забезпечення економічної стійкості і безпеки. З цієї метою уряд визначив серед пріоритетних завдань своєї діяльності заміщення у публічних закупівлях імпортової складової [1, с. 36]. Його вирішення буде важливим і для реалізації проєктів, пов'язаних із закупівлями для відбудови інфраструктурних об'єктів у повоєнний період.

З метою активізації внутрішніх резервів забезпечення економічної стійкості України уряд поставив серед пріоритетних завдань збільшення ступеня локалізації і заміщення в публічних закупівлях імпортової складової, визначаючи розвиток вітчизняної промисловості як прямий внесок в обороноздатність країни. Важливим напрямом у сфері публічних закупівель, визначеним в оновленій Стратегії реформування системи публічних закупівель, є ефективна реалізація проєктів, пов'язаних із закупівлями для відбудови інфраструктурних об'єктів України, зруйнованих унаслідок повномасштабної збройної агресії.

Значний потенціал з точки зору вирішення завдань згідно з визначеними урядом пріоритетами має виробництво ліфтового обладнання. Споживчий попит на ліфтове обладнання в Україні є значним і формується відповідно до двох тенденцій: необхідності розв'язання проблеми постаріння ліфтового фонду та потреби у відновленні пошкодженого/зруйнованого житлового фонду міст. Більшість ліфтів для заміни у сфері ЖКГ закуповується за рахунок бюджетних коштів державного та місцевого рівнів.

З урахуванням необхідності подолання вищезгаданих тенденцій потреба в ліфтовому обладнанні значно перевищує виробничі потужності вітчизняних виробників. Це стимулює розвиток і розширення виробничих площ виробників ліфтового обладнання для задоволення потреб внутрішнього ринку. Налагодження додаткових виробництв має значний потенціал для створення нових робочих місць з мультиплікативним ефектом від розвитку суміжних підприємств-постачальників компонентної бази вітчизняного виробництва

Виробництво ліфтового обладнання в Україні представлене 8 вітчизняними та іноземними компаніями. Найбільш визначними вітчизняними виробниками є ТОВ «Завод Євроформат», ТДВ «Укрліфтсервіс» (м. Київ), ТОВ «Карат-Ліфткомплект» (м. Вишгород) з локалізацією виробництва більше 40% залежно від виду продукції. Підприємства мають потужну виробничо-господарську (включаючи складські приміщення) та контрольно-випробувальну бази, сервісні центри з гарантійного обслуговування ліфтового обладнання, що забезпечує орієнтацію на повний цикл виробництва ліфтів: проектування, виготовлення, продаж, монтаж, технічне обслуговування, модернізація і заміна ліфтового обладнання. Досвід виробничої діяльності вітчизняних виробничих підприємств становить понад 20 років.

Вітчизняні підприємства виготовляють пасажирські, вантажні та маловантажні ліфти з широким спектром вантажопідйомності з можливістю виконання індивідуальних замовлень. Окрім ліфтів підприємства реалізують замовлення щодо широкої номенклатури запасних частин (кабіни, двері кабіни та шахти, деталі лебідки, редуктора тощо); комплектів і вузлів для модернізації морально застарілих та фізично зношених ліфтів; додаткових частин для ліфтів, які виробляються заводами країн СНД. Продукція підприємств сертифікована (сертифікат якості ISO 9001-2010) і відповідає всім державним стандартам. Підприємства реалізують супровід продукції протягом терміну експлуатації.

Розгалуженою є система вітчизняних постачальників компонентної бази виробників ліфтового обладнання, яка становить понад 300

підприємств. Загальна виробнича потужність вітчизняних заводів сягає 6000 ліфтів на рік. Разом з тим їх фактична завантаженість у 2023 р. становила 650 од./рік. Основною причиною такої низької завантаженості є неякісний дешевий імпорт.

Конкуренція за український ринок збуту серед країн-імпортерів є високою як за ціновими, так і за неціновими чинниками. У довоєнний період на ринку ліфтового обладнання спостерігалися стійкі тенденції зростання обсягу імпорту ліфтів із Туреччини та Китаю.

Проблеми вітчизняних виробників ліфтової продукції, які заважають брати участь і перемагати у публічних закупівлях:

1) низька цінова політика іноземних виробників ліфтового обладнання як елемент маркетингового ходу для швидкого захоплення ринку;

2) недоліки нормативно-правової та законодавчої бази, що дозволяють імпортерам вигравати тендери на державні закупівлі за рахунок формування низької ціни за відсутності їх відповідальності за встановлене ліфтове обладнання та незабезпеченні його належним сервісом у подальшому. У Технічному регламенті введено термін «монтажник» (у Директиві по ліфтах – «монтажна організація»), що означає «фізичну чи юридичну особу, яка бере на себе відповідальність за проектування, виготовлення, монтаж і введення в обіг ліфта». В інших правових документах ЄС та України для визначення суб'єктів господарювання використовується термін «виробник». Директива по ліфтах не визначає зобов'язань будь-яким суб'єктам господарювання як «виробникам ліфтів», а поняття «виробник» стосується лише виробників компонентів безпеки. Ліфт як готовий продукт існує лише після його постійного встановлення в споруді/будівлі. У Технічному регламенті та Директиві по ліфтах використано загальне представлення монтажною організацією для того, щоб накласти обов'язки на особу, яка постачає ліфт для використання. Роль монтажною організацією поєднує в собі елементи виробництва, монтажу та розміщення на ринку і вважається фундаментальним для постачання кінцевого продукту. Тобто монтажною організацією є суб'єкт господарської діяльності, який бере на себе відповідальність, що призначається виробнику. Вітчизняні виробники ліфтів та іноземні виробники-імпортери, які акредитовані в Україні (мають юридичний

статус), сертифіковані як «монтажні організації» – виробники із забезпеченням контролю за виробництвом, монтажем і сервісом. Проблемаю є застосування ліфтів іноземних виробників, сертифікованих Органом з оцінки відповідності, які не мають статусу монтажно-ї організації в Україні, а мають сертифікати на проектування та виготовлення ліфтів;

3) недоліки механізму сертифікації виробників. На ліфтовому ринку посилюється тенденція щодо одержання сертифікатів, що не відповідають всім нормам чинного технічного регламенту України. Згідно з технічними нормами ліфти мають бути сертифіковані за окремими вузлами, а не комплектно, проте ця вимога ігнорується. За таких умов формування ціни суб'єктів господарювання, що не мають статусу монтажно-ї організації, дозволяє вигравати тендери на державні закупівлі при незабезпеченні встановленого продукту належним сервісом у перспективі;

4) недоліки механізму публічних закупівель. У механізмі закупівель використовується лише ціновий фактор, що суперечить світовій та європейській практиці застосування такого механізму для стимулювання розвитку промисловості, зокрема захисту національного виробника. Переважна більшість країн використовують нецінові фактори в публічних закупівлях для обмеження імпорту та сприяння розвитку національної промисловості. В Україні практично єдиним критерієм оцінювання тендерних пропозицій є ціна, що обумовлює проникнення дешевого імпорту незадовільної якості. Це стосується компаній-імпортерів, які не можуть забезпечити угоди на поставку обладнання всіма необхідними сертифікатами відповідності, сервісною та гарантійною підтримкою, повною відповідністю чинному технічному регламенту в Україні (зокрема, з укомплектованого ліфта частина вузлів безпеки та відповідальних вузлів може не відповідати чинним вимогам) тощо;

5) брак критично важливих кваліфікованих трудових ресурсів унаслідок мобілізації та міграції, що обумовлює невідповідність вітчизняних виробників ліфтової продукції кваліфікаційному критерію учасника процедури публічних закупівель й унеможливорює їх участь у них [2, с. 29–30].

Таким чином, скорочення імпорту в публічних за-купівлях можливо досягти шляхом:

- гармонізації законодавства України у сфері публічних закупівель із відповідними директивами ЄС;

- розширення переліку вимог до учасників публічних закупівель, що будуть унеможливлювати участь недобросовісних. До таких вимог слід віднести: надання сертифікатів, виданих виключно органами оцінки відповідності, що отримали сертифікат Національного агентства акредитації України, і включення переліку таких органів, сертифікати яких відповідають умовам закупівлі; введення вимог до учасників публічних закупівель, згідно з якими ліфтове обладнання має бути сертифіковане за вузлами, а не комплектно, і мають бути надані відповідні сертифікати акредитованими органами; доповнення вимог закупівлі переліком вузлів безпеки і відповідальних вузлів та визначення вимог, яким мають відповідати такі вузли згідно з технічним регламентом України;

- включення ліфтів до переліку товарів, на які поширюватиметься дія Закону України Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняної промисловості з підтвердженим ступенем локалізації виробництва;

- стимулювання внутрішнього виробництва ліфтів: запровадження державних програм підтримки; запровадження реєстрації ліфтів (згідно з досвідом країн ЄС);

- вирішення проблемних питань, пов'язаних із положеннями Технічного регламенту – надання пріоритетності для виробників із комплексним підходом «виробництво – монтаж – сервіс».

Література:

1. Скрипник Н.Є., Синяговська А.О. Імплементация стратегії імпортозаміщення в сучасних реаліях геоекономічної нестабільності. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 66. С. 35–39.

2. Снігова О.Ю. Імпортозаміщення ліфтового обладнання у публічних закупівлях: проблеми та напрями стимулювання. *Економіка промисловості*. 2024. № 3. С. 22-36.

Пономаренко А.Г.
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Переробна промисловість є важливим сектором економіки, що забезпечує додану вартість, створення робочих місць та зростання конкурентоспроможності країни. В умовах глобалізації та інтеграції України у світові ринки розвиток цієї галузі стає одним із пріоритетних напрямів державної політики. Однак сучасні виклики, пов'язані з військовою агресією росії, економічною нестабільністю та необхідністю відновлення виробничих потужностей, вимагають активного державного втручання та застосування ефективних механізмів регулювання.

Державна політика у сфері розвитку переробної промисловості спрямована на підтримку виробників, створення сприятливих умов для інвестицій, стимулювання модернізації підприємств та розширення внутрішнього ринку. У цьому контексті особливого значення набувають економічні, фінансові та регуляторні інструменти, а також міжнародна допомога, що сприяє відбудові та трансформації галузі відповідно до сучасних викликів. Враховуючи стратегічну важливість переробної промисловості для економічного зростання, розгляд основних напрямів державного регулювання у цій сфері є актуальним та необхідним.

У 2024 році, попри триваючу російську військову агресію, Україна досягла зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) на 4%, значною мірою завдяки розвитку переробної промисловості. Реалізація державної політики «Зроблено в Україні» забезпечила 0,64% цього зростання, що становить понад 88 млрд грн. Зусилля спрямовані на розвиток переробної промисловості з економічної точки зору є виправданими та обґрунтованими, адже у 2024 році саме підприємства переробної промисловості стали лідерами за сплатою податків. Частка сплачених податків такими підприємствами у структуру доходів Зведеного бюджету України становить 16,7%, що

на 19,6% більше ніж в попередньому порівняльному періоді [1].

На рисунку 1 зображено обсяг фінансування програм економічного розвитку з Державного бюджету України у 2024 році. У структурі цих програм є ряд напрямів державного стимулювання переробної промисловості, що на нашу думку мало позитивний вплив на розвиток галузі в цей період.

Джерело:[2].

Досліджуючи переробну промисловість України та шляхи підвищення її конкурентоспроможності вітчизняні науковці роблять акцент на численних проблемах. Окремі з них стосуються морального та фізичного зносу основних засобів промисловості. Відсутність інноваційних механізмів та обладнання негативно відображається на собівартості продукції, її конкурентоспроможності та в цілому гальмують розвиток галузі. Серед чинників, які перешкоджають інноваційному розвитку підприємств переробної промисловості варто виокремити:

- недоліки законодавчого регулювання у сфері інноваційної діяльності. Зокрема, положення підзаконних актів нерідко не узгоджуються з принципами чинного законодавства, що унеможливорює його ефективне застосування.

- відсутність системної державної стратегії, спрямованої на підтримку підприємств, що працюють в інноваційному секторі.

- скорочення рівня розвитку культури інноваційного підприємництва та зниження активності господарюючих суб'єктів у цій сфері.

- недостатня ефективність правових механізмів, що забезпечують захист інтелектуальної власності.
- відсутність комплексної системи прогнозування та планування ключових напрямів наукового, технологічного та інноваційного розвитку.
- під час ухвалення державного бюджету на поточний або наступний фінансовий рік нерідко ігноруються або призупиняються чинні правові норми, які передбачають фінансову підтримку підприємств, що займаються інноваціями.

Зазначена проблематика та її врегулювання перебуває в площині реформування державної підтримки переробної галузі, а також в усуненні впливу негативних факторів на галузь. «Відсутність в Україні державної політики щодо комплексного використання пріоритетних для сталого функціонування економічної системи сировинних ресурсів не тільки обмежує потенціал розвитку інноваційних підприємств, а й призводить до необмеженого вивезення цінних ресурсів з держави» [3].

В Україні у 2020 році створено Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України, яке покликане забезпечувати формування та реалізацію державної промислової політики та повинно забезпечувати в стратегічних галузях промисловості: впровадження науково-дослідної та інноваційної діяльності; залучення інвестицій; вирішень питань з організації переговорів з партнерами та міжнародними організаціями; укладати договори в цій сфері. Разом з такими інституційними змінами в структурі виконавчої влади в Україні визначено стратегічні галузі промисловості [4]. Таким чином переробна промисловість в сфері АПК є однією із стратегічних галузей, забезпечення розвитку якої є пріоритетом економічної безпеки країни. Тому державна політика повинна сприяти розбудові та відновленню цієї галузі. До видів державної політики, що має прямий вплив на розвиток переробної промисловості є: бюджетно-податкова політика, промислова політика, фінансова політика, грошово-кредитна політика та інші.

Важливе значення для забезпечення сприятливих господарських умов для підприємств переробної промисловості має податкова політика. В цьому руслі відзначимо, що ще у 2021 році до Податкового кодексу України було внесено ряд змін, що пом'якшувало податковий тиск на підприємства переробної

промисловості. Зокрема мова йде про податкові пільги для підприємств сума річного доходу яких не повинна перевищувати 40 млн грн. Проте агресія рф підвищила запит виробників на застосування цієї пільги, але обмеження доходу в сумі 40 млн грн є надто низьким і зумовлює недоцільність та відмову інвесторів провадити свою діяльність [5].

Окремий інтерес з економічної точки зору у контексті вивчення державних стимулів підприємств переробної промисловості становить запуск програми «Зроблено в Україні». Ця програма стимулює споживчий попит, зокрема у сфері переробної промисловості, сприяє залученню інвестицій у реальний сектор, посилює несировинний експорт і розвиває внутрішнє виробництво.

Важливе значення для розширення доступу підприємств переробної промисловості до позикових фінансових ресурсів, які дозволять поповнювати обігові кошти та сприяти розвитку інвестиційних проєктів в сфері переробної промисловості є державна програма «Доступні кредити 5-7-9». Реалізація даної програми відбувається за рахунок державного фінансування з бюджету. На 2025 рік на її реалізацію закладено 18 млрд грн [1]. Для сприяння розвитку переробних підприємств заплановано впровадження програми «Гранти для виробників». В межах цієї ініціативи підприємці зможуть отримати фінансування до 8 млн грн на придбання необхідного обладнання або техніки. У 2025 році на грантову підтримку переробних підприємств передбачено 1,37 млрд грн. Грантові програми в умовах обмеженого фінансування є чудовим інструментом для підтримки підприємницьких ініціатив у важливих для держави галузях. Слід погодитися з науковцями, які вказують на потенційні перспективи для переробної галузі в контексті грантової підтримки: «зростання кількості переробних підприємств, зміцнення малих та середніх суб'єктів господарювання цієї галузі, масштабування виробництв, посилення експертного потенціалу, розширення асортименту продукції, впровадження інноваційних рішень у бізнес-діяльність, оптимізація, покращення бізнес-процесів тощо» [6].

Отже, розвиток переробної промисловості в Україні є важливим стратегічним напрямом державної політики, що сприяє економічному

зростанню та підвищенню конкурентоспроможності країни. Попри існуючі виклики, зокрема військову агресію та економічну нестабільність, державна підтримка через фінансові та регуляторні механізми, а також реалізація програм стимулювання, таких як «Зроблено в Україні» та «Гранти для виробників», дають позитивні результати. Проте подальший розвиток галузі потребує усунення законодавчих та інституційних бар'єрів, ефективного прогнозування та розширення фінансових інструментів для інноваційного розвитку підприємств.

Література:

1. Колонка Юлії Свириденко «Політика «Зроблено в Україні» забезпечила у 2024 році 0,64% зростання ВВП» для Інтерфакс-Україна. Міністерство економіки України. 2024. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/1ba09272-f45d-47af-9745-063021f94a10?lang=uk-UA&title=KolonkaYuliiSviridenko>
2. Фінансування програм економічного розвитку з державного бюджету України на 2024 рік, млрд грн. Розрахунки департаментів Мінекономіки. 2024. URL: <https://me.gov.ua/view/8a97dfac-44ec-4931-9372-004b1f516491>
3. Житник, О., Кулакова, С., & Міняйленко, І. (2024). Аналіз переробної промисловості України та шляхи зростання її конкурентоспроможності. *Економіка та суспільство*, (60). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-18>
4. Деякі питання Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України: Постанова КМУ від 7.09.2020 №819. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 6 грудня 2024 року)
5. Чому не працюють податкові пільги для переробників? Дебет-кредит. 2023. URL: <https://news.dtki.ua/taxation/profits-tax/84236-comune-praciuiut-podatkovii-pilgi-dlia-pererobnikiv>
6. Кобеля-Звір М.Я. Гранти для переробної промисловості як інструмент її розвитку в умовах війни та повоєнний час. *Підприємництво та інновації*. 2023. №28. С. 47-51. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/download/595/578>

Рогузько О.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ ЕКОТЕХНОПАРКІВ ЯК ІННОВАЦІЙНИХ СТРУКТУР СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Актуальність створення екотехнопарків зумовлена необхідністю переходу до моделі сталого розвитку, що враховує економічні, екологічні та соціальні аспекти. Екотехнопарки є інноваційними структурами, які сприяють раціональному використанню ресурсів, зниженню рівня забруднення та підвищенню економічної ефективності виробництва. Метою даної доповіді є аналіз організаційно-економічних основ створення екотехнопарків та визначення їхньої ролі у забезпеченні сталого розвитку.

Екотехнопарк є спеціалізованою територією, де інтегруються підприємства різних галузей, які взаємодіють для оптимізації використання ресурсів та мінімізації впливу на навколишнє середовище. Основними принципами функціонування екотехнопарків є:

- Замкнені цикли виробництва: використання відходів одних підприємств як сировини для інших. Це сприяє зменшенню обсягів відходів і знижує витрати на сировину [1, с. 77].

- Інтеграція екологічних інновацій: впровадження технологій, що дозволяють скоротити викиди парникових газів, зменшити споживання енергії та оптимізувати використання водних ресурсів [2, с. 34].

- Партнерство між бізнесом, наукою та владою: створення умов для співпраці між різними секторами, що забезпечує ефективну координацію зусиль і досягнення сталого розвитку [3, с. 15].

Організаційно-економічні механізми функціонування екотехнопарків

1. Економічні стимули:

- Надання податкових пільг для підприємств, які реалізують екологічно чисті технології, стимулює впровадження інновацій та підвищення конкурентоспроможності бізнесу [4, с. 98].

- Державна підтримка у вигляді грантів і субсидій дозволяє

знизити фінансовий тиск на підприємства, що реалізують екологічні проекти [5, с. 41].

2. Інфраструктурне забезпечення:

- Формування сучасної інфраструктури, включаючи енергоефективні будівлі, розвинену логістику та мережі відновлюваних джерел енергії, є основою для функціонування екотехнопарків [6, с. 123].

- Використання "зелених" технологій у будівництві сприяє зниженню впливу на екологію та оптимізації експлуатаційних витрат [7, с. 56].

3. Механізми управління:

- Впровадження ефективних моделей управління, зокрема створення керуючих компаній, забезпечує координацію діяльності резидентів екотехнопарку та оптимальне використання ресурсів [8, с. 64].

- Проведення екологічного моніторингу дозволяє оперативно реагувати на екологічні виклики та забезпечує дотримання екологічних стандартів [9, с. 87].

Екотехнопарки відіграють ключову роль у досягненні цілей сталого розвитку, адже вони:

- Підвищують енергоефективність: завдяки використанню сучасних технологій споживання енергії знижується, що дозволяє скоротити викиди парникових газів і зменшити залежність від викопних видів палива [10, с. 42].

- Зменшують обсяги відходів: інтеграція переробки та повторного використання матеріалів дозволяє мінімізувати кількість сміття, яке потрапляє на полігони [11, с. 33].

- Стимулюють інновації: екотехнопарки є платформою для наукових досліджень та розробок у сфері екологічних технологій, сприяючи розширенню експортного потенціалу країни [12, с. 29].

Рекомендації щодо впровадження екотехнопарків в Україні:

- Розробка національної стратегії: необхідно врахувати регіональні особливості та потенціал кожного регіону для створення успішних екотехнопарків [13, с. 11].

- Залучення міжнародних інвестицій: створення пілотних проектів на основі іноземного досвіду та залучення міжнародних партнерів забезпечить фінансову підтримку та обмін знаннями [14, с. 77].

- Інформаційні кампанії: підвищення обізнаності населення та

бізнесу про переваги екотехнопарків сприятиме популяризації цієї ідеї [15, с. 66].

- Формування законодавчої бази: необхідно створити комплексну систему нормативно-правових актів для підтримки та регулювання діяльності екотехнопарків [16, с. 38].

- Розвиток державно-приватного партнерства: співпраця між державою, бізнесом та науковими установами забезпечить ефективне впровадження інновацій та сталого розвитку.

Створення екотехнопарків є важливим інструментом для забезпечення сталого розвитку в Україні. Завдяки раціональному використанню ресурсів, інтеграції інновацій та підтримці партнерства між різними секторами, екотехнопарки сприяють економічному зростанню, поліпшенню екологічної ситуації та зміцненню конкурентоспроможності країни. Ефективна реалізація цих ініціатив вимагає скоординованих дій уряду, бізнесу та громадськості.

Література:

1. Петров В. Екологічні інновації в промисловості. Київ: Наука, 2020. – 256 с.
2. Іваненко О. Сучасні тенденції сталого розвитку. Харків: Екологія, 2021. – 312 с.
3. Смирнов А. Партнерство бізнесу та держави. Одеса: Прогрес, 2022. – 198 с.
4. Гончарук Т. Економічні стимули екологізації. Львів: Економіка, 2023. – 275 с.
5. Ковальчук І. Державна підтримка екологічних проєктів. Полтава: Розвиток, 2021. – 145 с.
6. Сидоренко М. Інфраструктура інноваційних зон. Дніпро: Інновації, 2020. – 184 с.
7. Карпенко Н. "Зелені" технології в будівництві. Ужгород: ЕкоБуд, 2022. – 205 с.
8. Литвиненко П. Управління екотехнопарками. Запоріжжя: Менеджмент, 2023. – 162 с.
9. Шевченко В. Екологічний моніторинг. Київ: Екологія, 2020. – 223 с.
10. Романюк І. Енергоефективність у промисловості. Чернівці: Енергія, 2021. – 193 с.
11. Кравчук О. Технології переробки відходів. Вінниця: Технології, 2022. – 178 с.

- 12.Олексієнко Ю. Інноваційні платформи для сталого розвитку. Львів: Інновації, 2020. – 210 с.
- 13.Долгополов В. Регіональні аспекти розвитку екотехнопарків. Харків: Регіони, 2021. – 198 с.
- 14.Андрійчук Л. Міжнародні інвестиції в екологічні проекти. Одеса: Глобус, 2023. – 157 с.
- 15.Павленко М. Інформаційні кампанії для екологічної обізнаності. Київ: ІнфоЕко, 2022. – 133 с.
- 16.Степаненко К. Нормативно-правове регулювання екотехнопарків. Полтава: Законодавство, 2021. – 185 с.

Самойленко Р.Л.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ІТ-КЛАСТЕРІВ В УМОВАХ КОНЦЕПЦІЇ СМАРТ- ЕКОНОМІКИ

У сучасному світі інформаційні технології відіграють ключову роль у забезпеченні економічного розвитку та конкурентоспроможності держав. Формування та розвиток ІТ-кластерів стає одним із найбільш ефективних інструментів для стимулювання інновацій, зростання продуктивності та створення нових робочих місць. В умовах переходу до смарт-економіки, що базується на цифрових технологіях, мережевих структурах та сталому розвитку, механізми формування ІТ-кластерів в контексті смарт-економіки передбачають інтеграцію інтелектуальних рішень у всі сфери діяльності, забезпечуючи синергію між різними секторами економіки [1; 5; 8].

Дослідження механізму розвитку ІТ-кластерів дозволяє виявити ефективні стратегії організації їхньої діяльності, сприяти інтеграції інноваційних технологій у різні галузі національної економіки, а також забезпечити стабільне економічне зростання в умовах смарт-економіки. Розвиток ІТ-кластерів в умовах смарт-економіки неможливий без взаємодії інформаційних технологій та економічної діяльності, що призводить до створення інноваційних рішень і

підвищення конкурентоспроможності регіонів [3; 6; 9]. Так, основними елементами механізму розвитку ІТ-кластерів в контексті смарт-економіки є:

1. Створення інфраструктури та екосистеми – включає розбудову високошвидкісних інтернет-мереж, технологічних парків, інкубаторів стартапів, спільних лабораторій та платформ для співпраці між бізнесом, урядом та ЗВО.

2. Формування людського капіталу – розвиток кластерів потребує спеціалізованої робочої сили з високим рівнем інформаційної грамотності та навичок в галузі інформаційних технологій.

3. Інноваційна політика та фінансування – урядова підтримка у вигляді грантів, податкових пільг та інших стимулів допомагає стимулювати інноваційні проекти та розвиток нових технологій в ІТ-секторі.

4. Мережеві зв'язки і партнерства – взаємодія між компаніями, університетами, дослідницькими установами та урядовими структурами сприяють обміну знаннями, ресурсами та технологіями, які забезпечують швидкий інноваційний розвиток.

5. Створення сприятливого інвестиційного клімату – залучення інвестицій через стабільне законодавство, доступ до ринків та інфраструктури для розвитку стартапів і великих технологічних компаній.

Дані елементи механізму розвитку ІТ-кластерів в контексті смарт-економіки взаємодіючи синергічно допомагають створити сприятливі умови для розвитку ІТ-кластерів та забезпечити стійке економічне зростання та інноваційність [2; 7; 10].

Серед основних інструментів розвитку ІТ-кластерів в умовах смарт-економіки видалено наступні категорії:

- фінансові інструменти: гранти на інновації та стартапи, податкові пільги для ІТ-компаній, створення венчурних фондів, краудфандинг для стартапів;

- освітні інструменти: створення ІТ-академій та навчальних платформ; співпраця між ЗВО та бізнесом; підтримка STEM-освіти; організація хакатонів, воркшопів, менторських програм;

- технологічні інструменти: розвиток технопарків та коворкінг-просторів; доступ до інтернету високої швидкості; цифровізація управлінських процесів у кластерах;

- соціальні інструменти: платформи для мережевої взаємодії (онлайн-спільноти, форуми); заходи для популяризації інновацій (конференції, виставки); формування культури інновацій та підприємництва;
- регуляторні інструменти: спрощення адміністративних процедур; юридична підтримка для стартапів; гармонізація законодавства у сфері цифрової економіки;
- маркетингові інструменти: брендинг ІТ-кластерів як центрів інновацій; промоція регіону на міжнародних платформах; організація міжнародних партнерств та залучення інвесторів;
- екологічні інструменти: розвиток «зелених» ІТ-рішень; енергоефективні технології для роботи ІТ-кластерів;
- інноваційні інструменти: інтеграція штучного інтелекту та Big Data; використання блокчейну для управління процесами; підтримка стартапів, що використовують IoT [4; 8; 10].

Ефективний механізм розвитку ІТ-кластерів в умовах концепції смарт- економіки неможливий без дотримання принципів його розвитку: інноваційність – сприяння впровадженню новітніх технологій та інноваційних рішень у процесах функціонування кластерів; інтеграція – побудова співпраці між учасниками кластеру (бізнесом, ЗВО, стартапами, інвесторами, державою); цифровізація – використання цифрових платформ для управління, моніторингу та взаємодії між учасниками кластеру; гнучкість та адаптивність – швидка адаптація до змін у ринкових умовах, технологічних трендів і вимог споживачів; сталий розвиток – орієнтація на екологічно чисті технології, ефективне використання ресурсів і мінімізацію впливу на навколишнє середовище; освітній розвиток – постійне навчання учасників кластеру, співпраця з ЗВО, організація тренінгів і курсів для підвищення кваліфікації; інвестиційна привабливість – формування сприятливих умов для залучення інвестицій у розвиток кластеру та нових проєктів; глобальна орієнтація – вихід на міжнародні ринки, співпраця з іноземними партнерами та залучення глобальних інноваційних практик; мережевий підхід – створення ефективної екосистеми, у якій учасники взаємодіють через обмін інформацією, ресурсами та послугами; підтримка підприємництва – створення умов для розвитку стартапів і малого бізнесу, що сприятиме загальному зростанню кластеру; державна підтримка – забезпечення

сприятливого законодавчого середовища, податкових пільг, грантових програм і ініціатив для розвитку кластерів; культурна синергія – сприяння формуванню культури співпраці, довіри та інновацій серед учасників кластеру. Дотримання цих принципів допоможе ІТ-кластерам ефективно функціонувати та сприяти в умовах смарт-економіки [1-10].

Отже, розвиток ІТ-кластерів в умовах смарт-економіки є важливим драйвером сучасного економічного зростання та інноваційного розвитку. ІТ-кластери, як об'єднання компаній, освітніх установ, наукових центрів і органів влади, створюють синергетичний ефект, сприяючи підвищенню конкурентоспроможності регіонів і держави в цілому. В контексті смарт-економіки вони виступають ключовими драйверами генерації знань, розробки інноваційних продуктів і послуг, а також інтеграції цифрових технологій у різні сектори економіки. Також, формування ІТ-кластерів забезпечує створення екосистеми для залучення інвестицій, підтримки стартапів і стимулювання підприємництва, що сприяє розвитку людського капіталу завдяки підвищенню кваліфікації фахівців і запровадженню сучасних освітніх програм. Успіх розвитку ІТ-кластерів залежить від ефективної взаємодії учасників, підтримки з боку держави, розбудови цифрової інфраструктури та орієнтації на глобальні тренди. Таким чином, ІТ-кластери відіграють ключову роль у трансформації смарт-економіки, сприяючи її сталому розвитку, підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності в умовах цифровізації.

Література:

1. Imnazarov D. Theoretical concept of artificial intelligence, its impact on the modernisation of business processes and strategic development of enterprises = Теоретичний концепт штучного інтелекту, його вплив на модернізацію бізнес-процесів та стратегічний розвиток підприємств [Текст] / D. Imnazarov, P. Puzyrova // Менеджмент. - 2024. - Вип. 1 (39). - С. 78-89.

2. Sadovskyi Ie. Specificities of the formation and stages of development of IT-sector innovation clusters in the context of martial law = Особливості формування та етапи розвитку інноваційних кластерів ІТ-сфери в контексті воєнного стану [Текст] / Ie. Sadovskyi // Менеджмент. – 2024. – Вип. 1 (39). – С. 41-52.

3. Ольшанська О. В. Концепція віртуального підприємства та його особливості в умовах смарт-економіки / О. В. Ольшанська, П. В. Пузирьова // Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації : тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 6 жовтня 2023 року / ред. О. В. Ольшанська. – Київ : КНУТД, 2023. – С. 204-205.

4. Пузирьова П. В. Актуалізація інформаційних технологій як чинника розвитку та підтримки смарт-економічних процесів в інноваційній сфері / П. В. Пузирьова, С. Синиця // Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації : тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 6 жовтня 2023 року / ред. О. В. Ольшанська. – Київ : КНУТД, 2023. – С. 76-78.

5. Пузирьова П. В. Актуалізація розвитку ІТ-класстерів в умовах смарт-економіки в повоєнний період / П. В. Пузирьова, Є. П. Садовський // Синергія науки і бізнесу у повоєнному відновленні регіонів України = Synergy of science and business in the post-war restoration of Ukrainian regions : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Херсон, 24-26 квітня 2024 року. – У 3-х т. – Т. 2. – Одеса : Олді+, 2024. – С. 95-97.

6. Пузирьова П. В. Інноваційні підходи до управління смарт-проектами в умовах сталого розвитку / П. В. Пузирьова, Т. М. Власюк, Н. М. Заріцька // Імперативи економічного зростання в контексті реалізації Глобальних цілей сталого розвитку : матеріали V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Київ, 23 квітня 2024 року. – Київ : КНУТД, 2024. – С. 132-134.

7. Пузирьова П. В. Сучасний стан та напрями активізації розвитку ІТ-сфери України в умовах сталого розвитку / П. В. Пузирьова, Є. Садовський // Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації : тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 6 жовтня 2023 року / ред. О. В. Ольшанська. – Київ : КНУТД, 2023. – С. 64-66.

8. Садовський Є. П. Роль персоналу в управлінні інноваційними кластерами ІТ-сфери в умовах турбулентності / Є. П. Садовський, В. С. Тютюнник, П. В. Пузирьова // Сучасні проблеми менеджменту : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовтня 2024 року. – Київ : НАУ, 2024. – С. 335-337.

9. Синиця С. В. Стимулювання інноваційного розвитку бізнес-процесів в умовах смарт-економіки / С. В. Синиця, О. В. Ніконенко, П.

В. Пузирьова // Сучасні проблеми менеджменту : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовтня 2024 року. – Київ : НАУ, 2024. – С. 351-353.

10. Синиця С. В. Трансформація розвитку бізнес-процесів ІТ-сфери в умовах післявоєнного відновлення / С. В. Синиця // Браславські читання. Економіка ХХІ століття: національний та глобальний виміри : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 6 листопада 2024 року. – Одеса : ОДАУ, 2024. – С. 62-65.

Свиридов А.О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Система економічної безпеки держави в умовах повоєнної економіки України актуалізується тим, що післявоєнний період буде мати велику кількість викликів, пов'язаних із відновленням економіки, забезпеченням стабільності та захистом національних інтересів. Унаслідок воєнних дій Україна зазнала значних втрат у промисловому, сільськогосподарському та інфраструктурному секторах, що спричинило серйозне скорочення виробничого потенціалу та експорту. Також війна створює загрозу для фінансової стабільності держави, зайнятості населення та інвестиційної привабливості країни [1; 5; 7; 9]. У цих умовах економічна безпека Україні набуває стратегічного значення, оскільки вона є основою для сталого відновлення та розвитку економіки в цілому. Система економічної безпеки повинна забезпечувати надійний захист критичної інфраструктури, фінансової системи, ресурсного забезпечення та економічного суверенітету держави. Особливого значення набуває формування ефективних механізмів моніторингу та управління ризиками, включаючи загрози енергетичній безпеці, кіберзагрозам та зовнішньоекономічним впливам [3; 8; 11; 15]. У післявоєнний період важливо розробити стратегії залучення міжнародної допомоги, відновлення виробництва, стимулювання

підприємницької активності та створення нових робочих місць. Також необхідно забезпечити прозорість і підзвітність економічної політики, що сприятиме довірі як всередині країни, так і з боку міжнародних партнерів. Крім того, система економічної безпеки повинна бути адаптована до умов глобальної економіки, враховуючи тенденції цифровізації, переходу до зеленої енергетики та інтеграції у світові ринки [2; 6; 13; 19]. Для України важливо мінімізувати залежність від імпорту критичних ресурсів і розвивати власний експортний потенціал, орієнтуючись на високотехнологічні та інноваційні сектори. Таким чином, ефективна система економічної безпеки стане фундаментом для відновлення економіки України, зміцнення її суверенітету та забезпечення добробуту громадян у складних повоєнних умовах [4; 10; 16; 20].

Система економічної безпеки держави є однією з ключових складових національної безпеки, яка забезпечує стабільність, стійкість і розвиток держави, де основними перепонами в умовах повоєнного відновлення є:

- відновлення зруйнованої інфраструктури – значні руйнування транспортної, енергетичної, соціальної та промислової інфраструктури вимагають масштабних фінансових ресурсів, що потребує необхідності впровадження сучасних технологій та принципів сталого розвитку під час відбудови;

- фінансова стабільність – зростання державного боргу через військові витрати та витрати на відновлення призвели до дефіциту бюджету та необхідності його збалансування; виникає потреба у підтримці стабільності національної валюти та банківської системи;

- залучення інвестицій – необхідність створення сприятливого інвестиційного клімату та залучення міжнародної фінансової допомоги нададуть гарантії для захисту прав інвесторів та мінімізації корупційних ризиків;

- відновлення та розвиток людського потенціалу – передбачає повернення біженців і трудових мігрантів, розвиток програм перекваліфікації та освіти для постраждалих верств населення та забезпечення медичної, соціальної та психологічної підтримки громадян;

- енергетична безпека – передбачає заміщення втрачених енергетичних потужностей і модернізація енергосистеми та перехід до відновлюваних джерел енергії й диверсифікації постачання енергоресурсів;

– розвиток промислового потенціалу – відновлення зруйнованих підприємств та стимулювання промислового виробництва потребує підтримки малого та середнього бізнесу як основи економіки, а також стимулювання інноваційного розвитку і запровадження сучасних смарт-технологій;

– посилення економічної стійкості до зовнішнього впливу – передбачає протидію економічному тиску та торговельним обмеженням з боку агресора через диверсифікацію зовнішньоекономічних зв'язків і розширення експорту [12; 14; 17].

Враховуючи перешкоди, які виникають в умовах воєнного стану в Україні система забезпечення економічної безпеки держави повинна формуватися в таких напрямках:

Рис. 1. Напрями формування системи економічної безпеки держави в умовах повоєнного стану

Джерело: побудовано автором на основі [12; 14; 17; 18; 20].

Вивчення досвіду країн, які пройшли через військові конфлікти (Німеччини після Другої світової війни, країни Балканського регіону), свідчить про важливість наступних чинників: прозорого управління фінансовою допомогою; відновлення інфраструктури як пріоритету; активної участі громадянського суспільства в процесах відновлення [10; 14; 18; 20].

Отже, система економічної безпеки України в умовах повоєнної економіки має бути гнучкою, інтегрованою та орієнтованою на довгостроковий розвиток. Необхідно поєднувати зусилля держави, бізнесу, громадянського суспільства та міжнародних партнерів для забезпечення стабільності та процвітання країни. Основними пріоритетами повинні стати відновлення інфраструктури, підтримка людського капіталу, залучення інвестицій та посилення економічної стійкості до викликів глобальної сучасності.

Література:

1. Hnatenko, I. (2018). Conceptual approaches to small business management in terms of the criteria of economic security and an enterprise life cycle. *Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic sciences*, 123(3), 47-56.
2. Methodological approaches to assessing the efficiency of an enterprise in the context of economic security / I. I. Rymuk, P. Puzyrova, O. V. Khaliliaeva, K. S. Semenov // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2024. – № 9 (280). – С. 98-106.
3. Olshanska O. Financing innovative activities as a factor of ensuring financial and economic security of industrial enterprises in the conditions of continuous development / O. Olshanska, P. Puzyrova // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2021. – № 11 (246). – С. 42-50.
4. Organizational and economic mechanism of a business security as a guarantee of its sustainable development [Електронний ресурс] / V. Tkachenko, I. Tkachenko, P. Puzyrova, A. Klochko // *Virtual Economics*. – 2019. – Vol. 2, No. 4. – P. 71-85. – Режим доступу: <https://virtual-economics.eu/index.php/VE/article/view/35>
5. Puzyrova P. Relevance of security management in the management of entrepreneurial activity / P. Puzyrova, V. Dovbush // *Institutional development mechanisms of the financial system of the national economy : collective monograph / editor Badri Gechbaia*. – Batumi : Publishing House “Kalmosani”, 2020. – P. 40-51.
6. The interstate development of human capital accounting: Assessment

and modeling of the economic effect / M. Chyzhevska, S. Sytniakivska, M. Demydova, S. Bebkko, P. Puzyrova, V. Dovbush, N. Klymenchukova // International Journal of Advanced and Applied Sciences (IJAAS). – 2022. – Volume 9, Issue 4 (April). – P. 35-43.

7. Tkachenko V. Fundamentals of financial and economic security management of Ukrainian enterprises / V. Tkachenko, I. Tkachenko, P. Puzyrova // Research Papers in Economics and Finance. – 2020. – Vol. 4, No. 2. – P. 41-51.

8. Антипенко, Н. В., Веденіна, Ю. Ю., Гнатенко, І. А., & Пархоменко, О. П. (2021). Фінансовий менеджмент ресурсозбереження інноваційно орієнтованих підприємств у контексті антикризової стратегії розвитку. Агросвіт, (23), 10-16.

9. Гнатенко, І. А. (2014). Удосконалення державної підтримки суб'єктів малого підприємництва з урахуванням критеріїв економічної безпеки. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки, (8 (7)), 78-81.

10. Гнатенко, І. А. (2018). Методологічні основи інституціонального аналізу національної системи інноваційного підприємництва. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії, (6), 70-74.

11. Гнатенко, І. А., & Рубежанська, В. О. (2016). Параметри та показники соціальної безпеки населення України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки, (1), 242-249.

12. Ковтун, О. А., Мостенська, Т. Г., Остапчук, А. Д., & Гнатенко, І. А. (2021). Моделювання тенденцій розбудови інноваційних кластерів у системі управління соціально-економічною безпекою національної економіки при прийнятті рішень щодо активізації зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів агробізнесу в умовах сталого розвитку. Агросвіт, (21-22), 51-56.

13. Комарецька П. В. Прогнозування та стратегія управління фінансовим потенціалом підприємства як елемент становлення і розвитку фінансової системи України / П. В. Комарецька // Фінансова система України: становлення та розвиток : зб. наук. пр. Наукові записки. Серія : Економіка. – 2006. – Вип. 8, Ч. 2. – Острог : Видавництво "Національний університет "Острозька академія", 2006. – С. 199-210.

14. Охріменко І. В., Вдовенко Н. М., Овчаренко Є. І., Гнатенко І. А. Інновації в системі стратегічного управління безпекою національної

економіки в умовах ризиків та невизначеності глобалізації. Економіка та держава. 2021. № 8. С.4–9.

15. Пузирьова П. В. Основи управління фінансово-економічною безпекою підприємств в сучасних умовах / П. В. Пузирьова // Світ економічної науки : збірник тез доповідей за матеріалами міжнародної науково-практичної інтернет-конференції економічного спрямування, м. Тернопіль, 30 жовтня 2019 року. – Вип. 17. – Тернопіль : ФО-П Шпак В. Б., 2019. – С. 31-33.

16. Пузирьова П. В. Фінансова безпека підприємства, як фактор зміцнення його майбутнього розвитку / П. В. Пузирьова // Проблеми та перспективи розвитку регіональної ринкової економіки : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів, молодих учених та науковців, м. Кременчук, 12-14 травня 2011 року. – Т. 4. – Кременчук : КІ ДУЕП ім. Альфреда Нобеля, 2011. – С. 5-7.

17. Пузирьова П. В. Фінансово-економічна безпека, як фактор забезпечення розвитку підприємств / П. В. Пузирьова // Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку економіки, обліку, фінансів і права : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 12 липня 2019 року. – У 2 ч. – Ч. 2. – Полтава : ЦФЕНД, 2019. – С. 61-62.

18. Пузирьова П. В. Формування механізму економічної безпеки підприємств у фокусі інноваційного стратегічного розвитку / П. В. Пузирьова, О. Покальчук, А. Свиридов // Управління бізнес-процесами та технологічними інноваціями в сучасних умовах та в післявоєнний період = Management of business processes and technological innovations in the current context and in the post-war period : збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 10-11 жовтня 2023 року. – Ч. 2. – Київ : НТУ, 2023. – С. 140-143.

19. Халіляєва О. В. Сутність та значення економічного потенціалу, його місце в економіці країни: сучасний аспект в умовах сталого розвитку / О. В. Халіляєва, П. В. Пузирьова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2021. – № 12 (247). – С. 33-40.

20. Шацька З. Я. Антикризове інноваційне управління агропідприємствами як домінанта відновлення економічного потенціалу країни / З. Я. Шацька, С. О. Пузирьов, О. В. Халіляєва // Браславські читання. Економіка ХХІ століття: національний та глобальний виміри : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 6 листопада 2024 року. – Одеса : ОДАУ, 2024. – С. 303-306.

Себало А.О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Державна підтримка експорту продукції агропромислових підприємств в умовах воєнного часу відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стабільності країни та розвитку аграрного сектору. Основними функціями такої підтримки є фінансова, регуляторна, логістична та інформаційно-консультаційна [1-5]. Фінансова функція передбачає надання пільгових кредитів, субсидій, грантів і гарантій для агровиробників, що дозволяє компенсувати збитки від бойових дій, інвестувати в розвиток виробничих потужностей та зберігати конкурентоспроможність на зовнішніх ринках. Регуляторна функція включає спрощення митних процедур, зменшення бюрократичного навантаження, адаптацію до вимог міжнародних стандартів якості та сертифікації продукції, що значно полегшує доступ аграріїв до світових ринків. Логістична функція спрямована на забезпечення безперебійного транспортування продукції через оптимізацію транспортних маршрутів, створення альтернативних шляхів доставки, розвиток транспортної інфраструктури, а також розширення експортних хабів у прикордонних регіонах [6-9].

Інформаційно-консультаційна функція передбачає надання агропідприємствам інформації про кон'юнктуру міжнародних ринків, зовнішньоекономічні ризики, програми підтримки та умови роботи в умовах війни. Також важливим є сприяння участі агровиробників у міжнародних виставках, ярмарках та переговорних майданчиках для розширення експортних можливостей. Усі ці заходи спрямовані на стимулювання експорту, підтримку національної економіки, забезпечення валютних надходжень та збереження позицій України як

одного з провідних постачальників агропродукції на глобальному ринку [10-14].

Інструментарій державної підтримки експорту продукції агропромислових підприємств в умовах воєнного часу спрямований на забезпечення стабільності роботи аграрного сектору, збереження економічної активності та підтримку експорто-орієнтованих виробників. У сучасних умовах воєнного стану агропромислові підприємства стикаються з численними викликами, такими як порушення логістичних ланцюгів, скорочення доступу до фінансів, підвищення ризиків у міжнародних операціях та зниження попиту на окремі види продукції. У зв'язку з цим держава впроваджує комплекс заходів і фінансових інструментів, спрямованих на зменшення негативного впливу війни на експортний потенціал аграрного сектору [15-19].

По-перше, одним із ключових механізмів є фінансова підтримка через державні програми кредитування, що включає пільгові кредити для виробників агропромислової продукції на умовах низьких відсоткових ставок. Наприклад, у рамках програм «5-7-9%» аграрії можуть отримувати доступне фінансування для покриття виробничих витрат, модернізації підприємств та забезпечення експорту. Уряд також впроваджує механізми гарантування кредитів для малого та середнього бізнесу, що дозволяє аграріям отримувати фінансування навіть за умов підвищених ризиків.

По-друге, діють державні субсидії на логістику та транспортування. В умовах руйнування традиційних експортних маршрутів (зокрема морських портів), держава сприяє розвитку альтернативних шляхів експорту, таких як залізничні перевезення та автомобільні маршрути через західні кордони. Для зниження вартості перевезень впроваджуються програми компенсації витрат на транспортування продукції до країн-імпортерів. Зокрема, субсидії на транспортування сільськогосподарських товарів дозволяють зменшити логістичні витрати і зробити продукцію конкурентоздатною на світових ринках.

По-третє, важливим елементом є страхування експортних ризиків. У воєнний час агропромислові підприємства стикаються з високими

ризиками неплатежів з боку закордонних партнерів або втрати продукції через логістичні чи інші форс-мажорні обставини. Для цього держава запроваджує механізми страхування експортних контрактів через спеціалізовані агентства, наприклад, через Експортно-кредитне агентство, що дозволяє зменшити фінансові ризики і забезпечити впевненість експортерів у стабільності їхніх операцій.

По-четверте, держава активно використовує дипломатичні інструменти для розширення ринків збуту. Укладення нових угод про вільну торгівлю, створення сприятливих умов для експорту до країн ЄС, Близького Сходу та Африки є пріоритетними напрямками роботи уряду. Зокрема, у воєнний час спрощуються митні процедури, розробляються програми сертифікації продукції відповідно до стандартів країн-імпортерів, що дозволяє полегшити вихід українських агровиробників на нові ринки [12-20].

Ще одним важливим напрямком є інформаційна та консультативна підтримка експортерів. Держава та профільні асоціації організовують освітні заходи, тренінги, консультації щодо ведення експортної діяльності, правил міжнародної торгівлі та адаптації до змін у регуляторних вимогах. Також діють платформи для встановлення контактів з іноземними покупцями, наприклад, через торгові місії, виставки чи онлайн-майданчики. Нарешті, держава стимулює розвиток кооперації та кластеризації агропромислових підприємств, що сприяє об'єднанню малих і середніх виробників для спільного використання ресурсів, зниження витрат та нарощування експортного потенціалу. Завдяки кооперативним структурам аграрії можуть забезпечувати більш стабільні обсяги поставок та ефективніше долати труднощі, спричинені війною [5-12].

Таким чином, інструментарій державної підтримки експорту продукції агропромислових підприємств в умовах воєнного часу включає широкий спектр фінансових, логістичних, страхових, дипломатичних і консультативних механізмів, спрямованих на збереження та нарощення експортного потенціалу галузі, адаптацію до змін у світовій торгівлі та мінімізацію негативних наслідків війни для аграрного сектору.

Література:

1. Аграрний бізнес під час війн. Труднощі та перспективи. Kyivstar business hub. URL: <https://hub.kyivstar.ua/news/agrarnyj-biznes-pid-chas-vijny-trudnoshhi-ta-perspektyvy/>.
2. Антипенко, Н. В., Веденіна, Ю. Ю., Гнатенко, І. А., & Пархоменко, О. П. (2021). Фінансовий менеджмент ресурсозбереження інноваційно орієнтованих підприємств у контексті антикризової стратегії розвитку. Агросвіт, (23), 10-16.
3. Бичкова Л. М. Вдосконалення організації управління експортно-імпортними поцесами в агропромисловому комплексі луганського регіону / Л. М. Бичкова, Н. О. Держак // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. - 2017. - № 6. - С. 21-25.
4. Дейнеко О. Т. Визначення пріоритетних товарних груп та зовнішніх ринків для державної підтримки агропродовольчого виробництва та експорту / О. Т. Дейнеко // Економічний вісник університету. - 2017. - Вип. 34(1). - С. 56-61.
5. Інноваційний дизайн фінансово-управлінського обліку та впливу міграції населення на розвиток агропідприємств в умовах безпекових та інформаційних ризиків / Л. Бондарчук, Н. Мазур, Т. Р. Цалко, М. Коваленко, Н. М. Заріцька, П. В. Пузирьова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2023. – Т. 5 (52). – Р. 481-493.
6. Карасьова Н. А. Бізнес-середовище експортоорієнтованих товаровиробників аграрного сектора / Н. А. Карасьова // Агросвіт. - 2016. - № 23. - С. 15-23.
7. Ольшанська О. В., Шацька З. Я. Особливості впровадження smart-технологій в агропромисловому секторі України. Збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Імперативи економічного зростання в контексті реалізації Глобальних цілей сталого розвитку». 10 червня 2022 р. Київ, КНУТД. с. 192-194.
8. Пузирьова П. В. Механізм інноваційного розвитку фінансового потенціалу агропідприємств в умовах сталого розвитку національної екосистеми / П. В. Пузирьова // Браславські читання. Економіка XXI століття: національний та глобальний виміри : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 6 листопада 2024 року. – Одеса : ОДАУ, 2024. – С. 288-291.

9. Пузирьова П. В. Цифровізація агропромислового сектору України: переваги та функціональна основа / П. В. Пузирьова, З. Я. Шацька, М. В. Ряска // Науковий вимір осмислення та пошуку оптимальних моделей розвитку України: маркетинговий, економічний, фінансовий та управлінський аспекти = The scientific dimension of understanding and research optimal models of the development of ukraine: marketing, economic, financial and management aspects : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 04-05 березня 2024 року. – Київ : АПСВТ, 2024. – С. 31-33.

10. Шацька З. Я. Антикризове інноваційне управління агропідприємствами як домінанта відновлення економічного потенціалу країни / З. Я. Шацька, С. О. Пузирьов, О. В. Халіляєва // Браславські читання. Економіка ХХІ століття: національний та глобальний виміри : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 6 листопада 2024 року. – Одеса : ОДАУ, 2024. – С. 303-306.

11. Шацька З. Я. Розвиток підприємницьких структур агропромислової сфери в умовах військового екоциду. Ефективна економіка. 2023. №7. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1872/1889>.

12. Шацька З. Я. Розвиток підприємницьких структур АПК України на засадах AGTECH технологій. Імперативи економічного зростання в контексті реалізації Глобальних цілей сталого розвитку : 36. тез доповідей IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 25 квітня 2023 р. Київ : КНУТД, 2023. С. 26-29.

13. Шацька З. Я., Костіна Н. С. Транснаціональні корпорації агропромислового сектору: сучасний стан та перспективи розвитку. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 9 (256). С. 28-34.

14. Шацька З. Я., Тимченко І. В. Проблеми банківського кредитування підприємств агропромислового комплексу. Журнал «Глобальні та національні 87 проблеми економіки». Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Випуск №4. Березень 2015 URL: <http://global-national.in.ua/issue>.

15. Шацька З. Я., Шацька М. С. Напрями відновлення діяльності підприємств АПК в умовах військового стану. Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості : зб. тез доповідей III Всеукр. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених, 17 листопада 2022 р. Київ : КНУТД, 2022. С. 237-242.

16. Information subsystem of agri-food enterprise management in the context of digitalization: the problem of digital maturity / T. Ishchejkin, V. Liulka, V. Dovbush, N. Zaritska, P. Puzyrova, T. Tsalko, S. Nevmerzhytska, Y. Rusina, O. Nyshenko, S. Bebko // Journal of Hygienic Engineering and Design (JHED). – 2022. – Vol. 38. – P. 243-252.

17. Modeling of management decisions on financial leasing in the agri-food sector / P. Puzyrova, Yu. Rusina, T. Tsalko, S. Nevmerzhytska, O. Nyshenko, V. Rubezhanska // Laplage em Revista (International). – 2021. – Vol. 7, n. 2, May.- Aug. – P. 729-736.

18. Olshanska O., Puzyrova P., Shatska Z. Economic problems and resources for reconstruction of Ukraine's economy. Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку: матеріали III Міжнар. наук.-паркт. інтернет конф., 10.06.2022. Київ: КНУТД, 2022. С. 96-103.

19. Olshanska, O., Puzyrova, P. (2023). Theoretical and methodological aspects of management of the competitiveness of agricultural enterprises under military conditions. Management, 1(37): 19-28.

20. Sustainable development of the agrosocial system on the basis of innovative competitiveness in the context of post-war reconstruction of Ukraine / O. Olshanska, V. Milinov, P. Puzyrova, M. Mitkov // BIO Web of Conferences : International Conference on Agricultural, Biodiversity and Environmental Economics (ICABEE 2024), Stara Zagora, Republic of Bulgaria, June 13, 2024. – Volume 114, 01034 (2024). – P. 1-11.

Смик А.Л.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ЕКСПОРТНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

Питання удосконалення національної системи державного експортного контролю, як важливого чинника розвитку оборонно-промислового співробітництва України з країнами ЄС, стимулювання військово-технічного співробітництва та укріплення довіри з боку

міжнародної спільноти до українських суб'єктів міжнародних передач стратегічних товарів, у тому числі забезпечення ефективної діяльності Державної служби експортного контролю України, як центрального органу виконавчої влади України, на який покладені основні завдання щодо реалізації державної політики у сфері експортного контролю та формування міжнародного іміджу України як держави, що неухильно дотримується своїх міжнародних зобов'язань набуває додаткової актуальності у контексті євроінтеграційного руху України.

За адміністративною ознакою система експортного контролю може існувати як дозвільна, повідомча або мати змішаний характер.

На ефективність функціонування такої системи можуть впливати основні, найбільш важливі, фактори: політичні, економічні, законодавчі, адміністративні та організаційні. Саме ці фактори впливають також на розвиток військово-технічного та оборонно-промислового співробітництва.

Експортний контроль в Україні формувався у вигляді системи надання адміністративних послуг органом виконавчої влади як реалізації владних повноважень делегованих державою, що має дозвільний характер. Однак ця адміністративна послуга є лише кінцевим результатом реалізації управлінських рішень низки державних інституцій, які мають вирішальний вплив на розвиток військово-технічного та оборонно-промислового співробітництва України з країнами ЄС і реалізують свої повноваження в рамках діючих в державі нормативно-правових актів де відсутні аналогічні за своїм змістом внутрішні трансфертні механізми щодо оборонної продукції.

Слід зазначити, що Директива 2009/43/ЄС (Directive 2009/43/EC of the European Parliament and of the Council of 6 May 2009 simplifying terms and conditions of transfers of defence-related products within the Community), спрямована на вільний рух товарів (оборонної продукції) між державами-членами ЄС та усунення перешкод на внутрішньому ринку ЄС. З огляду на викладене, в рамках інтеграційного процесу з ЄС для України особливо актуальним є питання адаптації національного законодавства в сфері експортного контролю до вимог згаданої Директиви ЄС[1].

Більшість діючих нормативно-правових актів України діяли ще до російської агресії та широкомасштабного вторгнення, зокрема Закон України від 16.04.1991 № 959-XII „Про зовнішньоекономічну діяльність”, Закон України від 20.02.2003 № 549-IV „Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання”(із змінами)”, Указ Президента України від 05.03.2007 № 180 „Про міжвідомчу комісію з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю”, Указ Президента України від 15.07.1999 р. № 861 „Про порядок встановлення (скасування) обмежень на експорт товарів відповідно до міжнародних зобов’язань України”, Постанова КМУ від 06.06.2012 № 500 „Про затвердження Порядку державного експортного контролю за проведенням переговорів, пов’язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо здійснення експорту товарів” та інші [2].

Становлення системи експортного контролю в Україні до російської агресії проходило в умовах домінування та під впливом коопераційних зв’язків з військово-промисловим комплексом країни-агресора [3]. Така ситуація сприяла значному спрощенню процедур та виведенню з-під експортного контролю міжнародних передач стратегічних товарів шляхом укладання Угод між Урядом України та Урядом російської федерації про виробничу і науково-технічну кооперацію підприємств оборонної галузі промисловості від 18.11.1993 та між Урядом України та Кабінетом Міністрів Республіки Білорусь про військово-технічне співробітництво від 16.12.1994 [4].

Враховуючи те, що щорічний експорт продукції оборонних підприємств України зорієнтованих на країну-агресор до 2014 року становив 65–75% від загального обсягу продукції, що вироблялася ними, а на внутрішньому ринку споживалася лише незначна частка (менше третини), та залежність вітчизняного ОПК від постачання імпортних виробів і матеріалів, значну частину яких складали поставки з російської федерації, спрощення процедур експортного контролю за згаданими вище угодами, сприяло не лише зростанню залежності від російських постачань, особливо у суднобудуванні, авіабудуванні, ракетно-космічній, радіотехнічній та електротехнічній

галузі, але й відсутності стимулів у українських виробників у пошуках нових ринків оборонної продукції та формування коопераційних зв'язків [5].

При цьому, система експортного контролю України має суттєвий негативний вплив на потенціал оборонно-промислового комплексу держави на міжнародних ринках озброєнь, яка і до цього часу оскільки є доволі забюрократизованою, багатоетапною і в переважній більшості випадків залежить від ефективності її адміністративних заходів, які носять дозвільний характер. Достатньо згадати, що в моделі державного регулювання зазначеної діяльності, яка на сьогодні забезпечує державний експортний контроль, основну роль відіграє Міжвідомча комісія з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю, що передбачає залучення до її роботи представників широкого кола міністерств, відомств, спеціальних служб. Повноваження Міжвідомчої комісії Указом Президента обмежені лише наданням пропозицій в сфері експортного контролю, але аж ніяк не прийняттям рішень обов'язкових для реалізації їх органами виконавчої влади [6].

Необхідність всебічного забезпечення Збройних Сил України оборонною продукцією та значне зростання обсягів державних оборонних закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення для забезпечення потреб сектору безпеки і оборони, а також інших товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб безпеки і оборони створило умови для виникнення серйозної диспропорції в зовнішньоекономічній діяльності підприємств в бік радикального зменшення експортних поставок [7].

Державна служба експортного контролю враховуючи потребу підприємств у оперативному отриманні за імпортом низки товарів військового призначення та подвійного використання ініціювала винесення на затвердження Уряду Переліку товарів на міжнародні передачі (імпорт) яких не поширюється дія Закону України “Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання” у період воєнного стану на території України (далі – Перелік) [8]. Безумовно зменшення бюрократичних перепон та скорочення термінів формування та

прийняття рішень суб'єктами господарювання повинно стати ще одним із чинників, що безпосередньо впливають на розвиток оборонно-промислового співробітництва.

Кардинальні зміни у військово-технічному та оборонно-промислому співробітництві України з міжнародними партнерами після широкомасштабного вторгнення країни-агресора, призвели до необхідності формування аналогічних за своїм змістом до міжнародного законодавства внутрішніх трансфертних механізмів щодо оборонної продукції в Україні.

З огляду на отримання Україною статусу кандидата у члени ЄС та неухильного дотримання міжнародних зобов'язань України щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки та встановлення державного контролю за здійсненням міжнародних передач товарів військового призначення і подвійного використання особливо актуальним є питання гармонізації та адаптації законодавства у сфері державного експортного контролю України з відповідними стандартами Європейського Союзу, що спрямовані на вільний рух оборонної продукції.

Імплементация відповідних стандартів ЄС потребує ретельного скринінгу нормативно-правової бази ЄС в сфері державного контролю за міжнародними передачами стратегічних товарів, зокрема Директиви 2009/43/ЄС (Directive 2009/43/EC of the European Parliament and of the Council of 6 May 2009 simplifying terms and conditions of transfers of defence-related products within the Community) [1], Регламенту (ЄС) 2021/821 Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 2021 року (Regulation (EU) 2021/821 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 setting up a Union regime for the control of exports, brokering, technical assistance, transit and transfer of dual-use items (recast)) [9], Спільної позиції Ради 2008/944/СЗБП від 8 грудня 2008 року про визначення спільних правил контролю за експортом товарів і технологій військового призначення [10].

Найбільш актуальним завданням імплементации стандартів ЄС є скасування інституту надання Урядом України повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення, який не відповідає нагальним потребам держави та створює додаткові

перешкоди під час виконання оборонного замовлення (оборонних закупівель). Стаття 20 Закону України Про зовнішньоекономічну діяльність № 959-ХІІ від 16 квітня 1991 року визначає, що виключно уповноваженими Україною як державою суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності може здійснюватись експорт та імпорт озброєння, боєприпасів, військової техніки та спеціальних комплектуючих виробів для їх виробництва, вибухових речовин, ядерних матеріалів (включаючи матеріали у вигляді тепловипромінюючих зборок), технологій, устаткування, установок, спеціальних неядерних матеріалів та пов'язаних з ними послуг, джерел іонізуючого випромінювання, а також інших видів продукції, технологій і послуг, які в даний час використовуються при створенні озброєнь і військової техніки або становлять державну таємницю України, яка визначається законами України [11].

Слід зауважити, контроль за експортом та імпортом стратегічних товарів залишається за рахунок обов'язку отримувати дозволи Держекспортконтролю суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Фактично членство України в ЄС призведе до суттєвої лібералізації процесів в сфері міжнародних передач товарів військового призначення і подвійного використання між Україною та країнами членами ЄС, що неодмінно нівелює адміністративний тиск з боку експортного контролю на трансфер оборонних виробів з/до країн ЄС з якими Україна вже має проекти спільного виробництва.

В ЄС побудована окрема (спрощена) трансфертна система щодо оборонних виробів в межах ЄС, включаючи скасування між державами-членами перешкод для вільного руху товарів і послуг, дотримання вільної конкуренції на внутрішньому ринку ЄС тощо.

Зокрема, згідно із зазначеною Директивою, країнами Євросоюзу можуть не застосовуватись вимоги отримання дозволів на трансфер оборонних виробів з/до інших країн ЄС в разі якщо:

- постачальником або отримувачем виступають державні замовники або збройні сили цих країн;
- постачання здійснюються Євросоюзом, НАТО, МАГАТЕ або іншою міжурядовою організацією для виконання їх функцій;
- передачі є необхідними для реалізації програм спільного

виробництва озброєнь країнами-членами ЄС;

- трансфер здійснюється в рамках надання гуманітарної допомоги, або є необхідним для ремонту, обслуговування, демонстрації продукції або для участі у виставках.

Крім цього, застосування спрощених процедур для трансферів оборонної продукції, зокрема - генеральних трансфертних ліцензій, передбачено в разі коли:

- отримувачем товару є збройні сили країни-члена ЄС або уповноважений орган з оборонних закупівель за умови придбання продукції виключно в інтересах збройних сил;

- отримувачем оборонної продукції є суб'єкт (підприємство), сертифіковане у відповідності до статті 9 Директиви 2009/43/ЄС [1];

- трансфер здійснюється з метою демонстрації, оцінки або участі у виставках;

- трансфер в цілях проведення оригінальним виробником оборонної продукції її обслуговування або ремонту.

Таким чином, майбутнє членство України в ЄС може створити в сфері міжнародних передач стратегічних товарів додаткові стимули для розвитку оборонно-промислового комплексу України.

Література:

1. Директива 2009/43/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 6 травня 2009 року про спрощення умов передачі оборонної продукції в межах Співтовариства ([URL:https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/43/oj/eng](https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/43/oj/eng))

2. Нормативно-правова база експортного контролю ([URL:https://www.dsecu.gov.ua/ua/normatyvno-pravova-baza-expo-rtnogo-kontrolu](https://www.dsecu.gov.ua/ua/normatyvno-pravova-baza-expo-rtnogo-kontrolu)), (дата звернення 17.12.2024)

3. Бегма В. М. Військово-технічна та оборонно-промислова політика України в сучасних умовах : аналіт. доп. / В. М. Бегма, О. О. Свергунов; 2013 – 112 с.

4. Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про виробничу і науково-технічну кооперацію підприємств оборонної галузі промисловості від 18.11.1993 ([URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_003#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_003#Text)), Угода між Урядом України та Кабінетом Міністрів Республіки Білорусь про

військово-технічне співробітництво від 16.12.1994
([URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_111#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112_111#Text)) (дата
звернення 17.12.2024)

5. Неботов П.Г. Спроможності національного оборонно-промислового комплексу задовольнити потреби Збройних сил України з озброєння та військової техніки, МАТЕРІАЛИ ЗАСІДАННЯ «КРУГЛОГО СТОЛУ», 2013 - 70 с.,
([URL:https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-04/Begma-83d74.pdf](https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-04/Begma-83d74.pdf))

6. Указ Президента України від 5 березня 2007 року N 180/2007 Про Міжвідомчу комісію з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю
([URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180/2007](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180/2007)) (дата звернення 17.12.2024)

7. Офіційний веб-сайт Служби експортного контролю України, Обсяги міжнародних передач озброєнь
([URL:https://www.dsecu.gov.ua/ua/category?slug=eksporny-kontrol%27%2Fobsiagy-peredach-ozbroyen&page=1](https://www.dsecu.gov.ua/ua/category?slug=eksporny-kontrol%27%2Fobsiagy-peredach-ozbroyen&page=1))

8. Постанова КМУ від 9 грудня 2022 р. № 1378 Про перелік товарів, на міжнародні передачі (імпорт) яких не поширюється дія Закону України “Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання” у період воєнного стану на території України
([URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-2022-%D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-2022-%D0%BF#Text))
(дата звернення 17.12.2024)

9. Регламент (ЄС) 2021/821 Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 2021 року (Regulation (EU) 2021/821 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 setting up a Union regime for the control of exports, brokering, technical assistance, transit and transfer of dual-use items (recast)) (URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/821/oj/eng?eliuri=eli%3Areg%3A2021%3A821%3Aoj&locale=en>) (дата звернення 17.12.2024)

10. Спільна позиція Ради 2008/944/СЗБП від 8 грудня 2008 року про визначення спільних правил контролю за експортом товарів і технологій військового призначення
(https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-08#Text) (дата звернення 17.12.2024)

11. Закон України Про зовнішньоекономічну діяльність № 959-ХІІ від 16 квітня 1991 року (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>) (дата звернення 17.12.2024)

Терещенко А.О.
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Попри серйозні економічні виклики, спричинені війною, Україна активно прагне зайняти своє місце в глобальній економіці та інтегруватися в міжнародний поділ праці. З моменту вступу до Світової організації торгівлі актуальність адаптації вітчизняних галузей до світових стандартів лише зростає. Сільське господарство залишається ключовим сектором економіки країни. До початку війни його частка у ВВП перевищувала 10%, що є найвищим показником серед усіх економічних сфер. Це свідчить про значний потенціал агропромислового комплексу України, який визначає її експортну спроможність. Сільськогосподарська продукція становить приблизно 40% у структурі експорту, що підтверджує вагомий роль України на світовому ринку продовольчої безпеки.

У той же час внутрішній і зовнішній ринки аграрної продукції в Україні все ще перебувають у процесі розвитку. У світі стабільність фінансових відносин у сфері торгівлі сільськогосподарськими товарами забезпечують організовані товарні ринки та біржі. В Україні ж цей сегмент залишається недостатньо розвиненим, а доступ до біржового ринку для багатьох агровиробників обмежений.

Формування цін на сільськогосподарську продукцію має суттєві відмінності в розрізі біржового та позабіржового ринків. При цьому на позабіржовому ринку ціни формуються більш стихійно, часто незалежно від загальної ринкової кон'юнктури. Це, у першу чергу, обумовлено відсутністю єдиної та злагодженої ринкової інформаційної інфраструктури. Виробники, продавці та покупці сільськогосподарської продукції, перебуваючи у фізичній віддаленості, часто формують ціну ситуативно.

Що ж до біржового ринку, який в Україні лише почав формуватися, то тут спостерігається обернена ситуація. Чітко діють

закони попиту та пропозиції, існує відкрита інформаційна система з фіксацією цін на стандартизовані товари, а також обертаються різноманітні біржові інструменти, що захищають покупців і продавців від цінкових ризиків. Крім того, варто зазначити, що в умовах сучасної глобальної конкуренції інформація про торговельні відносини, а також експортно-імпортні стратегії набуває вирішального значення як для підприємств, так і для держав.

Варто зазначити, що ключовим фактором, який впливає на формування світових цін, є обсяги експорту сільськогосподарських ресурсів на міжнародному рівні. Ринкова ситуація значною мірою визначається провідними країнами-експортерами, які фактично встановлюють цінові орієнтири для глобальної продукції. З цього випливає, що для аналізу механізмів ціноутворення найбільший інтерес становлять саме країни, які є провідними експортерами агропродукції, а не лише її основними виробниками [1].

Заїнчковський А., Парій Л., Благодатний А., Ніколаєв О. справедливо підкреслюють, що саме країни-експортери визначають обсяги продажів на міжнародному ринку, формуючи загальний рівень попиту та пропозиції. Відповідно, їхні рішення щодо цін та обсягів експорту мають прямий вплив на стан світового ринку сільськогосподарської продукції. Крім того, рівень експорту виступає реальним показником конкурентоспроможності країни на міжнародній арені. Країни, які успішно виробляють і експортують сільгосппродукцію, не лише встановлюють цінові тенденції, а й впливають на динаміку розвитку глобального аграрного ринку [2].

Слід зазначити, що, крім ринкових законів, ціноутворення на ринку с/г продукції пов'язане з її собівартістю. Враховуючи кризові явища в економіці, зростання вартості енергоресурсів, високі безпекові ризики, у тому числі зменшення посівних площ внаслідок окупації, мінування та ракетні обстріли, що перешкоджають роботі фермерів та впливають на зростання собівартості сільськогосподарської продукції – конкретність цін знижується.

Формування глобального біржового ринку с/г продукції сприяє фіксації справедливих ринкових цін на неї. Однак, для достатнього розвитку біржової інфраструктури має бути забезпечений вільний

доступ усіх виробників до неї.

Біржі є одним із ключових компонентів організаційно-маркетингової інфраструктури ринку та найбільш ефективною формою організації торгівлі. Їхнє належне функціонування можливе лише за умов ринкового середовища, самостійності підприємств незалежно від форми власності та способу господарювання, достатньої насиченості ринку біржовими товарами, наявності великої кількості покупців, продавців і посередників, стабільної грошової системи та розвинутої інфраструктури. «У кожній частині світу з'являються нові біржі, які здійснюють біржові операції переважно фінансовими інструментами. В світі нині нараховується близько 180 фондових бірж та близько 50 міжнародних товарних бірж. Варто зазначити, що у багатьох країнах світу функціонує лише одна біржа. Проте, аналіз статистичних даних Асоціації ф'ючерсної індустрії свідчить про переважний вплив на розвиток біржової торгівлі 10 лідируючих на світовому ринку бірж та біржових об'єднань, які забезпечують біля 60% біржових угод» [3].

Якщо розглядати економічне значення товарних бірж, то воно в першу чергу спрямовується на формування котирувальних цін, які є базовими для розрахунків торгової, фінансової, промислової сфери.

Товарна біржа є однією з найвищих форм організації оптової торгівлі та важливим елементом маркетингової інфраструктури аграрного ринку, тому варто зосередитися на шляхах розвитку біржової торгівлі. Основні функції товарних агропромислових бірж включають формування ринкових цін на основі концентрації попиту та пропозиції, регулювання оптового товарообігу відповідно до ринкових законів, боротьбу з монополізацією ринку тощо. Однак, не всі сучасні біржі, що працюють на території України, ефективно виконують ці функції, що призводить до неефективності біржової діяльності в цілому [4].

Вирівнювання цін та нівелювання цінових ризиків на товарних ринках відбувається з використанням похідних фінансових інструментів таких як: форвард; ф'ючерс; опціон; своп. Щороку кількість бірж, які намагаються працювати на ринку товарних деривативів, де базовим активом є аграрна продукція, зменшується. У

зв'язку з цим, на сьогоднішній день діяльність бірж не має значного впливу на розвиток інфраструктури аграрного ринку та економіки країни в цілому. Сформована інфраструктура аграрного ринку не дає очікуваних результатів (табл. 1).

Таблиця 1

Фактори ціноутворення на ринку с/г продукції в розрізі біржового та позабіржового сегментів

Фактори, що впливають на ціноутворення с/г продукції на позабіржовому ринку	Фактори, що впливають на ціноутворення с/г продукції на біржовому ринку
1. Високий рівень логістичних витрат, що може становити до 40-50% собівартості продукції.	1. Відкритість інформаційних систем бірж для фіксації цін на стандартизовані товари.
2. Відсутність ефективних механізмів для встановлення ринкових цін через недостатній розвиток біржової інфраструктури.	2. Вплив міжнародних цін на с/г продукцію, визначений на основі законів попиту та пропозиції
3. Мале число покупців і продавців на позабіржовому ринку, що обмежує конкуренцію.	3. Визначальний вплив на ринок найбільших країн-експортерів с/г продукції.
4. Високий рівень безпекових ризиків (військові дії, мінування), що перешкоджає транспортуванню продукції	4. Прозорість торгів на біржі, що дозволяє точно оцінити ціни на конкретні товари.
5. Низька інформованість фермерів і трейдерів про поточну ситуацію на ринку.	5. Використання ф'ючерсних контрактів та опціонів для хеджування цінкових ризиків.
6. Відсутність інтегрованої системи для регулювання попиту і пропозиції.	6. Висока ліквідність та стабільність біржових операцій у великих економічних центрах (наприклад, зернові біржі в Україні).

Джерело: побудовано автором.

Останнім часом діяльність аграрних бірж в Україні можна охарактеризувати як період стагнації. Основними чинниками неефективного функціонування вітчизняних аграрних бірж є незацікавленість виробників аграрної продукції в її реалізації на біржах, низький попит на біржовому ринку аграрної продукції, практична відсутність торгівлі ф'ючерсними контрактами та опціонами, рівень інтегрованості біржових структур в єдину мережу, а

також низька інформованість суб'єктів підприємництва про можливості інструментів біржового ринку [3].

Дослідники зазначають, що процес ціноутворення на біржових та позабіржових ринках сільськогосподарської продукції безпосередньо залежить від логістичних витрат. В Україні сьогодні спостерігається зростання вартості транспортування агропродукції. Якщо в США та ЄС середні логістичні витрати складають 5–9% від собівартості зерна, то в Україні цей показник може досягати 40–50% [5]. В таблиці 1 систематизовано фактори, які впливають на формування цін на с/г продукцію на біржовому та позабіржовому ринках.

Ціни на сільськогосподарську продукцію на позабіржовому ринку в Україні значною мірою залежать від логістичних витрат, конкуренції та інформованості учасників ринку. На біржовому ринку ціноутворення визначається прозорістю торгів, міжнародними факторами та використанням фінансових інструментів для хеджування ризиків.

Отже, сільське господарство України є ключовим сектором економіки з високим експортним потенціалом, але ринки агропродукції залишаються недостатньо розвиненими. Позабіржовий ринок характеризується стихійним ціноутворенням через логістичні витрати, низьку інформованість і обмежену конкуренцію, тоді як біржовий ринок забезпечує прозорість, регуляцію попиту і пропозиції та мінімізацію ризиків. Розвиток біржової інфраструктури та доступу до неї є критично важливим для інтеграції України в глобальну економіку.

Література:

1. Abuselidze G., Slobodanyk A. Value Assessment of Shares of Corporate Issuers by Applying the Methods of Fundamental Analysis in the Stock Exchange Market. The Challenge of Sustainability in Agricultural Systems. Lecture Notes in Networks and Systems. 2021. № 206. P. 25–39. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-72110-7_3
2. Заїнчковський, А., Парій, Л., Благодатний, А., & Ніколаєв, О. (2024). Оцінка факторів, що мають вплив на формування цін на сільськогосподарську продукцію. *Київський економічний науковий журнал*, (4), 79-86. <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-4-11>

3. Кухарець В. В., Булуй О. Г., Левківська Л. М. Тенденції розвитку біржового ринку в умовах глобалізації світової економіки. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8795>

4. Левківська Л. М. Перспективи розвитку маркетингової інфраструктури аграрного ринку. *Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки*. 2009. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2009_2_24.

5. «Справжній шок» – асоціація агробізнесу про нові вантажні тарифи «Укрзалізниці». URL: <https://suspilne.media/256017-spravznyi-sok-asociacia-agrobiznesu-pro-novivantazni-tarifi-ukrzaliznici/>.

Третяк В.А.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

БАЗОВІ ЕЛЕМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Державна підтримка інвестиційної діяльності у сільському господарстві є одним із ключових інструментів для стимулювання розвитку аграрного сектору, яка спрямована на підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, модернізацію їхньої матеріально-технічної бази, розвиток інфраструктури та забезпечення сталого розвитку аграрної галузі [1; 3; 6; 8; 12]. Основними елементами державної підтримки є:

1. Прямі фінансові субсидії та дотації: субсидії на розвиток виробництва (надаються підприємствам для стимулювання вирощування окремих культур, тваринництва чи впровадження інноваційних технологій); дотації на гектар (компенсація частини витрат на обробіток земель); компенсація на придбання техніки (державна може покривати до 25-40% вартості сільськогосподарської техніки, виробленої в Україні) [1-4].

2. Податкові стимули: пільгове оподаткування (застосування єдиного податку для сільськогосподарських товаровиробників,

звільнення від сплати ПДВ на окремі види продукції або операції); податкові канікули (звільнення новостворених підприємств від оподаткування на певний період) [5-7].

3. Кредитна підтримка: пільгові кредити (надання підприємствам довгострокових та короткострокових кредитів з пільговими ставками); компенсація відсоткових ставок (державна компенсує частину відсотків за кредитами, залученими на інвестиційні проекти) [8-12].

4. Інвестиційні гранти: грантова підтримка для реалізації проєктів у таких напрямках як створення переробних підприємств, розвиток інфраструктури зберігання продукції, органічного землеробства, впровадження ІТ-технологій тощо.

5. Інфраструктурна підтримка: розвиток логістики (фінансування будівництва елеваторів, складів, переробних заводів та інших об'єктів); інвестиції в зрошення (відновлення та модернізація зрошувальних систем); будівництво доріг та транспортних шляхів для покращення доступу до ринків збуту [13-17].

6. Експортна підтримка: компенсація витрат на сертифікацію продукції (для виходу на міжнародні ринки); експортно-кредитні агентства (підтримка українських підприємств у зовнішньоекономічній діяльності); фінансування маркетингових кампаній за кордоном [4-8].

7. Освітня та консультаційна підтримка: навчання фермерів (програми з підвищення кваліфікації та навчання з сучасних агротехнологій); консультаційні центри (надання консультацій щодо податкових, юридичних та фінансових питань).

8. Правові та державні гарантії: гарантії інвесторам (захист прав інвесторів, компенсація втрат у разі зміни законодавства або форс-мажорних обставин); державні гарантії на кредити (забезпечення кредитних угод державними гарантіями для зниження ризиків банків) [11-15].

9. Розвиток публічно-приватного партнерства: співпраця між державою та приватними підприємствами щодо реалізації великих інвестиційних проєктів (створення агрохабів, розбудова інфраструктури).

10. Програми відшкодування: компенсація витрат на страхування (часткове відшкодування витрат на страхування врожаю чи тварин); відшкодування ПДВ (механізми повернення податку для експортерів сільськогосподарської продукції).

11. Підтримка інновацій та цифровізації: фінансування стартапів у сфері агротехнологій; розвиток системи електронного управління (цифровізація земельного кадастру, електронний облік сільгосппродукції тощо) [11-17].

Комплексне використання основних елементів державної підтримки інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств може стимулювати залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, підвищити продуктивність галузі, забезпечити продовольчу безпеку та сприяти сталому розвитку аграрного сектору. Особливу увагу слід приділяти прозорості механізмів розподілу коштів та залученню фермерів до розробки програм підтримки.

Отже, оскільки сільське господарство є фундаментом продовольчої безпеки країни, забезпечуючи населення продуктами харчування та створюючи передумови для експорту, то інвестиції у цей сектор сприяють підвищенню його продуктивності, конкурентоспроможності та стійкості до кризових явищ. Багато сільськогосподарських підприємств потребують модернізації інфраструктури, впровадження нових технологій, оновлення обладнання та техніки, де ефективна державна підтримка дозволяє прискорити цей процес, зменшуючи фінансовий тягар на бізнес.

Оскільки інвестиції спрямовані на впровадження інноваційних технологій, таких як точне землеробство, органічне виробництво, цифровізація бізнес-процесів, то державна підтримка дозволяє підприємствам адаптуватися до сучасних викликів, зокрема змін клімату та зростаючого попиту на екологічно чисту продукцію. Розвиток сільгосппідприємств створює робочі місця, сприяє розвитку сільських територій та підвищує рівень життя сільського населення, що зменшує рівень міграції з сільської місцевості до міст.

Для України, особливо в умовах воєнних дій, державна підтримка сільськогосподарських підприємств є надзвичайно актуальною, що сприяє відновленню зруйнованої інфраструктури, підвищенню продовольчої безпеки та стабільності економіки.

Отже, державна підтримка інвестиційної діяльності аграрного сектору є не лише економічною необхідністю, а й важливим інструментом забезпечення стійкого розвитку сільського господарства, зміцнення національної економіки та гарантії продовольчої безпеки в умовах сучасних викликів.

Література:

1. Information subsystem of agri-food enterprise management in the context of digitalization: the problem of digital maturity / T. Ishchejkin, V. Liulka, V. Dovbush, N. Zaritska, P. Puzyrova, T. Tsalko, S. Nevmerzhytska, Y. Rusina, O. Nyshenko, S. Bebko // *Journal of Hygienic Engineering and Design (JHED)*. – 2022. – Vol. 38. – P. 243-252.
2. Modeling of management decisions on financial leasing in the agri-food sector / P. Puzyrova, Yu. Rusina, T. Tsalko, S. Nevmerzhytska, O. Nyshenko, V. Rubezhanska // *Laplace em Revista (International)*. – 2021. – Vol. 7, n. 2, May.- Aug. – P. 729-736.
3. Olshanska, O., Puzyrova, P. (2023). Theoretical and methodological aspects of management of the competitiveness of agricultural enterprises under military conditions. *Management*, 1(37): 19–28.
4. Sustainable development of the agrosocial system on the basis of innovative competitiveness in the context of post-war reconstruction of Ukraine / O. Olshanska, V. Milinov, P. Puzyrova, M. Mitkov // *BIO Web of Conferences : International Conference on Agricultural, Biodiversity and Environmental Economics (ICABEE 2024)*, Stara Zagora, Republic of Bulgaria, June 13, 2024. – Volume 114, 01034 (2024). – P. 1-11.
5. Вербівська Л. В. Інвестиційний розвиток сільськогосподарських підприємств в умовах фінансової нестабільності / Л. В. Вербівська, І. Р. Вербівський. // *Ефективна економіка*. - 2024. - № 5. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_5_21.
6. Дриженко О. А. Інвестиційне забезпечення програм державної підтримки інновацій у сільському господарстві України / О. А. Дриженко // *Проблеми системного підходу в економіці*. - 2019. - Вип. 6(1). - С. 113-121.
7. Качула С. В. Удосконалення інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств України / С. В. Качула, К. К. Кагожкіна. // *Ефективна економіка*. - 2023. - № 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_1_12.
8. Кіпіоро І. М. Удосконалення державної підтримки розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності у сільському господарстві / І. М. Кіпіоро // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. - 2014. - Вип. 7(3). - С. 44-47.
9. Мельник С. І. Удосконалення заходів державної підтримки інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах трансформаційних процесів / С. І. Мельник, І. В. Свиноус, Г. В.

Шевчук, Г. В. Трофімова, В. В. Зубченко // Інвестиції: практика та досвід. - 2021. - № 21. - С. 10-16.

10. Миколенко І. Г. Напрями інноваційно-інвестиційного розвитку сільськогосподарського підприємства в системі підвищення його конкурентоспроможності / І. Г. Миколенко // Український журнал прикладної економіки. - 2021. - Т. 6, № 1. - С. 368-374.

11. Накісько О. В. Державна підтримка агропромислового комплексу в контексті інноваційно-інвестиційного відтворення / О. В. Накісько, С. В. Руденко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. - 2015. - Вип. 161. - С. 239-245.

12. Орленко Я. Ю. Методологічні аспекти формування механізму державної підтримки інвестиційної діяльності в сільському господарстві в контексті продовольчої безпеки України / Я. Ю. Орленко // Інвестиції: практика та досвід. - 2013. - № 20. - С. 132-138.

13. Пузирьова П. В. Цифровізація агропромислового сектору України: переваги та функціональна основа / П. В. Пузирьова, З. Я. Шацька, М. В. Ряска // Науковий вимір осмислення та пошуку оптимальних моделей розвитку України: маркетинговий, економічний, фінансовий та управлінський аспекти = The scientific dimension of understanding and research optimal models of the development of ukraine: marketing, economic, financial and management aspects : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 04-05 березня 2024 року. – Київ : АПСВТ, 2024. – С. 31-33.

14. Райтер Н. Аналіз інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств / Н. Райтер Г. Мацьків // Сільське господарство: стан та перспективи розвитку аграрна економіка, 2024, Т. 17, № 2. С. 73-84.

15. Синюк О. Напрями підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств / О. Синюк // Аграрна економіка. - 2024. - Т. 17, № 1. - С. 93-102.

16. Транченко Л. В. Механізм державної підтримки інвестування сільського господарства / Л. В. Транченко, Р. І. Лопатюк // Сучасні питання економіки і права. - 2013. - Вип. 2. - С. 34-41.

17. Ходаківський В. М. Сучасні аспекти та перспективи економічного зростання сільськогосподарських підприємств в системі вдосконалення умов інвестиційного забезпечення / В. М. Ходаківський, Д. О. Бондар, Є. В. Консевич, Л. О. Ненько // Агросвіт. - 2023. - № 22. - С. 167-174.

ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ЯК ДОМІНАНТА У СТИМУЛЮВАННІ ІТ-СФЕРИ КРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

ІТ-сфера є однією з ключових галузей економіки України, що забезпечує суттєвий внесок у ВВП країни та демонструє високий експортний потенціал. Умови євроінтеграції відкривають нові можливості для українських ІТ-компаній, такі як доступ до європейських ринків, інвестицій, технологій і партнерств. Водночас успішний розвиток ІТ-сфери залежить від ефективної фінансової та інвестиційної підтримки, яка включає податкові пільги, інвестиційні програми, державні гранти, розвиток кредитування та інші інструменти. Фінансово-інвестиційна складова стає критично важливим чинником для підвищення конкурентоспроможності галузі та забезпечення її стабільного зростання. Основними елементами фінансово-інвестиційного стимулювання ІТ-сфери України в умовах євроінтеграції можуть бути [1; 3; 8; 12; 17]:

- фінансова підтримка ІТ-сфери: забезпечення необхідних ресурсів для стимулювання інновацій, масштабування бізнесу та підвищення конкурентоспроможності; створення сприятливого податкового середовища; залучення інвестицій і розвиток венчурного фінансування; підтримка інновацій через грантові програми; стимулювання експорту ІТ-послуг; розвиток людського капіталу шляхом фінансування освітніх програм [6-12];

- податкові стимули: Дія.City – режим, запроваджений в Україні, пропонує зниження податкового навантаження для ІТ-компаній (передбачає 5% ставку податку на доходи фізичних осіб); знижені ставки соціальних внесків (22% на мінімальну зарплату); податок на виведений капітал замість традиційного податку на прибуток; податкові канікули для стартапів, які працюють у сфері розробки інноваційних рішень; пільгове оподаткування для компаній, що інвестують у дослідження та розробки (R&D) [8-13];

– інвестиційна підтримка: залучення іноземних інвестицій – створення сприятливих умов для інвесторів через прозоре правове регулювання; надання державних гарантій для іноземних інвестицій у ІТ-сферу; венчурне фінансування – розвиток венчурних фондів, які інвестують у стартапи та інноваційні проекти; підтримка бізнес-інкубаторів і акселераторів для стартапів на ранніх стадіях розвитку [13-18];

– державні гранти та субсидії: гранти для стартапів – державні та міжнародні грантові програми, спрямовані на підтримку перспективних ІТ-проектів; фінансування інновацій – надання коштів для розробки продуктів із високим потенціалом комерціалізації та експорту; освітні гранти – фінансування програм підготовки ІТ-фахівців та розвитку ІТ-освіти [15-19];

– кредитні програми: надання пільгових кредитів для малих та середніх ІТ-компаній на розвиток бізнесу, закупівлю обладнання або участь у міжнародних виставках; програми фінансової підтримки від міжнародних фінансових організацій (Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк тощо);

– використання фінансів для стимулювання експорту ІТ-послуг: страхування експортних контрактів – зменшення ризиків для ІТ-компаній при роботі з європейськими замовниками; підтримка міжнародної промоції – фінансування участі у виставках, конференціях і бізнес-форумах для просування українських ІТ-компаній на міжнародному ринку; зменшення бюрократичних бар'єрів – оптимізація податкових і митних процедур для компаній, що надають ІТ-послуги на експорт [17-21];

– інвестиції в людський капітал: фінансування освітніх програм – державна підтримка програм для підготовки ІТ-фахівців, стипендії для студентів технічних спеціальностей; переорієнтація кадрів – підтримка програм перекваліфікації для працівників із інших галузей у ІТ-сферу; створення ІТ-хабів – інвестиції у регіональні ІТ-центри, що поєднують навчання, роботу та інноваційну діяльність;

– європейський досвід фінансування ІТ-сфери: фінансування інновацій – через програми підтримки стартапів і технопарків; партнерство бізнесу й університетів – модель Великобританії для підготовки ІТ-кадрів; венчурні фонди – французький підхід до фінансування технологічних стартапів [18; 19; 20; 21].

Отже, для забезпечення ефективного розвитку ІТ-сфери та підтримки інноваційних проєктів Міністерству економічного розвитку та торгівлі України спільно з Міністерством фінансів України варто впровадити такі заходи [16; 18]:

1. Стимулювання венчурного фінансування інновацій.
2. Впровадження санкцій для інституцій венчурного фінансування, які не спрямовують ресурси у високотехнологічні галузі, а обмежуються традиційними сферами інвестування.
3. Розробка механізмів державної підтримки та страхування венчурних інвестицій.
4. Запровадження Програми розвитку банківського кредитування для ІТ-компаній.
5. Розвиток альтернативних інструментів фінансової підтримки, таких як лізинг, форфейтинг, факторинг, краудфандинг та франчайзинг.

Дані заходи сприятимуть зміцненню фінансово-інвестиційної підтримки ІТ-галузі, створенню сприятливих умов для розвитку інновацій та залученню приватного капіталу в сектор інформаційних технологій [2; 4; 6; 9; 14].

Таким чином, фінансово-інвестиційна складова є домінантною для стимулювання ІТ-сфери України в умовах євроінтеграції. Ефективне використання фінансових інструментів, таких як податкові стимули, інвестиційні програми, державні гранти та пільгове кредитування, дозволить забезпечити зростання галузі, підвищити її конкурентоспроможність та інтегруватися у європейський цифровий ринок [5; 7; 10; 11; 13; 15]. Інвестиції в людський капітал, освітні ініціативи та інноваційні технології створюють передумови для довгострокового успіху української ІТ-індустрії на міжнародній арені.

Література:

1. Sadovskyi Ie. Specificities of the formation and stages of development of IT-sector innovation clusters in the context of martial law = Особливості формування та етапи розвитку інноваційних кластерів ІТ-сфери в контексті воєнного стану [Текст] / Іе. Sadovskyi // Менеджмент. – 2024. – Вип. 1 (39). – С. 41-52.
2. Голячук Н. В. Інвестиції в інформаційні технології / Н. В. Голячук, В. С. Рихлюк // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. -

2013. - Вип. 10(2). - С. 62-69.

3. Демчишак Н. Б. Інструменти фінансового регулювання розвитку інформаційно-комунікаційних технологій як чинника підвищення конкурентоспроможності економіки України / Н. Б. Демчишак, І. Р. Черепаня // Агросвіт. - 2017. - № 24. - С. 53-59.

4. Касьяненко В. О. Особливості державного управління інформаційними технологіями з метою підвищення інвестиційного потенціалу держави та економічної безпеки України / В. О. Касьяненко, Ю. В. Касаєва // Вісник Сумського державного університету. Серія : Економіка. - 2020. - № 2. - С. 103-111.

5. Катренко А. В. Системні аспекти інвестування в галузі інформаційних технологій / А. В. Катренко, О. В. Пастернак // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Інформаційні системи та мережі. - 2014. - № 805. - С. 402-411.

6. Кіндрат О. В. Сучасні інформаційні технології – найперспективніша інвестиція у розвиток підприємства / О. В. Кіндрат // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія : Економічні науки. - 2016. - Т. 18, № 2. - С. 72-74.

7. Кравчун А. С. Вплив інформаційних технологій на інвестиційну привабливість національної економіки / А. С. Кравчун // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. - 2019. - № 1. - С. 31-36.

8. Кузьменко О. В. Дослідження ролі інформаційних технологій у забезпеченні інвестиційної привабливості та соціально-економічного розвитку країни / О. В. Кузьменко, Ю. В. Касаєва // Інвестиції: практика та досвід. - 2019. - № 16. - С. 5-15.

9. Куцик П. О., Процикевич А. І. К-95 Розвиток інвестиційних процесів на ринку ІТ-послуг: методологія та практика державного регулювання : монографія. Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного, 2022. 224 с.

10. Маковець О. П. Ризики інвестування у галузі інформаційних технологій / О. П. Маковець // Економіка. Фінанси. Право. - 2020. - № 4(2). - С. 34-39.

11. Матрунчик Д. М. Фінансово-інвестиційне забезпечення інноваційної трансформації економіки регіонів України в контексті глобальних інформаційно-технологічних трендів / Д. М. Матрунчик // Інвестиції: практика та досвід. - 2023. - № 18. - С. 94-102.

12. Національний інститут стратегічних досліджень. (2017). Фінансово-економічні інструменти стимулювання розвитку ІТ-сфери.

IT_sfera-9b344.pdf

13.Прімерова О. К. Оцінювання інвестиційної привабливості молодих та швидкозростаючих компаній із галузі інформаційних технологій / О. К. Прімерова, Б. Р. Онищенко. // Ефективна економіка. - 2024. - № 8. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_8_82.

14.Птащенко О. В. Ризик-орієнтована система фінансового забезпечення в умовах розвитку інформаційних технологій / О. В. Птащенко // Бізнес Інформ. - 2021. - № 11. - С. 172-178.

15.Пузирьова П. В. Актуалізація розвитку ІТ-кластерів в умовах смарт-економіки в повоєнний період / П. В. Пузирьова, Є. П. Садовський // Синергія науки і бізнесу у повоєнному відновленні регіонів України = Synergy of science and business in the post-war restoration of Ukrainian regions : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Херсон, 24-26 квітня 2024 року. – У 3-х т. – Т. 2. – Одеса : Олді+, 2024. – С. 95-97.

16.Пузирьова П. В. Стратегічний розвиток бізнес-процесів ІТ-індустрії у повоєнному відновленні національної економіки / П. В. Пузирьова, С. В. Синиця // Синергія науки і бізнесу у повоєнному відновленні регіонів України = Synergy of science and business in the post-war restoration of Ukrainian regions : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Херсон, 24-26 квітня 2024 року. – У 3-х т. – Т. 2. – Одеса : Олді+, 2024. – С. 97-99.

17.Пузирьова П. В. Сучасний стан та напрями активізації розвитку ІТ-сфери України в умовах сталого розвитку / П. В. Пузирьова, Є. Садовський // Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації : тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 6 жовтня 2023 року / ред. О. В. Ольшанська. – Київ : КНУТД, 2023. – С. 64-66.

18.Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках» № 1351-р. від 31 грудня 2024 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1351-2024-%D1%80?utm_source=chatgpt.com#Text

19.Садовський Є. П. Роль персоналу в управлінні інноваційними кластерами ІТ-сфери в умовах турбулентності / Є. П. Садовський, В. С. Тютюнник, П. В. Пузирьова // Сучасні проблеми менеджменту : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ,

25 жовтня 2024 року. – Київ : НАУ, 2024. – С. 335-337.

20.Синиця С. В. Трансформація розвитку бізнес-процесів ІТ-сфери в умовах післявоєнного відновлення / С. В. Синиця // Браславські читання. Економіка ХХІ століття: національний та глобальний виміри : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 6 листопада 2024 року. – Одеса : ОДАУ, 2024. – С. 62-65.

21.Шуба Т. П. Іноземне інвестування в сферу інформаційних технологій України в умовах глобального економічного розвитку. *Економічний простір*. 2018. № 137. С. 47-54.

СЕКЦІЯ 2. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК

Бойко І.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ФІНАНСОВІ ДРАЙВЕРИ РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Конкурентоспроможність підприємств залежить від їхньої здатності ефективно використовувати наявні ресурси, водночас зменшуючи вплив негативних чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, особливо в умовах їхньої варіативності. Досягти цього можливо лише за рахунок активного впровадження інновацій, переходу на сучасні технології виробництва, а також використання прогресивних управлінських рішень.

Фінансове стимулювання переробних підприємств є надзвичайно актуальним, оскільки воно сприяє їхньому розвитку, підвищенню конкурентоспроможності та впровадженню інноваційних технологій. Ефективні механізми державної підтримки, такі як податкові пільги, гранти, субсидії та програми фінансування, дозволяють підприємствам зменшувати витрати та залучати додаткові ресурси.

Важливу роль також відіграє міжнародна фінансова допомога, зокрема грантові програми, інвестиції та співпраця з міжнародними фінансовими організаціями. Доступне кредитування на вигідних умовах дає можливість модернізувати виробничі потужності, впроваджувати енергоефективні технології та розширювати ринки збуту. Особливо актуальною є підтримка переробних підприємств у складних умовах, спричинених повномасштабною військовою агресією росії проти України, оскільки багато підприємств зазнали руйнувань, втратили логістичні зв'язки та доступ до ресурсів. Фінансова допомога у цей період є критично важливою для відновлення виробництва, збереження робочих місць та зміцнення економічної стійкості країни.

Україна володіє розвиненим продовольчим комплексом, який

здатний не лише повністю забезпечувати внутрішній ринок харчовими продуктами, а й активно зміцнювати позиції країни на світових агропродовольчих ринках. Завдяки традиційно високому рівню експорту продовольства Україна відіграє ключову роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. До початку повномасштабної війни країна входила до п'ятірки найбільших експортерів зернових, поставляючи на зовнішні ринки близько третини від загального виробництва, тоді як внутрішнє споживання зернових не перевищувало четвертої частини. «Україна постачала 10 % світового експорту пшениці, понад 14 % кукурудзи і понад 47 % соняшникової олії. Наразі завдяки допомозі партнерів Україна залишається ключовим постачальником на світових ринках зерна та соняшникової олії, з часткою понад 10 % міжнародної торгівлі. 2023 р. експортовано 16,1 млн т пшениці до 65 країн, 26,2 млн т кукурудзи до 80 країн і 5,7 млн т соняшникової олії до 130 країн світу» [1].

Повномасштабне вторгнення росії в Україну спричинило серйозні виклики для продовольчої безпеки країни. Руйнування інфраструктури, підприємств і сільськогосподарських господарств, а також порушення логістичних маршрутів суттєво ускладнили виробництво та постачання продуктів харчування. Крім того, скорочення обсягів продовольчого виробництва на працюючих підприємствах ще більше загострило ситуацію, створюючи ризики для стабільного забезпечення населення необхідними харчовими ресурсами.

Дані таблиці 1 (табл.1) відображають матрицю проблем та викликів переробної промисловості в сучасних умовах.

Таблиця 1

Матриця проблем та викликів переробної промисловості

Дефіцит фінансування для ведення виробництва	Різне збільшення собівартості продукції	Кризові явища у суміжних галузях (м'ясо-молочні)
Дефіцит трудових ресурсів на виробництві	Знищення та руйнування виробничої інфраструктури	Екологічні проблеми
Зниження рівня експорту продукції переробної галузі	Звуження ринків збуту продукції переробної промисловості	Несприятливі макроекономічні умови

Джерело: побудовано автором.

Вирішення зазначених у матриці проблем, звичайно, не обмежується фінансовими питаннями, хоча й, останнє є інструментом врегулювання більшої їх частини. Відсутність фінансових можливостей в держави та підприємств переробної галузі змушують відшукувати альтернативні та гібридні способи та механізми залучення фінансових ресурсів. У більшій мірі заходи державної політики спрямованої на фінансову підтримку переробної промисловості спрямовуються на:

залучення додаткових фінансових ресурсів шляхом отримання міжнародних грантів для підприємств, які пройшли процес релокації, з метою їхньої успішної адаптації та розвитку в нових умовах;

виділення грантової підтримки для ветеранського бізнесу, що сприятиме соціальній адаптації учасників бойових дій, допоможе їм започаткувати власну справу та забезпечить економічну незалежність після завершення служби.

Використання податкових інструментів підтримки та стимулювання переробної галузі завжди мало важливе значення. Саме податкові стимули запускають інвестиційні процеси та сприяють розбудові галузей економіки. Для прикладу, в Україні ухвалено Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно» [2]. Даний нормативний акт зменшує податкове навантаження на сільськогосподарських товаровиробників та підприємств переробної промисловості. Зокрема, звільняє їх від плати за землю, зменшує податкові зобов'язання зі сплати ЄП підприємств, які розташовані на територіях ведення бойових дій, окупованих територіях та забруднених вибухонебезпечними предметами.

Кабінет Міністрів України затвердив Порядок, який регулює відносини надання державних гарантій для забезпечення виконання боргових зобов'язань, що виникають під час залучення коштів приватним акціонерним товариством «Експортно-кредитне агентство». Гарантії надаються відповідно до Бюджетного кодексу України в межах загального обсягу, визначеного Законом України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік, за умови, що положення про можливість надання державних гарантій передбачено в зазначеному законі. Тобто для підтримки експортерів «Експортно-

кредитне агентство» може залучати кошти під державні гарантії [3].

Науковці та практики зауважують, що розвиток переробної промисловості має пріоритетніше значення для України в порівнянні з сировинними галузями. В першу чергу це пов'язано з тим, що переробна промисловість сприяє нарощенню ВВП України, адже створює значну додану вартість. Важливу роль в цих процесах відіграє спроможність Українського експортно-кредитного агентства. Розроблено та впроваджено механізм перестрахування для гарантій, які надає ЕКА. Мінекономіки продовжує будувати систему для доступу українських та міжнародних інвесторів до страхування різних видів воєнних ризиків при веденні бізнесу в Україні. Серед донорів – уряди країн G7, G19 та Європейська комісія, а також Трастові фонди міжнародних фінансових організацій, цільові фонди IFI/DFI та експортно-кредитні агентства [4].

У період війни та післявоєнного відновлення темпи відбудови національної економіки визначатимуться як обсягами залучених фінансових ресурсів, так і ефективністю їх використання. Важливо забезпечити комплексний та раціональний підхід до використання природних і виробничих ресурсів, спрямований на створення нової доданої вартості та прискорення економічного зростання. Особливу роль у цьому процесі відіграють західні та центральні регіони України, які завдяки програмам релокації бізнесу отримали нові можливості для розвитку. Це відкриває перспективи переходу від сировинної моделі економіки до виробництва з високим рівнем переробки, формування нових ланцюгів створення доданої вартості та їх інтеграції у європейські економічні системи [5].

Таким чином, перспективи розвитку переробної промисловості в Україні перебувають в площині активізації стимулюючих чинників. Серед ключових стимулюючих заходів повинні бути: вдосконалення системи фінансово-економічного стимулювання підприємств переробної галузі, виокремлення та пріоритизація стратегічних сфер переробної промисловості та спрямування фінансових до них, активізація іноземних інвестицій та заходи з підвищення інвестиційної привабливості переробної промисловості, диверсифікація внутрішніх фінансово-кредитних механізмів державної фінансової підтримки переробної галузі, розбудова моделі повоєнного концепту сталого доступу підприємств переробної промисловості до джерел фінансування.

Отже, важливість переробної промисловості України не викликає сумнівів, оскільки вона відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, нарощенні доданої вартості та зміцненні економічної стійкості країни. Фінансові драйвери розвитку переробної промисловості стають визначальним чинником її ефективності та конкурентоспроможності. Серед основних механізмів підтримки галузі варто виокремити державні заходи, міжнародну фінансову допомогу, грантові програми, податкові стимули та доступне кредитування. Таким чином, розвиток переробної промисловості потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення фінансових механізмів, розширення можливостей державної підтримки та активізацію міжнародного партнерства. Це дозволить не лише стабілізувати економіку, а й забезпечити її сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

Література:

1. Рекомендації комітетських слухань на тему: «Державна підтримка аграрного сектору 2024. Державні та недержавні фонди і механізми». Комітет Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики. 2024. URL: <https://komagropolit.rada.gov.ua/documents/sluhannja/75427.html> (дата звернення 4 грудня 2024)
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно: Закон України від 11.04.2023 №3050-IX зі змінами та доповненнями. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/40183> (дата звернення 4 грудня 2024)
- 3.Огляд інструментів підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні. Квітень 2023 року. НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-biznesu-v-period-voyennoho-stanu-v-8>
4. Переробна галузь має бути новою економічною філософією України – Свириденко. *Укрінформ*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3764910-pererobna-galuz-mae-buti-novou-ekonomicnou-filosofieu-ukraini-sviridenko.html>

5. Шубалий О.М., Петруха С.В., Косінський П.М., Петруха Н.М. Фінансово-економічне стимулювання розвитку переробної промисловості на основі природно-ресурсного потенціалу регіонів у повоєнний період. *Фінанси України*. 2023. №2. С. 55-74. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.03.05>

Бойко В.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

БАЗОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Податкове регулювання відіграє ключову роль у розвитку переробної промисловості, особливо в періоди соціально-економічних потрясінь. Особливий період, такий як військовий стан, економічна криза чи інші надзвичайні обставини, потребує ретельного перегляду існуючих механізмів і впровадження нових підходів до підтримки галузі. Ефективне податкове регулювання має забезпечувати не лише стабільність роботи підприємств, а й створювати умови для відновлення, розвитку та інтеграції їх у глобальні ринки.

Основою інструментів для податкового регулювання є формування гнучкої системи, яка враховує особливості переробної промисловості, включаючи її залежність від сировинних ресурсів, енергетичних витрат і логістичних факторів. У період криз важливим завданням стає зменшення податкового тиску на підприємства, що дозволяє їм зберігати конкурентоспроможність та уникати закриття. Зниження податкових ставок, впровадження податкових канікул або відтермінування платежів можуть стати вагомими інструментами підтримки. Особливу увагу слід приділити такому інструменту, як стимулюванню інвестиційної діяльності через податкові механізми. Інвестиційні податкові кредити та амортизаційні пільги здатні сприяти модернізації виробничих потужностей і впровадженню інноваційних технологій. В умовах військового стану чи економічної нестабільності зростає необхідність у розвитку національного виробництва, яке може замінити імпортні товари. Податкові стимули

для підприємств, що переробляють місцеву сировину або працюють у секторах стратегічного значення, сприяють не лише економічній, а й продовольчій безпеці держави. Стимулювання інвестиційної діяльності через податкові механізми є важливим елементом підтримки переробної промисловості в періоди криз. Розвиток сучасних технологій і оновлення обладнання потребують значних фінансових ресурсів, тому держава має створювати умови, які мотивуватимуть підприємства до інвестування. Запровадження пільгового оподаткування для інвестицій у нові виробничі лінії та екологічно чисті технології здатне не лише підвищити конкурентоспроможність, а й знизити залежність економіки від імпорту обладнання та сировини [1; 3; 9; 11]. Інновації в переробній промисловості мають вирішальне значення для підвищення ефективності та екологічності виробництва. Запровадження податкових знижок для підприємств, які активно використовують наукові розробки або співпрацюють із науковими установами, сприяє поширенню сучасних технологій і створенню передумов для їх впровадження [2; 4-8; 10]. Умови воєнного стану висувають нові виклики для роботодавців, адже значна частина населення змушена була залишити країну або змінити місце проживання. У таких обставинах держава має надавати підтримку підприємствам, які сприяють реінтеграції внутрішньо переміщених осіб у виробничі процеси [12-18]. Наприклад, податкові пільги для компаній, які створюють робочі місця у регіонах, де спостерігається підвищений рівень міграції, сприятимуть економічній активності та соціальній стабільності. Важливим кроком є створення механізмів оперативного реагування на запити бізнесу щодо адаптації податкових умов до нових викликів. Сучасні інформаційні технології стають невід'ємною складовою ефективного податкового адміністрування, особливо в умовах швидких економічних змін [7; 19; 24; 29]. Автоматизація дає змогу суттєво скоротити час, необхідний для виконання податкових зобов'язань, що зменшує навантаження на підприємства. Впровадження цифрових платформ дозволяє бізнесу взаємодіяти з податковими органами в режимі реального часу, знижуючи ризики помилок і неточностей у звітності [5; 19; 21; 26]. Аналіз великих обсягів даних дозволяє більш точно оцінювати економічні тенденції та визначати потенційні ризики для бюджету. Застосування таких методів є особливо важливим у кризових умовах, коли нестабільність економіки ускладнює традиційні підходи до адміністрування податків

[20; 22; 23-25]. Важливість міжнародного досвіду у формуванні податкової політики в кризових умовах важко переоцінити. Залучення найкращих практик країн, які успішно використовували податкові інструменти для відновлення своїх економік після криз, дозволить уникнути поширених помилок і прискорити адаптацію системи до сучасних викликів. Міжнародний досвід відкриває унікальні можливості для вдосконалення податкової політики, особливо в умовах криз. Вивчення підходів інших держав дає змогу краще зрозуміти механізми, які сприяють економічному відновленню, та застосувати їх з урахуванням національних особливостей [9; 15; 24; 28].

Таким чином, ефективне застосування податкових механізмів є ключовим фактором для забезпечення стабільності та розвитку галузі під час кризових явищ. В умовах економічних потрясінь та соціально-економічних труднощів необхідно впроваджувати гнучкі та адаптовані підходи, які дозволяють підприємствам зберігати конкурентоспроможність, відновлювати виробничі потужності та забезпечувати робочі місця. Успішне податкове регулювання повинно підтримувати інвестиційну активність, сприяти розвитку новітніх технологій, підтримувати місцеве виробництво та екологічно чисті рішення, а також враховувати міжнародний досвід для подолання національних викликів. Таким чином, комплексний підхід до податкової політики в особливий період є основою для відновлення та сталого розвитку переробної промисловості в Україні.

Література:

1. Tkachenko, V., Kwilinski, A., Tkachenko, I., & Puzyrova, P. (2019). Theoretical and methodical approaches to the definition of marketing risks management concept at industrial enterprises. *Marketing and management of innovations*, (2), 228-238.
2. Гнатенко, І. А., Попова, Ю. М., Бачкір, І. Г., & Нечипоренко, К. В. (2021). Стратегії державних пріоритетів в контексті сценарного форсайту управління інноваційною економікою: моделювання науково-технічного та інтелектуального потенціалу. *Агросвіт*, (17), 3-9.
3. Кушніренко, О. М., & Прохоренкова, В. В. (2011). Державне регулювання розвитку продовольчого комплексу України. «Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування, (2 (56) Ч. 2), 55-58.

4. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83-86.
5. Tkachenko, V., Klymchuk, M., Tkachenko, I., & Ilina, T. (2020). In economics and finance. *Research Papers in Economics and Finance*, 4, 1.
6. Зось-Кіор, М. В. (2020). Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм-менеджменту. *Економічний форум*, 1(3), 57-63.
7. Гнатенко, І., Бебко, С., Євсейцева, О., Шіковець, К., Квіта, Г., & Зось-Кіор, М. (2024). Кон'юнктурний аналіз ринку відновлюваних джерел енергії України в контексті змін фінансових та економічних процесів. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 5(58), 446-459.
8. Пузирьова, П. В. (2011). Значення маркетингового дослідження при визначенні ключових факторів впливу на план виробництва продукції промислових підприємств. Проблеми підвищення ефективності інфраструктури, (30).
9. Матвієнко, Т. О. (2012). Удосконалення інформаційного забезпечення податкового планування переробних підприємств. *Економіка та держава*, (8), 32-35.
10. Зось-Кіор, М. В., Германенко, О. М., & Собакар, Д. Т. (2018). Сучасні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємства. *Приазовський економічний вісник*, (6), 175-178.
11. Грищенко, І., Ганущак-Єфіменко, Л., Гнатенко, І., & Ребілас, Р. (2023). Управління дизайн середовищем розвитку інноваційного підприємництва в інтегрованих структурах в умовах післявоєнного відновлення. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 5(52), 341-352.
12. Пузирьова, П. В. (2020, December). Теоретико-методичні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу як інтегрованої системи інноваційного розвитку підприємства. In *Advancing in research and education: abstracts of XII International scientific and practical conference*, La Rochelle, France (pp. 116-122).
13. Луценко, І. С. (2010). Обґрунтоване податкове регулювання зовнішньоекономічної діяльності—запорука економічної безпеки держави. *Системи обробки інформації*, (3), 138-139.
14. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. *Агросвіт*, (7), 18-22.
15. Пузирьова, П. В., & Синиця, С. В. (2023). Актуалізація

інформаційних технологій як чинника розвитку та підтримки смарт-економічних процесів в інноваційній сфері. In Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації. Київський національний університет технологій та дизайну.

16. Наумов, Ю. Ф., Германенко, О. М., & Зось-Кіор, М. В. (2001). Регіональні аспекти виробництва та реалізації яловичини в Луганській області. Економіка АПК, (11), 85-87.

17. Vasylichak, S., Petrynyak, U., Loiak, L., Zagnybida, R., Khomiv, O., & Hnatenko, I. (2022). State regulation of employment in the labour market of territorial communities in the conditions of innovative development of entrepreneurship: aspects of management. Journal of Hygienic Engineering & Design, 40.

18. Луцик, А. І., & Гугул, Р. Я. (2018). Податкове регулювання розвитку національного виробництва. Економічний аналіз, (28, № 3), 259-264.

19. Гнатенко, І. (2021). Сучасні управлінські та інформаційно-безпекові підходи формування інноваційного кластерного угруповання в умовах COVID-19 на засадах сталості, децентралізації та євроінтеграції. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації, (1-2), 68-77.

20. Зось-Кіор, М., Кирилюк, Є., & Терентьєва, О. (2021). Моделювання управління земельними ресурсами в Україні в контексті глобалізації та формування сталих агропродовольчих систем. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Економічні науки», 65-72.

21. Паризький, І. В. (2017). Непрямі методи державного регулювання інноваційно-технологічного розвитку економіки України. Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету, 52(1), 23-31.

22. Трохимець, О. І., Гальцова, О. Л., & Гнатенко, І. А. (2021). Сутність інновацій та інноваційного підприємництва за умов зміни споживчих переваг та маркетингової поведінки підприємств. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, (5), 40-45.

23. Puzyrova, P., & Khaliliaeva, O. (2022). Economic potential of Ukraine in wartime conditions: macroeconomic situation. In Implementation of modern technologies in science. International Science Group.

24. Зось-Кіор, М. В., & Калюжний, С. О. (2020). Удосконалення системи управління конкурентоспроможністю аграрного

підприємства. Економіка та держава, (3), 23-27.

25.Точиліна, І. В. (2009). Бюджетно-податкове регулювання інноваційного розвитку економіки України. *Наукові праці НДФІ*, (3), 60-72.

26.Покальчук, О. К., & Пузирьова, П. В. (2023). Інноваційний розвиток національного страхового ринку у фокусі стратегічних пріоритетів. In *Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості*. Київський національний університет технологій та дизайну.

27.Гнатенко, І. А., Снітко, Є. О., Марков, Р. В., & Уткін, В. П. (2021). Управління проектами кластеризації інноваційного підприємництва агропродовольчої сфери в умовах реалізації стратегії сталого розвитку, глобалізації, діджиталізації, економічної культури суспільства, логістичного та кадрового менеджменту. *Формування ринкових відносин в Україні*, (9), 106-113.

28.Маркіна, І. А., & Зось-Кіор, М. В. (2014). Управління земельними ресурсами як складова розвитку аграрного виробництва. *Економіка. Менеджмент. Підприємство*, (26 (2)), 80-87.

29.Puzyrova, P. (2020). Характеристика загального сучасного стану галузі легкої промисловості в Україні. *Економічний вісник університету*, (47), 97-105.

Болдов А.О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державного науково-дослідного інституту
інформатизації та моделювання економіки*

БАНКІВСЬКІ ПОСЛУГИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Цифрові трансформації на ринку банківських послуг означають посилену інтеграцію фінансових технологій у діяльність банків. Ця інтеграція дає ключові зміни поведінки учасників ринку банківських послуг, забезпечення стійкості для банківських установ, їх працівників, клієнтів і партнерів, досягнення фінансово-економічних і соціальних цілей швидше та якісніше.

Український інститут майбутнього дає визначення «фінансовим інфраструктурам» як комплексу технологій, продуктів і процесів, які

забезпечують обчислювальні, телекомунікаційні й мережеві можливості електронної взаємодії, обміну даними, сигналами і є основою цифрової економіки у сфері ринку фінансових (банківських) послуг [2].

Такі інфраструктури поділяються на опорні і сервісні.

Опорна (тверда) інфраструктура включає:

- фіксовану інфраструктуру широкосмугового доступу до Інтернету: магістральні, дистрибуції і локальні мережі, точки обміну трафіком тощо;

- мобільну інфраструктуру зв'язку і широкосмугового доступу (3G, 4G, 5G);

- радіо-інфраструктуру (LoRaWan, Wi-Fi, тощо) та інфраструктуру супутникового зв'язку;

- проєктів Інтернету речей (сенсори, датчики тощо);

- обчислювальну інфраструктуру (зокрема хмарну);

- інфраструктуру кібербезпеки.

Сервісна (м'яка) інфраструктура включає:

- інфраструктуру ідентифікації і довіри (citizen ID, Bank ID, mobile ID);

- інфраструктуру відкритих даних;

- інфраструктуру державних послуг (e-government);

- інфраструктуру інтероперабельності (API, стандарти європейської ISA);

- інфраструктуру е-комерції та е-бізнесу (e-contract, e-invoicing, e-logistics);

- транзакційно-процесингову інфраструктуру (онлайн-платежі, інструменти cashless, сервіси fintech);

- інфраструктуру життєзабезпечення (цифрові медичні, освітні, транспортні, логістичні й інші системи, системи громадської безпеки);

- геоінформаційну інфраструктуру (прив'язка цифрових даних до просторових об'єктів);

- промислову цифрову інфраструктуру (Індустрія 4.0) [4].

Отже, вищеописані інфраструктури забезпечать наступні переваги фінансових технологій на рівні всього ринку банківських послуг такі:

- 1) економічний й соціальний ефект від фінансових технологій для сектору фінансових корпорацій та інших секторів економіки;

- 2) підвищення рівня та якості життя домогосподарств за рахунок їхнього задоволення існуючих і потенційних потреб;

3) підвищення продуктивності банківської діяльності для учасників ринку банківських послуг;

4) виникнення нових форм та моделей банківського бізнесу, що дозволить підвищити конкурентоспроможність цієї діяльності;

5) підвищення прозорості банківських операцій й забезпечення можливості їхнього моніторингу;

6) забезпечення просування банківських послуг до світових стандартів.

Стрімкий розвиток банківських послуг за умов фінансових технологій це джерело не тільки інших потенційних можливостей, але й серйозних проблем для ринку банківських послуг. Адже фінансові технології можуть мати деструктивний характер, що у майбутньому негативно буде позначатись на продуктивності, добробуті та зайнятості. Фінансові технології можуть витіснити з ринку працівників і посилювати диспропорції у рівні їх доступності й використання, що буде призводити до формування нових цифрових розривів та зростання нерівності [5].

Також деякі електронні фінансові послуги в Україні запроваджено на різних порталах органів влади різних рівнів, з різними інтерфейсами, стандартами та засобами е-ідентифікації, що є незручним для користування громадян. Крім того, не було проведено належного реінжинірингу послуг при їх автоматизації та не забезпечено достатньої зручності. Відсутній єдиний підхід до реінжинірингу й запровадження е-послуг, а також не всі послуги є доступними через смартфон.

Тому головною мотивацією є спроможність цих технологій істотно збільшувати ефективність і продуктивність банківської діяльності. Сектори, які їх використовують, як свідчать дані Світового банку, BCG, Accenture, зростатимуть у 5 разів більше аніж середні показники. Банківські сервіси, які модернізують із допомогою фінансових технологій, стають ефективнішими і створюють новітні цінності та якості, що часто приводять до повної трансформації попередньої системи ринку фінансових послуг. Це приведе до економічного розвитку, зростання доходів домогосподарств, капіталізації банківського бізнесу, а також надходжень податків і платежів до бюджетів різних рівнів [5].

Але вцілому фінансові технології мають на меті:

1) забезпечення для кожного учасника ринку банківських послуг рівний доступ до цих послуг й інформації, які надаються на основі інформаційних і цифрових технологій;

2) спрямування на забезпечення переваг у банківській діяльності. Це передбачатиме зростання якості банківських послуг, збільшення нових робочих місць, подолання бідності, забезпечення фінансової стійкості тощо;

3) інструмент економічного розвитку через підвищення продуктивності, ефективності, конкурентоздатності банківської діяльності завдяки використанню фінансових технологій, що передбачає досягнення трансформації ринку банківських послуг, а також набуття цим ринком нових конкурентних властивостей і якості;

4) сприяння розвитку інформатизації в суспільстві і ЗМІ у сфері банківської діяльності. Вважається, що український контент буде сприяти економічному розвитку України:

5) орієнтування на інтеграцію з міжнародними, європейськими й регіональними фінансовими групами задля інтеграції України до ЄС, вихід на міжнародний і європейський ринок банківських послуг;

6) стандартизація, адже це є найголовнішим фактором реалізації фінансових технологій;

7) підвищення довіри до банківських установ та у цілому забезпечення економічної безпеки, інформаційної безпеки, кібербезпеки, захист персональних даних, недоторканність особистого життя та прав користувачів фінансових технологій, зміцнення та захист довіри у кіберпросторі.

8) комплексне управління у сфері банківських послуг. Органи-регулятори мають взяти на себе роль лідерів та експериментаторів, регуляторів і захисників, популяризаторами цифрових трансформацій на ринку фінансових послуг в Україні [3].

Банки, які зараз активно інвестують в технологічну модернізацію власних систем, вже у короткостроковій перспективі зможуть конкурувати з провідними FinTech-компаніями, отримають лояльну клієнтську базу, зменшення втрат внаслідок зовнішнього і внутрішнього шахрайства, модернізовані та автоматизовані бізнес-процеси.

Література:

1. Болдова А.А., Болдов А.О. Діджиталізація банківських сервісів як передумова подальшого розвитку фінансового простору України.

Економіка та суспільство. 2022. № 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1605>. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-42-8

2. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/>

3. Україна 2030 Е–країна з розвинутою цифровою економікою. URL: https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html?fbclid=IwAR3-pesxjjwmfs5xpxhf1yhq99jbyi9a9iagcm5ksivc_pjuwo5rw8l_eke#6-2-1

4. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=11

5. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Автор доповіді – Ольга Пищуліна. Київ, Жовтень 2020р.

Вісягін О.О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА СТІЙКІСТЬ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна в Україні кардинально змінила умови функціонування як суспільства, так і економіки. Пошкодження фізичної інфраструктури, масове переміщення населення, фінансова нестабільність та високий рівень невизначеності створили численні виклики для банківського сектору та економіки в цілому. В цих умовах онлайн-банкінг став одним із ключових інструментів, що дозволяє забезпечити безперервний доступ до фінансових послуг [1]. Його розвиток сприяє не лише економічній адаптації населення, але й підтримує волонтерську діяльність, гуманітарні ініціативи та стійкість фінансової системи країни^[3].

Дистанційні фінансові послуги стали рятівним колом для мільйонів громадян, особливо у регіонах, де фізична банківська інфраструктура була зруйнована або тимчасово недоступна^[4]. Здатність мобільних додатків і веб-платформ швидко адаптуватися до нових викликів дала

змогу банкам не тільки зберегти довіру клієнтів, але й допомогти країні в подоланні економічної кризи [5].

У цій тезі розглядається роль онлайн-банкінгу як важливого чинника економічної адаптації України під час війни. Зокрема, акцент зроблено на тому, як сучасні фінансові технології допомагають підтримувати бізнес, забезпечувати населення доступом до коштів, робити волонтерські заходи із залученням коштів та сприяти стабільності економічної системи країни в умовах війни [2].

Онлайн-банкінг забезпечує громадянам доступ до банківських послуг, що є критично важливим у регіонах, де фізична банківська інфраструктура постраждала від воєнних дій^[3]. У таких умовах цифрові рішення стають єдиним способом зберігати фінансову стабільність як для окремих громадян, так і для місцевих громад:

1. Можливість проведення фінансових операцій у будь-який час і з будь-якого місця
 - Завдяки мобільним додаткам та інтернет-банкінгу люди можуть оплачувати рахунки, здійснювати грошові перекази, поповнювати мобільний телефон чи купувати товари навіть у зоні конфлікту, за умови наявності інтернету.
 - Це особливо важливо для людей, які були змушені залишити свої домівки та переїхати в інші регіони, але мають потребу продовжувати управляти своїми фінансами.
2. Заміна зруйнованої фізичної інфраструктури
 - Банківські відділення, банкомати та термінали самообслуговування можуть бути зруйновані або недоступні. Онлайн-банкінг мінімізує потребу в фізичному контакті, дозволяючи клієнтам користуватися всіма основними фінансовими послугами дистанційно.
3. Переваги для внутрішньо переміщених осіб (ВПО)
 - Біженці та ВПО отримують доступ до своїх рахунків без прив'язки до конкретного регіону чи банківського відділення. Це дозволяє їм отримувати державні виплати,

гуманітарну допомогу чи пенсії, незалежно від місця перебування.

4. Збереження заощаджень і доступ до депозитів

- У регіонах, де фізичні відділення закрилися, онлайн-банкінг допомагає зберегти доступ до заощаджень, депозитів та інших банківських продуктів, дозволяючи управляти ними через мобільні додатки чи веб-інтерфейси.

5. Можливість уникнути ризиків, пов'язаних із готівкою

- У кризових умовах обіг готівкових коштів часто стає проблематичним через ризики крадіжок, втрат або дефіциту. Онлайн-банкінг дає змогу здійснювати безготівкові операції, що є безпечнішим варіантом.

6. Швидке відкриття рахунків і онлайн-сервіси

- У багатьох банках можна швидко відкрити рахунок або картку онлайн, без необхідності відвідування відділення. Це особливо корисно для громадян, які переїхали до іншого регіону або втратили доступ до банківської інфраструктури через бойові дії.

7. Стимулювання фінансової інклюзії

- Онлайн-банкінг дозволяє залучати до фінансових послуг навіть ті верстви населення, які раніше не користувалися банківськими продуктами. Це важливо для соціальної та економічної інтеграції постраждалих регіонів.

Роль онлайн-банкінгу у волонтерських зборах:

1. Простота і швидкість фінансових транзакцій

- Онлайн-банкінг дозволяє здійснювати грошові перекази в лічені секунди, як між фізичними особами, так і на рахунки благодійних фондів [4].
- Системи QR-кодів, посилок на платежі або функції швидких переказів у банківських додатках (наприклад, Monobank, Privat24) значно полегшують процес збору коштів [6].

2. Прозорість фінансових операцій

- Благодійні організації та волонтери можуть публікувати звіти про витрати, надаючи доступ до виписок із рахунків, що підвищує рівень довіри до ініціатив.
- Банківські платформи також часто пропонують інструменти автоматичного формування звітів про транзакції [5].

3. Інтеграція з цифровими платформами

- Деякі банки впроваджують спеціальні функції для благодійних внесків, наприклад, окремі категорії для пожертв або послуги зі збору коштів через мобільний додаток.

4. Міжнародні платежі

- Онлайн-банкінг спрощує залучення фінансової підтримки від українців за кордоном та міжнародних організацій. Можливість проводити транзакції у різних валютах без зайвих ускладнень забезпечує швидкий доступ до коштів.

Таким чином, онлайн-банкінг виконує не лише утилітарну функцію, а й стає потужним інструментом підтримки економічної стійкості та соціальної адаптації населення в умовах війни.

Література:

1. Закон України "Про електронні довірчі послуги" від 05.10.2017 № 2155-VIII.
2. Гриценко, А. А., & Пирог, О. А. (2021). Цифровізація економіки: виклики та можливості. Київ: Центр економічних досліджень.
3. Кравчук, І. В. (2022). "Вплив цифрових фінансових інструментів на економіку України: аналітичний підхід". Фінанси України, №8, с. 12–22.
4. Офіційний сайт Національного банку України. <https://bank.gov.ua>
5. Мельник, Т. М. (2023). Розвиток фінансових технологій в Україні: теоретичні та практичні аспекти. Львів: Український фінансовий інститут.
6. Огляд фінансових технологій у звіті PwC Україна (2023). <https://www.pwc.com/ua/>

Гелевера Д.А.
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ФІНАСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Фінансова політика є однією з основних складових економічної політики держави, що забезпечує ефективне функціонування економічної системи, стабільність національної валюти та оптимізацію державних витрат і доходів. В умовах війни фінансова політика стає не лише важливим інструментом для підтримки економічної стабільності, але й необхідним механізмом для мобілізації ресурсів і подолання наслідків війни. Україна під час дії воєнного стану, повинна забезпечити стійкість своєї фінансової системи через коригування основних напрямів фінансової політики: монетарної, податкової та бюджетної. Крім того, необхідно активізувати фінансові та фондові ринки, щоб забезпечити економічний розвиток навіть у таких складних умовах [2, с.39-44].

Монетарна політика є важливим інструментом стабільності фінансової системи в умовах війни. Одним із основних завдань є збереження стабільності національної валюти та підтримання інфляційного контролю. Після початку війни Національний банк України (НБУ) вживав низку заходів для стабілізації курсу гривні, включаючи валютні обмеження та підвищення облікової ставки. Підвищення ставки було необхідним для стримування інфляційного тиску, спричиненого значними витратами на оборону та інші соціальні потреби.

Однак для досягнення економічного розвитку в умовах війни монетарна політика потребує гнучкості. Важливо зберегти баланс між підтримкою ліквідності на ринку та стримуванням інфляції, адже надмірна жорсткість монетарної політики може призвести до скорочення кредитування та зменшення інвестицій у реальний сектор економіки. Для цього Україні необхідно розширювати інструменти

підтримки економічної активності через міжнародні кредитні ресурси та стимули для розвитку малого і середнього бізнесу, що буде сприяти подоланню наслідків війни [1, с.5-24].

Податкова політика є наступним важливим інструментом для фінансування державних витрат та стимулювання економічної активності. В умовах війни податкові надходження значно знижуються через скорочення економічної діяльності, втрату підприємств та збільшення соціальних витрат. Однак, незважаючи на це, важливо утримати баланс між зниженням податкового навантаження на бізнес і збереженням достатніх бюджетних надходжень для фінансування критичних витрат, таких як оборона та соціальна підтримка населення. Для розвитку економіки в умовах війни Україні слід зосередитися на модернізації податкової системи, впровадженні податкових пільг для підприємств, які працюють у важливих для відновлення секторів, таких як сільське господарство, енергетика та інфраструктура. Водночас необхідно посилювати боротьбу з тіньовою економікою, яка значно зменшує податкові надходження. Важливим кроком є також підтримка інвестицій через створення сприятливих умов для іноземних інвесторів, що допоможе залучити необхідні ресурси для розвитку економіки [7].

Бюджетна політика є важливим інструментом для забезпечення економічної стійкості, проте в умовах війни вона стає особливо складною. Одним з основних викликів є забезпечення необхідного фінансування для оборони, одночасно зберігаючи рівень соціальних виплат та інвестицій у відновлення інфраструктури. Український уряд суттєво збільшив видатки на оборону, що становить значну частину державного бюджету, але при цьому потрібно розглядати можливості для збільшення доходів за рахунок залучення додаткових фінансових ресурсів. Для досягнення економічного розвитку необхідно збалансувати витрати на оборону з витратами на відновлення економіки та соціальну сферу. Це потребує ефективного управління бюджетними ресурсами та впровадження заходів для оптимізації державних витрат, наприклад, шляхом цифровізації процесів у державному управлінні та боротьби з корупцією. Також важливо продовжувати залучати міжнародні фінансові ресурси через кредити

від міжнародних організацій та випуск державних облігацій, що дозволить підтримати бюджетну стабільність у кризових умовах [5].

Фінансові ринки є важливим елементом економічної системи, що забезпечує мобілізацію фінансових ресурсів для інвестування в економіку. В Україні фінансові ринки зазнали значних потрясінь через економічну невизначеність та військову загрозу. Суттєве падіння інвестиційної привабливості та ризик банкрутства багатьох компаній призвели до зниження активності на фінансових ринках. Для стимулювання економічного розвитку в умовах війни Україні необхідно посилювати підтримку банківського сектору через заходи рефінансування та збереження ліквідності на ринку. Національний банк України має зберігати стабільність фінансової системи, впроваджуючи механізми, що підтримують кредитування підприємств та фізичних осіб. Важливим є розвиток інструментів для залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій через інвестиційні фонди та державні цінні папери [3], [4].

Фондові ринки відіграють важливу роль у мобілізації капіталу для розвитку економіки, однак в Україні фондовий ринок є недостатньо розвинутим, що є однією з ключових проблем у забезпеченні стабільного економічного зростання в умовах війни. Для досягнення економічного розвитку країні необхідно не лише підтримати існуючі фінансові інструменти, а й активно розвивати фондовий ринок як важливий елемент інвестиційної екосистеми. На даний момент в Україні спостерігається значний розрив між рівнем розвитку фондових ринків та потребами економіки в мобілізації довгострокових фінансових ресурсів. Відсутність розвиненого фондового ринку означає обмежену можливість залучення приватних і іноземних інвестицій через покупку акцій або облігацій українських компаній, що ускладнює фінансування важливих секторів економіки, таких як інфраструктура, енергетика та інноваційні технології. Необхідність реформ у фондовій сфері стає очевидною, оскільки без розвитку цього ринку Україна буде змушена покладатися на зовнішнє фінансування через кредити або державні позики, що створює додаткове навантаження на державний бюджет і збільшує зовнішню заборгованість [6].

В умовах війни для забезпечення економічного розвитку Україні потрібно зосередитись на кількох ключових напрямках: стабілізації монетарної політики, удосконаленні податкової та бюджетної системи, розвитку фінансових і фондових ринків. Крім того, необхідно активно працювати над підвищенням ефективності державного управління, що дозволить оптимізувати витрати та збільшити державні доходи. У довгостроковій перспективі важливими є також реформи в галузі інфраструктури, технологій та освіти, що допоможуть відновити економіку та підвищити її конкурентоспроможність на міжнародному ринку [8].

Література:

1. Глущенко С.В. Монетарна політика : теоретико-методологічні аспекти : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: НаУКМА, 2017 - 64 с.
2. Стойко О. Я., Дема Д. І. Фінанси : підручник / за ред. О. Я. Стойка. 2-ге вид., 2024 – 317 с.
3. «Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану». URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-m1_2022.pdf?v=7
4. «МВФ-Україна: Лист про наміри та Меморандум про економічну та фінансову політику, 11 грудня 2024 року» URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/mvf-ukrayina-list-pro-namiri-ta-memorandum-pro-ekonomichnu-ta-finansovu-politiku-11-grudnya-2024-roku>
5. «Мінфін: У 2024 році видатки загального фонду держбюджету становили 3,5 трлн грн». URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_u_2024_rotsi_vidatki_zagalnogo_fondu_derzhbiudzhetu_stanovliat_35_trln_grn-4990
6. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/print1491296480899025#Text>
7. «Національна стратегія доходів 2024-2030 роки» URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy.pdf>
8. Світовий банк, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) — звіти та рекомендації щодо економічної політики в умовах криз.

Глибокий П.М.
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ

Трансформаційні процеси на ринку цінних паперів України відбуваються під впливом складних економічних та геополітичних викликів. Повномасштабна військова агресія росії спричинила глибоку кризу фінансового сектору, що проявилось у скороченні інвестиційної активності, зміні структури попиту на фінансові інструменти та зниженні ліквідності фондового ринку. Водночас державна політика спрямована на підтримку ринку капіталу як одного з ключових механізмів фінансування відновлення економіки. Важливу роль відіграють державні цінні папери, що стали основним інструментом залучення коштів для потреб бюджету та відбудови країни.

Окрім воєнного фактору, ринок цінних паперів зазнає впливу глобальних і внутрішніх макроекономічних змін, зокрема коливань курсу національної валюти, інфляційних процесів та змін у регуляторній політиці. Відбувається поступова цифровізація фінансових послуг, розвиток ринку державних облігацій та активізація інтеграційних процесів із міжнародними фінансовими ринками. Попри труднощі, український фондовий ринок зберігає потенціал для подальшого розвитку, особливо в контексті післявоєнного відновлення економіки та залучення іноземного капіталу.

Не викликає заперечень важливість ролі ринку цінних паперів в економіці. Саме ринок цінних паперів як складова частина фінансового ринку трансформує заощадження в інвестиції, що у свою чергу, сприяє нарощенню капіталу приватних інвесторів. Однак ефективність його функціонування значною мірою залежить від рівня довіри учасників ринку та наявності прозорих механізмів регулювання. В умовах сучасних викликів, зокрема воєнних та макроекономічних ризиків, адаптація ринку до нових реалій є визначальним фактором його подальшого розвитку.

Ринок цінних паперів України розвивається в глобальному просторі капіталів. Цьому сприяють новітні цифрові технології та посилення співпраці з економіками зарубіжних країн, що є загальною глобальною тенденцією. Тобто процеси глобалізації супроводжують фондовий ринок України одночасно сприяючи його інтеграції у світовий простір, та створюючи додаткові ризики. Адже глобалізаційні процеси є провідником в кризових явищах. Провівши ретроспективний аналіз світової економіки можна виявити причини криз. Майже в усіх випадках цим кризах передувала глобалізація, яка порушувала стійкість ринку цінних паперів. Тому питання трансформації ринку цінних паперів особливо на тлі наявної геополітичної картини – складне завдання.

Ринок цінних паперів є частиною ринку капіталів та регламентується Законом України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», який зазнав суттєвих змін з 1 січня 2024 року. Ринок цінних паперів в Україні відокремлений від ринку деривативних фінансових інструментів та грошового ринку. Проте органічно поєднаний з ними в структурі ринку капіталів (рис. 1).

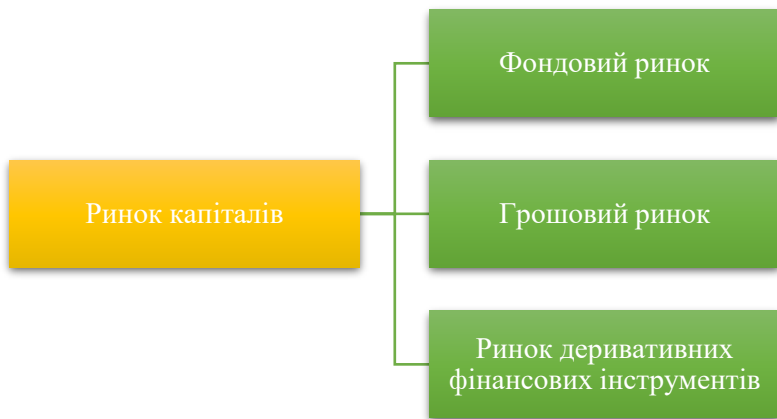

Рис 1. Ринок цінних паперів в структурі в ринку капіталів

Джерело: [1].

Правовідносини ринку цінних паперів можуть виникати в різноманітних комбінаціях між такими його учасниками:

«емітентами (в тому числі іноземними) – особи, які видали неемісійні цінні папери;

особи, які надають забезпечення;

інвестори у фінансові інструменти, які набули права власності на цінні папери;

адміністратори;

професійні учасники ринків капіталу – особи, які провадять діяльність пов'язану з ринками капіталу та організованими товарними ринками;

саморегулівні організації учасників ринку капіталу;

номінальні утримувачі;

депозитарії-кореспонденти» [2].

Науковці стверджують, що в Україні рівень розвитку ринку цінних паперів є низьким, що відображається в позиції України за міжнародним рейтингуванням [3]. Про низький рівень розвитку ринку цінних паперів України також свідчать рівень його капіталізації (що проявляється обсягом емісії та торгівлі), інструментарна структура (яка ілюструє низьку видову диверсифікованість), також про наявність ряду інших проблем пов'язаних з фондовим ринком описують у своїх дослідженнях українські науковці. Зокрема, це такі проблеми [4]:

«низька інструментарна диверсифікованість з переважанням державних облігацій;

нерозвиненість корпоративного сегменту фондового ринку;

низька інвестиційна привабливість національних інструментів власності;

низький рівень ліквідності та довіри інвесторів;

низька фінансова грамотність та обмежена участь роздрібних інвесторів».

В той же час глобальні тенденції демонструють стійке зростання обсягів та кількості угод із фінансовими активами, особливо в сегменті ринку цінних паперів. Основними чинниками, що стимулюють розвиток цього ринку, є зниження ризиків, залучення капіталу в інноваційних форматах та можливість отримання високих прибутків. Водночас поряд із появою нових видів цінних паперів активно розвиваються сучасні технології, які вдосконалюють процеси клірингу, торгівлі, дотримання нормативних вимог та забезпечують ширший доступ до фінансових ринків. Враховуючи значний обсяг фінансових угод, що укладаються та реалізуються у цьому сегменті, важливим завданням є інтеграція передових інформаційних технологій у функціонування вітчизняного ринку цінних паперів.

До 2022 року, як стверджують Князєва Т.В. та Марина А.С. в Україні відбулося різке скорочення чисельності організованих фондових бірж. У

2021 році ліцензію на здійснення діяльності з торгівлі на ринку цінних паперів України мали лише 4 біржі: ПВТС, Українська біржа, Фондова біржова «Перспектива», Українська фондова біржа. Також науковці підкреслюють поступове включення вітчизняного фондового ринку до світового. Про це свідчить суттєве розширення спектра цінних паперів, доступних для торгівлі на фондових біржах. У 2021 році на українських біржових майданчиках здійснювалися угоди з акціями як вітчизняних, так і іноземних компаній, цінними паперами корпоративних інвестиційних фондів, державними та муніципальними облігаціями, зовнішніми державними позиками, борговими зобов'язаннями іноземних емітентів, корпоративними облігаціями, а також похідними фінансовими інструментами, такими як опціонні сертифікати та ф'ючерсні контракти [5].

Можна апелювати твердженням науковців щодо позитивних тенденцій розвитку вітчизняного ринку цінних паперів. Як довоєнний, так і воєнний періоди характеризувалися однорідністю інструментарної структури ринку цінних паперів. Частка державних боргових інструментів на ринку цінних паперів України коливалась в межах 96-98% від загального обсягу торгівлі. Це означає, що корпоративний сегмент на ринку представлений в частці 4-2%, що фактично ілюструє його відсутність. Можна стверджувати, що ринок цінних паперів України з його орієнтацією обслуговування боргових потреб держави змінив своє класичне економічне призначення, яке в першу чергу полягає в забезпеченні виконання ним інвестиційних функцій.

Хоча й трансформаційні процеси на ринку цінних паперів продовжують динамічну відбуватися, в більшій мірі вони відносяться до зміни регуляторних умов та адаптації вітчизняного законодавства до норм Європейського союзу та світової спільноти. Розвиток ринку цінних паперів відбувається на фоні посилення фінансової залежності України від іноземних держав та міжнародних фінансових установ, що вимагає виконання Україною тих чи інших вимог цих суб'єктів.

Отже, ринок цінних паперів України перебуває у стані активної трансформації під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Військова агресія, макроекономічні виклики та регуляторні зміни визначають вектор його розвитку, водночас сприяючи адаптації до нових умов. Незважаючи на значну частку державних облігацій, що домінують у структурі торгівлі, існує необхідність активного розвитку корпоративного сегмента та залучення приватного капіталу. Цифровізація, інтеграція у світові фінансові ринки та вдосконалення

регулювання створюють потенціал для подальшого зростання, проте для його реалізації необхідні комплексні заходи, спрямовані на підвищення ліквідності, довіри інвесторів та розширення фінансових інструментів.

Література:

1. Вергелюк Ю.Ю. Теоретичні аспекти забезпечення якості та безпеки інвестиційних послуг в Україні. *Національна стійкість як стратегія забезпечення національної безпеки: воєнні виклики, і новітні концепти міжнародного безпекового середовища*: [монографія]. Opole: Academy of Applied Sciences University of Management and Administration in Opole, 2023. Р. 258-268. URL: https://old.wszia.opole.pl/wp-content/uploads/2020/05/Odpornosc_narodowa.pdf
2. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 03.12.2024)
3. Онищенко С.В., Маслій О.А. Міжнародні індексні системи оцінки бізнессередовища в Україні. *Фінансовий простір*. 2020. №3 (39). С. 168-179
4. Verheliuk, Y., & Brutskyi, Y. (2024). ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, 2(14), 295-303. <https://doi.org/10.32750/2024-0227>
5. Князева Т.В., Марина А.С. Дослідження кон'юнктури розвитку ринку цінних паперів у контексті забезпечення сталого економічного зростання країни. 2021. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-157-2-27>

Грицай М.М.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

МОНЕТИЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЯК НЕОБХІДНИЙ ФАКТОР ЇЇ ВІДНОВЛЕННЯ

Процеси ремонетизації та демонетизації економіки є складними і залежать від державних політик, зокрема монетарної та

фіскальної, під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, таких як економічні цикли, цифровізація обігу, ринкова кон'юнктура та геополітичні інтереси. Водночас внутрішні фактори перебувають під контролем держави і можуть активно регулюватися, на відміну від зовнішніх, де реакція є обмеженою. Тому важливо вдосконалювати механізми монетизації економіки для забезпечення стійкого зростання.

З моменту незалежності рівень монетизації в Україні змінювався неоднозначно, і останнім часом спостерігається його зниження, що гальмувало економічний розвиток. Тому в умовах необхідності нарощення грошово-кредитного потенціалу, що є основою повоєнної відбудови економіки, дослідження перспективи монетизації – актуальна тема наукових пошуків.

Рівень монетизації економіки можна досліджувати у широкому та вузькому розуміннях. Рисунок 1 відображає зміст зазначеного поняття.

Рис. 1. Зміст поняття монетизації економіки в широкому та вузькому розумінні

Джерело: побудовано автором.

В обох випадках очевидно, що чим вищий рівень монетизації економіки – тим краще для неї. Але в той же час рівень монетизації економіки є індикатором її стану.

Якщо грошова маса недостатня для забезпечення виробничих та споживчих процесів, обіг грошей може бути підтриманий або через

збільшення швидкості обігу, оскільки цей показник є оберненим до рівня монетизації економіки, або через посилення бартерного обміну товарами та послугами. Це може призвести до зниження довіри до національної валюти, що, в свою чергу, негативно впливає на добробут населення. «Глибока системна фінансова криза спричинена військовою інтервенцією та структурною переорієнтацією економіки на нові ринки збуту, супроводжувались інфляцією та девальвацією національної валюти, виведенням з ринку багатьох банків на тлі стрімкого падіння якості їх активів, похитнули довіру до національної валюти і фінансової системи загалом» [1]. Зазначене активізувало процеси демонетизації економіки в середньому на 5,2% за рік.

Ліквідність грошової маси прямопропорційно впливає на рівень монетизації економіки. Висока частка готівки в обігу – характерна ознака економік, що розвиваються. Серед основних причин високої частки готівки можна виокремити рівень розвитку економіки та рівень розвитку безготівкових платежів; частку тіньового сектору економіки; розвиток термінальної інфраструктури; культуру, рівень грамотності населення та мотивацію до безготівкових розрахунків [2]. Слід погодитися, що висока частка готівки в грошовій масі є показником рівня фінансової інклюзії та індикатором довіри до банківської системи країни. Розвиток цифрових технологій та дистанційних фінансових сервісів має позитивний вплив на монетизацію економіки.

Сповільнення економічної активності в країні – прямий шлях до зниження рівня монетизації економіки. Тому такі явища як світова пандемія COVID-19 та військова агресія РФ проти України сповільнили темпи економічного зростання та, відповідно, рівень монетизації економіки. Монетизація економіки — це складний процес, який можливий за умови підтримання цінової стабільності та довіри до національної валюти й фінансової системи в цілому. Водночас у банкоцентричних фінансових системах кредитування є одним з основних механізмів ремонетизації економіки через грошово-кредитну мультиплікацію.

Показник рівня монетизації не можна використовувати ізольовано для оцінки макроекономічної ситуації в Україні. Для прикладу, з початком повномасштабної війни, рівень монетизації не тільки не зменшився, але й зріс. Проте це швидше пов'язано зі змінами номінального ВВП, а не реального. Однак, не слід заперечувати, що монетизація «сприяє зростанню виробництва та продуктивності праці, що, в свою чергу, призводить до збільшення доходів населення та зростання попиту на гроші. Таким чином, високий рівень монетизації може бути одним з драйверів економічного зростання» [3].

Якщо збільшення рівня монетизації не супроводжується зростанням реального ВВП країни, то мають місце інфляційні процеси. В цьому руслі Національний банк України провадив гнучку монетарну політику, яка відображала швидку реакцію на монетарні виклики «повномасштабне російське вторгнення змусило НБУ кардинально переглянути підходи до здійснення монетарної політики. Довелося тимчасово перейти до фіксованого обмінного курсу, запровадити жорсткі валютні обмеження та вдатися до монетизації державного боргу для підтримки обороноздатності країни в перші місяці війни. Однак НБУ одразу заявив про свій стратегічний намір повернутися до традиційного формату інфляційного таргетування (ІТ) з плаваючим обмінним курсом, щойно для цього складуться макроекономічні передумови. Упродовж 2022–2024 років такі передумови частково створено, що дозволило НБУ перейти до гнучкого ІТ. Цей проміжний режим мав забезпечити баланс між збереженням контролю над інфляційними процесами та сприянням адаптації економіки України до війни з подальшою підтримкою економічного відновлення» [4].

Збільшення рівня монетизації економіки в умовах фінансової нестабільності є одним з пріоритетних напрямів державного регулювання. Для збільшення рівня монетизації без негативного впливу на рівень інфляції необхідно інвестувати грошові ресурси в реальний сектор економіки (в більшій мірі мова йде про фінансування сфер економіки з високою доданою вартістю). В таблиці 1 (табл. 1) зображено шляхи збільшення рівня монетизації економіки.

Таблиця 1

Шляхи підвищення рівня монетизації економіки	Шляхи досягнення
Високий рівень розвитку ринкових відносин та використання виключно ринкових механізмів регулювання економіки	Лібералізація ринку, зниження податкового навантаження на бізнес, стимулювання конкуренції
Розвиток фінансового сектору та розвиток ринку капіталів	Створення сприятливих умов для інвесторів, запровадження нових фінансових інструментів, зміцнення фондового ринку
Забезпечення стабільності банківської системи	Посилення регулювання, контроль за ліквідністю банків, механізми захисту від кризових явищ
Підвищення рівня довіри до банківської системи та НБУ	Прозорість рішень НБУ, захист прав вкладників, ефективна комунікація з суспільством
Незалежність НБУ, прозора та адекватна політика НБУ	Дотримання принципів незалежності, уникнення політичного тиску, прогнозована монетарна політика

Джерело: побудовано автором.

Таким чином, для відновлення економіки України забезпечення достатнього рівня монетизації – важливий чинник. Проте слід дотримуватися принципу стримування темпів інфляції, оскільки надмірна грошова емісія без відповідного зростання реального ВВП може призвести до девальвації національної валюти та зниження довіри до фінансової системи. Важливо розвивати фінансовий сектор, стимулювати інвестиції та сприяти безготівковим розрахункам, що позитивно впливає на ліквідність грошової маси та зменшує частку тіньової економіки.

Досягнення оптимального рівня монетизації можливе завдяки стабільній банківській системі, незалежній політиці НБУ та прозорому регулюванню. Використання ринкових механізмів, впровадження нових фінансових інструментів та підтримка економічної активності сприятимуть ремонетизації та економічному зростанню. Водночас, адаптація до сучасних викликів, зокрема цифровізація фінансових послуг та лібералізація ринку, допоможуть ефективно збільшувати

рівень монетизації без негативних наслідків для макроекономічної стабільності.

Література:

1. Макаров О.Ю. Монетизація економіки України: ретроспектива, поточний стан та перспективи трансформації. *Вчені записки*. 2021. №25 (4). С. 51-69. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/38217>
2. Як в Україні зробити cashless есоному. Руслан Кравець, Заступник директора департаменту стратегії та реформування банківської системи. Національний банк України. URL: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36963478>
3. Євсєєв І. Є., Рудич А. І. Стан та динаміка рівня монетизації в Україні. *Глобальна безпека та асиметричність світового господарства в умовах нестабільного розвитку економічних систем : матеріали III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* (м. Кропивницький, 8 груд. 2023 р.) / упоряд. І. М. Миценко. Кропивницький : ЦНТУ, 2023. С. 131-133. URL: <https://dspace.pdau.edu.ua/bitstreams/2545e1b7-4be3-4891-822d-6d9dd786e3b7/download>
4. Інфляційний звіт. Жовтень 2024. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q4.pdf?v=9

Гудзь О.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ГАРМОНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ ЄС

Фінансові послуги охоплюють досить широкий діапазон сервісів, який набуває все більшої популярності та займає зростаючу частку в структурі ВВП. Не минули ці процеси й Україну. Фінансовий ринок України є банкоцентричним, а отже більша частина зосереджена в банківському секторі. Розвиваються також послуги небанківських фінансово-кредитних установ, зокрема страхових компаній, кредитних спілок, ломбардів, фінансових компаній, лізингових компаній та інших посередників. Не завжди якість таких послуг

задовольняє існуючий попит, що обумовлює необхідність стандартизації їх у відповідності до обраного вектору розвитку економіки – ЄС.

Фінансовий сектор відіграє ключову роль у забезпеченні стійкого економічного розвитку, оскільки сприяє мобілізації капіталу, його ефективному розподілу та управлінню ризиками. У сучасних умовах інтеграції до європейського економічного простору особливого значення набуває гармонізація фінансових послуг із міжнародними стандартами. Це передбачає вдосконалення регуляторного середовища, підвищення прозорості діяльності фінансових установ і запровадження механізмів захисту прав споживачів. Крім того, розвиток небанківських фінансових послуг сприяє підвищенню фінансової інклюзії населення та бізнесу, що є важливим фактором зростання економічної активності в країні.

Фінансові послуги – особливий вид, який не має матеріального підґрунтя, що ускладнює процеси комплектування операцій, які формують ту, чи іншу послугу. В першу чергу будучи частиною ринкового механізму фінансові послуги повинні задовольняти попит споживачів. В цьому руслі, як зазначають науковці, варто звернути увагу на якість наданих фінансових послуг, яка часто корелює з ціною. «Поєднання якісних та вартісних характеристик визначають рівень конкурентоздатності послуги, що надається конкретним банком. Варто погодитись із таким твердженням російських науковців, які вважають конкурентоздатність банківської фінансової послуги сукупністю її якісних та вартісних характеристик, що забезпечує задоволення конкретної потреби клієнта і відрізняє її від послуг-аналогів. Якість банківських послуг повинна відповідати вимогам стану економіки» [1].

Досліджуючи погляди науковців на гармонізацію ринку фінансових послуг України до стандартів Європейського союзу, зосереджують увагу на тому, що глобалізаційні процеси одночасно є викликом та можливістю для зміни фінансових послуг. У таблиці 1 відображено базові напрями розвитку фінансових послуг в умовах глобалізації та євроінтеграції.

Таблиця 1

**Напрями розвитку фінансових послуг України в умовах
глобалізації та євроінтеграції**

Напрям	Шляхи досягнення
Технологічні інновації	Впровадження фінтех-рішень, розвиток цифрового банкінгу, автоматизація фінансових операцій, використання штучного інтелекту та блокчейн-технологій
Диверсифікація фінансових продуктів та послуг	Розширення спектра кредитних, страхових, інвестиційних інструментів, адаптація міжнародних фінансових практик, створення спеціалізованих продуктів для різних категорій клієнтів
Підвищення фінансової грамотності	Реалізація освітніх програм для населення, створення інформаційних ресурсів, популяризація знань про фінансове планування та управління ризиками
Ефективне міжнародне співробітництво між фінансовими установами та регуляторами	Гармонізація законодавства з європейськими нормами, участь у міжнародних фінансових ініціативах, співпраця з міжнародними фінансовими організаціями та регуляторами

Джерело: побудовано автором.

Фінансові посередники, які реалізують фінансові послуги повинні дотримуватися безпекових нормативів та правил, які встановлюються державними регуляторами. В Україні такими регуляторами є Національний банк України – в питаннях нагляду за банківськими установами, страховими компаніями, кредитними спілками, фінансовими компаніями; Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку – з питань нагляду за учасниками ринків капіталу, різноманітні саморегулювні організації та об'єднання. Проте європейський ринок фінансових послуг орієнтований на високий рівень стандартизації та регулювання самих надавачів послуг. Для прикладу: «розвиток глобальних стандартів і правил, таких як Базельські стандарти для банківської сфери чи міжнародні стандарти

фінансової звітності, допомагають узгоджувати дії різних країн у фінансовій сфері» [2].

Водночас підкреслимо, що європейське співтовариство вибудовує єдиний глобальний ринок фінансових послуг, на якому діють власні правила та норми. Інтегруючись у світову фінансову спільноту, Україна повинна адаптувати власний ринок до цих вимог. Наукові напрацювання дають підстави стверджувати, що світовий фінансовий ринок значною мірою визначає тренди на фінансовому ринку України та ілюструє тісну взаємодію. Значний вплив, але все ж нижчий за попередній, мають ринки країн ЄС. «Взаємодія фінансових ринків цих країн повинна допомогти розкриттю потенційних можливостей ефективної участі України у світогосподарських фінансових процесах. Інтеграційне співтовариство необхідно будувати як складову частину світового господарства, орієнтовану на його норми та правила, що буде сприяти формуванню відкритого фінансового ринку» [3].

Варто нівелювати виклики, які стоять перед процесами гармонізації ринку фінансових послуг України з європейськими стандартами. В першу чергу, реформування вітчизняного ринку повинна ґрунтуватися на впровадженні ефективної системи фінансової стабілізації, яка включатиме наступні кроки:

- 1) розробка програм конкретних заходів щодо стимулювання економічного зростання та інвестиційної активності;

- 2) розробка принципів реформування фінансових інститутів у контексті мінімізації диспропорцій;

- 3) розробка механізмів запобігання кризовим явищам.

«Тобто формування нової фінансової архітектури як сукупності міжнародних стандартів і принципів функціонування фінансової архітектури, а також засобів діагностики її результативності посилює актуальність питання забезпечення необхідного рівня інтеграційних зв'язків вітчизняної фінансової архітектури зі світовою для підтримання фінансової стабільності» [4].

В той же час захист національних інтересів, економічна свобода та безпека повинна лежати в основі вітчизняного ринку фінансових послуг. У цьому руслі національний регулятор – НБУ з метою підвищення стійкості фінансового сектору України оновив власну стратегію, що реалізована в Стратегії «Фінансова фортеця» [5]. Враховуючи складні умови розвитку не лише ринку фінансових послуг, а й економіки України, НБУ розробив пріоритетні завдання в розрізі стратегічних цілей: забезпечення стійкості гривні, досягнення

фінансової стабільності, інтеграція фінансової системи України до ЄС, осучаснення фінансових послуг та ефективне регулювання. Саме в межах цілі, що стосується інтеграції фінансової системи до ЄС та осучаснення фінансових послуг передбачається ряд заходів, які змінять структуру фінансових послуг в Україні, зроблять її якіснішими та доступнішими.

Адаптація фінансового сектору України до стандартів ЄС є ключовим етапом євроінтеграції та спрямована на підвищення стійкості, прозорості та конкурентоспроможності фінансової системи. Основними напрямками цього процесу є гармонізація нормативно-правової бази відповідно до вимог ЄС, запровадження міжнародних стандартів фінансового моніторингу, посилення захисту прав споживачів фінансових послуг, а також розширення співпраці з європейськими фінансовими регуляторами. Особлива увага приділяється вдосконаленню системи банківського нагляду, розвитку ринків капіталу та страхового сектору, що сприятиме залученню іноземних інвестицій та інтеграції України у європейський фінансовий простір.

Отже, дослідження гармонізації фінансових послуг України до вимог ЄС є важливою та актуальною тематикою, що повинна лежати в основі подальших наукових досліджень. Розвиток сфери послуг та зростання їх значення в контексті розвитку економіки актуалізує необхідність нарощення їх якості та безпеки. Проте адаптуючи фінансові послуги України до вимог ЄС, слід звертати увагу не лише на широкі можливості, але й на виклики, які неодмінно супроводжують цей процес. Важлива роль в процесі гармонізації стандартів надання послуг належить державним регуляторам на яких лежить завдання забезпечити стійкість та безпеку фінансової системи.

Література:

1. Вергелюк, Ю. Ю. Теоретичні засади визначення якості фінансових послуг банківських установ України. *Економічний аналіз: зб. наук. праць : Тернопільський національний економічний університет*. 2016. Том 25. № 2. С. 21-26. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis.64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ekan_2016_25%282%29_4.pdf

2. Гуцалюк О.М., Бондар Ю.А. Розвиток ринку фінансових послуг в умовах глобалізації. *Правове регулювання фінансових послуг: національний, європейський, глобалізаційний виміри* : матеріали науково-практичного круглого столу (м. Суми, 26 січня 2024 р.). 2024. С. 16-20. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/94882/1/Hutsaliuk_financial_institutions.pdf
3. Гончаренко Н.І. Інтеграція українського ринку фінансових послуг у світову систему. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. №41. С. 17-20.
4. Житар М.О. Фінансова архітектура економіки України в умовах глобальних трансформацій : монографія. Чернігів : ЧНТУ, 2020. 352 с. URL: <https://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/20299?locale-attribute=en>
5. Стратегія Національного банку України Фінансова фортеця. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_NBU.pdf?v=9 (дата звернення: 03.12.2024)

Дородько В.В.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки

АКТУАЛЬНІСТЬ FİNTECH ЯК ОСНОВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

В умовах розвитку цифрової економіки FinTech стають основою для інноваційних бізнес-моделей, автоматизації процесів та підвищення якості обслуговування споживачів. Україна демонструє значний потенціал для розвитку FinTech -індустрії. По-перше, стрімкий розвиток цифрової інфраструктури, зокрема широке поширення інтернету, смартфонів та цифрових платформ, створює сприятливі умови для впровадження інноваційних рішень. По-друге, зростає попит на швидкі, зручні та персоналізовані фінансові послуги, особливо серед молоді та малого бізнесу, які часто є недосяжними для традиційних фінансових установ. FinTech також відіграє важливу роль у фінансовій інклюзії, забезпечуючи доступ до фінансових послуг для

широких верств населення, включаючи ті категорії, які традиційно не обслуговуються банками. Зокрема, це стосується розвитку мобільних платежів, онлайн-кредитування, цифрових гаманців та краудфандингових платформ. Такі технології дозволяють усунути бар'єри у фінансових відносинах, зменшити транзакційні витрати та прискорити фінансові операції [1-6].

У контексті війни та післявоєнного відновлення економіки України фінансові технології мають ще більшу значущість, оскільки сприяють оперативній мобілізації ресурсів, підтримці малого і середнього бізнесу, а також дозволяють зберегти стабільність фінансового ринку в умовах криз. Наприклад, використання цифрових платежів та платформ електронного банкінгу значно спрощує здійснення грошових переказів, підтримку внутрішньо переміщених осіб та надання міжнародної фінансової допомоги. Важливим аспектом є те, що розвиток FinTech -індустрії може стати драйвером інвестиційної привабливості країни. Успіхи українських стартапів на міжнародних ринках, таких як monobank, Reface та інших, свідчать про високий рівень експертизи та інноваційності. Крім того, інтеграція блокчейн-технологій, штучного інтелекту, Big Data та хмарних рішень у фінансовий сектор підвищує конкурентоспроможність українського ринку на глобальному рівні. Ще одним фактором актуальності є необхідність цифровізації фінансових процесів, яка вимагає впровадження надійних кібербезпекових рішень для захисту даних користувачів та запобігання фінансовим злочинам. У цьому контексті співпраця між державними установами, фінансовими організаціями та технологічними компаніями є критично важливою [7-13].

Фінансові технології, стали однією з ключових рушійних сил трансформації фінансового ринку у світі, і Україна не є винятком. Впровадження інноваційних фінансових технологій відкриває нові можливості для розвитку фінансового сектору, стимулюючи його динамічність, прозорість і доступність для споживачів. FinTech-сектор в Україні має значний потенціал для зростання завдяки швидкому поширенню цифрових технологій, високому рівню проникнення смартфонів та інтернету, а також попиту на сучасні фінансові сервіси [14-17].

Одним із ключових аспектів впливу FinTech на фінансовий ринок є покращення доступу до фінансових послуг. У країнах із низьким рівнем фінансової інклюзії, таких як Україна, де частина населення все ще має обмежений доступ до традиційних банківських установ, фінансові технології стають критично важливими. Завдяки FinTech-платформам, мобільним додаткам і електронним гаранціям громадяни можуть здійснювати платежі, перекази, отримувати кредити чи інвестувати кошти без необхідності відвідувати банк, що особливо актуально для віддалених регіонів, де фізична присутність банків обмежена. Ще одним важливим фактором є підвищення ефективності та зменшення витрат на фінансові операції. FinTech дозволяє автоматизувати процеси, знизити кількість ручної праці та скоротити операційні витрати. Наприклад, блокчейн-технології забезпечують швидке та безпечне проведення транзакцій, мінімізуючи ризики шахрайства і скорочуючи час розрахунків. Водночас розвиток open banking дозволяє створювати екосистеми, в яких різні фінансові установи та FinTech-компанії можуть обмінюватися даними, забезпечуючи клієнтам ширший вибір послуг [8-12].

Особливу увагу варто приділити інноваціям у кредитуванні та фінансуванні бізнесу, де завдяки розвитку peer-to-peer (P2P) платформ українські підприємці отримують можливість залучати фінансування напряму від інвесторів, обминаючи традиційні банки. Такі рішення стають особливо корисними для малого та середнього бізнесу, який часто стикається з проблемами доступу до кредитних ресурсів через високі вимоги банків чи нестачу заставного майна. FinTech-компанії, використовуючи алгоритми штучного інтелекту та аналіз великих даних, можуть швидко оцінювати кредитоспроможність позичальників, підвищуючи ефективність процесу [4-11].

Також важливим напрямком розвитку FinTech є діджиталізація платіжних систем. Україна активно впроваджує безготівкові розрахунки, що сприяє зменшенню тіньової економіки та підвищенню прозорості фінансових операцій. Національний банк України активно підтримує розвиток cashless-економіки, зокрема через впровадження

системи електронних платежів нового покоління (SEP-4.0) та популяризацію безконтактних платіжних технологій. Крім того, український ринок демонструє зростання інтересу до криптовалют, що також є важливою складовою FinTech-сектору.

Роль держави у розвитку FinTech не можна недооцінювати. Уряд країни і НБУ мають створювати сприятливе регуляторне середовище, яке стимулюватиме інновації, але водночас захищатиме інтереси споживачів. В Україні вже зроблено перші кроки в цьому напрямку: ухвалено Закон «Про платіжні послуги», що відповідає європейській директиві PSD2, а також реалізується стратегія Cashless Economy. Подальше вдосконалення нормативно-правової бази, зокрема щодо криптовалют та використання штучного інтелекту у фінансовому секторі, є важливим завданням. Ще одним важливим елементом є освіта та підготовка кадрів. FinTech-індустрія вимагає висококваліфікованих спеціалістів у галузях програмування, аналізу даних, кібербезпеки та управління фінансами. Відповідно, розвиток партнерств між університетами, FinTech-компаніями та банківським сектором сприятиме підготовці кадрів, здатних працювати в умовах цифрової трансформації [12-17].

Отже, FinTech стають основою для модернізації фінансового ринку України, оскільки їхнє впровадження підвищує доступність фінансових послуг, стимулює конкуренцію, знижує витрати та створює нові можливості для громадян і бізнесу. Фінансові технології є не лише перспективною галуззю, але й необхідним елементом трансформації фінансового ринку України. Розвиток FinTech сприяє створенню сучасної, гнучкої та ефективної фінансової системи, що відповідає глобальним стандартам і забезпечує конкурентоспроможність України на міжнародній арені. Ефективна реалізація FinTech-потенціалу вимагає синергії зусиль з боку держави, бізнесу та освітніх установ. Україна має всі передумови для перетворення FinTech у стратегічну сферу економіки, де інвестиції у фінтех, підтримка інноваційних стартапів та інтеграція передових технологій у фінансовий сектор є стратегічно важливими для сталого економічного зростання та розвитку країни в цілому.

Література:

1. Kloba L. Implementation of fintech is the bank's competitive advantage / L. Kloba // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. - 2024. - № 3. - С. 38-48.
2. Prasada D. K. Fintech, the threat of technology in the conventional financial system / D. K. Prasada, B. G. A. Rama, K. J. Mahadewi, K. S. W. Putra // Scientific journal of the National Academy of Internal Affairs. - 2024. - Vol. 29, no. 2. - С. 77-89.
3. Synytsia S. Theoretical approaches to the formation of business processes in the sphere of information technology in the context of digitalisation = Теоретичні підходи до формування бізнес-процесів в сфері інформаційних технологій в контексті діджиталізації [Текст] / S. Synytsia, P. Puzyrova // Менеджмент. – 2024. – Вип. 1 (39). – С. 90-100.
4. Totska O. Fintech market in Ukraine: analysis and forecasting / O. Totska, B. Shevchuk // Економіка і регіон. - 2023. - № 3. - С. 90-96.
5. Zhytar M. Fintech market in Ukraine: Features, ways and prospects of development / M. Zhytar // European scientific journal of economic and financial innovation. - 2024. - № 1. - С. 4-12.
6. Музика-Стефанчук О. А. FINTECH-стартапи в Україні у контексті розвитку цифрової економіки / О. А. Музика-Стефанчук // Теорія і практика інтелектуальної власності. - 2022. - № 3. - С. 73-78.
7. Ольшанська О. В. Діджиталізація економіки: застосування цифрових технологій в економічній політиці / О. В. Ольшанська, П. В. Пузирьова // Інтеграція науки і освіти: розвиток культурних і креативних індустрій : збірник наукових праць за результатами Всеукраїнської конференції, м. Київ, 10 травня 2022 р. / за ред. А. М. Вергун та ін. – Київ : КНУТД, 2022. – С. 251-253.
8. Попова Л. М. Правове регулювання використання FinTech та Blockchain у банківському секторі України / Л. М. Попова, К. Ю. Гордієнко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. - 2023. - Вип. 3. - С. 142-154.
9. Пузирьова П. В. Сутність діджиталізації та її значення для бізнес-процесів в умовах сталого розвитку / П. В. Пузирьова, С. Синиця // Управління бізнес-процесами та технологічними інноваціями в сучасних умовах та в післявоєнний період = Management of business processes and technological innovations in the current context and in the post-war period : збірник тез доповідей

Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 10-11 жовтня 2023 року. – Ч. 1. – Київ : НТУ, 2023. – С. 204-207.

10. Соляник Л. Г. Ринок Fintech-послуг в Україні: тенденції розвитку і поширення на тлі оптимізації банківських ризиків / Л. Г. Соляник, О. І. Замковий, В. С. Водоп'янов // Причорноморські економічні студії. - 2021. - Вип. 70. - С. 143-150.

11. Садовський Є. П. Цифровізація бізнес-структур як феномен інноваційного розвитку / Є. П. Садовський, П. В. Пузирьова // Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості : матеріали IV Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Київ, 17 листопада 2023 року. – Т. 2. – Київ : КНУТД, 2023. – С. 214-218.

12. Синиця С. В. Інноваційний розвиток бізнес-процесів у векторі діджиталізації / С. В. Синиця, П. В. Пузирьова // Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості : матеріали IV Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Київ, 17 листопада 2023 року. – Т. 2. – Київ : КНУТД, 2023. – С. 246-251.

13. Смагло О. В. Перспективи розвитку FinTech технологій у сфері глобального ринку фінансово-інвестиційних послуг / О. В. Смагло // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2024. - Вип. 20(1). - С. 372-379.

14. Соляник Л. Г. Fintech-інструменти для прогнозування банкрутства: інтеграція традиційних та інноваційних підходів / Л. Г. Соляник, Н. М. Штефан, А. О. Ніколаєнко // Економічний вісник Дніпровської політехніки. - 2023. - № 2. - С. 128-135.

15. Федішин М. П. Роль fintech у розвитку фінансового ринку України / М. П. Федішин, Р. В. Журко, О. М. Лобко // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2024. - Вип. 20(2). - С. 278-291.

16. Худолій Ю. С. Трансформація роздрібного банкінгу під впливом Fintech / Ю. С. Худолій, Л. А. Свистун // Економіка і регіон. - 2023. - № 4. - С. 206-214.

17. Яцкевич І. В. Екосистема FinTech на ринку фінансових послуг: особливості, форми взаємодії та розвиток / І. В. Яцкевич // Економічний простір. - 2022. - № 180. - С. 190-194.

Дорош Б.О.
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Управління державним боргом у період воєнного стану є ключовим елементом державної політики, спрямованим на забезпечення фінансової стійкості країни в умовах кризових викликів. Війна значно ускладнює економічну ситуацію, підвищуючи навантаження на бюджет через зростання військових та соціальних видатків, що змушує уряд шукати додаткові фінансові ресурси. За таких умов ефективне управління борговими зобов'язаннями передбачає оптимізацію структури боргу, залучення фінансування на вигідних умовах та забезпечення своєчасного обслуговування без критичного впливу на економічну безпеку. Крім того, важливим аспектом є взаємодія з міжнародними фінансовими установами та партнерами, що може допомогти мінімізувати ризики та стабілізувати макроекономічне середовище.

У сфері публічних фінансів питання управління бюджетом та державним боргом посідають пріоритетне місце в державній фінансовій політиці, адже маючи дефіцитний бюджет та зростаючий державний борг, Україна зіштовхується з рядом проблем, які стосуються фінансового забезпечення державних видатків. Окремі показники, які відображають якість управління державним боргом перебувають поза межами безпекових нормативів, що ще більше актуалізує тематику. Чимало науковців досліджуючи проблематику управління державним боргом зосереджують увагу лише на питаннях та способах мінімізації державної заборгованості. Переконані, що управління державним боргом більш масштабний процес, який включає політику державних запозичень на зовнішньому та внутрішньому ринках, становлення безпекових коридорів для показників, що відображають боргову безпеку, а також моніторинг виконання боргових зобов'язань та можливості для їх оптимізації.

Справедливо підкреслює Богдан Т.: «зростання державного боргу не завжди пов'язане із погіршенням макроекономічної ситуації в країні, а може бути наслідком неефективного залучення та

використання отриманих фінансових ресурсів. При цьому, окремі науковці наголошують: перспективи бізнес-середовища першочергово визначаються доступністю фінансових ресурсів, зниженням бар'єрів доступу до кредитних та інших ринків» [1].

Управління державним боргом є частиною фінансової політики держави, яка орієнтується на врегулювання ефективності боргової політики. Основа успішного управління державним боргом – системний підхід та безпечні державні запозичення. В цьому контексті справедливо відзначають Лютий І.О. та Зикова С.І., що уряд України повинен контролювати ризики, які пов'язані з управлінням державним боргом, зокрема шляхом пошуку та підбору оптимальних боргових інструментів за допомогою яких фінансується дефіцит державного бюджету, а також спрощується доступ інвесторів до них. При цьому робиться акцент на внутрішньому ринку державних цінних паперів, який є прийнятнішим для держави з ризикової позиції [2].

В Україні у воєнний період управління державним боргом набуває своїх особливостей. Передусім, мова йде про відтермінування дії обмежень, які стосуються державних запозичень та розміру допустимого державного боргу. Зокрема йдеться про зафіксовані в Бюджетному кодексі України нормативи про те, що сума державного боргу не може перевищувати 60% від ВВП. Боргова безпека країни визначається здатністю держави обслуговувати свої зобов'язання без загрози для макроекономічної стабільності та соціально-економічного розвитку. Одним із ключових індикаторів є рівень державного боргу відносно ВВП, перевищення критичної межі якого може свідчити про зростання ризиків фінансової нестабільності та необхідність впровадження антикризових заходів. На рисунку 1 (рис. 1) відображено динаміку показника співвідношення сукупного державного боргу і ВВП країни, який в особливих умовах перетнув позначку у 60%. За світовими загальноприйнятими стандартами державний борг країни, який перевищує 60% створює вагомую загрозу борговій безпеці. Представлена діаграма ілюструє динаміку співвідношення сукупного державного боргу до ВВП України у 2018-2023 роках. У період з 2018 до 2021 року показник залишався відносно стабільним, хоча у 2019 та 2021 роках він опускався нижче 60% (50,3% і 48,9% відповідно), що відповідало критеріям боргової безпеки. Однак з 2022 року спостерігається різке зростання боргового навантаження – з 48,9% у 2021 році до 78,4% у 2022 році та 84,4% у 2023 році.

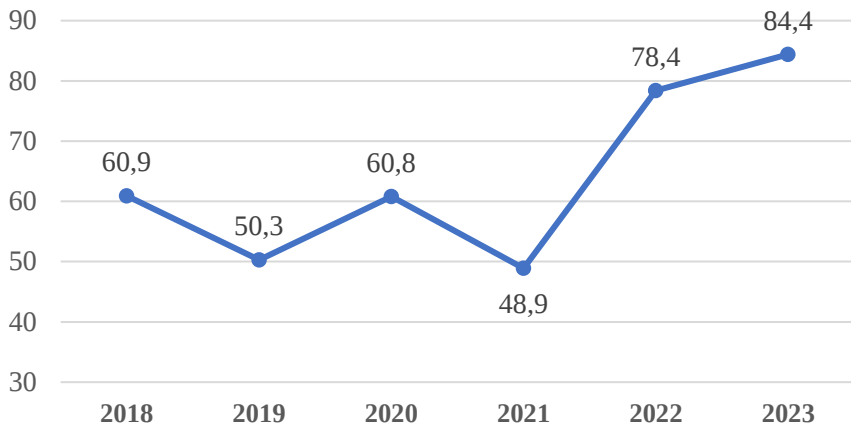

Рис. 1. Динаміка показника співвідношення сукупного державного боргу до ВВП України у 2018-2023 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [3].

Перетин порогового рівня у 60% зумовлений кризовими умовами, спричиненими військовими діями, що потребували значного збільшення державних видатків для фінансування оборонних, соціальних та економічних потреб. Це підкреслює складність управління борговою політикою в умовах форс-мажорних обставин та необхідність пошуку збалансованих фінансових рішень для збереження економічної стійкості.

У 2024 році, коли обрахунок показника за відсутності розміру ВВП не є можливим, прогнозується його ще більше зростання. На думку експертів розмір показника сягнув 92%. При цьому частка гарантованого боргу є зовсім незначною та складає усього 4%. Значні запозичення на зовнішньому та внутрішньому ринку необхідні для фінансування бюджету воєнного часу стало суттєвим чинником зростання заборгованості України. Неприятливим також стало послаблення курсу гривні до іноземних валют, що відобразилось на стані боргу.

Політика управління державним боргом спрямовувалась на пошук порозуміння з кредиторами. В серпні 2024 року реструктуризовано

зовнішній борг перед власниками єврооблігацій. Домовленість передбачала списання 25% боргу, а ще 12% – умовного списання [4].

Як зауважують українські науковці, в контексті управління державним боргом під час виникнення проблем з платоспроможністю держави, можливими є два окремих сценарії – дефолт і реструктуризація. Перший полягає у відмові виконувати взяті зобов'язання, другий – пошук варіантів врегулювання боргу спільно з кредиторами. Україна повинна орієнтуватися на другий сценарій, що, безумовно, «розширить можливості відновлення економіки та дозволить розпочати формування нової виваженої боргової політики, що вкрай необхідно щоб не допустити уже зроблених помилок. Адже, порівнюючи дефолт та реструктуризацію (таблиця 1), очевидним є факт, що реструктуризація є більш прийнятним сценарієм для країни-боржника» [5].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика дефолту та реструктуризації як сценаріїв поведінки країни-боржника у випадку втрати платоспроможності

Характерна ознака	Дефолт	Реструктуризація
Зміна стану позики	-	+
Зменшення суми боргу	-	+
Зменшення відсотків за боргом	-	+
Зміна терміну погашення заборгованості	+	+
Зниження рейтингу країни-позичальника	+	+/-
Підтримка проведення реформ спрямованих на відновлення фінансової стабільності	-	+
Боргова ізоляція країни-позичальника	+	-

Джерело: [5].

Дефолт не передбачає зміну стану позики, зменшення суми боргу чи відсоткових ставок, але супроводжується зміною терміну

погашення заборгованості та значним зниженням кредитного рейтингу країни. Він також може призвести до боргової ізоляції держави, що ускладнює доступ до міжнародних фінансових ринків.

Реструктуризація боргу, на відміну від дефолту, дозволяє змінювати умови позики, зменшувати суму боргу та процентні ставки, а також переглядати строки погашення. Вона може мати неоднозначний вплив на кредитний рейтинг (як позитивний, так і негативний) та зазвичай супроводжується підтримкою реформ, спрямованих на фінансову стабільність країни. Важливою перевагою реструктуризації є уникнення боргової ізоляції, що дає країні можливість надалі залучати фінансування.

Таким чином, управління державним боргом, як частина управління публічними фінансами, набуває особливих рис та характеристик у період воєнного стану. Більшість заходів спрямовані на стабілізацію фінансової ситуації в країні з одночасним намаганням дотримуватися безпекових орієнтирів. Складна боргова ситуація зумовила вихід за межі загальноприйнятих допустимих показників, що відобразилося на співвідношенні сукупного державного боргу до ВВП. Урегулювання боргових проблем у контексті управління державним боргом повинно базуватися на пошуку порозуміння з кредиторами та проведенні масштабної реструктуризації.

Література:

1. Богдан Т. Боргове виснаження. Дзеркало тижня. 2019. №43-44. URL: <https://zn.ua/ukr/finances/borgove-visnazhennya-329840.html>
2. Лютий І. О., Зикова С.І. Державний борг України: динаміка та напрями управління. *Бізнес Інформ*. 2019. № 2. С. 383-389. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2019_2_52
3. Статистика державного боргу. Мінфін. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg> (дата звернення: 7.12.2024)
4. Блінов О. Державний борг України сягнув 92% ВВП. *Forbes*. URL: <https://forbes.ua/news/derzhavnij-borg-ukraini-syagnuv-92-vvp-otsinka-forbes-09012025-26148>
5. Ганцяк, М. (2023). Дефолт та реструктуризація як можливі сценарії врегулювання боргових проблем. *Modeling the development of the economic systems*. №1. С. 20–27. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-3>

Ільченко В.О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ

Євроінтеграція ринку цінних паперів України є важливим кроком на шляху до зміцнення національної економіки, залучення іноземних інвестицій та підвищення довіри до фінансової системи країни. Гармонізація українського ринку з європейськими стандартами сприятиме зростанню ліквідності, захисту прав інвесторів та зменшенню регуляторних бар'єрів. В умовах глобалізації та інтеграції фінансових ринків адаптація до норм ЄС є не лише необхідністю, а й стратегічною перевагою для забезпечення стійкого економічного розвитку України. Ці процеси сприятимуть створенню прозорого та конкурентоспроможного ринку, який відповідатиме міжнародним вимогам, забезпечуватиме ефективний доступ до капіталу для українських підприємств і сприятиме довгостроковій фінансовій стабільності держави.

Варіативні умови вимагають виважених та гнучких рішень та підходів до організації всіх економічних сфер. Ринок цінних паперів – не є виключенням, а навпаки – одним з найбільш чутливих сегментів фінансового ринку та ринку фінансових послуг. На шляху до євроінтеграції економіки необхідним стало проведення заходів в адаптації національного фондового ринку до стандартів та вимог ЄС. Поточні умови не дозволяють в повній мірі реформувати підходи до організації та регулювання ринку цінних паперів. Проте деякі кроки стали можливими не зважаючи на поточні складнощі.

Зокрема, потребує реформування створення ефективної системи регулювання нагляду та запобігання зловживання на ринках капіталу та ринку цінних паперів. Законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення державного регулювання та нагляду на ринках капіталу та організованих товарних ринках» передбачає суттєве посилення інституційної спроможності Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) [1]:

значне зміцнення НКЦПФР завдяки розширенню її повноважень,

зокрема можливості проводити розслідування правопорушень на ринках капіталу, а також підвищенню рівня незалежності, включно з покращенням матеріально-технічного забезпечення та оплати праці;

впровадження низки нововведень у сфері регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків, зокрема розвиток міжнародного співробітництва з іноземними фінансовими регуляторами, створення механізмів для повідомлення про правопорушення тощо;

формування нового впливового фінансового регулятора, який матиме достатні повноваження й ресурси для здійснення ефективного контролю та нагляду за ринками капіталу й організованими товарними ринками;

запровадження фінансових санкцій за порушення на ринках капіталу та товарних ринках: для фізичних осіб – до 2,5 мільйонів гривень, для юридичних осіб – до 10 мільйонів гривень або до 5% від їхнього загального річного обороту.

Слід зазначити, що хоча законопроект був підписаний президентом у лютому 2024 року, його окремі положення набувають чинності поступово. Тому деякі заходи досі залишаються нереалізованими, а НКЦПФР звернулась до президента з проханням внести правки до тексту, які досі перебувають у роботі.

Зауважимо, що законодавство, яке регламентує функціонування ринку цінних паперів в Україні повинно не суперечити MiFID II, MiFIR, EMIR, Settlement Finality Directive and Financial Collateral Directive. Адаптація передбачена в описаних вище змінах. Існуючі в Україні ринки капіталу та цінних паперів, зокрема, до 2024 року мали структуру, яка відрізнялася від прийнятих у Європі. Саме тому багато змін стосувались Закону України «Про ринки капіталів та організовані товарні ринки» [2].

В таблиці 1 відображено адаптовану структуру ринку капіталів України після реформування.

Важливою регуляторною та адаптивною зміною інституційних засад організації ринку цінних паперів України стали зміни структури кваліфікованих та некваліфікованих інвесторів. Кваліфікованими інвесторами на ринку цінних паперів України є: МФО, іноземні держави та їхні центральні банки, держава Україна в особі центрального органу виконавчої влади, Національний банк України, професійні учасники ринків капіталу, банки та страховики, іноземні фінансові установи, юридичні особи, що відповідають певним

критеріям. Інвестори, які не є, або не набули визнання кваліфікованих є некваліфікованими інвесторами.

Таблиця 1

Складові елементи реформованого ринку капіталів України

Сегмент	Визначення
Грошовий ринок	сукупність учасників грошового ринку та правовідносин між ними, що виникають під час вчинення правочинів щодо інструментів грошового ринку та валютних цінностей
Ринок деривативних фінансових інструментів	сукупність учасників ринку деривативних фінансових інструментів та правовідносин між ними, що виникають під час емісії деривативних цінних паперів, укладення деривативних контрактів, вчинення та виконання правочинів щодо деривативних цінних паперів, укладення та виконання договорів про заміну сторони деривативних контрактів, виконання зобов'язань за деривативними фінансовими інструментами
Фондовий ринок (ринок цінних паперів)	сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо емісії (видачі), обігу, виконання зобов'язань, викупу та обліку цінних паперів (у т. ч. деривативних).
Товарний спот-ринок	сукупність учасників товарних ринків та правовідносин між ними щодо купівлі-продажу, передачі, переміщення, постачання, міни продукції шляхом укладення товарних спот-контрактів

Джерело: систематизовано автором [2].

Важливим для України є впровадження концепції генеральних угод Master Agreements. Відповідно до цієї концепції до складу документації входить генеральний договір та специфікація деривативного контракту – документ із типовими умовами для угод на організованому ринку капіталу, а опис деривативного контракту визначає умови для угод поза регульованим ринком. Запровадження концепції генеральних угод разом із новими положеннями дозволить використовувати в Україні документацію ISDA та інші стандартизовані Master Agreements, зокрема Global Master Repurchase Agreement.

Досліджуючи вплив цифрових технологій на здійснення операцій з цінними паперами, вітчизняні науковці наголошують на

необхідності таких процесів в ході інтеграції ринку цінних паперів України у світовий. До того ж у сучасних умовах стрімкої глобалізації діджиталізація стає ключовим вектором розвитку світових фінансових ринків, сприяючи широкому впровадженню інноваційно-інформаційних технологій. Їхній вплив на операції з цінними паперами є невід’ємною частиною сучасного фінансового середовища [3].

З огляду на специфіку ситуації в Україні та обмежені можливості фізичної участі в необхідних процедурах, НКЦПФР активно впроваджує цифровізацію фінансових інвестиційних послуг. Зокрема, було спрощено процедури ідентифікації осіб, які купують облигації, а також уніфіковано облік цінних паперів для резидентів і нерезидентів. Крім того, Національний банк України розширив можливості для проведення загальних зборів у форматі дистанційних зустрічей і впровадив електронний документообіг. Це свідчить про швидкий розвиток цифрових технологій у фінансовій сфері, що, своєю чергою, підвищує ефективність і зменшує бюрократичні витрати [4].

Відповідно до сучасної міжнародної практики було впроваджено різні платформи для торгівлі відповідними активами, зокрема регульований ринок, багатосторонній торговий майданчик (БТМ) та організований торговий майданчик (ОТМ). Усі оператори ринку зобов’язані отримати ліцензію від Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Також право на ліцензування мають іноземні суб’єкти за умови подання необхідних документів. Це, своєю чергою, сприятиме відкритості українського фондового ринку та підвищенню конкуренції [5].

Для ефективного розвитку ринку цінних паперів в Україні необхідно поєднати орієнтацію на основні принципи розвинутих ринків з урахуванням національних особливостей та стратегічних завдань цього ринку. Євроінтеграція ринку цінних паперів України є ключовим чинником зміцнення економіки та залучення іноземних інвестицій. Процес гармонізації з європейськими стандартами сприяє підвищенню ліквідності, захисту прав інвесторів та спрощенню регуляторних процедур. Незважаючи на існуючі виклики, вже здійснено ряд важливих реформ, спрямованих на вдосконалення законодавчої бази та посилення контролю над ринком. Для подальшого розвитку необхідно продовжити вдосконалення законодавства, адаптуючи його до норм ЄС, а також активно впроваджувати цифрові технології в ринок капіталів.

Література:

1. Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення державного регулювання та нагляду на ринках капіталу та організованих товарних ринках: проект Закону України від 25.08.2021 №5865 зі змінами та доповненнями. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI05863I> (дата звернення 08.12.2024)
2. Про ринки капіталів та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 №3480-4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення 08.12.2024)
3. Бондарук, Т. Г., & Богріновцева, Л.М. (2023). Роль ринку цінних паперів як джерела фінансування державного боргу. *Інтернаука. Серія: Економічні науки*, 7. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16905405619086.pdf>
4. Bohrinovtseva, L., Kliuchka, O., & Kliuchka, S. (2024). Вплив цифрових технологій на здійснення операцій з цінними паперами на ринках капіталу. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, 2(14), 47-56. <https://doi.org/10.32750/2024-0205>
5. Борошенко, Т. (2023). Ринок цінних паперів України: євроінтеграційний аспект. *Grail of Science*, (24), 140–146. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.02.2023.022>

Корольов Р.Г.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ПІДТРИМКА ПРОБЛЕМНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Проблема підтримки банків, що опинилися у скрутному фінансовому становищі, є надзвичайно актуальною для України в умовах економічної нестабільності. Вплив військових дій, макроекономічних дисбалансів та фінансових ризиків посилює виклики для банківської системи, зокрема щодо ліквідності, якості

активів та довіри вкладників. Своєчасне реагування регулятора та впровадження ефективних механізмів підтримки проблемних банків є ключовими для збереження фінансової стабільності та захисту інтересів клієнтів.

Держава та регуляторні органи застосовують різні інструменти для мінімізації ризиків банкрутства банків, серед яких – рефінансування, реструктуризація зобов'язань, наглядові заходи та інші форми антикризової підтримки. Водночас ефективність цих заходів залежить від стійкості фінансової системи, здатності банків адаптуватися до нових умов та довіри з боку ринку. Аналіз сучасних підходів до підтримки проблемних банків дозволяє оцінити їхню дієвість та визначити подальші кроки для забезпечення стабільності банківського сектору України.

Держава відіграє ключову роль у процесі підтримки платоспроможності банків, оскільки стабільність фінансової системи є основою економічної безпеки країни. Регуляторні органи, зокрема Національний банк України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, здійснюють контроль за діяльністю банків, впроваджують антикризові заходи та за необхідності надають фінансову допомогу для запобігання системним ризикам. Проте така підтримка створює значне навантаження на державний бюджет та може призводити до збільшення боргового навантаження країни. В умовах економічної нестабільності це вимагає балансування між необхідністю забезпечення фінансової стійкості банків та збереженням макроекономічної рівноваги, що ускладнює ухвалення стратегічних рішень щодо державного втручання в банківський сектор.

Для найбільш загальної оцінки актуальності теми дослідження проаналізуємо динаміку кількості банківських установ в Україні. На рисунку 1 відображено динаміка кількості банків з 2018 до 2025 року.

Дані діаграми ілюструють тенденцію до зменшення кількості банківських установ в Україні. Так, у 2025 році порівняно з 2018 роком кількість банків зменшилася на 20 установ, а з 2022 року до 2025 року – на 5 установ. Якщо брати до уваги період, що передував 2018 року, витрати держави на підтримку банківської системи були

дуже значними. Перехід АТ КБ «ПриватБанк» із приватної власності у державну обійшовся державі в 155 млрд грн. Також у період з 2014 по 2017 рік було здійснено докапіталізацію державних банків – «Ощадбанк», «Укресімбанк», «Укргазбанк», на що держава витратила 25,5 млрд грн, 22 млрд грн та 3,8 млрд грн відповідно [2].

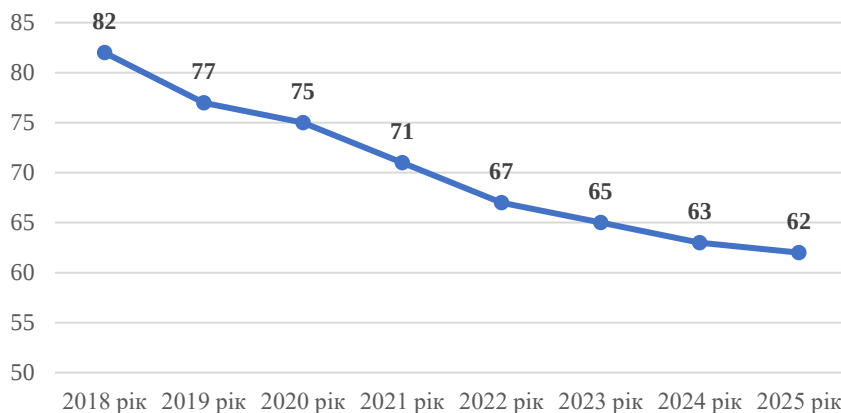

Рис. 1. Динаміка кількості банківських установ в Україні у 2018–2025 рр. (станом на 01.01)

Джерело: побудовано автором за даними [1].

В аналізованому періоді кількість банків продовжувала зменшуватись. Погіршення економічної ситуації, що, відповідно, знайшло своє відображення на обсягах активних операцій банків та призвело до скорочення дохідності стало причиною ліквідації кількох банківських установ. Через проблеми з ліквідністю у 2022 році ліквідовано АТ «Мегабанк». Також ліквідовано два банки з російським капіталом, які мали проблеми з якістю кредитного портфеля – АТ «Промінвестбанк» та АТ «МП Банк». У 2023 році ліквідовано АТ «Банк Форвард» та АТ «Банк Січ». Ці банки були признані неплатоспроможними, бо частка ризикових операцій перевищувала допустимі норми, що в кінцевому випадку призвело до їх збитковості. Проте, зазначимо, що банк може бути ліквідований не лише через втрату платоспроможності. На рисунку 2 зображено більш поширені причини ліквідації банків.

Тобто, як видно з рисунка 2, ініціатором ліквідації банку може виступати НБУ, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб або ж власники банку. Причини ініціювання ліквідації банку не завжди полягають у втраті платоспроможності. Якщо банк ліквідується з ініціативи власників, умови ліквідації є більш м'якими та фінансово прийнятними для них.

Рис. 2. Причини ліквідації банків

Джерело: побудовано автором за [3].

Ліквідація банків з причин, пов'язаних із втратою ліквідності та платоспроможності, завжди несе негативні наслідки для фінансової системи країни та економіки в цілому. Саме тому в країнах існують інструменти грошово-кредитної політики, за допомогою яких центральні банки врегульовують фінансово проблемні ситуації банків другого рівня. В Україні підтримку ліквідності та платоспроможності банків проводить НБУ шляхом застосування різноманітних монетарних механізмів та інструментів. Найпопулярнішим з яких є рефінансування банків. Рефінансування здійснюється центральним банком як кредитором останньої інстанції.

Кредити рефінансування використовуються для підтримки ліквідності банків у разі виникнення непередбаченого та тимчасового дефіциту, зумовленого раптовим відпливом ресурсів (наприклад, вилученням депозитів) або несплатою коштів у визначений термін за активними операціями (кредити, цінні папери тощо). Завдяки таким кредитам банки можуть своєчасно виконувати зобов'язання, що сприяє стабільному функціонуванню банківської системи та

врівноваженню грошово-кредитного ринку. Таким чином, рефінансування є важливим інструментом для забезпечення стабільності національної валюти – гривні. У таблиці 1 (табл. 1) відображено види рефінансування НБУ.

У зв'язку зі складною економічною ситуацією НБУ запровадив зміни до системи підтримки ліквідності банків. Це відбулося шляхом затвердження змін до Положення про екстрену підтримку Національним банком України ліквідності банків [5]. Дана Постанова розширює перелік забезпечення для кредитів рефінансування та збільшує терміни окремих видів кредитів, що використовуються НБУ для підтримки ліквідності. В той же час НБУ продовжує працювати над посиленням регуляторних вимог для банківського сектора, що сприятиме фінансовій стійкості кожного банку та посилить здатність протистояти кризовим явищам.

Таблиця 1

Види рефінансування НБУ банків другого рівня

Вид рефінансування	Характеристика
Кредит овернайт під забезпечення державними облігаціями України або депозитними сертифікатами НБУ	Може братися не більше 10 разів в місяць. Сума такого кредиту не може перевищувати 60% від обсягу обов'язкових резервів сформованих банком-позичальником
Кредит овернайт бланковий	Може отримуватися не частіше разу в тиждень та розміром не більше 20% від обов'язкових резервів банку-позичальника
Рефінансування шляхом ведення тендера з підтримки ліквідності	Строк отримання такого кредиту рефінансування становить до 14 днів та не може бути отриманий раніше ніж через 30 днів після отримання попереднього аналогічного кредиту рефінансування
Операції прямо репо та своп	Не раніше ніж через 30 днів після завершення дії та виконання зобов'язань за попереднім аналогічним кредитом

Джерело: побудовано автором за [4].

Отже, підтримка проблемних банків в умовах економічної нестабільності є критично важливим завданням для забезпечення фінансової стійкості України. Держава та регуляторні органи впроваджують різні механізми, зокрема рефінансування, реструктуризацію зобов'язань і наглядові заходи, щоб запобігти банкрутству банків та зберегти довіру вкладників. Водночас скорочення кількості банківських установ свідчить про триваючі виклики, пов'язані із загальною економічною ситуацією та якістю активів банків. Важливу роль у підтримці ліквідності відіграє Національний банк України, застосовуючи інструменти грошово-кредитної політики, включаючи кредити рефінансування. Однак державне втручання в банківський сектор потребує зваженого підходу, оскільки воно створює додаткове навантаження на бюджет та вимагає пошуку балансу між фінансовою підтримкою банків та макроекономічною стабільністю.

Література:

1. Наглядова статистика. Основні показники діяльності банків. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 05.10.2024)
2. Береславська О. І. Теоретичні та практичні аспекти консолідації банків. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2019. No 14 (42). С. 61–66. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Economy/article/view/2526/2300>
3. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text> (дата звернення: 05.10.2024)
4. Підтримка ліквідності банківської системи Національним банком України. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/archive-news/all/84310-pidtrimka-likvidnosti-bankivskoyi-sistemi-natsionalnim-bankom-ukrayini> (дата звернення: 05.10.2024)
5. Про затвердження Змін до Положення про екстрену підтримку Національним банком України ліквідності банків: Постанова Правління НБУ від 26.12.2024 №168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0168500-24#Text> (дата звернення: 05.10.2024)

Краснопольоров О.Г.
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ОСОБЛИВОСТІ ХЕДЖУВАННЯ ВАЛЮТНИХ РИЗИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ДЕРИВАТИВІВ

У час воєнної агресії на території України її економіка розвивається під тиском ряду факторів турбулентності. Це зрозуміло та об'єктивно відображається на всіх сегментах економіки та сферах суспільного буття. Валютний ринок, як один з вразливих структурних елементів фінансової системи функціонує вкрай складних умовах, а утримати його стабільність – комплексне та складне завдання для державних регуляторів. При цьому швидкість іррадіювання негативних тенденцій в економіці відображається на стані валютного ринку – миттєво. Тобто з одного боку, валютний ринок є провідником негативних явищ в економіці, а з іншого – індикатором.

За такі умов економіка продовжує функціонувати. Експортери та імпортери створюють попит та пропозицію на валютні активи. Також має місце провадження операцій з валютними активами фінансових установ. Проте в умовах валютної нестабільності здійснювати операції з валютними активами стає все більш важко та ризиково. До того ж, посилює проблематику відсутність в Україні сформованого ринку похідних фінансових інструментів як частини ринку цінних паперів. Хоча у всьому світі зростає популярність і ефективність використання валютних деривативів як інструментів хеджування валютних ризиків. До того ж, слід підкреслити, що в поточних умовах функціонування валютної системи та її стійкість створюють передумови для формування валютної безпеки.

Для забезпечення ефективного функціонування фінансової системи країни необхідно мати стабільну національну валюту та достатній обсяг міжнародних резервів. Рівень валютної безпеки слугує важливим показником оцінки результативності валютної політики та діяльності органів влади у процесі реформування й розвитку

фінансової системи держави. Валютна безпека держави визначається рівнем забезпеченості її валютними ресурсами, який є достатнім для збереження позитивного сальдо платіжного балансу, виконання міжнародних зобов'язань, формування необхідного обсягу валютних резервів і підтримання стабільності національної валюти [1]. З огляду на вищезазначене, хеджування валютних ризиків набуває все більшої актуальності.

Валютні ризики та їх мінімізація протягом періоду існування України для її підприємств було маловідомим і неактуальним. Але, в той же час, міжнародні контракти та договори укладалися в іноземній валюті – найчастіше в доларах США. Курс валюти утримувався в певних стабільних рамках за допомогою інструментів валютної політики НБУ. Проте це мало негативні наслідки для золотовалютних резервів. З цих причин НБУ перейшов до політики інфляційного таргетування та гнучкого курсоутворення. Однак, в кризові часи це мало значний негативний вплив на стабільність національної грошової одиниці.

Розширення співпраці України з ЄС відкриває доступ вітчизняним підприємствам до європейського ринку, сприяє зростанню торгівлі, руху капіталу та збільшенню розрахунків у іноземній валюті.

Розширення зовнішньоекономічної діяльності для підприємств збільшує невизначеність фінансових результатів, пов'язаних із конвертацією валютної виручки у національну валюту або розрахунками із зарубіжними постачальниками за сировину та матеріали. Тому актуальним завданням є розробка ефективної стратегії управління валютними ризиками, важливою частиною якої є застосування фінансових інструментів, таких як валютні деривативи. Ці інструменти представляють собою контракти, що дозволяють перерозподіляти фінансові ризики і визначають заздалегідь умови операцій з купівлі чи продажу базового активу (наприклад, валюти). Використання валютних деривативів дає можливість учасникам ринку страхуватися від коливань валютного курсу у визначений термін [2].

В Україні через необхідність мінімізації валютних ризиків та активізації вкладень у валютні активи у 2020 році набрав чинності

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» [3]. Закон впроваджує ряд реформ у сфері ринків капіталу України, зокрема реформування ринку деривативів, удосконалення обігу корпоративних облігацій та імплементацію Директиви ЄС №2014/65 від 15 травня 2014 року щодо ринків фінансових інструментів (MiFID II). Закон створює базу для функціонування ринку деривативів, запроваджуючи детальне регулювання цих фінансових інструментів та вдосконалюючи механізми виконання зобов'язань за деривативами, операціями репо, позиками цінних паперів, а також угодами з цінними паперами, валютними активами, газом і електроенергією (визначені операції).

Нормативні зміни визначають дериватив як «договір, умовами якого передбачене зобов'язання однієї сторони або кожної зі сторін щодо базового активу, або умови якого залежать від базового показника, і який може передбачати грошові розрахунки» [3].

Основними видами деривативів, що використовуються на валютному ринку для хеджування валютних ризиків є: своп, форвард, ф'ючерс та опціон. Ключовий державний регулятор у цій сфері – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку має право доповнювати перелік деривативів новими їх видами.

Сприятливим з позиції можливостей хеджування валютних ризиків за допомогою деривативів стало можливість використання ліквідаційного неттінгу. Загалом ліквідаційний неттінг передбачає право однієї зі сторін генеральної угоди припинити окремі або всі операції шляхом заліку їхніх поточних вартостей у разі невиконання зобов'язань іншою стороною чи настання інших умов, передбачених угодою [4]. На рисунку 1 відображено етапізація ліквідаційного неттінгу.

Сприятливим з позиції можливостей використання валютних деривативів в Україні стала розбудова інфраструктури ринку. Зокрема, створення торгових репозиторіїв, які являють собою юридичні особи, що ведуть централізовану базу даних за позабіржовими деривативними угодами. Основні переваги торгових репозиторіїв полягають у підвищенні

прозорості інформації для державних органів України, що сприяє покращенню фінансової стабільності та допомагає виявляти і запобігати зловживанням на ринку.

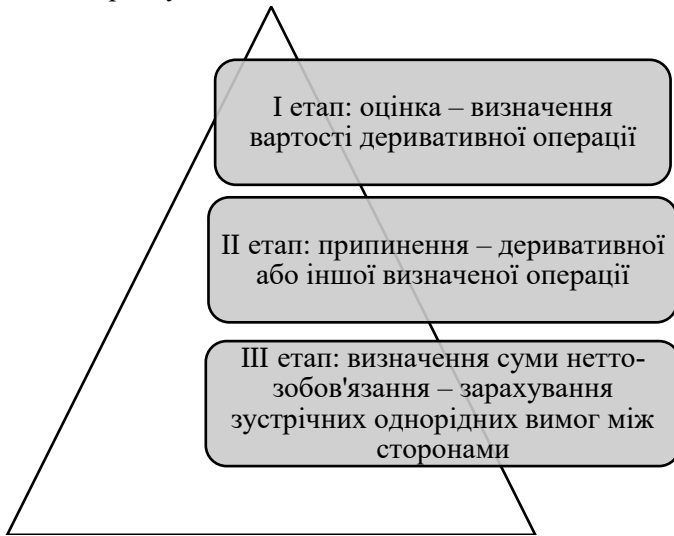

Рис.1 Етапізація нетінгу в Україні

Джерело: побудовано автором за [3].

Важливе значення для розвитку ринку валютних деривативів має стандартизація даних, що дозволяє ефективно виконувати контрольно-наглядові функції Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Зокрема, мова йде про можливість використання загальноприйнятих методів стандартизації: ідентифікатори юридичних осіб (LEI), ідентифікатори базових активів/показників (UPI) та ідентифікатори операцій (UTI).

Незважаючи на те, що кліринг за позабіржовими деривативами не є обов'язковим, вважаємо, що кризовий потенціал сучасного строкового ринку, головним чином зосереджений у позабіржовому сегменті. У зв'язку з цим основною тенденцією сучасного регулювання є посилення контролю саме за позабіржовими операціями. Основні напрямки цього регулювання включають контроль за діяльністю учасників позабіржового ринку (зокрема, дилерів), запровадження обов'язкового клірингу для операцій з інструментами, які підходять

для клірингу, а також обов'язковість торгівлі позабіржовими інструментами через біржі або організовані ринки.

Отже, актуальність теми хеджування валютних ризиків за допомогою деривативів визначається складними умовами функціонування валютного ринку України, зокрема в період воєнної агресії. Основною проблемою є відсутність сформованого та ефективно регульованого ринку похідних фінансових інструментів, що обмежує можливості управління валютними ризиками та підтримання стабільності національної валюти. В умовах розширення співпраці з ЄС та інтеграції до світової економіки особливої уваги потребують розробка ефективних стратегій управління валютними ризиками, стандартизація даних, розвиток інфраструктури ринку та впровадження дієвого регулювання позабіржових операцій. Подальші зусилля мають бути спрямовані на розвиток інституційної бази, стимулювання використання деривативів для хеджування ризиків і посилення прозорості ринку.

Література:

1. Леснік Т.М. Оцінка стану валютної безпеки України. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2017. №2. С. 238-241. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znpnudps_2017_2_19.pdf
2. Пахненко О.М., Глубока Н.А., Черненко Є.О. Валютні деривативи як інструмент хеджування валютних ризиків в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2017. №10. С. 62-68. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/10_2017_ukr/13.pdf
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів: Закон України від 19.06.2020 №738-9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text> (дата звернення: 10 грудня 2024)
4. Реформа ринку деривативів і запровадження нетінгу в Україні. *Sayenko Kharenko*. 2020. URL: <https://sk.ua/uk/reforma-rinku-derivativiv-i-zaprovad/>

Криворучко В.О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ФІНАНСОВІ СТИМУЛИ РОЗБУДОВИ ІПОТЕЧНОГО РИНКУ В КОНТЕКСТІ ПОСТВОЄННОГО МІСТОБУДУВАННЯ

Російська агресія проти України спричиняє масштабні руйнування: знищені будинки, інфраструктура, цілі міста й села. Порушено й стратегічні плани українських міст щодо розвитку, модернізації, підвищення якості життя та переходу до екологічної трансформації. У цих надзвичайно складних умовах перед країною стоять два ключові завдання – продовжувати якісно виконувати соціальні функції та зберегти економічну стійкість.

Одним з важливих соціальних питань в умовах масштабного руйнування житлового фонду та його пошкодження є оперативне відновлення за допомогою ринкових механізмів та державної підтримки. Посилює проблему житлового забезпечення масштабне вимушене внутрішнє переміщення населення. Іпотечний ринок, який переживає часи стагнації, за умови дієвої державної системи гарантування міг би стати механізмом внутрішнього фінансового забезпечення врегулювання житлових проблем. Серед проблем, які спіткали іпотечний ринок України ключовими є:

- зупинка діючого будівництва в окремих регіонах;
- відсутність нових будівельних ініціатив;
- зростання вартості житла в первинному та вторинному ринку;
- масштабні руйнування помешкань та необхідність їх відбудови;
- різке падіння доходів населення, як наслідок – низький попит на житлову нерухомість;
- порушення принципів містобудування;

Для активізації відновлення іпотечного ринку та вирішення зазначених проблем, держава вживає ряд заходів та ініціатив. Для зменшення фінансового навантаження на населення пов'язаного з житловим забезпеченням у 2022 році прийнято Закон України «Про

внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з об'єктами нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому». Цей закон дозволить покращити ситуацію із забезпеченням житлом громадян України та відновити будівництво. Ключовими положеннями, що стимулюватимуть зазначені питання є:

звільнення від сплати ПДФО операцій із продажу житла та інших об'єктів будівництва, у тому числі незавершених, якщо майнове право на них зареєстровано на користь покупця та за них сплачено хоча б частково. ПДФО сплачується з різниці між сумами купівлі та продажу;

запровадження касового методу (податок стягується лише за наявності доходу) для забудовників для визначення податкових зобов'язань з ПДВ щодо операцій з об'єктами нерухомості, які будуть збудовані в майбутньому;

включення до переліку операцій з «першого постачання житла» також операцій з купівлі-продажу неподільного житлового об'єкта незавершеного будівництва майбутнього об'єкта житлової нерухомості [1].

Врегулюванню житлових проблем в Україні та активізації відновлення іпотечного ринку сприяє відновлення банківського іпотечного кредитування. Іпотечне кредитування є важливим елементом економічного та соціального розвитку держави. Його економічна сутність полягає в створенні системи відносин, що виникають при наданні кредиту під заставу нерухомості. Іпотека охоплює не лише фінансовий сектор, але й впливає на макроекономічну, соціальну та політичну ситуацію, а також на стан суспільного життя в цілому. Іпотечний ринок є ключовим для ефективної роботи іпотечної системи, адже він представляє організовану мережу економічних відносин, що виникають під час формування іпотечного капіталу та його перетворення на фінансові зобов'язання, забезпечені нерухомістю [2].

Проте банківські установи України сповільнили надання кредитів населенню через високі ризики. Саме тому, механізми іпотечного кредитування, що реалізуються банківськими установами України, на

сьогодні представлені програмами з кредитування громадян, які інвестують кошти в об'єкти нерухомості на умовах пайової участі або купують готове житло на первинному чи вторинному ринках [3].

У 2023 році відновлення іпотечного кредитування стало можливим завдяки запуску державної програми «ЄОселя». Цю ініціативу реалізувала державна компанія «Укрфінжитло», що дозволило громадянам оформлювати іпотечні кредити терміном до 20 років із початковим внеском від 20% вартості житла. Програма включає два основні напрями: соціальний та економічний. Соціальна складова спрямована на забезпечення доступного житла для громадян із низькими доходами, зокрема представників важливих соціальних професій та пільгових категорій, які можуть скористатися ставкою іпотеки до 3% завдяки державним компенсаціям. Економічний напрямок програми передбачає стимулювання ринку нерухомості через іпотечні кредити зі ставкою 7%.

Фактично можна стверджувати, що ринок іпотечного кредитування в Україні в період воєнного стану функціонує завдяки державній підтримці та реалізації державних програм. Частка виданих кредитів за програмою «ЄОселя» складає 93,3% від загальної кількості банківських іпотечних кредитів [4]. Найбільше кредитів за програмою було видано у 2024 році. Серед банківських установ, що надавали кредити за програмою «ЄОселя» ключове місце посідає Ощадбанк, Приватбанк, Укргазбанк, Сенсбанк, Кредит Дніпро, Скай, Глобус, ТАСКОМБАНК, Укрексімбанк. Станом на 19.12.2024 р. загальна сума виданих за даною програмою кредитів склала 24066 млн грн.

З одного боку, кредитування банками купівлі нерухомості дало потужний поштовх для розвитку вторинного ринку, що позитивно вплинуло на активізацію іпотечного ринку в країні. Важливо також відзначити соціальний ефект, який принесла ця програма. Однак оцінити, наскільки вона сприяла розвитку житлового будівництва та первинного ринку нерухомості, можна за співвідношенням виданих кредитів залежно від типу придбаної нерухомості. У контексті використання кредитного потенціалу банківської системи як

інструменту для стимулювання ринку іпотеки ця програма відіграє ключову роль.

Значне здорожчання будівельних матеріалів, ускладнення логістики, гальмують розвиток житлового будівництва та первинного іпотечного ринку. Такі фактори, як погіршення очікувань економічної активності та платоспроможності населення, курсові очікування та очікування перспектив розвитку економіки в цілому, знижують попит населення на іпотечні кредити, тим самим стримуючи його розвиток.

Серед науковців обґрунтовується думка, що програма «ЄОселя» змогла задовільнити не більше 3% від загальної потреби поданих заяв на отримання іпотеки. В першу чергу це пов'язано з обмеженням державного фінансування цієї програми.

Слід погодитися з науковцями, які наголошують на складності воєнних умов та необхідності формування підґрунтя для швидкого та ефективного розвитку державної іпотеки, що можна досягти за декількома напрямками [5]:

- 1) стратегія безперервного фінансування програми на основі схвалення не менше 30% від обсягу місячних заявок на іпотечний кредит;

- 2) формування фінансових ресурсів, як з державних інвестиційних джерел та із міжнародних фінансових та інвестиційних організацій під державні гарантії, з метою цільового фінансування на відновлення та розвиток будівництва житла, розвиток банківської інфраструктури та суміжних галузей.

Розвиток іпотечного ринку в умовах післявоєнного відновлення України є критично важливим для вирішення житлових проблем та підтримки економічної стабільності. Програма «ЄОселя», яка охопила 93,3% виданих банківських іпотечних кредитів, стала ключовим інструментом державної підтримки. Її соціальна та економічна складові сприяли доступності житла для певних категорій населення та стимулюванню ринку нерухомості. Однак обмеженість державного фінансування та економічні виклики стримують реалізацію повного потенціалу програми, що наразі задовольняє лише близько 3% попиту.

Для подолання цих перешкод важливо забезпечити безперервне фінансування програм іпотечного кредитування, залучаючи як державні, так і міжнародні інвестиційні ресурси. Це дозволить активізувати житлове будівництво, покращити банківську інфраструктуру та сприяти стабілізації іпотечного ринку, який є ключовим елементом соціально-економічного відновлення країни.

Література:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з об'єктами нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому: Закон України від 20.09.2022 № 2600-IX зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2600-20#Text> (дата звернення 17.12.2024)

2. Zharikova O. Strategic Analysis of the Competitiveness of Educational Products in the Management of Higher Education Institutions. *Independent Journal of Management & Production*. 2020. №11(9). Pp. 2496–2515. URL: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2355711>

3. Жарікова О.Б., Пащенко О.В., Гребенюк Т.А. Ринок іпотечної нерухомості: кредитування домогосподарств комерційними банками України під час воєнного стану. *Економіка і управління бізнесом*. 2024. №1. С. 110-124. URL: https://economicscience.com.ua/web/uploads/journals_pdf/Economics%20and%20Business%20Management,%202024,%20Vol.%2015,%20No.%201.pdf#page=110

4. Українська фінансова житлова компанія. Інформація по результатам програми «єОселя». URL: <https://ukrfinzhytlo.in.ua/analytyka-mb> (дата звернення 17.12.2024)

5. Кохан І.В., Солоджук Т.В., Криховецька З.М. Ринок іпотечного кредитування в умовах війни як елемент економічної безпеки банківської системи. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. №20. С. 301-316. URL: <https://personnel.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/8190/8288>

Лесік К.О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ

Останні роки в Україні відзначалися суттєвою трансформацією умов господарювання, а з 2022 року вони стали кризовими для всієї економічної системи. Геополітична ситуація диктує необхідність не лише тактичного вирішення економічних проблем, а й перехід до стратегічних засад розвитку економіки в складних умовах. При цьому широта пріоритетних завдань ілюструє зростання. Вони полягають у збереженні доступу до соціальних послуг, відбудови знищених критичних об'єктів інфраструктури, збереження виробничих сил, освоєння нових технологій та способів управління. Складність завдань полягає в тому, що їх виконання потребує значних фінансових ресурсів, а вся економічна система функціонує в умовах зжатою фінансування. Оптимальний розподіл та перерозподіл грошових ресурсів в країні – це комплекс заходів різних видів державної політики. Чільне місце тут посідає фінансова політика. Дихотомія фінансового стимулювання полягає в тому, що за допомогою фінансових імпульсів можна стимулювати інвестиції, з іншого – фінансові інструменти можуть носити занадто експансивний характер та мати негативний вплив на економічну активність.

Фінансову політику можна визначати в ключі відповідності використання податкових інструментів, державних видатків та позик. Основною ціллю фінансової політики повинно бути не лише наповнення бюджету доходами, а й досягнення стійкого економічного зростання. В міру необхідності, а інколи об'єктивних чи суб'єктивних чинників, влада впливає на фінансову політику та корегує податковий тиск, державні видатки та позики. Важливість обґрунтованих підходів тут визначає можливість контролювати інфляцію, зайнятість, рівень монетизації та інше. В цілому можна стверджувати, що фінансова

політика відіграє ключову роль в управлінні економікою. З позиції впливу на економіку фінансова політика забезпечена двома інструментами, які мають протилежний вплив: оподаткування за допомогою якого регулюється наявність грошей в економіці та державні видатки за допомогою яких здійснюється стимулювання інвестицій та споживчого попиту в цілому. Коли необхідно стимулювати видатки, уряд застосовує зниження податкового тиску, а якщо слід зменшити рівень інфляції – посилюють податкове навантаження.

Що ж до завдання бюджетної, митної, податкової політик, то вони можуть варіюватися від фінансування планових інфраструктурних проєктів до масштабного фінансування стратегічних галузей. Проте всі закони обґрунтованої фінансової політики можуть порушуватися, як це часто відбувається, в кризових форс-мажорних обставинах. Зазвичай, на перший план в таких умовах виходить збереження макроекономічної стабільності та безпеки держави. В таких умовах реакція країн на необхідність вжиття антикризової фінансової політики є досить різноманітною. Часто вона диференційована в розрізі рівня розвитку економіки країн.

Хоча в сучасному світі не так багато прикладів побудови воєнної економіки, інші кризи, які мали місце, також розглядаються як форс-мажорні обставини. В цьому ключі слід згадати пандемію COVID-19, коли уряди держав світу адаптовували фінансову політику до кризових умов. «По мірі звуження можливостей для позичкового фінансування чи підвищення його вартості уряди країн з ринками, що формуються, змушені будуть вдаватися як до мобілізації додаткових доходів до бюджетів, так і оптимізації бюджетних видатків. У цьому контексті експерти МВФ радять запровадити чи посилити прогресивність прибуткових податків, усунути податкові «лазівки» та виключення, вдосконалити конструкцію ПДВ через введення електронного адміністрування і розширення податкової бази, а також посилення здатності оподаткувати власність» [1].

Створення стабільних основ фінансової політики є критично важливим для зміцнення довіри до політики уряду та забезпечення її

передбачуваності для учасників фінансових ринків. Визнано, що чітко визначені рамки фіскальної політики є ключовим інструментом для забезпечення фіскальної стійкості як у розвинених, так і в країнах, що розвиваються. Справедливо зазначає Богдан Т., що «для стримування вартості позичкового фінансування в умовах порушення фіскальних правил важливими є комунікації органів макроекономічного регулювання та зважене середньострокове планування. Слід пояснити громадськості, як уряд планує досягати фіскальних цілей після подолання пандемії, та відобразити це у відповідних бюджетних документах» [2].

Фіскальні показники мають значний вплив на забезпечення макроекономічної стабільності та значно впливають на економічний розвиток. Нобелівський лауреат у галузі економіки К. Сімс зазначив, що вплив фіскальної політики на рівень споживчої інфляції є основоположним, тоді як монетарні фактори мають менш значущий вплив у порівнянні з фіскальними [3]. «Перед державою стоїть завдання розширити фіскальну значимість оподаткування задля зниження рівня бюджетного дефіциту. Це включає збільшення ставок акцизу, трансформацію спрощеної системи оподаткування, заходи детінізації економіки, запровадження додаткових тимчасових екстраординарних зборів чи податків тощо. Передбачені обсяги зовнішніх позик також поступово можуть знижуватися або ж виникати перебої з ритмічністю їх надходжень, проте провідні економіки світу працюють над механізмом надання боргових гарантій Україні за рахунок застави заморожених активів країни-агресора. Комплексна та всеосяжна підтримка нашої держави забезпечує прогнозоване та контрольоване управління фіскальним дефіцитом і державним боргом за умов воєнного стану» [4].

На діаграмі (рис. 1) зображено показник співвідношення дефіциту зведеного бюджету до ВВП та сумарні податкові надходження у % до ВВП. Діаграма відображає співвідношення дефіциту зведеного бюджету України до ВВП та податкових надходжень до ВВП у 2021-2024 роках. У 2021 році дефіцит бюджету був найменшим (3,4%), але вже у 2022 році значно зріс до 16,1% через початок повномасштабної війни та зростання військових витрат.

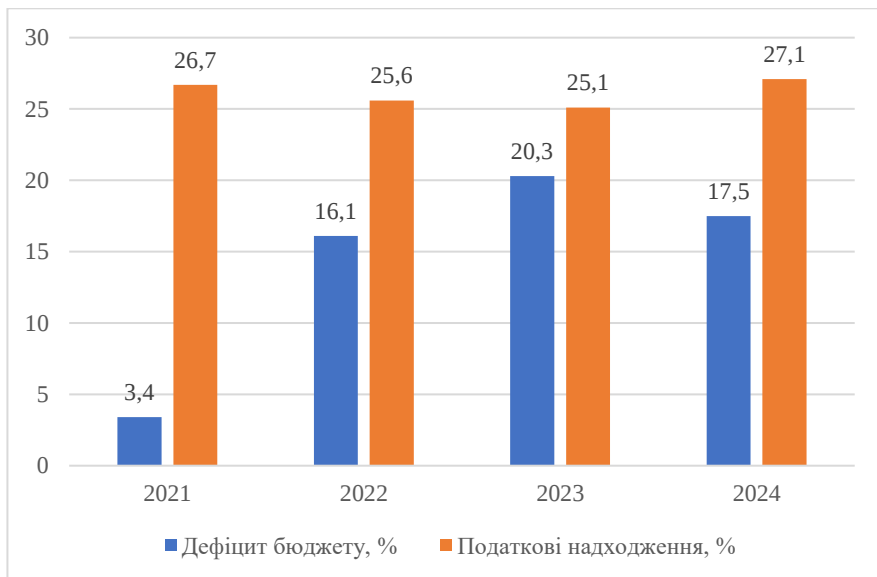

Рис. 1. Показники співвідношення дефіциту Зведеного бюджету України до ВВП та податкових надходжень до ВВП у 2021-2024 рр., %

Джерело: побудовано автором за [5].

У 2023 році дефіцит бюджету сягнув 20,3%, що свідчить про необхідність фінансування воєнних потреб, а у 2024 році він зменшився до 17,5%. Водночас податкові надходження, незважаючи на кризові умови, залишалися на відносно стабільному рівні, коливаючись у межах 25-27% ВВП, що свідчить про адаптацію фіскальної політики до реалій воєнного часу та посилення податкових механізмів для забезпечення бюджетних потреб країни.

Як бачимо, в Україні порівнюючи показник дефіциту бюджету та податкових надходжень, не завжди спостерігається синхронність та кореляція. Хоча фіскальна політика не зводиться до обсягів податкових надходжень та визначення їх місця в структурі доходів та витрат бюджету. До того ж, оцінки фіскальної політики слід враховувати з урахуванням масштабної зовнішньої допомоги.

Отже, фіскальна політика України в умовах кризових викликів відіграє ключову роль у забезпеченні макроекономічної стабільності

та фінансуванні стратегічних потреб держави. Війна значно вплинула на бюджетну систему, змусивши уряд адаптувати податкову політику, оптимізувати витрати та залучати зовнішні фінансові ресурси. Баланс між стимулюванням економічного зростання та контролем дефіциту бюджету став критично важливим завданням. В умовах звужених можливостей для позичкового фінансування особливого значення набуває ефективне управління податковими надходженнями та державними видатками. Крім того, досвід України підтверджує, що фіскальна політика повинна бути не лише інструментом наповнення бюджету, а й механізмом підтримки економічної активності, збереження виробничого потенціалу та соціальної стійкості. В довгостроковій перспективі ключовими завданнями залишаються збільшення ефективності податкової системи, мінімізація дефіциту бюджету та стратегічне планування витрат з урахуванням макроекономічної безпеки країни.

Література:

1. Abdel-Kader, K. and R. de Mooij. Tax Policy and Inclusive Growth. IMF Working Paper No.20/271. 2020. Washington DC: International Monetary Fund.
2. Богдан Т. Фіскальні експансії та проблеми боргової стійкості під час пандемії. GROWFORD. 2022. URL: <https://www.growford.org.ua/research/fiskalni-ekspansiyi-ta-problemy-borgovoyi-stijkosti-pid-chas-pandemiyi/>
3. Sims, C. A. Active fiscal, passive money equilibrium in a purely backward-looking model. *Manuscript*. 2016. Princeton University
4. Пасічний М.Д. Фіскальна безпека держави в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. №62. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3975/3901/>
5. Економічна статистика. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

Лисенко Т.І.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ СПЕЦІАЛЬНИХ МЕХАНІЗМІВ РЕФІНАНСУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПРОДУКТИВНОГО ПІДТРИМАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ЛІКВІДНОСТІ ТА КРЕДИТНОЇ АКТИВНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ І ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Економічна трансформація України в умовах війни та повоєнної реконструкції вимагає адаптації інструментів монетарної політики до нових викликів. Банківська система відіграє ключову роль у забезпеченні економічного зростання, виступаючи фінансовим посередником між заощадженнями та інвестиціями. Проте, структурні зміни в економіці та зростання ризиків суттєво впливають на здатність банків виконувати ці функції. Особливого значення набуває впровадження спеціальних механізмів рефінансування, які не лише забезпечують стабільність банківської системи, а й сприяють стимулюванню кредитування стратегічно важливих секторів економіки.

Однією з основних проблем є недостатність довгострокової ліквідності, що обмежує можливості банків фінансувати інвестиційні проекти, необхідні для відновлення економіки. Важливим завданням монетарної політики є створення ефективних механізмів рефінансування, здатних компенсувати нестачу довгих ресурсів та сприяти відновленню фінансової стабільності в країні.

Рефінансування, як процес надання центральним банком короткострокової чи довгострокової ліквідності комерційним банкам, є важливим інструментом монетарної політики. Його ключова мета — підтримка стабільності фінансової системи шляхом забезпечення банків достатніми ресурсами для виконання їхніх функцій. У кризових умовах рефінансування виконує роль стабілізатора, компенсуючи нестачу ліквідності, спричинену шоками, такими як зниження

депозитної бази, зростання невизначеності або макроекономічні дисбаланси.

Спеціальні механізми рефінансування (СМР) відрізняються від традиційних тим, що мають таргетований характер. Вони орієнтовані на підтримку визначених секторів економіки або видів банківської діяльності, що мають стратегічне значення для економіки країни. Такі механізми можуть бути використані для:

- Цільового кредитування малого та середнього бізнесу (МСБ);
- Підтримки галузей із високим економічним мультиплікатором;
- Забезпечення ліквідності в умовах надзвичайних ситуацій (ELA).

У світовій практиці спеціальні механізми рефінансування широко застосовуються під час фінансових та економічних криз. Наприклад, у період пандемії COVID-19 центральні банки багатьох країн реалізували таргетовані програми рефінансування для підтримки МСБ та стратегічних галузей. Європейський центральний банк (ЄЦБ) впровадив програму Targeted Longer-Term Refinancing Operations (TLTROs), яка забезпечила комерційні банки ліквідністю для кредитування реального сектору економіки під пільгові відсоткові ставки.

Схожі заходи були реалізовані в США через Програму підтримки кредитування Paycheck Protection Program Liquidity Facility (PPPLF), яка допомогла банкам фінансувати малі підприємства в умовах кризи. У країнах, що розвиваються, центральні банки використовують програми рефінансування для підтримки інфраструктурних проєктів, сільського господарства та експортоорієнтованих галузей.

В Україні політика рефінансування банків з метою забезпечення їх довгостроковими ресурсами практично відсутня. Зокрема, строкові кредити рефінансування НБУ надаються на максимальний термін до 90 днів, що не відповідає потребам банків у довгостроковій ліквідності. Крім того, процентні ставки за цими кредитами залишаються високими, як видно з даних: середня ставка за строковими кредитами рефінансування у 2022 році сягала 27%, що суттєво перевищує допустимий рівень для стимулювання інвестицій (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка кредитів рефінансування та процентної ставки за кредитами рефінансування у 2014-2024 роках

Джерело: побудовано автором за даними [2]

В умовах війни цільові кредити рефінансування могли б відігравати значну роль у стимулюванні виробництва, зокрема оборонної продукції, та розвитку національної економіки загалом. Натомість відсутність довгострокових програм рефінансування обмежує можливості банків транслювати ліквідність в економіку, що є критично важливим для забезпечення стабільного відновлення і фінансування стратегічно важливих галузей.

Показник відношення кредитів, наданих підприємствам, до ВВП суттєво знизився протягом останніх років. Якщо у 2014 році він становив 49,7%, то у 2024 році лише 11,2%. Це свідчить про суттєве скорочення ролі банківського кредитування в економіці, що також є наслідком відсутності цільових механізмів рефінансування.

Дані рисунку 1 також показують значне скорочення обсягів строкових кредитів рефінансування: з 147,5 млрд грн у 2022 році до лише 1,0 млрд грн у 2024 році. Це вказує на те, що рефінансування перестало бути дієвим інструментом підтримки банківської

ліквідності. Водночас, незначний обсяг кредитів у поєднанні з високими процентними ставками практично нівелює ефект від цього інструменту.

Натомість, в Україні відбулося значне зростання обороту коштів банків на депозитних сертифікатах НБУ, який зріс із 1472,7 млрд грн у 2014 році до 98779,5 млрд грн у 2024 році (рис. 2). Така тенденція вказує на неефективний перерозподіл ліквідності банківської системи в економіці, адже замість спрямування ресурсів на кредитування реального сектору економіки, значні обсяги ліквідності залишаються «замороженими» на депозитних сертифікатах.

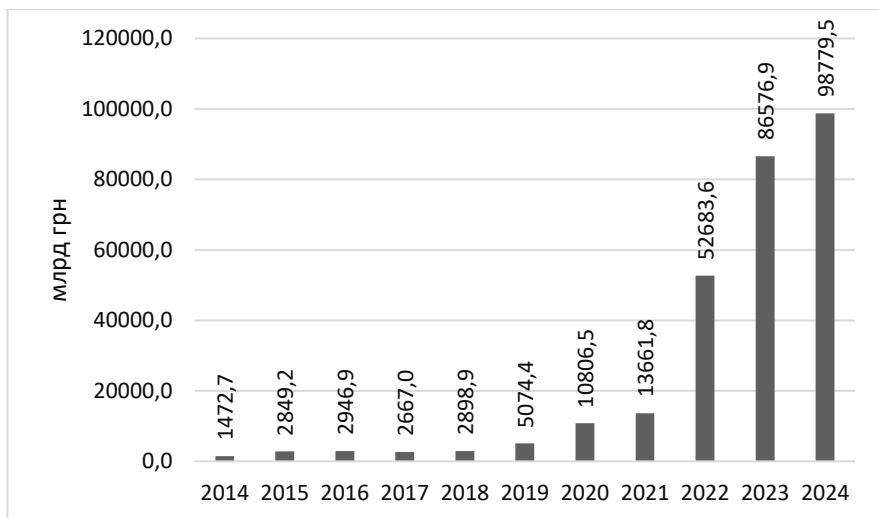

Рис. 2. Динаміка обороту коштів банків на депозитних сертифікатах НБУ

Джерело: побудовано автором за даними [2]

Таке явище не можна розглядати як свідчення стабільності банківської системи. Натомість, воно є серйозним негативним фактором для національної економіки, оскільки руйнує ефективні механізми перерозподілу коштів. Банки, які мають надлишок ліквідності, не спрямовують ці ресурси на кредитування тих економічних суб'єктів, які потребують фінансування для свого розвитку чи розширеного відтворення. Як результат, економіка

втрачає можливість забезпечити зростання виробництва, створення нових робочих місць та загальний розвиток.

Зростання обсягів коштів на депозитних сертифікатах НБУ є свідченням системної проблеми, пов'язаної з недосконалістю політики монетарного регулювання. Для подолання цього явища необхідно реформувати механізми рефінансування банків, спрямовуючи ліквідність у реальний сектор через цільове кредитування стратегічно важливих галузей економіки, що дозволить активізувати економічну діяльність і забезпечити ефективний перерозподіл фінансових ресурсів.

Для розвитку цільового рефінансування банків необхідно запровадити довгострокові програми, спрямовані на фінансування пріоритетних секторів економіки. Одним із ключових напрямів має стати створення механізмів довгострокового рефінансування Національним банком України комерційних банків строком від 5 до 10 років під пільгові ставки (2–4%), орієнтованих на стратегічні галузі, такі як аграрний сектор, енергетика, оборонна промисловість та переробна промисловість. Такі програми дозволять банкам отримати доступ до дешевих ресурсів, які вони зможуть спрямувати на кредитування підприємств, що створюють додану вартість і забезпечують мультиплікативний ефект для економіки. Застосування механізмів часткового державного гарантування ризиків за такими кредитами сприятиме зниженню ризиковості операцій для банків та активізації їхньої кредитної діяльності.

Література:

1. Корнєєв, В., Забчук, Г., Іващук, О., Винник, Т., Рудан, В. Компаративний аналіз банківського кредитування підприємств України в умовах війни. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2024. №6(59), 11–23. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.6.59.2024.4533>
2. Статистика фінансового сектору. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.

Луговой П.І.
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ДЕРЖАВНІ ОБЛІГАЦІЇ (ОВДП) ЯК КЛЮЧОВИЙ МЕХАНІЗМ ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Фінансова стабільність є основою економічної безпеки будь-якої країни, а особливо в умовах воєнного стану, коли економіка переживає значні шоки. Облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) стали одним із ключових інструментів залучення фінансових ресурсів до державного бюджету України, дозволяючи компенсувати дефіцит коштів та забезпечувати виконання державних соціальних та оборонних програм. Дані цінні папери підтверджують зобов'язання України відшкодувати власникам облігацій їхню номінальну вартість та виплачувати дохід відповідно до умов їхнього емітентства. [1]

Під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну фінансування державних витрат набуло критичного значення. Воєнні дії створили значний тиск на державні фінанси, зменшили податкові надходження та водночас суттєво збільшили видатки на оборону, соціальну підтримку населення та відновлення інфраструктури. У цій ситуації ринок державних облігацій відіграє визначальну роль у мобілізації коштів, дозволяючи уряду уникнути гіперінфляції та зменшити залежність від зовнішніх кредитів.

ОВДП виконують одразу кілька важливих функцій. У 2022-2024 роках залучення коштів через розміщення ОВДП стало одним із основних джерел фінансування державного бюджету. За даними Міністерства фінансів України, лише за перші два роки повномасштабної війни уряд розмістив ОВДП на суму понад 1,5 трильйона гривень. [2] У порівнянні із зовнішніми кредитами, внутрішні державні облігації дозволяють залучати кошти без накопичення валютного боргу, що критично важливо для підтримки стабільності гривні та зниження ризиків платіжного балансу. Також

даний інструмент дозволяє громадянам та бізнесу зберігати заощадження у надійному інструменті з гарантованою дохідністю, зменшуючи інфляційний тиск на економіку. Завдяки активному розвитку ринку ОВДП формується ліквідний фінансовий інструмент, який можуть використовувати банки, інституційні інвестори та фізичні особи. [3]

В умовах війни держава пропонує досить високі ставки за ОВДП, що робить їх привабливим інструментом для інвесторів. Середня дохідність за гривневими ОВДП у 2023-2024 роках варіювалася в межах 16-19% річних, що дозволяє компенсувати інфляційні ризики. Важливою перевагою для фізичних осіб є те, що доходи за ОВДП звільнені від оподаткування, що робить їх більш вигідним варіантом у порівнянні з банківськими депозитами.

Окрім гривневих облігацій, особливу популярність набули валютні ОВДП, номіновані в доларах США та євро. Їхня дохідність зазвичай нижча (близько 3-5% річних), однак вони дозволяють інвесторам зберігати кошти в стабільній валюті та знижувати валютні ризики.

Окремим видом державних облігацій, які набули значного поширення в умовах війни, є військові облігації. Військові ОВДП — це спеціальний фінансовий інструмент, спрямований на фінансування потреб Збройних сил України, оборонних закупівель та підтримку соціальних програм для військових і їхніх родин.

Основними перевагами військових облігацій є те, що кошти від військових облігацій безпосередньо спрямовуються на військові витрати, що допомагає зменшити залежність від зовнішньої допомоги. Дохідність військових ОВДП є конкурентною порівняно з іншими інструментами і становить близько 16-20% річних. Слід зазначити, що як і зі класичними державними ОВДП, фізичні особи, які купують військові облігації, не сплачують податки на дохід від них. Цей вид облігацій також випускаються урядом України та гарантуються державним бюджетом, що робить їх привабливим інструментом для довгострокового інвестування. [4, с. 98-100]

Попри значну роль у підтримці фінансової системи, ринок державних облігацій стикається з низкою викликів, таких як:

- Зростання обсягу ОВДП підвищує навантаження на державний бюджет у майбутньому, адже уряд змушений виплачувати значні суми за облігаціями, що може створити ризики дефолту.
- У разі зростання інфляційного тиску дохідність гривневих ОВДП може не забезпечити реального прибутку інвесторам, що знизить попит на цей фінансовий інструмент.
- Основними покупцями ОВДП є банки та державні установи, тоді як участь населення та міжнародних інвесторів залишається недостатньою.
- Обмеження валютних операцій та військовий ризик можуть знижувати привабливість українських облігацій для іноземних інвесторів.

Для подальшого ефективного використання ОВДП як інструменту фінансової стабілізації необхідно залучати ширше коло інвесторів, зокрема через інформаційні кампанії, що популяризують ОВДП серед фізичних осіб та малого бізнесу. Дуже важливим є оптимізувати боргову політику держави через поступове зниження дохідності ОВДП та розширення строків їх обігу., а також забезпечити прозорість ринку, зокрема через впровадження цифрових технологій для спрощення покупки та обігу облігацій. Для залучення міжнародного капіталу та зниження тиску на золотовалютні резерви країни слід розширити пропозицію валютних ОВДП

У висновку можна зазначити, що облігації внутрішньої державної позики відіграють критично важливу роль у фінансовій стабільності України в умовах війни. Вони дозволяють мобілізувати кошти для бюджету, забезпечити стабільність банківської системи та підтримати довіру до національної валюти. Водночас, ефективне використання цього механізму потребує зваженого підходу до управління боргом та стимулювання залучення інвесторів. Подальший розвиток ринку ОВДП сприятиме стабілізації економіки та створенню передумов для її відновлення після завершення війни.

Література:

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 р. у редакції від 03.01.2023 р. No 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. <https://mof.gov.ua>
3. Офіційний сайт Національного банку України. <https://bank.gov.ua>
4. Кремень О., Швидка В. Військові облігації як інструмент фінансування видатків державного бюджету України в умовах воєнного часу. Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації : тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 7 жовтня 2022 року). Київ : КНУТД, 2022. С. 98–100.

Мельник В.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

СУЧАСНІ ТРЕНДИ БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙ ТА ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Банківські інновації – це результат інноваційної діяльності, яка пов’язана із якісними прогресивними змінами у процесах, технологіях, продуктах, послугах, управлінні, що впроваджені у діяльність банківської установи і сприяють підвищенню конкурентоспроможності та ефективності роботи банку.

Можна виділити наступні сучасні тренди розвитку банківських інновацій та технологій в Україні:

- інтернет-банкінг, мобільний банкінг;
- безконтактні розрахунки;
- біометрична ідентифікація;
- технологія віртуальних інтернет-банків (необанків);
- цифрові гаманці та QR коди;
- FinTech;
- створення фінансових супермаркетів [1, с. 83].

Сучасний Інтернет-банкінг – це розширення використання електронних каналів надання банківських послуг, в яких особлива увага приділяється мобільним додаткам, оскільки мобільний телефон наразі стає основним інструментом для здійснення більшості банківських та інших розрахункових операцій.

Безконтактні розрахунки здійснюються як за допомогою безконтактних карток, так і з використанням смартфонів та інших NFC-пристроїв, що зумовлено зручністю, безпекою та швидкістю таких операцій.

Біометричні технології послідовно впроваджуються у банківську систему України. Біометрична ідентифікація – це підтвердження особи шляхом розпізнавання і зіставлення біометричних даних (відбитків пальців, кольору очей, сітківки ока, рис обличчя тощо), що зафіксовані носіями цих даних, з особистими даними власника.

Біометрична ідентифікація особи у сфері банківської діяльності, з одного боку, дасть змогу скоротити період проведення банківських операцій, а аутентифікація клієнта за рахунок використання зазначених технологій не потребує запам'ятовування персональних ідентифікаційних номерів (PIN-кодів) для ідентифікації законного утримувача карти, що робить її досить зручною для користувача [2, с. 230].

Віртуальні інтернет-банки (необанки) за функціональними можливостями не поступаються традиційним банківським установам та дозволяють за відсутності відділень економити на витратах. Віртуальні інтернет-банки (необанки) характеризуються наявністю наступних функцій: мобільні депозити; віртуальна платіжна картка; електронні листи або ідентифікації в соціальних мережах; індивідуальні платежі з персоналізацією через телефонні номери; цифрові квитанції в онлайн режимі; інструменти мобільного бюджетування.

Важливими конкурентними перевагами необанків на ринку банківських послуг є: економія часу споживачів банківських послуг; застосування та використання новітніх фінансових послуг для зручності клієнтів, що відсутні у традиційних банках; режим онлайн, 24/7 контакт-центр; вищі процентні ставки за депозитами, що є

значною перевагою для клієнтів банку; спрощений спосіб отримання кредитних послуг; відсутність комісій на деякі банківські послуги, або ж низькі тарифи на обслуговування тощо [3].

Цифрові гаманці вважаються найбезпечнішими і найшвидшими. Достатньо один раз додати дані про картку до гаманця, щоб користуватися нею надалі. Розрахунки відбуваються за допомогою технології NFC або QR-кодів. Доступ до гаманця відкривається тільки після біометричної перевірки (відбитка пальця чи обличчя), тому дані захищені від злоумисників.

У 2023 році на цифрові гаманці припадало 50% глобальних витрат в електронній комерції (більше \$3,1 трлн) і 30% глобальних оплат, здійснених через POS-термінали в торгових точках (більше \$10,8 тис.). За прогнозами, до 2027 року на цифрові гаманці припадатиме сукупно близько 49% (понад \$25 трлн) транзакцій в електронній комерції та торгових точках [4].

Впродовж останніх років відбувається поширення діяльності FinTech компаній, які пропонують інноваційні фінансові послуги і надають більш гнучкі і часто вигідніші умови використання своїх продуктів порівняно з банківськими установами (інвестування, кредитування, платежі).

За даними Української асоціації FinTech та інноваційних компаній у 2024 році 43% займали сектор ІТ серед сфер діяльності засновників FinTech компаній, 17% – банківські установи, 13% – фінансові компанії, 4% – страхування, 4% – консалтинг, 2% – кредитування [5].

Фінансові супермаркети – це установи, які надають клієнтам широкий спектр фінансових послуг. В Україні ініціаторами створення фінансових супермаркетів є банки, що мають більшу довіру в населення і забезпечують продажі за рахунок власних ресурсів, зокрема завдяки своїй мережі відділень.

Фінансовий супермаркет організовує взаємодію банківських, страхових і інших кредитно-фінансових установ; є клієнтоорієнтованим, єдиним інтегрованим каналом доступу клієнтів до фінансових послуг; надає різного роду роздрібні фінансові послуги в одному місці, включаючи інвестиційні, банківські, страхові, пенсійні та ін. [6].

Найширше застосовують модель фінтех-супермаркету КБ «ПриватБанк», АТ «Універсал Банк» (monobank) АТ «ОТП БАНК», АТ «УКРСИББАНК», АТ «Ощадбанк». Вони активно просувають свої продукти з використанням технічних нововведень, що стають вже звичними і необхідними для споживачів.

Отже, сучасні тренди банківських інновацій характеризуються застосуванням новітніх інформаційних та цифрових технологій. Українським банкам важливо покращувати не лише продукти, послуги та технології, але й методи роботи, організаційні засади своєї діяльності, механізми просування продуктів та послуг, комунікації з клієнтами тощо. Для успішного впровадження інновацій банківські установи повинні формувати інноваційні стратегії, спрямовано та планово організовувати роботу з їх впровадження.

Література:

1. Матвійчук Н., Теслюк С. Основні тенденції розвитку банківських інновацій в Україні. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2021. № 1 (25). С. 79-87.
2. Ключко А.М., Волченко Н.В. Біометричні технології для безпеки проведення банківських операцій в Україні та зарубіжних державах. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 1. С. 299-304.
3. Іршак О.С., Творидло О.І. Розвиток необанків в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 36. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-10>
4. Цифрові гаманці завойовують світ, готівка – відступає: актуальні тренди в платежах. URL: <https://fintechinsider.com.ua/czyfrovi-gamanczi-zavojevuyut-svit-gotivka-vidstupaye-aktualni-globalni-trendy-v-platezhah/>
5. Каталог фінтех-компанії України 2024. URL: https://fintechua.org/download_catalog2024
6. Лапішко З., Євтух Л. Перспективи діяльності фінансових супермаркетів в умовах цифрової трансформації в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-70>

Мошуровський О.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

СТИМУЛЮВАННЯ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Питання стимулювання іпотечного кредитування мають важливе значення не лише для диверсифікації кредитної активності банків, а й сприяють вирішенню важливого соціального питання – забезпечення населення житлом. Війна призвела до масштабних руйнувань житлового фонду, переміщення значної частини населення та погіршення матеріального становища громадян, що негативно вплинуло на ринок нерухомості та доступність іпотечних кредитів. У цих умовах розвиток механізмів підтримки іпотечного кредитування стає важливим елементом відновлення економіки, забезпечення соціальної стабільності та сприяння розв'язанню житлової кризи. Ефективна державна політика у сфері іпотечного кредитування може стати інструментом для відбудови житла, стимулювання інвестицій у будівництво та забезпечення фінансової підтримки громадян, які постраждали від війни.

Кредит завжди слугував інструментом вирішення важливих соціально-економічних проблем. При цьому ключове місце в кредитних відносинах зазвичай посідають банківські установи. Україна не є виключенням. Водночас для виконання завдань, покладених на банки щодо кредитування економіки в цілому та іпотечного кредитування зокрема, необхідне їхнє ресурсне забезпечення. Окрім того, будучи комерційними установами, банки не можуть брати на себе надмірні ризики кредитування. До того ж центральні банки встановлюють вимоги щодо дотримання відповідних нормативів.

Відповідно до законодавства України, іпотека являє собою «вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні та користуванні іпотекодавця, згідно з яким

іпотекодержатель має право у разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника у порядку, встановленому законом» [1]. Формування ефективної системи іпотечної системи кредитування в Україні можливо лише за певних умов.

Дія негативних факторів на економіку Україна в цілому та на іпотечний ринок, зокрема – перетворили цю систему на неефективну. Хоча більшість науковців справедливо стверджували, що і в довоєнний період систему іпотечного кредитування в Україні навряд можна було назвати ефективною, а іпотечні кредити – доступними.

Мельник Л.М. досліджуючи оцінку передумов розвитку іпотечного кредитування в Україні справедливо зауважує, що показники обсягу наданих банками іпотечних кредитів в довоєнний період ілюструє негативний приріст. Тобто нові надані іпотечні кредити в попередні періоди значно нижчі ніж в наступні. При цьому науковиця зауважує, що причина таких трендів не в недостатності ресурсної бази в банків, адже обсяг депозитів та резервів в останні довоєнні роки характеризується позитивним темпом зростання. Швидше за все причини неефективності ринку іпотечного кредитування криються в завищених ризиках. «З огляду на досвід розвинених країн, можна стверджувати, що співвідношення кредитних та депозитних коштів на рівні 100–110% свідчить про фінансову стійкість банківської системи, в той час, як зростання даного показника або його різке зниження характеризує неефективне використання коштів, залучених банками [2]. В Україні зазначений показник перебував в допустимих межах, що свідчить про достатність ресурсів в українських банків.

В той же час слід підкреслити, що рівень доступності житла в Україні прямопропорційно залежить від рівня дохідності громадян. Адже, саме доходи громадян та їх стабільність визначають їхню кредитоспроможність. Серед ключових факторів, що визначають доступність іпотечних кредитів для населення слід виокремити: рівень кредитоспроможності позичальників; достатність ресурсної бази;

собівартість іпотечних кредитів; жорсткість регулюючих нормативів центрального банку.

В цьому ключі підкреслимо, що динаміка облікової ставки мала вплив на формування собівартості іпотечних кредитів в Україні. В періоди, коли облікова ставка збільшувалась – банки змушені були підвищувати відсоткові платежі за іпотечними кредитами.

На достатність ресурсної бази банків має вплив довіра населення до банківської системи, бо саме депозитна база формує потенціал для реалізації кредитів. Враховуючи, що усі зазначені фактори перебували в негативній площині, необхідним було запровадження дієвих інструментів в стимулювання іпотечного кредитування. «Для забезпечення українців житлом через систему банківського та бюджетного кредитування в Україні було створено дві установи – “Державну іпотечну установу” і “Агентство з рефінансування житлових кредитів”. В грудні 2020 р. МФУ створив ще й “Українську фінансову житлову компанію” до якої приєднався і Фонд розвитку підприємництва, функціонал якого розширили» [3].

Через високі кредитні ризики банківські установи намагались уникати активної іпотечно-кредитної діяльності. Це слугувало ключовою причиною створити інструмент державної підтримки банківського іпотечного кредитування, що ґрунтуватиметься на компенсаційних відносинах між банком та державою. Де остання переймає обов’язок частково відшкодувати банку відсотки за отриманим іпотечним кредитом. З 1 березня 2021 року в Україні стартувала програма «Доступна іпотека 7%», яка стала частиною ініціативи «Доступні кредити 5-7-9%» від Фонду розвитку підприємництва. У рамках цієї програми позичальникам пропонується оформити іпотеку під 7% річних. До перших банків, що приєдналися до цієї ініціативи, увійшли: ОТП Банк, ПриватБанк, Банк «Глобус», Мегабанк, Кредобанк, Ощадбанк та Укргазбанк.

Фактично ринок іпотечного банківського кредитування в час російської військової агресії існував за рахунок програм державної підтримки. На рисунку (рис. 1) відображено кількість виданих іпотечних кредитів за рахунок державних програм стимулювання.

Незважаючи на позитивний вплив на розвиток іпотечного ринку, впровадження подібних державних програм має і певні недоліки. Один із головних – це обмеженість бюджетних ресурсів, що унеможливорює надання підтримки всім охочим скористатися програмою. Адже забезпечити житлом усіх громадян за рахунок державного бюджету (тобто за кошти платників податків) не є реальним.

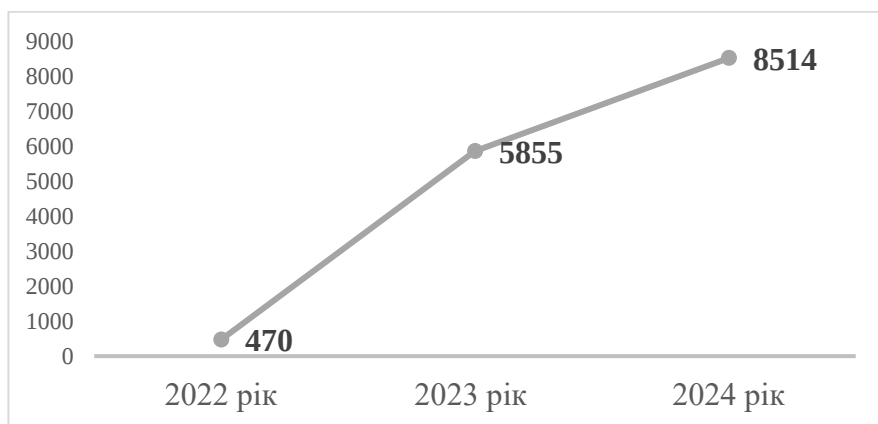

Рис. 1. Динаміка кількості наданих кредитів через програми державної компенсації

Джерело: побудовано автором за даними [2].

Ставка пільгового іпотечного кредиту для позичальника, яка становить 7%, не відображає реальних витрат держави, яка фінансує ці програми. Наприклад, уряд залучає кошти на капітальних ринках під ринкові відсотки (приблизно 13%). З урахуванням витрат на комісії банків за обслуговування кредитів, страхування, оцінку майна та покриття кредитних ризиків, участь держави у програмі коштує у 2–2,5 рази дорожче, ніж сплачують самі позичальники. «Суттєвим оновленням державної програми є можливість інвестувати в будівництво житла та купувати квартири у старих будинках. Крім того, іпотечна програма є гнучкою щодо цінової політики у різних регіонах України. Сума кредиту залежатиме від конкретного населеного пункту, де планується придбати житло» [5].

Таким чином, банківське іпотечне кредитування в Україні, з огляду на складну економічну ситуацію, значною мірою залежить від державної підтримки та ефективності регулювання цього ринку. В умовах війни, коли ринок нерухомості переживає труднощі, важливим інструментом залишається впровадження пільгових програм, які можуть забезпечити доступ до житла для широких верств населення. Однак існують суттєві проблеми, такі як обмеженість бюджетних ресурсів, високі кредитні ризики та недостатня стабільність доходів населення, які впливають на доступність іпотечних кредитів. Для досягнення стабільності і розвитку іпотечного кредитування необхідно забезпечити баланс між підтримкою громадян, фінансовою стабільністю банків і державними можливостями, що дозволить сприяти відновленню економіки та забезпеченню соціальної стабільності в країні.

Література:

1. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 №898-4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text> (дата звернення: 11 грудня 2024)
2. Мельник Л.М. Оцінка передумов розвитку іпотечного кредитування в Україні. *Вісник НУБГП*. 2021. №4 (96) С. 183-194. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/23610/>
3. Артем'єва, О. (2021). Сучасні тенденції розвитку ринку іпотечного кредитування в умовах трансформаційних процесів економіки України. *Економіка та суспільство*, (25). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-32>
4. Українська фінансова житлова компанія. Інформація по результатам програми «ЄОселя». URL: <https://ukrfinzhytlo.in.ua/analytyka-mb> (дата звернення 11 грудня 2024)
5. Варцаба В.І., Заславська О.І. Тенденції розвитку ринку іпотечного кредитування в Україні в умовах війни. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2023. №1 (69). URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/55057/1/%D0%86%D0%B%D0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B0%202023.pdf>

Онiшко М.М.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

МИТНО-ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення російських загарбників на територію України

внесли зміни в усі сфери суспільного життя та вплинуло на різні сегменти вітчизняної економіки. Внаслідок наявності зовнішніх загроз функціонування зовнішньо-економічної діяльності та зміни в геополітичних умовах, постає необхідність постійної адаптації митно-тарифного регулювання до умов воєнного стану та змін у економіці. Головна мета цих змін – збереження економічної стабільності та забезпечення потреб країни у воєнний час.

Ключові цілі митно-тарифної політики в умовах війни:

забезпечення потреб оборони

пріоритет надається підтримці критично важливих галузей економіки, що забезпечують обороноздатність (зброя, техніка, медикаменти, паливо) та життєзабезпечення населення що забезпечується завдяки строгому контролю за імпортом товарів подвійного призначення (ретельна перевірка на відповідність міжнародним санкціям та запобігання потраплянню до рук агресора), заборонаю на імпорт товарів, що можуть бути використані для військових цілей агресором (актуальний список товарів, що підлягають забороні, повинен постійно оновлюватися), підтримкою вітчизняних виробників оборонної продукції (створення сприятливих умов для розвитку вітчизняного ВПК).

підтримка економічної стабільності

збалансування потреб оборони з потребами цивільної економіки, мінімізація негативного впливу на економічне зростання що забезпечується завдяки підтримці критичних галузей (пільгове митне оформлення для галузей, що забезпечують життєдіяльність країни-

енергетика, харчова промисловість, медицина), захистом внутрішнього ринку (запобігання демпінгу та недобросовісній конкуренції з боку іноземних виробників), стимулюванням експорту (створення умов для експорту української продукції, враховуючи логістичні обмеження).

забезпечення бюджетних надходжень

оптимізація митних зборів для максимального заповнення державного бюджету, враховуючи воєнні витрати що забезпечується завдяки оптимізації митних зборів (пошук балансу між необхідністю збору коштів та підтримкою економіки), боротьбою з ухиленням від сплати мита (посилення контролю та відповідальності за порушення митного законодавства).

гуманітарна допомога

безперешкодний ввезення гуманітарної допомоги що забезпечується завдяки звільненню від митних платежів, спрощенню процедур для гуманітарних організацій (швидке та ефективне митне оформлення гуманітарних вантажів), співпрацею з міжнародними організаціями (координація дій з міжнародними партнерами для ефективного розподілу допомоги).

протидія контрабанді

посилення контролю для запобігання незаконному ввезенню та вивезенню товарів, що можуть бути використані для підтримки агресора або шкодять економіці.

Незважаючи на складні умови, та знищення морських логістичних шляхів спостерігається поступове збільшення надходження митних платежів (рис. 1).

Протягом січня – березня 2023 року Держмитслужбою забезпечено виконання визначених Міністерством фінансів індикативних показників надходжень митних платежів до державного бюджету. Зокрема, при плані 99,7 млрд грн до бюджету перераховано 100,9 млрд грн, що становить 101,2% зазначеного планового показника. У порівнянні з аналогічним періодом 2022 року надходження митних платежів у I кварталі 2023 року збільшились на 16,3 млрд грн або на 19,3%. У 2024 році митні органи перерахували до бюджету 591,7 млрд грн податків, сплачених українським бізнесом і громадянами під час

та після митного оформлення товарів. Порівняно з 2023 р., надходження зросли на 28,7%, або на 132 млрд грн.

Динаміка надходження митних платежів у 2021 – 2023 роках

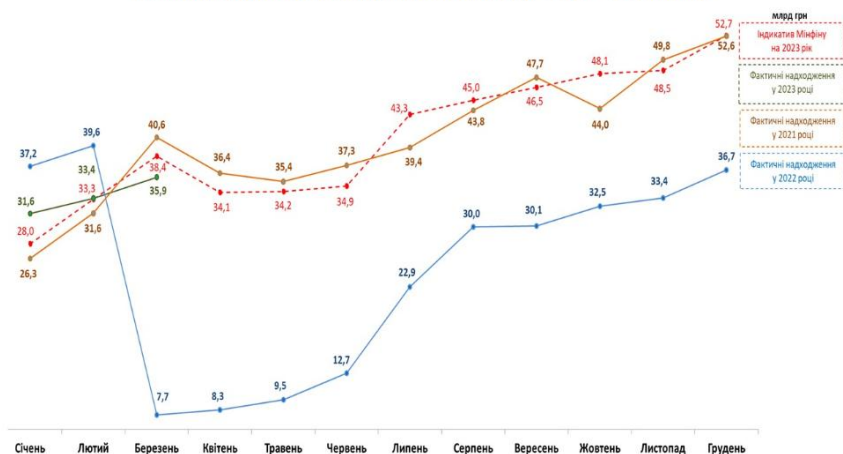

Рис. 1. Щомісячна динаміка надходження митних платежів до державного бюджету України у 2021–2023 рр.

Джерело: [1–2]

Протягом 2025—2027 років плануються заходи щодо реформування митної політики і митного адміністрування, передбачені Національною стратегією доходів до 2030 року, зокрема щодо:

- гармонізації митного законодавства України із законодавством ЄС;
- посилення антикорупційних заходів та підвищення довіри до митних органів;
- підтримки та співпраці з бізнесом;
- розвитку міжнародного митного співробітництва;
- інституційного розвитку митних органів;
- розвитку ІТ та забезпечення технічними засобами митного контролю [3].

Керуючись наведеними цифрами можна позитивно відзначити діяльність Державної митної служби України в умовах воєнного

стану. Насамперед відбулися зміни в нормативно-правовому забезпеченні, порядку оформлення товарів та транспортних засобів, що дало змогу своєчасно забезпечити населення та військових необхідними товарами, транспортними засобами. Митна політика є складним інструментом, що потребує зваженого підходу. Вона повинна бути розроблена з урахуванням цілей економічного розвитку, національних інтересів та міжнародних зобов'язань. Немає універсального рішення, і оптимальна митна політика залежить від конкретних умов та цілей країни в умовах повномасштабної війни.

Література:

1. Державна митна служба України <https://customs.gov.ua/>
2. Дзюбинський А.В., Дзюбинська О.В., Шегинський О.В. (2023) Митна політика в умовах воєнного стану. *Товарознавчий вісник*. Вип. 16. С. 98-104.
3. Міністерство фінансів України <https://mof.gov.ua/uk/customs-policy>

Остапець О.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ДЕРЖАВНЕ СТИМУЛЮВАННЯ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

У кризовий період державні стимули відіграють ключову роль у підтримці активності на ринку кредитування, оскільки фінансова нестабільність, зростання ризиків та зниження довіри до банківської системи призводять до скорочення доступу до кредитних ресурсів. Ефективна державна політика у сфері стимулювання кредитної активності сприяє підтримці економічного зростання, забезпеченню ліквідності бізнесу та доступності фінансування для стратегічних галузей. Інструментами такої політики можуть бути надання державних гарантій за кредитами, компенсація процентних ставок,

рефінансування банківських установ та розвиток спеціалізованих програм підтримки малого і середнього бізнесу. В умовах високих макроекономічних ризиків такі заходи дозволяють зберегти стабільність банківського сектору, стимулювати інвестиційну активність та мінімізувати негативні наслідки економічного спаду. Для української економіки, яка функціонує в умовах війни та значних фінансових викликів, державна підтримка кредитного ринку є необхідною передумовою збереження економічної стійкості, відновлення виробничого потенціалу та забезпечення фінансування критичних інфраструктурних проектів.

Слід зазначити, що кредитний ринок України функціонує в межах банківської та парабанківської системи та не позбавлений проблем, які сфокусовані не лише на активності та доступу до позикового фінансування, а також і на високих ризиках, які легко передаються в інші сегменти фінансової системи. Державна політика, що спрямована на регулювання та стимулювання кредитного ринку України реалізується Національним банком України.

Стратегічним завданням регуляторів ринку під час особливого періоду є збереження доступу до позикових фінансових ресурсів, а також активності кредитної діяльності. У 2022 році було прийнято Закон України «Про внесення до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [1]. Цей Закон змінює принципи оподаткування банків та небанківських фінансових установ, які надають кредитні послуги та спрямований на підтримку активності на кредитному ринку під час воєнного стану. Також передбачається скасування відповідальності позичальника перед кредитором в разі прострочення за кредитними зобов'язаннями в частині сплати штрафу та пені. До того ж, недоцільним вважається зміна відсоткових платежів за кредитами.

Під час воєнного стану Національний банк України здійснює цілісний комплекс заходів, спрямованих на зміцнення стійкості фінансово-кредитного ринку та ефективне регулювання фінансової системи, застосовуючи такі інструменти [2]:

- 1) Підтримання кредитної сфери шляхом надання її учасникам

обігових коштів у вигляді кредитів з відстрочкою платежу до одного року під зменшену відсоткову ставку;

2) Відновлення міжнародного кредитування (траншів) для підтримки стабільності економіки держави через міжнародні державні інституції та транснаціональні компанії для додаткового залучення в подальшому в кредитний сектор України;

3) Зниження видатків у сфері міжнародних розрахунків шляхом використання кредитних ресурсів (тратт, векселів, чеків, переказів тощо)».

Національний банк України, провадячи монетарну політику, основним завданням якої є підтримка цінової стабільності, повинен забезпечувати активність та ефективність кредитного ринку за допомогою гнучких монетарних інструментів. Облікова політика повинна сприяти залученню коштів у банківську систему та стимулювати процес кредитування. У 2023 році гривневі строкові депозити зросли на 70% (сектор юридичних осіб) та на 45% (сектор фізичних осіб). При цьому кредитування економіки в тому ж періоді скоротилося до 15% ВВП. Практики підкреслювали, що дохідність активів банківської системи України в період воєнного стану ілюструвала випередження нормативів та рекордно високі показники. Цього вдавалось досягти за рахунок депозитних сертифікатів та ОВДП. «Водночас збереження жорстких монетарних умов стримуватиме залучення позикових коштів банків у інвестиційні проекти, на робочі місця в економіці, на повернення біженців та перспективи відновлення. Такі тенденції свідчать про все зростаючу роль державних інтервенцій на внутрішньому кредитному ринку для утримання процесу банківського кредитування від подальшого скорочення» [3].

Ще з 2020 року в Україні діють програми, що сприяють активізації банківського кредитування економіки. Зокрема мова йде про програму «Доступні кредити 5-7-9», яка сфокусована на кредитування переробних підприємств та бізнесу, який працює на деокупованих територіях. Підприємства отримують можливість знизити відсоткові ставки, та збільшити покриття портфельних гарантій. Регламентовано дію програми Постановою КМУ «Про надання державних гарантій на

портфельній основі у 2024 році» [4]. Обсяг надання державних гарантій для забезпечення часткового виконання боргових зобов'язань за портфелем кредитів банків-кредиторів, наданих суб'єктам господарювання мікропідприємництва, малого або середнього підприємництва – резидентам України фіксується щорічно в розрізі банків. Механізм надання державних гарантій на портфельній основі регулюється Порядком надання державних гарантій на портфельній основі.

Сприятливим для активізації кредитного ринку стало надання державних гарантій та програм часткової компенсації відсотків за кредитами. У межах цієї програми часткова державна гарантія поширюється на такі види банківських позик для малого та середнього бізнесу:

- кредити для підприємців, спрямовані на реалізацію інвестиційних проєктів;

- рефінансування заборгованості за раніше отриманими позиками;

- фінансування оборотного капіталу (за винятком овердрафтів);

- придбання земельних ділянок сільськогосподарського призначення та закупівлю аграрної продукції;

- відновлення виробничих потужностей позичальників, пошкоджених або зруйнованих унаслідок бойових дій.

Слід погодитися, що досвід країни, які мали воєнні конфлікти, ілюструє потребу стимулювання пріоритетних галузей економіки. «В якості пріоритетів в кредитуванні економіки на цьому етапі розглядаються підприємства оборонно-промислового комплексу, критичної енергетичної інфраструктури, переробної промисловості, сільського господарства, а також підтримка відновлення бізнесу, що працює на територіях стійкості. Інструментами державної політики, що спрямовуватимуться на розвиток кредитування, мають стати: державні та міжнародні гарантії, страхування воєнно-політичних ризиків, програми часткової компенсації (субсидіювання) відсоткових ставок за кредитами, інструменти проєктного фінансування, державні фінансові інститути» [5].

Відновлення стабільного функціонування кредитного ринку в Україні має стратегічне значення для розвитку міцної економіки,

оборонної промисловості, а також для повоєнного відновлення та відбудови. Кредитування є важливим інструментом фінансування реального сектору, підтримки підприємництва та впровадження інновацій. Збільшення доступу до кредитних ресурсів стимулюватиме розвиток бізнесу, залучення інвестицій, створення нових робочих місць та сприятиме поверненню українців із-за кордону.

Для досягнення вищезазначеного НБУ розробив та затвердив Стратегію з розвитку кредитування. Ключовими стратегічними цілями визначено: кредитування перемоги, забезпечення доступності кредитування, зменшення кредитних ризиків, підвищення якості кредитного портфелю, екологічна відповідальність, розвиток інфраструктури для малого та середнього бізнесу, фінансова відповідальність, інновації фінансових послуг. В цьому контексті розробка та реалізація стратегії розвитку кредитування в Україні є не тільки пріоритетним завданням, але й важливою умовою для фінансової стабільності країни. Успішна реалізація цієї стратегії допоможе перетворити економіку України на динамічну і конкурентоспроможну, здатну до сталого розвитку та впевнено рухатись у напрямку європейської інтеграції.

В межах Стратегії цілі програми досягаються в розрізі двох фокусів: заходи спрямовані на активізацію кредитної підтримки банківської системи у відновленні пріоритетних галузей в умовах воєнного стану; розвиток законодавчої бази для стимулювання кредитування [6].

Підсумовуючи вищевикладене, державне стимулювання кредитного ринку в Україні є ключовим фактором для забезпечення економічної стабільності, відновлення виробничих потужностей та підтримки важливих галузей економіки в умовах кризи та війни. Основними інструментами цієї політики є державні гарантії, компенсація відсоткових ставок, рефінансування, а також розвиток спеціалізованих програм для малого і середнього бізнесу. В умовах війни особливу увагу приділяють підтримці оборонно-промислового комплексу, енергетичної інфраструктури та відновленню підприємств на деокупованих територіях.

Література:

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 17 березня 2022 року №2120-IX. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення 06.12.2024)
2. Вінокуров Я. С. Позичальники перестають платити за боргами: як це вплине на банки та економіку. Економічна правда. 2022. №5. URL: <http://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/16/695956/>
3. Данилишин Б. Про монетарну політику та банківське кредитування. 2024. Лівий берег. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/595974_pro_monetarnu_politiku_ban_kivske.html
4. Про надання державних гарантій на портфельній основі у 2024 році: Постанова КМУ №691 від 13.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення 06.12.2024)
5. Антонюк, О. (2024). Державна підтримка кредитування реального сектору економіки України: реалії сьогодення. *Сталий розвиток економіки*, (3(50), 386-392. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-58>
6. Стратегія з розвитку кредитування. НБУ. 2024. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Lending_development_strategy_2024.pdf (дата звернення 06.12.2024)

Пономаренко А.С.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Податкова політика є специфічною сферою державного управління, що пов'язана з забезпечення формування доходів бюджетів всіх рівнів для фінансування діяльності органів центральної влади та місцевого самоврядування, сприяння розвитку національної економіки, подолання нерівності у доходах економічних агентів,

досягнення соціальної справедливості.

Податкова політика охоплює діяльність державних та місцевих органів влади в сфері оподаткування: зміну видів податків і зборів, об'єктів та суб'єктів оподаткування, податкових ставок, податкових пільг, строків, виключень, механізму стягнення строків, платежів та включення до бюджету.

В умовах воєнного стану для реалізації податкової політики необхідно враховувати можливі загрози [1, с. 131].

У податковій політиці України в умовах воєнного стану можна виділити ряд проблем, а саме: скорочення кількості підприємств, які сплачують податки, та чисельності працівників, що призводить до зменшення надходжень коштів до державного бюджету; зловживання з боку податкових органів і платників податків; обмеження щодо проведення контрольних заходів; зменшення продажу підакцизних товарів тощо. Ці проблеми вимагають аналізу та розробки заходів щодо їх вирішення.

На початковому етапі повномасштабної збройної агресії в Україні було застосовано низку податкових стимулів які сформуvalи основні треки тимчасової податкової політики. Це стосувалось звільнення від оподаткування імпорту транспортних засобів, зниження податків на пальне, пільгове оподаткування електрогенераторів, акумуляторів, трансформаторів, формування сприятливого податкового режиму для підприємств тощо. Тимчасова податкова політика в умовах воєнного стану на певному етапі виконала своє завдання.

Ефективність від впровадження експансійних заходів податкової політики виявилась найперше у відновленні економічного зростання у 2023 р. на 5,3% після катастрофічного зниження на 29,1% у перший рік повномасштабної війни. Водночас, це дало можливість стабілізувати ситуацію з наповненням бюджету, оскільки навіть у 2022 р. темпи падіння податкових надходжень були вдвічі нижчими за показники зниження ВВП, а в 2023 р. приріст доходів бюджету від сплати податків та зборів склав 26,7%, що вп'ятеро вище від темпів зростання економіки [2, с. 27].

Проте, поряд із корисними змінами в податковій політиці, частина податкових новацій спричинила значні бюджетні втрати без позитивних наслідків для економіки України, оскільки була запроваджена без належного обґрунтування.

Тривалість військової агресії та потреба фінансування видатків оборонного спрямування обумовили перехід податкової політики від стимулюючого до компенсаторного типу. Зокрема, скасовано пільговий режим оподаткування для підприємств, ставки ПДВ та акцизного податку повернуто на довоєнний рівень. Натомість було запроваджено підвищену ставку податку на прибуток для банків з огляду на кратне зростання їх прибутків; посилено контроль за діяльністю грального бізнесу тощо. Зазначені заходи сприяли збільшенню податкових надходжень до державного бюджету.

Значний потенціал мають заходи держави щодо боротьби з тіньовою економікою та протидії ухиленню від оподаткування. Розбудова системи акцизного податкового контролю; посилення державного контролю над виробництвом і обігом алкогольних напоїв; посилення співпраці з митницями країн-членів ЄС у сфері протидії нелегальному обігу тютюнових виробів; підвищення дієвості боротьби з контрабандою допоможуть збільшити податкові надходження до бюджету. Важливо також активізувати діяльність щодо детінізації витрат на оплату праці. Органам державної влади необхідно шукати баланс між наповненням бюджету для фінансування ЗСУ та забезпечення умов для економічного відновлення.

Зобов'язання української влади полягають у продовженні реформ для зміцнення системи управління та протидії корупції. В частині фіскальної стабільності передбачається низка заходів, які охоплюють: перегляд спрощеного режиму оподаткування, зміцнення інститутів податкової та митної служб, приведення ПДВ та акцизних податків у відповідність до стандартів ЄС, зміцнення антикорупційних заходів та податкової реформи, що сприятиме відновленню після війни [3, с. 87].

Умови воєнного стану вимагають співпраці з міжнародними організаціями та партнерами. Важливо враховувати міжнародні стандарти і практику при внесенні змін у податкову систему та забезпеченні фінансової стабільності [4, с. 297].

В умовах воєнного стану Україна потребує значних фінансових ресурсів, тому з Міжнародним валютним фондом було укладено нову велику кредитну угоду на довгостроковий період (2023–2027 рр.). Згідно з угодою Україна отримає від Міжнародного валютного фонду моніторингову програму з переліком дій та фінансову допомогу в сумі

понад 15,6 млрд дол. США. Для цього Україні потрібно виконати низку вимог, які окреслені програмою розширеного фінансування МВФ.

Всі ці зміни у податковій політиці в реаліях сьогодення є оперативним та зваженим кроком від органів державної влади. Стратегія і тактика податкової політики мають бути взаємопов'язані. Податкова стратегія є довгостроковим курсом податкової політики, що розрахований на перспективу та передбачає вирішення масштабних завдань, визначених економічною та соціальною стратегією. Податкова тактика повинна бути спрямована на вирішення поточних завдань розвитку країни.

Література:

1. Гбур З.В., Палагусинець Р.В., Кравченко О.О. Податкова політика України в умовах воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 9. С. 127-132.
2. Горин В.П., Була П.В., Чорноус В.С. Податкова політика України в умовах воєнного часу: реалії, безпекові виклики та перспективи подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 18. С. 23-31.
3. Пухальський В. Податкова політика України в умовах воєнного стан. *Світ фінансів*. 2024. № 3 (80). С. 81-90.
4. Шульга Т.М., Сторчак А.О. Адміністрування податків в Україні в умовах правового режиму воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 296-298.

Русанов О.О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ДЕРЖАВНІ ГАРАНТІЇ НА ПОРТФЕЛЬНІЙ ОСНОВІ ЯК ФОРМА СПІВПРАЦІ БАНКІВ, ПОЗИЧАЛЬНИКІВ ТА ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ

Ретроспектива державної підтримки суб'єктів господарювання вказує, що Уряд України разом з представниками суб'єктів

господарювання, представниками міжнародних організацій здійснюють розширення форм та інструментів державної підтримки.

До діючої практики державних гарантій для окремого суб'єкта господарювання додано нову форму державної підтримки – державні гарантії на портфельній основі, які закріплені Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання державних гарантій на портфельній основі у 2020 році» від 25.11.2020 №1151, Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання державних гарантій на портфельній основі» від 14.07.2021 №723 (далі – Постанова КМУ від 14.07.2021 №723). Окремі аспекти надання державних гарантій на портфельній основі досліджено у працях Сударенко О. та Шевченко О. [2], Бакай Ю. та Гончаренко Я. [3] та інші.

Державні гарантії на портфельній основі відрізняються від інших форм державної підтримки суб'єктів господарювання синергією взаємозв'язків, а саме участю різних груп учасників (рис. 1):

- позичальника, яким має бути суб'єкт господарювання мікропідприємництва, малого та/або середнього підприємництва. Пріоритетними для кредитування є позичальники, що провадять діяльність у сільськогосподарській чи переробній діяльності, або ж втратили основні засоби внаслідок воєнних дій. Вимоги до позичальника також формуються у частині терміну діяльності, класу кредитоспроможності, відсутність простроченої заборгованості за кредитами, відсутність зв'язків з рф;

- комерційного банку (банку-кредитора), що відповідає вимогам та критеріям п. 6 Постанови КМУ від 14.07.2021 №723 та перелік визначається на щорічній основі відповідним рішенням Кабінету Міністрів України. До надання державних гарантій на портфельній основі залучаються комерційні банки, що активно кредитують малий та середній бізнес, маючи працюючий кредитний портфель не менше 500 млн грн;

- гаранту в особі Голови Боргового агентства, діяльність якого координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України;

– інституційних регуляторів. Національний банк України визначає вимоги до діяльності комерційних банків та їх дотримання є обов'язковою умовою для вибору комерційного банку як банку, що буде залучений до надання державних гарантій на портфельній основі, а також вимоги до оцінки кредитоспроможності позичальників (Постанова Національного банку України від 30.06.2016 № 351). Кабінет Міністрів України приймає нормативно-правові акти, що визначають умови надання державних гарантій на портфельній основі, формує та затверджує перелік банків, що отримуватимуть державні гарантії та їх ліміти.

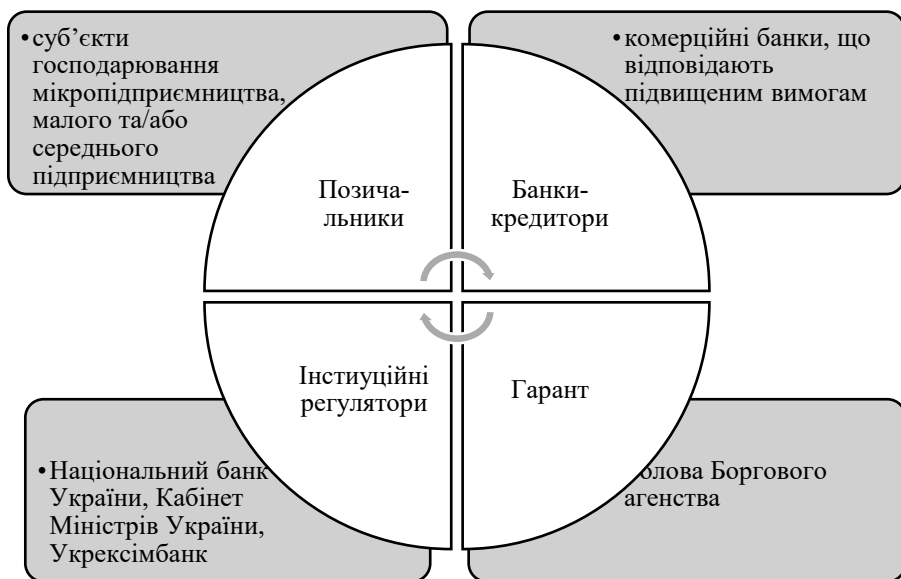

Рис. 1. Основні учасники надання державних гарантій на портфельній основі

Джерело: укладено автором.

Особливу роль у наданні державних гарантій на портфельній основі має Укресімбанк як агент між гарантом і банком-кредитором.

Отже, для відновлення економіки України та її відбудови важливим є забезпечення державної підтримки суб'єктів

господарювання, особливо актуальною є державна підтримка суб'єктів господарювання тих видів економічної діяльності, що мають найбільший безпековий, фінансовий, експортний потенціал або державна підтримка суб'єктів господарювання, що зазнали збитків та руйнування виробничих та інфраструктурних потужностей через воєнні дії.

Література:

1. Деякі питання надання державних гарантій на портфельній основі: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.07.2021 № 723 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 р. № 472). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723-2021-%D0%BF#Text>
2. Сударенко О., Шевченко О. Державні гарантії на портфельній основі: правові засади. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. Вип. 124/5. С. 88–99. DOI:[https://doi.org/10.31617/3.2022\(124\)08](https://doi.org/10.31617/3.2022(124)08).
3. Бакай Ю. Ю., Гончаренко Я. А. Актуальні питання законодавчого забезпечення у сфері державної підтримки суб'єктів агробізнесу під час воєнного стану. *Аналітичне-порівняльне правознавство*/ редкол.: Ю. М. Бисага (голов. ред.), В. В. Заборовський, Д. М. Белов, С. Б. Булеца та ін.; ДВНЗ «УжНУ» Ужгород, 2023. №1. С. 276-282.

Руденко Р.М.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

БАЗОВІ ЗАСАДИ СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ

Виклики воєнного часу, а також ринкові перетворення суттєво позначаються на діяльності не лише суб'єктів підприємництва, а й фінансових установ. Інвестиції в економіку України сьогодні є необхідним джерелом таких змін. Але в той же час є причиною виникнення ряду ризиків. Для того, щоб продовжувати здійснювати

інвестиційну діяльність необхідно мінімізувати ці ризики. Страхування їх являє собою класичний метод цієї мінімізації.

На відміну від інших суб'єктів господарювання, страхові компанії працюють в умовах подвійного інвестиційного ризику. Це зумовлено, по-перше, необхідністю надання страхового захисту підприємствам за договорами страхування інвестиційних проєктів та фінансових ризиків, а по-друге, необхідністю протидіяти негативному впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, які можуть загрожувати їхній інвестиційній діяльності. В час військової агресії рф зазначене актуалізується ще більше. Додається ще один проблематичний аспект: з одного боку, слід страхувати інвестиції для їх стимулювання, з іншого – це створює загрози для самих страховиків, продукуючи нові види ризиків.

Науковці активно досліджують питання впливу страхування на активність інвестиційної діяльності в Україні. Приймак І.І. та Тимків Н.А. вдало використавши економіко-математичний інструментарій провели оцінку кореляційного зв'язку між обсягом капітальних інвестицій в економіку України та загальним розміром зібраних українськими страховиками страхових премій і проведених страхових виплат. Окрім цього, науковці оцінюють вплив рівня розвитку страхового ринку України на залучення прямих іноземних інвестицій. Їм вдалось з'ясувати, що «збільшення обсягу страхових премій та виплат свідчить про збільшення вартості та/або кількості укладання страхових полісів, в тому числі щодо об'єктів капітальних інвестицій, які своєю чергою, гарантуючи страхові виплати при настанні страхових подій, можуть стимулювати інвестування. І розвиток страхового ринку в цілому та, зокрема, страхування інвестицій сприятиме збільшенню обсягу приватних інвестицій» [1]. В той же час, коефіцієнт кореляції розрахований для впливу обсягу валових страхових премій та страхових виплат на прямі іноземні інвестиції ілюструє відсутність взаємозв'язку. Це дозволяє припустити, що для прийняття інвесторами рішення вкладати кошти в українську економіку, страхування є несуттєвим фактором. На нашу думку, основною причиною, отриманих науковцями результатів, є те, що українські страховики не активно страхували інвестиційні ризики, як в

довоєнний, так і в воєнний періоди. Зазначене не могло не відобразитися не математичних розрахунках.

При цьому у сучасних умовах питання розвитку страхування інвестицій від воєнних ризиків для внутрішніх інвесторів набуло особливої актуальності. На відміну від іноземних інвесторів, які мають доступ до різних механізмів захисту своїх вкладень від ризиків терористичних та воєнних дій, вітчизняні інвестори стикаються з обмеженими можливостями мінімізації таких загроз.

Стимувальним фактором розвитку страхування інвестиційних ризиків в Україні є додаткові витрати, які неминуче супроводжують процес страхування і лягають на плечі як інвесторів, так і власників бізнесу.

Щоб зменшити ризик суперечок щодо бізнес-гарантій, у розвинених економіках часто застосовують страхування відповідальності за гарантіями (Representations and Warranties Insurance, R&W), особливо в межах масштабних угод. В Україні така практика поки що не набула широкого поширення, тому сторони зазвичай узгоджують гарантійні зобов'язання шляхом переговорів, поступок і компромісів. Страхування R&W забезпечує захист від фінансових втрат, що можуть виникнути через порушення продавцем заявлених гарантій в інвестиційній угоді.

У світі R&W-страхування активно використовують, зокрема, представники українського бізнесу, які структуровані за кордоном. Для активізації різноманітних форм та видів страхування інвестиційних ризиків в Україні необхідним є адаптація діючого законодавства. Позитивним чинником стало прийняття Закону України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків [2]. Це дозволило активізувати інвестиційне кредитування в Україні та використовувати страхові поліси, що реалізуються за допомогою державних програм. Для прикладу, банки активно використовують страховий поліс Експортно-кредитного агентства (ЕКА) для забезпечення наданих бізнесу кредитів на використання експортних контрактів. Банки отримали можливість надавати інвестиційні позики під страхове покриття ЕКА, але за умови, що

інвестиції спрямовуються в переробну промисловість та експортні контракти [3]. Процес страхування прямих інвестицій через ЕКА досить простий (рис. 1).

Перевагами страхування прямих інвестицій за допомогою ЕКА є [4]:

сприяє створенню об'єктів та інфраструктури, необхідних для розвитку переробної промисловості та експорту товарів (робіт, послуг) українського походження;

сприяє залученню іноземних інвестицій в Україну;

захищає вклад і дивіденди інвестора від наслідків воєнних і політичних ризиків.

Рис. 1. Процес страхування прямих інвестицій у ЕКА

Джерело: побудовано автором.

Механізм страхування інвестиційних ризиків в Україні ілюструє необхідність державної підтримки цих процесів з огляду на високу вартість для страхувальників та високі ризики для страховиків. Поява таких програм як страхування прямих інвестицій у ЕКА підтверджує цю тезу.

Тісна співпраця з міжнародними фінансовими установами, такими як ЄБРР, ЄІБ та IFC, а також експортно-кредитними агентствами, відкриває можливості для місцевих і іноземних приватних компаній отримувати пряме фінансування та експортні гарантії підтримки. Страхування воєнних ризиків відіграє в цьому ключову роль, адже, дозволяє розблокувати спрямування приватних інвестицій в економіку та підтримує швидке відновлення і довгострокову реконструкцію.

У вересні 2022 року була запущена програма залучення інвестицій «Advantage Ukraine». Проектна команда цієї інвестиційної платформи

працює за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України», надаючи консультації потенційним інвесторам і аналітичну підтримку українським компаніям, що прагнуть залучити акціонерний або борговий капітал, а також подати проекти для страхування політичних ризиків [5].

Світовий досвід підтверджує, що успішний економічний розвиток сучасної держави неможливий без залучення, ефективного використання та захисту інвестиційних інтересів. Накопичення національного чи іноземного капіталу у вигляді інвестицій сприяє забезпеченню макроекономічної стабільності, тому гарантування захисту інвесторів стає важливим пріоритетом для держави.

Однією з головних проблем інвестиційної діяльності, що потребує термінового вирішення, є виникнення інвестиційних ризиків. Зазвичай вони призводять до невиконання поставлених інвестиційних цілей і фінансових втрат для учасників ринку. Ефективне управління інвестиційними ризиками дозволяє виявити потенційні слабкі місця на ранніх етапах реалізації проекту. Тому для уникнення небажаних наслідків інвесторам необхідно вчасно визначити ризики, оцінити можливі наслідки та розробити стратегії, що допоможуть зменшити негативний вплив і забезпечити впевненість у результатах інвестицій [6].

Отже, на основі вищевикладеного можна зробити висновок, що страхування інвестиційних ризиків є важливим інструментом для стимулювання інвестиційної діяльності в Україні. В умовах воєнної агресії та економічної нестабільності, розвиток страхових механізмів і державна підтримка, зокрема через програми на кшталт ЕКА та «Advantage Ukraine», здатні забезпечити захист інвесторів і знизити ризики для бізнесу. Однак для повноцінного розвитку страхування інвестицій в Україні необхідно адаптувати законодавство та підвищити активність страховиків у цій сфері.

Література:

1. Приймак, І., & Тимків, Н. (2024). Страхування інвестицій від воєнних ризиків: сутність, необхідність та перспективи розвитку в

Україні. *Економіка та суспільство*, (59). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-18>

2. «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» щодо страхування інвестицій в Україні від воєнних ризиків: Закон України №3497-IX від 22.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3497-20#Text> (дата звернення: 11.10.2024)

3. Ігонін В. Як працює страхування ризиків в інвестиційних угодах. *Економічна правда*. 2023. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2023/06/20/701340/index.amp>

4. Страхування прямих інвестицій в Україну. ЕКА. URL: <https://www.eca.gov.ua/produkty/strahuvannya-priamyh-investycij-v-ukrayinu/> (дата звернення: 11.10.2024)

5. Володимир Кузьо. Страхування інвестиційних ризиків для міжнародних та українських інвесторів сприятиме економічному відновленню України. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=ca831f1b-3307-458e-9e0b-c2a5474a101c&showMenuTree=true>

6. Пацурія Н.Б. Страхування інвестиційних ризиків як механізм захисту прав інвестора. *Координа*. 2020. URL: <https://coordynata.com.ua/strahuvanna-investicijnih-rizikiv-ak-mehanizm-zahistu-prav-investora>

Семенов О.С.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ПРІОРИТЕТИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бюджетна політика держави є важливим інструментом для досягнення політичних, економічних та соціальних цілей. Бюджетна політика тісно пов'язана з цілями, функціями, завданнями держави та є важливим елементом впливу держави на соціально-економічний розвиток. Головною метою бюджетної політики є зростання рівня суспільного добробуту в країні шляхом оптимального розподілу ВВП

між окремими територіями, галузями економіки, соціальними групами населення.

Бюджетна політика включає заходи, спрямовані на забезпечення збереження фінансово-економічного потенціалу країни і впровадження принципу раціонального використання бюджетних коштів.

Основні компоненти бюджетної політики охоплюють зміни у державних видатках, податковій системі та методології формування бюджету, які формують розподіл ресурсів і впливають на економічне зростання [1, с. 195].

Основними характеристика бюджетної політики в умовах воєнного стану є наступні: збільшення військових витрат; збільшення податкових надходжень до державного бюджету; запозичення для фінансування військових витрат (випуск облігацій або інших форм боргових зобов'язань); скорочення необоронних витрат (скорочення фінансування соціального захисту, інфраструктури або освіти).

В умовах широкомасштабних військових дій на території України набули важливості питання підвищення ефективності механізмів забезпечення бюджетної стійкості на державному і місцевому рівнях [2]. В умовах воєнного стану надзвичайно важливою є взаємодія ланок бюджетної політики з метою формування та ефективного виконання бюджету в умовах жорсткої економії коштів.

Бюджетна політика має реалізовуватися в контексті забезпечення узгодженого функціонування та взаємодії усіх учасників бюджетного процесу, визначення механізму координації такої діяльності, чіткого розподілу дохідних і видаткових повноважень та відповідальності органів державної влади і місцевого самоврядування, формування планів узгоджених дій в умовах запобігання, реагування та подолання наслідків військової агресії проти України [3, с. 22].

Війна призвела до зміни обсягу та структури доходів і видатків, зростання обсягу бюджетного адаптації та спрощення бюджетного законодавства, дефіциту, стрімкого нарощування державного боргу, гальмування реформи децентралізації. Проаналізуємо динаміку обсягу видатків та доходів державного бюджету України впродовж 2020–2024 років (рис. 1 та рис. 2).

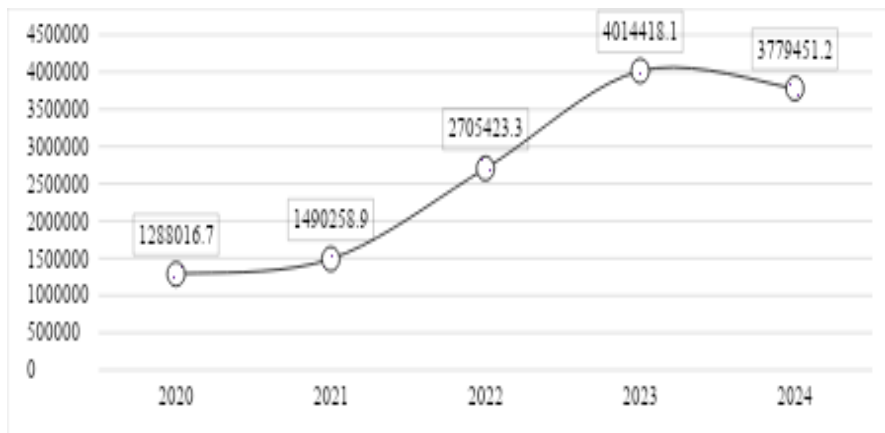

Рис. 1. Обсяг витратів державного бюджету України, 2020–2024 рр., млн грн (2024 р. – інформація станом на 1.12.2024 р.)

Джерело: побудовано автором за [4]

Впродовж 2023-2024 р. витатки державного бюджету порівняно з попередніми роками значно зросли, що пов'язано з необхідністю додаткового фінансування збройних сил, включно з модернізацією обладнання, підготовкою особового складу та оперативними витратами.

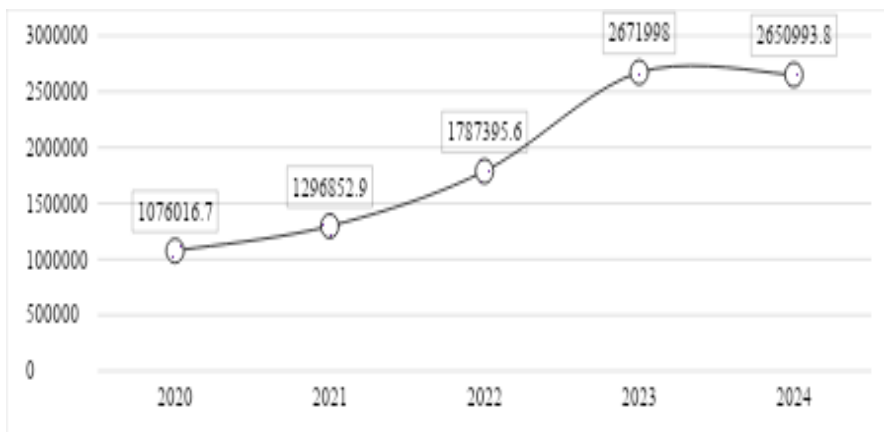

Рис. 2. Обсяг доходів державного бюджету України, 2020–2024 рр., млн грн (2024 р. – інформація станом на 1.12.2024 р.)

Джерело: побудовано автором за [4]

До державного бюджету у 2024 р. надійшло доходів в обсязі 2650993,8 млн грн. У структурі доходів значну частку становлять доходи від урядів іноземних держав, адже Україна в умовах критичної невизначеності активно шукала підтримку на міжнародній арені.

Підвищення ефективності бюджетної політики в Україні передбачає проведення комплексу заходів, спрямованих на підвищення ефективності бюджетних витрат, підкріплених реальними дохідними джерелами, забезпечення стійкості та збалансованості бюджету.

Видаткова складова бюджету під час воєнного стану має бути спрямована на фінансування оборони та безпеки держави, тоді як післявоєнний розвиток передбачатиме фокусування на ВПК, енергетиці, інфраструктурі, ІТ-сфері та інших інноваційних та конкурентоспроможних галузях, підтримці середнього та малого бізнесу та соціальної сфери – насамперед забезпеченні допомоги військовим та їхнім сім'ям, вимушеним переселенцям.

Література:

1. Західна О., Круглякова В., Рахвал І. Бюджетна політика України: стан, оцінювання, перспективи. *Молодий вчений*. 2023. № 10 (122). С. 194-199. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-10-122-38>
2. Румянцева В. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-122>
3. Чугунов І., Макогон В. Бюджетно-податкова політика в умовах невизначеності. *Scientia fructuosa*. 2023. Т. 150. № 4. С.19–31. URL: <https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1874>
4. Видатки та доходи Державного бюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2024/>

Сироватка С.Г.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Ефективність комунікації між економічними агентами відіграє все важливішу роль у сучасному світі.

Зростання швидкості та обсягів обміну інформації завдяки передовим технологіям призводить до того, що уряди, компанії та навіть окремі домогосподарства різних регіонів та країн стають взаємопов'язаними. Звичайна оплата товару покупцем в Україні через смартфон на торговому інтернет-майданчику Китаю призводить до запуску довгого ланцюга взаємодії десятків компаній різних галузей та країн. Неузгоджена зміна регуляторного поля в одній країні цього ланцюга миттєво відбивається на ефективності кожного її елемента по всьому світу.

За таких умов розгляд комунікації як економічної категорії стає не тільки теоретичною проблемою, а й необхідністю, що визначає розвиток сучасного суспільства. Адже прямим наслідком ефективності комунікації є рівень довіри й передбачуваності у стосунках між економічними агентами як на локальному, так і на глобальному рівнях.

Професор Георгій Почепцов у своїй праці “Сучасні інформаційні війни” справедливо відзначає, що у сучасному світі комунікація відіграє цілком нову роль - це змінює правила гри, зокрема, й в економічній сфері. Новий інструментарій комунікацій має не тільки значно дешевші засоби впливу, але й сприяє динамічному розвитку соціосистем [1].

Економічна теорія оперує фундаментальними законами, що базуються на класичних економічних категоріях, таких як ціна, капітал, прибуток, ринок, попит і пропозиція. Реалії сучасної економіки демонструють, що комунікація як економічна категорія має не менше значення. Ба більше, вона заслуговує на інтеграцію окремою змінною до фундаментальних економічних законів, оскільки здатна кардинально впливати як їх теоретичну об'єктивність, так і на можливість застосування на практиці в сучасних реаліях.

Для прикладу розглянемо Закон грошового обігу. Він є базовим для сучасної монетарної теорії й оперує такими класичними економічними категоріями як гроші, інфляція, ціни. Закон грошового обігу стверджує, що кількість грошей в обігу має відповідати сумі товарних цін, поділених на швидкість обігу грошей. Математичне вираження цього закону — рівняння Ірвінга Фішера [2]:

$$M \times V = P \times Q$$

де: М – кількість грошей в обігу,

V – швидкість обігу грошей,

P – середній рівень ціни,

Q – загальний обсяг вироблених товарів і послуг.

Уряди та центробанки по всьому світу активно застосовують формулу Ірвінга Фішера на практиці. В рамках монетарної політики обсяг грошової маси (М) регулюється для підтримки стабільності цін (P). Держава може зменшити податки, стимулювати споживання і кредитування, щоб змусити гроші швидше циркулювати (V). Зрештою, контрольоване збільшення грошової маси може сприяти інвестиціям і споживчому запиту. Якщо бізнес отримує більше доступних грошей (наприклад, через дешеві кредити), він інвестує у виробництво, створює нові робочі місця, що випускає Q (виробництво).

Але ігнорування комунікації як економічної категорії при застосуванні Закону грошового обігу призводить до його викривлення, а інколи навіть зворотного ефекту. І як наслідок - до масштабних економічних криз. Чи не найвідомішим прикладом, який ілюструє справедливність цього твердження, став, так званий, “Шок Волкера”.

Пол Волкер очолив Федеральну резервну систему США у 1979 році. Нафтова криза тоді спричинила зростання інфляції до 13%. Для боротьби з цією проблемою 1981 році ФРС на практиці застосувала формулу Ірвінга Фішера. Облікова ставка була різко підвищена до 20%. При цьому Пол Волкер уникав публічних заяв, не пояснював логіку свого рішення. Бізнес і навіть комерційні банки не знали, як довго триматиме період “дорогих грошей”. Як наслідок, ставки кредитів значно зросли, підприємства почали скорочувати інвестиції та штати працівників, споживачі зменшили витрати. У 1982 році економіка США впала на 3%, безробіття сягнуло 10,8% [3].

Цікаво, що вже у другій половині 1980-х років інфляцію вдалося остаточно приборкати й у Сполучених Штатах почався довгий період стабільного економічного зростання. Тобто у довгостроковій перспективі рішення Пола Волкера виявилось правильним. Закон

грошового обігу спрацював. Але недооцінка комунікації як економічної категорії призвела до непередбачуваності у стосунках між економічними агентами, і як наслідок - до важкого періоду рецесії. Якби ФРС провело роз'яснювальну комунікаційну кампанію, поінформувало, що підвищення облікової ставки є хоч і жорстким, але тимчасовим рішенням, яке має на меті суспільне благо, бізнес та громадяни почали б адаптовуватись без паніки.

«Шок Волкера» є яскравим прикладом того, як недостатня комунікація центробанку може призвести до зниження економічної активності та викривлення формули Ірвінга Фішера.

Про так звану “асиметрію інформації” як одну з головних причин, недосконалості ринкових законів, глибоко дослідив у своїх роботах американський економіст та лауреат Нобелівської премії з економіки Джозеф Стігліц. У своїй статті «Information and the Change in the Paradigm in Economics» він закликає до перегляду традиційних економічних моделей для врахування фактору інформації. Його робота в цій сфері вплинула на сучасну економічну теорію, підкреслюючи важливість інформаційної прозорості для ефективного функціонування ринків [4].

Позитивним кейсом застосування комунікації як економічної категорії стали дії Національного банку та Уряду України у 2022 році після російського вторгнення. Всі чотири показники з рівняння Ірвінга Фішера тоді були на межі втрати контролю. Кількість грошей в обігу зростала у зв'язку з необхідністю покрити бюджетний дефіцит - річна емісія НБУ склала 400 мільярдів гривень. Швидкість обігу грошей через параліч бізнесу драматично знизилась - заводи зупинились. Обсяг ВВП за підсумками 2022 року впав на 35%. Інфляція підскочила до 26,6%. Але планомірна та ефективна комунікація з боку НБУ та Уряду зберегли керованість економічними процесами, а головне - дозволили уникнути паніки.

У жовтні 2022 року НБУ застосував формулу Ірвінга Фішера, піднявши облікову ставку з 10 до 25% - майже як ФРС у 1981 році. Але при цьому була проведена широка (для населення) та таргетована (для бізнесу та банків) роз'яснювальні кампанії. Як наслідок, вже з 2023 року НБУ припинив фінансувати бюджетний дефіцит, інфляція

стабілізувалась, ВВП відновив зростання. Українці об'єднались навколо ідеї стійкості своєї держави.

З огляду на наведені факти доцільним виглядає запровадження в Законі обігу грошей змінної C - індексу ефективної комунікації. Цей показник враховує ступінь взаємної відкритості для обміну інформацією та довіри між економічними агентами: центральним банком, урядом, бізнесом, ЗМІ, громадськими організаціями та ін.

Відтак, рівняння Ірвінга Фішера може виглядати так:

$$M \times V \times C = P \times Q$$

де C змінюється від 0 (повна дезінформація або паніка економічних агентів) до 1 (повна довіра та передбачуваність між економічними агентами).

Комунікацію як економічну категорію також можна використовувати для моделювання споживчої поведінки та визначення впливу на швидкість обігу грошей. Якщо комунікація ефективна, громадяни та бізнес активніше витрачають кошти та інвестують. Якщо ж комунікація неефективна, це призводить до зниження швидкості обігу грошей — люди та компанії починають накопичувати гроші, відкладати покупки та інвестиції, що уповільнює економіку.

Значення комунікації як економічної категорії актуальне не тільки для урядів та центробанків, але й для інших економічних агентів. Компанії, які пояснюють цільовим аудиторіям свої дії, мають більше довіри. Водночас коли Facebook (нині Meta) у 2016 році недостатньо чітко пояснив витік даних 50 мільйонів користувачів у скандалі з Cambridge Analytica, це спричинило обвал акцій на понад 40%.

Ефективна комунікація — це стратегічний інструмент, який безпосередньо впливає на динаміку економіки. Погана комунікація може спричинити фінансову кризу, паніку або політичну нестабільність.

Подальші наукові дослідження на цю тему дозволять економічним регуляторам з більшою точністю моделювати не тільки такі класичні фактори, як грошова маса чи швидкість обігу, але й гнучко застосовувати комунікаційні чинники для впливу на ринки. Окремим завданням є інтеграція головних понять, що визначають ефективність

комунікації до економічного контексту. Зокрема, поняття відправник, повідомлення, канал комунікації, цільова аудиторія, зворотний зв'язок, контекст, бар'єри комунікації, інтерпретація набувають нового значення, коли йдеться про підхід до комунікації як до економічної категорії.

Література:

1. Професор Георгій Почепцов “Сучасні інформаційні війни”, видавництво “*Наш формат*”, 2022 р., С. 7
2. Яровенко Р.В. “Економічні категорії та закони”, *Репозитарій Центральноукраїнського національного технічного університету*, URL:
<https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/2df63df5-c48d-4d8e-b88f-f465fbf3e364/content>
3. Marvin Goodfriend, Robert G. Kingb “The incredible Volcker disinflation”, *Department of Economics, Boston University*, 2005, URL:
<https://www.bu.edu/econ/files/2011/01/GKcr2005.pdf>
4. Joseph Eugene Stiglitz «Information and the Change in the Paradigm in Economics» *Columbia Business School*, 2003, URL:
https://business.columbia.edu/sites/default/files-efs/imce-uploads/Joseph_Stiglitz/2003_Information_and_the_Change_in_the_Paradigm_in_Economics_Part_1_2.pdf

Стасюк Є.О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ

Сучасний світ стикається зі значними викликами, які потребують інноваційних рішень, зокрема в питаннях екології. Однією з ключових проблем є кліматичні зміни, спричинені високим рівнем викидів вуглекислого газу. Уряди та бізнеси багатьох країн спрямовують зусилля на скорочення шкідливих викидів, особливо в промисловому

секторі, прагнучи досягти цілей сталого розвитку. Ці зусилля дедалі частіше інтегруються у державні стратегії, орієнтовані на екомодернізацію економіки.

Для України, яка перебуває в складних економічних умовах, досягнення таких цілей вимагає значних фінансових ресурсів, які наразі є обмеженими. Саме тому дослідження фінансових підходів до підтримки заходів із декарбонізації набуває особливої актуальності. Інвестиції у скорочення парникових газів, розвиток відновлюваних джерел енергії та перебудову енергетичного сектора є критичними для формування стійкої економіки.

У контексті інтеграції України до Європейського Союзу ця тема стає ще більш важливою, адже відповідає принципам Європейського зеленого курсу. Вивчення механізмів фінансування таких ініціатив є необхідним для забезпечення сталого розвитку та створення ефективної системи залучення інвестицій, спрямованих на вирішення екологічних проблем. У цьому процесі ключову роль відіграють банківські послуги, які мають адаптуватися до нових реалій шляхом розробки інструментів, що стимулюють фінансування проєктів із декарбонізації. Це може включати "зелені" кредити, екологічні облігації та інші фінансові продукти, які сприятимуть реалізації стратегій сталого розвитку. Крім того, самі банківські установи мають впроваджувати заходи з декарбонізації власної діяльності, наприклад, шляхом оптимізації енергоспоживання, переходу на відновлювані джерела енергії та використання екологічних технологій у своїй інфраструктурі.

Зазначимо, що декарбонізація економіки України передбачає ефективний підбір засад фінансування процесів під якими слід розуміти сукупність ідей, принципів, стратегій і механізмів, які визначають, як організувати, залучати, розподіляти та ефективно використовувати фінансові ресурси для досягнення цілей декарбонізації економіки України. Враховуючи високу ресурсозатратність таких проєктів фінансування відіграє ключову роль. Основними суб'єктами фінансування процесів декарбонізації є:

держава;

міжнародні фінансово-кредитні установи;
приватний сектор;
фінансові установи.

Держава фінансує процеси декарбонізації використовуючи ресурси державного та місцевих бюджетів через механізми: підтримка зелених ініціатив через субсидії, гранти, податкові пільги.

Приватний сектор, який одночасно є найбільшим забруднювачем повітря, може виступати суб'єктом фінансування екологічних проєктів декарбонізації використовуючи самофінансування, інвестиції у «зелені» технології.

Беручи ініціативу в боротьбі за екологічне майбутнє, міжнародні фінансові установи ініціюють різноманітні інструменти та механізми фінансової підтримки декарбонізації: гранти, кредити та технічна допомога від ЄС, Світового банку, GCF (Green Climate Fund).

Фінансові установи на яких лежить функція ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці країн повинні у відповідь на суспільний запит адаптовувати власні фінансові послуги. Використовуючи такі інструменти: зелені облігації, кліматичні фонди, кредитні послуги орієнтовані на приватний сектор для реалізації екологічних проєктів.

В Україні банківські установи прагнуть залишатися осторонь процесів декарбонізації. Проте необхідність дотримуватися нормативів Національного банку України щодо ризиків, наявність ряду привабливіших альтернатив для банківських інвестицій перетворюють сферу банківських послуг у сферу декарбонізації в інвестиційно непривабливу. В той же час державні банки приймають участь у практиці державно-приватного партнерства, компенсації відшкодування, здешевлення зобов'язань фізичних та юридичних осіб за кредитами у сферу декарбонізації. Така ініціатива реалізується за рахунок Фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації.

«Фінансове забезпечення компенсації, відшкодування, здешевлення зобов'язань фізичних та юридичних осіб за кредитними договорами, які укладені для здійснення енергоефективних заходів та

енергосервісу, збільшення використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива і скорочення обсягу викидів вуглецю, здійснюється шляхом здешевлення вартості зобов'язань за кредитними договорами, які укладені з уповноваженими банківськими установами у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі (далі — уповноважені банки). Бюджетні кошти за напрямом, визначеним цим пунктом, спрямовуються Держенергоефективності (відповідно до затвердженого обсягу асигнувань) уповноваженим банкам для здешевлення вартості кредитів відповідно до умов договорів про співробітництво, укладених між Держенергоефективності та уповноваженими банками» [1].

Кредитні послуги банків, що фінансуються за рахунок Фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації, надаються в національній валюті одноразово протягом одного бюджетного року. Розмір державної підтримки для суб'єкта господарювання разом із пов'язаними контрагентами не перевищує 60 мільйонів гривень відповідно до чинних нормативно-правових актів. Максимальна відсоткова ставка за такими кредитами встановлена на рівні 21%.

Фонд декарбонізації та енергоефективної трансформації компенсує частину відсоткової ставки, визначеної умовами кредитного договору, з метою зниження фінансового навантаження на позичальників. Компенсація може зменшити ставку до рівня не більше 12% річних, а для проєктів, що передбачають використання обладнання національного виробництва – до 14% річних.

Трансформація банківських кредитних послуг в частині фінансування заходів декарбонізації повинна орієнтуватися не лише на програму підтримки Фонду декарбонізації. Необхідно розробити дієві стимули для банків, щоб ті активно фінансували екологічні проєкти та розвивали зелений банкінг [2].

У табл. 1 відображено проблеми декарбонізації економіки України та запропоновано шляхи їх вирішення.

Таблиця 1

Декарбонізація економіки: проблеми та шляхи їх вирішення

Проблеми декарбонізації економіки	Шляхи вирішення
Обмеженість фінансових ресурсів через війну та необхідність спрямування коштів на оборону.	Залучення міжнародної допомоги (грантів, кредитів), створення національних зелених фондів, інтеграція декарбонізації у програми відновлення після війни.
Низький рівень розвитку зелених фінансових інструментів у банківському секторі.	Навчання банківського персоналу, впровадження зелених облігацій, створення пільгових кредитних програм для бізнесу та населення.
Нестабільність економічної ситуації та високі ризики для інвесторів.	Запровадження державних гарантій для зелених проєктів, поліпшення інвестиційного клімату через міжнародні програми стабілізації.
Недостатня нормативно-правова база для стимулювання декарбонізації.	Розробка законодавства щодо підтримки зелених проєктів, введення податкових пільг для екологічно орієнтованих підприємств та інвесторів.
Низький рівень обізнаності бізнесу і громадян про екологічні фінансові можливості.	Проведення освітніх кампаній, створення цифрових платформ для інформування про зелені фінансові продукти, консультативна підтримка з боку банків.

Джерело: побудовано автором.

Зосереджені в таблиці проблеми та шляхи орієнтовані на фінансове забезпечення процесів екологізації і декарбонізації економіки. Розробка механізмів стимулювання державного та приватного фінансування екологічних проєктів дозволить банківським послугам значно розширити кредитну пропозицію для таких позичальників.

Таким чином, сьогодні в Україні є низка проблем, які ускладнюють впровадження банківських інструментів для прискорення декарбонізації економіки, особливо в умовах війни. Насамперед, через військові дії значна частина фінансових ресурсів держави та приватного сектора спрямована на оборону та ліквідацію наслідків руйнувань. Це обмежує можливості інвестування у довгострокові проєкти, включно із зеленою трансформацією. Також ризики, пов'язані з нестабільністю, зменшують довіру інвесторів, що

призводить до скорочення іноземних фінансових впливань у зелені проєкти.

Також є недостатній розвиток інфраструктури та інституцій для підтримки зеленого фінансування. Українська банківська система лише починає освоювати специфічні екологічні інструменти, як-от зелені облігації чи спеціалізовані кредити для декарбонізації. Бракує експертних знань у сфері кліматичного фінансування, а також необхідних нормативно-правових механізмів, які б стимулювали банки до активнішої участі у фінансуванні декарбонізації. Наприклад, відсутність податкових пільг для зелених інвестицій або чіткої системи оцінки екологічного впливу проєктів знижує їхню привабливість для фінансових установ.

Низька обізнаність населення та бізнесу щодо можливостей зеленого фінансування також створюють перепони до розвитку банківських «зелених» послуг. Багато компаній і громадян не знають про існування пільгових програм або міжнародних фондів, доступних для екологічних ініціатив. Водночас війна посилює економічні труднощі, через що населення і бізнес часто обирають короткострокові фінансові рішення, відкладаючи інвестиції в енергоефективність і відновлювану енергетику. Ці проблеми потребують комплексного підходу, зокрема розробки стратегій для інтеграції відновлення після війни із зеленою трансформацією економіки.

Література:

1. Порядок використання коштів державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації: постанова КМУ від 21.06.2024. №761. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-vykorystannia-koshtiv-derzhavnoho-fondu-dek-a761> (дата звернення: 4 грудня 2024 року)
2. Чала В.С. Особливості фінансових інструментів зеленого банківництва на світовому ринку банківських послуг. Економічний простір. 2021. №176. С. 28-36. URL: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1014/983>

Столяренко Д.В.
*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Для забезпечення добробуту громадян важливе місце займає якість публічних послуг. З огляду на ситуацію, що більшість таких послуг надається на місцевому рівні, надання органам місцевого самоврядування автономії щодо питань формування та реалізації бюджетної політики – одне з важливих завдань. В контексті забезпечення досягнення цілей сталого розвитку, які зафіксовані в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» [1], децентралізація управління посідає особливе місце. Зокрема, для надання бюджетної автономії місцевим органам влади, важливе значення має «Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад», що покликана забезпечити відкритість, безпеку, життєстійкість й екологічну стійкість міст і населених пунктів України.

Питання децентралізації регіонів були завжди актуальним в Україні. В 2014 році було розпочато реалізацію реформи децентралізації, як передбачала перерозподіл функціональних обов'язків і повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування. Фінансова політика не була виключенням. Найбільшої децентралізації, в ході реалізації реформи, зазнала саме бюджетна політика, що є одним із видів фінансової політики держави.

Децентралізація бюджетної політики покликана підвищити рівень фінансової самостійності регіонів, стимулювати реалізацію власного господарського потенціалу та нарощення дохідної бази місцевих бюджетів.

«Децентралізація – це процес реорганізації або реструктуризації влади, у ході якої виникає система спільної відповідальності установ на всіх управлінських рівнях (центральному, регіональному та

місцевому) відповідно до принципу субсидіарності, який, у свою чергу, збільшує якість та ефективність системи управління та надає можливість громадянам брати участь у прийнятті економічних, політичних і соціальних рішень, що в результаті забезпечує прозорість і своєчасність втілення нагальних рішень у життя» [2]. При цьому бюджетна децентралізація, виходячи з зазначеного визначення, бюджетна децентралізація надає можливість органам місцевої влади брати участь у прийнятті рішень, що стосуються планування, формування, розподілу та перерозподілу місцевих бюджетів. Серед ключових засад бюджетної децентралізації, які зафіксовані в нормативних документах та визначають реформу, слід виокремити:

«закріплення граничного терміну прийняття місцевих бюджетів (25 грудня) незалежно від затвердження державного бюджету (раніше місцеві бюджети повинні були приймати у двотижневий термін після затвердження державного бюджету, який часом приймали з істотними порушенням бюджетного процесу, що значно обмежувало самостійність органів місцевого самоврядування, адже без рішення про затвердження місцевих бюджетів було неможливим здійснення капітальних видатків);

трансформація системи фінансового вирівнювання в напрямку переходу до горизонтального вирівнювання за доходами, де базою вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів стали надходження від податку на доходи фізичних осіб (а для обласних бюджетів – ще й податку на прибуток підприємств);

перерозподіл видаткових повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування;

розширення фінансових можливостей об'єднаних територіальних громад, до бюджетів яких зараховується 60 % податку на доходи фізичних осіб, 100 % податку на майно, єдиного податку, акцизного податку з роздрібною торгівлі, податку на прибуток підприємств комунальної форми власності ОТГ, платежів за надання адміністративних послуг, 25 % екологічного податку;

створення Державного фонду регіонального розвитку, що дозволяє на конкурентних засадах отримати кошти на фінансування

інвестиційних проєктів локального значення;

можливість здійснювати зовнішні запозичення органами місцевого самоврядування (Фінансова децентралізація, 2017)» [2].

Зважаючи на те, що реформа децентралізації відбувалась паралельно з реформою адміністративно-територіального устрою, а в зв'язку з воєнними діями в Україні ускладнювалась і геополітична ситуація, реформа не завжди увінчувалась успіхом. В цьому ключі слід зосередити увагу на основних перевагах та недоліках. Серед переваг децентралізації бюджетів: збільшення фінансової самостійності місцевих органів самоврядування; стимулювання місцевих громад до ефективного управління ресурсами та збільшення власних доходів; покращення якості публічних послуг через наближення їх надання до місцевого рівня; збільшення можливостей для інвестицій в інфраструктуру регіонів; підвищення прозорості і підзвітності місцевих органів перед населенням; здатність місцевих органів оперативно реагувати на гуманітарні та соціальні потреби населення в умовах війни; посилення співпраці місцевих громад із міжнародними донорами для залучення допомоги та ресурсів.

В центрі досягнень децентралізації в бюджеті перебуває питання забезпечення самостійності регіонів. Зменшення дотаційної залежності місцевих бюджетів – основне досягнення реформи, яке дозволило оптимізувати використання коштів центрального бюджету, спрямувавши їх на першочергові потреби. Необхідність наповнювати місцевий бюджет стимулювало органи місцевої влади сприяти та заохочувати до розвитку місцевих підприємств. Достатність наповнення місцевих бюджетів, а також повноваження щодо його розподілу на місцях дає змогу оперативно та гнучко реагувати на виклики, та сприяло покращенню якості публічних послуг. Розвиток підприємництва в регіонах забезпечує більш широкі можливості для впровадження інновацій, а підзвітність органів місцевої влади сприяє підвищенню прозорості бюджетної політики.

Незважаючи на зазначені переваги, децентралізація бюджетів має і ряд недоліків: нерівномірний розподіл доходів між регіонами, що створює диспропорції у фінансовій спроможності; висока залежність

місцевих бюджетів від податку на доходи фізичних осіб та інших нестабільних джерел; недостатній досвід і кваліфікація окремих місцевих органів у фінансовому управлінні; ризик зростання боргового навантаження на окремі громади через зовнішні запозичення; відсутність дієвих механізмів контролю за ефективністю використання ресурсів; зростання видатків місцевих бюджетів на оборону, гуманітарну допомогу та відновлення критичної інфраструктури, що створює фінансове навантаження; втрата частини дохідної бази через міграцію населення, руйнування підприємств і об'єктів інфраструктури.

Основним недоліком децентралізації є фінансова неспроможність окремих регіонів. Диспропорційність розміщення продуктивних сил визначає диференційованість фінансового потенціалу регіонів. Якщо одні успішно існували за рахунок податкових надходжень від місцевого бізнесу, то інші – забезпечували свої фінансові потреби за рахунок дотацій. В цьому ключі регіони з низьким економічним розвитком потребували зовнішніх запозичень для наповнення бюджетів, що викликало ризики зростання боргового навантаження. Необхідність дотримуватися етапів впровадження реформи та часових рамок зумовила деяку неготовність механізмів контролю за ефективністю використання ресурсів на місцях. Ключовою негативною рисою реформи децентралізації стало її призупинення через повномасштабну російську військову агресію та необхідність мобілізації фінансових ресурсів держави на оборонні потреби.

Отже, бюджетна децентралізація в Україні спрямована на підвищення фінансової самостійності регіонів, стимулювання місцевих громад до розвитку, оптимізацію управління ресурсами, підвищення прозорості та якості публічних послуг. Основними досягненнями є зменшення залежності від дотацій, створення умов для залучення інвестицій і підтримка підприємництва. Водночас існують недоліки, зокрема нерівномірний розподіл доходів, залежність від нестабільних джерел, недостатнє забезпечення місцевих органів влади сучасними інструментами фінансового планування та посилення фінансового навантаження через війну. Ключовим викликом стало призупинення реформи через російську агресію.

Література:

1. Наша робота над досягненням Цілей сталого розвитку в Україні. Організація ООН Україна. URL: <http://surl.li/jgktyw> (дата звернення 10.12.2024)
2. Фінансова децентралізація в Україні. Перший етап успіхів. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: http://old.decentralization.gov.ua/pics/attachments/Buklet_finansova_decentralizatsiya_2017.pdf (дата звернення 10.12.2024)

Ткачук В.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ГРОМАД У СФЕРІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Процес євроінтеграції є одним із ключових напрямів розвитку України, який визначає стратегічні цілі держави в контексті економічної, соціальної та політичної трансформації. У рамках цього процесу вагомим значення набуває фінансова політика громад, яка є основою для забезпечення стабільності, прозорості та ефективності використання фінансових ресурсів на місцевому рівні. Стратегічний розвиток фінансової політики громад є важливим інструментом для реалізації національних і міжнародних зобов'язань у контексті євроінтеграції. Успішна адаптація місцевих громад до європейських стандартів фінансового управління сприяє не лише підвищенню якості управління, але й стимулює залучення інвестицій, покращення інфраструктури та підвищення рівня життя населення. У рамках реформи децентралізації, яка активно впроваджується в Україні, громади отримали значні повноваження та ресурси для самостійного фінансового планування та управління. Водночас, ці зміни потребують стратегічного підходу, спрямованого на посилення

фінансової автономії, підвищення ефективності адміністрування доходів і витрат, а також запровадження сучасних фінансових інструментів [1-5].

Європейський досвід доводить, що саме ефективне управління місцевими фінансами є запорукою сталого розвитку регіонів. У цьому контексті Україна має унікальну можливість інтегрувати європейські стандарти в практику фінансового менеджменту громад, що сприятиме підвищенню їх конкурентоспроможності та залученню додаткових ресурсів з міжнародних фондів і програм. Стратегічний розвиток фінансової політики громад є не лише актуальним, але й критично важливим кроком на шляху до успішної євроінтеграції України. Основою такої політики є впровадження сучасних підходів до фінансового планування, прозорість бюджетного процесу та залучення зовнішніх ресурсів, зокрема європейських інвестицій і грантів [6-11].

Громади, які прагнуть інтеграції до європейського простору, повинні формувати фінансову політику з урахуванням таких ключових аспектів:

1. Бюджетна децентралізація – необхідно забезпечити громадам більшу автономію у формуванні та розподілі місцевих бюджетів, що передбачає зростання частки власних доходів, ефективне використання податкових надходжень і впровадження механізмів стимулювання місцевого економічного розвитку.

2. Прозорість і підзвітність – громади повинні забезпечувати відкритість фінансових процесів, які включають публікацію бюджетів, проведення громадських консультацій та моніторинг використання коштів, що сприятиме підвищенню довіри населення та міжнародних партнерів.

3. Залучення міжнародних ресурсів – активне використання європейських грантових програм, таких як «Горизонт Європа», «COSME», «LIFE» та інших, дозволяє громадам отримувати фінансування для розвитку інфраструктури, екологічних проєктів, цифровізації та соціальних ініціатив.

4. Ефективне управління фінансами – громади мають впроваджувати сучасні методи фінансового менеджменту, включаючи

програмно-цільовий підхід до бюджетування, оцінку ефективності витрат та використання цифрових інструментів для аналізу фінансової діяльності.

5. Підтримка малого та середнього бізнесу – важливо створювати умови для розвитку підприємництва, зокрема шляхом зменшення податкового навантаження, стимулювання інновацій та надання доступу до фінансових ресурсів, що сприятиме зростанню економічної активності та створенню нових робочих місць.

6. Сталий розвиток і екологічна орієнтація – фінансова політика повинна враховувати екологічні аспекти, спрямовувати ресурси на розвиток зеленої енергетики, модернізацію інфраструктури з урахуванням енергоефективності та мінімізацію впливу на довкілля.

7. Професійна підготовка та навчання кадрів – підвищення компетенцій працівників місцевого самоврядування у фінансовому плануванні та управлінні є критичним для ефективної реалізації євроінтеграційних ініціатив [12-15].

Таким чином, стратегічний розвиток фінансової політики громад у сфері євроінтеграції має базуватися на інноваційних підходах до управління фінансами, використанні можливостей європейських програм та дотриманні принципів сталого розвитку, що сприятиме інтеграції громад до європейського економічного простору, підвищенню їхньої конкурентоспроможності та забезпеченню високого рівня життя для населення. Також у процесі євроінтеграції громади стикаються з необхідністю адаптації до європейських стандартів управління фінансами, що включає підвищення прозорості, ефективності та раціонального використання ресурсів. Стратегічний розвиток фінансової політики передбачає довгострокове планування, врахування міжнародного досвіду, а також залучення інвестиційних ресурсів для модернізації інфраструктури та підтримки економічної активності.

Одним із ключових аспектів є зміцнення фінансової автономії громад через впровадження ефективних механізмів формування місцевих бюджетів, які забезпечують достатність фінансових ресурсів для реалізації стратегічних пріоритетів. Важливу роль відіграє розвиток міжмуніципального співробітництва, що дозволяє громадам

об'єднувати ресурси для досягнення спільних цілей та ефективнішого використання коштів. У цьому контексті важливим є також залучення міжнародної технічної допомоги та грантових програм, які підтримують реформи на місцевому рівні та сприяють інтеграції до європейського ринку [9-14].

Фінансова політика громад у сфері євроінтеграції повинна враховувати необхідність підвищення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, що передбачає вдосконалення системи управління фінансами, навчання персоналу, а також розробку сучасних інструментів планування, моніторингу та оцінки ефективності витрат. Спрямованість на діджиталізацію процесів управління фінансами є ще одним важливим напрямом, який дозволяє підвищити оперативність і прозорість прийняття рішень, а також зміцнити довіру громади до влади. Окрім цього, стратегічна фінансова політика громад має бути орієнтованою на підтримку зеленого переходу та впровадження екологічно дружніх ініціатив, що відповідає пріоритетам Європейського Союзу. Енергетична ефективність, розвиток відновлюваних джерел енергії та адаптація до змін клімату повинні інтегруватися в загальну фінансову стратегію громад [8-14].

Отже, стратегічний розвиток фінансової політики громад у сфері євроінтеграції є комплексним процесом, який вимагає поєднання фінансової децентралізації, інституційного зміцнення, залучення міжнародної підтримки та врахування сучасних викликів, таких як діджиталізація та кліматичні зміни. Реалізація такої політики сприятиме підвищенню добробуту населення, посиленню місцевої економіки та успішній інтеграції України до європейського співтовариства.

Література:

1. Гейко Л. Фінансова база бюджетів об'єднаних територіальних громад у контексті політики децентралізації в Україні / Л. Гейко, Д. Скляр // Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. - 2016. - № 10. - С. 19-31.

2. Гольцман К. О. Фінансова криза та демократія: вплив фіскальної дисципліни на політичні процеси в Єврозоні / К. О. Гольцман // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології. - 2013. - № 1073, вип. 24. - С. 163-167.
3. Єфименко Т. І. Фінансова політика як джерело економічного та соціального євроінтеграційного розвитку України / Т. І. Єфименко // Наукові праці НДФІ. - 2004. - Вип. 6. - С. 73-77.
4. Ільницький О. Фіскальний конституціоналізм як нормативний механізм євроінтеграції у сфері фінансової політики / О. Ільницький // Український часопис конституційного права. - 2022. - № 3. - С. 81-90.
5. Козарезенко Л. В. Фінансові механізми реалізації соціальної політики та політики зайнятості в країнах Європейського Союзу / Л. В. Козарезенко // Інвестиції: практика та досвід. - 2024. - № 16. - С. 15-23.
6. Косова Т. Д. Фінансова політика в аграрному секторі економіки: євроінтеграційний аспект / Т. Д. Косова, І. О. Стеблянко // Молодий вчений. - 2019. - № 4(1). - С. 178-181.
7. Кужелєв М. О. Особливості формування державної фінансової політики в умовах європейської інтеграції України / М. О. Кужелєв, М. О. Житар // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - 2015. - № 2. - С. 154-163.
8. Музиченко Г. В. Фінансування політичних партій як політико-правовий механізм протидії політичній корупції в європейських країнах / Г. В. Музиченко // Політикус. - 2020. - Вип. 5. - С. 80-84.
9. Петрушенко Ю. М. Фінансова політика забезпечення розвитку сільських територій: модель участі місцевих громад / Ю. М. Петрушенко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2013. - Вип. 12. - С. 265-270.
10. Петрушенко Ю. М. Шляхи удосконалення фінансової політики стимулювання діяльності громадських організацій в Україні / Ю. М. Петрушенко // Mechanism of Economic Regulation. - 2014. - № 1. - С. 110-120. -
11. Пузирьова П. В. Необхідність організаційно-правового забезпечення фінансової політики підприємств у сучасних умовах господарювання / П. В. Пузирьова, Я. В. Котляревський // Наукові записки (Української академії друкарства). - 2010. - № 2 (18). - С. 96-101.

12. Пузирьова П. В. Сутність та значення макропруденційної політики у фокусі фінансової стабільності України / П. В. Пузирьова, В. В. Марциновський, А. О. Свиридов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2023. – № 7-8 (266-267). – С. 5-11.

13. Пухир С. Т. Особливості фінансової підтримки Європейського союзу для реалізації державної регіональної політики в Україні / С. Т. Пухир // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. - 2019. - Вип. 14. - С. 103-112.

14. Рекомендації науково-практичної конференції "Стратегія економічного і соціального євроінтеграційного розвитку України: фінансова політика та основні напрями бюджетної реформи" // Наукові праці НДФІ. - 2004. - Вип. 6. - С. 244-251.

15. Шацька З. Я. Галузі креативної економіки: економічна політика та інвестиційна привабливість / З. Я. Шацька, О. В. Халіляєва // Інтеграція науки і освіти: розвиток культурних і креативних індустрій : збірник наукових праць за результатами Всеукраїнської конференції, м. Київ, 10 травня 2022 р. / за ред. А. М. Вергун та ін. – Київ : КНУТД, 2022. – С. 240-242.

Усачов А.І.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідницький інститут
Інформатизації та моделювання економіки*

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У МОНІТОРИНГУ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

У сучасних умовах цифровізації та реформування економічних відносин питання ефективного управління публічними фінансами набуває особливого значення. Застосування цифрових інструментів у моніторингу використання бюджетних коштів дозволяє підвищити прозорість та підзвітність фінансових операцій. Метою цього аналізу є вивчення можливостей та викликів використання цифрових платформ для забезпечення ефективності фінансування місцевих бюджетів в умовах воєнного стану.

В Україні запроваджено низку цифрових рішень, які спрямовані на оптимізацію управління бюджетними коштами. Одним із ключових ресурсів є Єдиний веб-портал використання публічних коштів (E-data), що забезпечує вільний доступ до інформації про платежі з державного та місцевих бюджетів [1]. Інформаційно-аналітична система «Прозорий бюджет» також сприяє підвищенню рівня обізнаності громадян про бюджетні процеси через інтеграцію інструментів для аналізу та візуалізації фінансових даних [2].

Ці системи включають модулі, які дозволяють відстежувати платежі, стан виконання договорів та звітність за видатками. Завдяки цим платформам розширено можливості для контролю за використанням бюджетних коштів як на державному, так і на місцевому рівнях.

Попри переваги цифровізації, такі як прозорість, підзвітність та оперативність управління, в умовах воєнного стану Україна стикається з низкою ризиків у бюджетній сфері. По-перше, зростання витрат на оборону та гуманітарну допомогу призводить до дефіциту ресурсів для реалізації програм місцевого розвитку. По-друге, тимчасова окупація окремих територій та руйнування інфраструктури ускладнюють збір та розподіл податкових надходжень. Це знижує ефективність бюджетного планування та створює додаткові виклики для забезпечення прозорості фінансових операцій, зокрема потребу в оновленні цифрових інструментів, адаптації антикризових механізмів та підвищенні доступності даних для громадян [3].

Корупційні ризики залишаються одним із найбільших викликів для бюджетної системи України. За даними Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), цифровізація є потужним інструментом для зменшення впливу корупції. Впровадження електронних систем, таких як публічний реєстр платежів та інтегровані цифрові рішення для закупівель, дозволяє значно знизити ризики зловживань. Наприклад, електронна система ProZorro забезпечує прозорість процесів державних закупівель і є одним із прикладів успішної боротьби з корупцією [7].

Використання цифрових технологій значно зменшує корупційні ризики, усуваючи бар'єри для доступу до фінансової інформації.

Цифрові інструменти, такі як BOOST-аналіз, дозволяють проводити глибокий аналіз бюджетів у розрізі доходів та видатків. Завдяки таким рішенням громадяни отримують змогу впливати на процеси розподілу бюджетних коштів через підвищення прозорості та зрозумілості бюджетних даних [1].

Прозорість бюджетного процесу також сприяє зміцненню довіри громадськості до органів влади. Наприклад, система «Відкритий бюджет» забезпечує доступ до ключових показників бюджетів громадян, що є основою для демократичного контролю за витратами [2].

Цифрові платформи забезпечують швидкість та точність обробки бюджетних даних, у той час як традиційні методи значно поступаються за цими параметрами. Показники ефективності включають зменшення витрат на адміністрування бюджетів та збільшення рівня довіри громадян. Впровадження таких платформ дозволило скоротити час на отримання звітності та підвищило точність фінансових даних [3].

Наприклад, система «Прозорий бюджет» об'єднує кілька модулів, зокрема для аналізу бюджетних витрат на рівні громад. Це дозволяє не лише стежити за витратами, але й оперативно приймати управлінські рішення на основі аналізу даних [4].

Незважаючи на значні досягнення у цифровізації бюджетної сфери, існують певні виклики. Основними з них є застаріла законодавча база, недостатнє фінансування та технічна підтримка цифрових платформ. У багатьох громадах досі спостерігається низький рівень цифрової грамотності, що ускладнює інтеграцію сучасних технологій [5].

Європейський досвід демонструє ефективність таких інструментів, як громадський бюджет (participatory budgeting), який активно застосовується у Польщі, Німеччині та Швеції. У США широко використовуються цифрові платформи, що інтегрують штучний інтелект для автоматизації аналізу бюджетних даних. У Південній Кореї розвиваються системи мобільного доступу для громадян, що дозволяють у реальному часі відстежувати державні витрати [6]. Україна може адаптувати ці практики для посилення прозорості та ефективності управління бюджетами.

Для подальшого вдосконалення цифрових рішень необхідно:

- актуалізувати законодавчу базу, що регулює використання цифрових технологій у бюджетній сфері [1];
- забезпечити належне фінансування та технічну підтримку цифрових платформ [2];
- розробити мобільні рішення для інтеграції громад у процеси моніторингу бюджету [6];
- підвищувати рівень цифрової грамотності серед працівників органів місцевого самоврядування та громадян [5].

Ефективне впровадження цих заходів сприятиме створенню інтегрованої та прозорої системи управління місцевими бюджетами, яка відповідатиме сучасним викликам та потребам суспільства. По-перше, це дозволить забезпечити стабільність фінансування ключових соціальних та інфраструктурних проєктів навіть в умовах обмежених ресурсів. По-друге, підвищиться рівень громадянської участі в управлінні бюджетами, що сприятиме демократизації фінансових процесів та зростанню довіри до органів влади. По-третє, інтеграція міжнародного досвіду дозволить підвищити конкурентоспроможність України на глобальній арені та сприяти більш ефективному використанню міжнародної допомоги. Таким чином, цифровізація стане основою для довгострокового економічного зростання та соціальної стабільності в Україні.

Література:

1. Сідор М.І. Вплив цифровізації на бюджетну систему України / Юридичний науковий електронний журнал. 2024. №4. С. 467-470. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/111>
2. Барич-Тіновська Л.П., Дурман О.Л. Сучасні цифрові інструменти підвищення прозорості та ефективності використання публічних коштів / Таврійський науковий вісник. 2022. №3. С. 14-20. DOI: <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2022.3.2>
3. Громада у смартфоні: три цифрові інструменти для розвитку громад і регіонів. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3816860-gromada-u-smartfoni-tri-cifrovi-instrumenti-dla-rozvitku-gromad-i-regioniv.html>

4. Використання бюджету участі у країнах Європи: досвід та перспективи. URL:

<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4241/4167>

5. U-LEAD with Europe. URL: <https://u-lead.org.ua/news/369>

6. Effective Budgets for Sustainable Societies / UNDP. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/effective-budgets.pdf>

7. Цифровізація: найпотужніший інструмент мінімізації та запобігання корупції / НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/tsyvrovizatsiya-najpotuzhnishyj-instrument-minimizatsiyi-ta-zapobigannya-korupsiyi-golova-nazk/>

Філіпов Д.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

КЛЮЧОВІ ПРІОРИТЕТИ ЗМІЦНЕННЯ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах повномасштабної військової агресії росії проти України питання зміцнення боргової безпеки набуває особливої актуальності. Значні бюджетні видатки на оборону, необхідність відновлення зруйнованої інфраструктури та скорочення надходжень до бюджету через економічні труднощі призвели до суттєвого зростання державного боргу. Водночас міжнародна фінансова допомога відіграє ключову роль у забезпеченні макроекономічної стабільності, однак потребує ефективного управління для мінімізації боргових ризиків у довгостроковій перспективі. Управління державним боргом є одним із ключових аспектів економічної безпеки країни, оскільки його надмірне зростання може створювати макроекономічні дисбаланси, посилювати залежність від зовнішніх кредиторів та обмежувати можливості економічного розвитку. Боргова безпека передбачає не лише контроль за рівнем державного боргу, а й забезпечення його стійкості, зниження вартості

обслуговування та ефективне використання залучених ресурсів. В умовах глобальних економічних викликів особливого значення набуває розробка збалансованої боргової політики, яка сприятиме фінансовій стабільності та економічному зростанню.

Питання забезпечення боргової безпеки в Україні були актуальними з початку її незалежності, адже формування державного боргу в окремі періоди відбувалося хаотично з пріоритизацією поточних проблем та фінансування їх за рахунок позикових ресурсів. Це спричиняло перманентне неконтрольоване зростання державного боргу. Боргова безпека поряд з бюджетною, валютною, монетарною є складовим елементом фінансової безпеки України. В працях українських науковців часто панує думка, що боргова безпека – це певний рівень державної заборгованості в порівнянні з окремими макроекономічними показниками. Для прикладу, Кулінська А. стверджує, що «певний критичний рівень державної заборгованості, який дозволяє зберегти стійкість фінансової системи країни до внутрішніх або зовнішніх загроз, забезпечити певний рівень незалежності держави, зберігаючи при цьому економічну можливість здійснювати самостійно виплати за обов'язками і підтримуючи належний рівень платоспроможності та кредитного рейтингу» [1]. Погоджуємося з Стеценко Б., Бураченком А., Захожим К. та Прісняк С., що боргова безпека має певні риси, структура яких відображена на рисунку 1 (рис. 1).

Рис. 1. Сутнісна характеристика поняття «боргова безпека країни»
Джерело: [2].

В той же час існує множина показників за якими оцінюється рівень боргової безпеки. Це підкреслює комплексність поняття та економічну сутність явища боргової стійкості. Серед найбільш поширених показників, які одночасно виступають критеріями боргової безпеки держави є:

«відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП;

відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП;

середньозважена дохідність запозичень на первинному ринку (в Україні, наприклад, дохідність ОВДП);

відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу;

відношення загальної суми річних платежів за державним боргом до доходів державного бюджету;

середньозважений термін погашення державного боргу» [2].

Слушними є думки, що дефіцит державного бюджету є першоджерелом порушення рівня боргової безпеки держави. Хоча його наявність сама по собі зовсім не означає, що боргова безпека під загрозою. Тому що бюджетний дефіцит є поширеним явищем, яке спостерігається не лише в країнах із низьким чи середнім рівнем економічного розвитку, а й у високорозвинених державах. Для України хронічна нестача бюджетних коштів є характерною рисою, однак її наслідки залежать від причин виникнення дефіциту. Якщо його поява пов'язана з додатковими інвестиціями у капітальні проекти, зокрема через державні гранти чи програми підтримки бізнесу, це може сприяти зростанню грошового обігу та зміцненню національної економіки.

Водночас дефіцит бюджету може бути спричинений скороченням доходів, зокрема податкових надходжень, або неефективним збільшенням державних витрат. «Висока дефіцитність пояснюється діями уряду, який зважаючи на необхідність фінансувати зростаючі військові потреби, з метою забезпечення фінансової та територіальної безпеки країни – прийняв рішення збільшити видаткову частину бюджету майже вдвічі в порівнянні з дохідною. Органи державного управління здійснюють ведення бюджетної

політики так, що основним джерелом покриття дефіцитних коштів бюджету є запозичення» [3].

В аспекті дотримання прийняттого рівня боргової безпеки увага приділяється структурі державного боргу, яка є наслідком вибору ринків запозичення. Науковці акцентують, що не менш важливим в проведенні державної боргової політики є правильний вибір типу ринку на якому держава буде здійснювати запозичення. Кожен із ринків несе свої ризики, тому їх збалансування в структурі позик держави – запорука боргової стійкості. Поширеною є думка, що зовнішній борг є більш ризикогенним.

Значний обсяг зовнішньої заборгованості ускладнює здатність держави виконувати свої фінансові зобов'язання. Якщо країна не зможе виконати раніше взяті фінансові зобов'язання перед міжнародними кредиторами або не досягне нових домовленостей, це може призвести до оголошення дефолту. Умови, які висувають міжнародні фінансові організації для надання нових кредитів, часто є несприятливими для громадян. Зокрема, міжнародні партнери вже висловлюють вимоги щодо чергового підвищення тарифів на електроенергію та опалення до рівня європейських ринкових цін, не враховуючи специфіку економічної ситуації в країні та рівень доходів населення.

Також в цьому контексті значення має вартість зовнішніх позик. «Висока вартість зовнішніх кредитів також є досить проблематичним питанням, оскільки ті кошти які сплачувала держава раніше за зовнішніми позиками здебільшого спрямовувались на погашення відсотків та обслуговування кредитів, а сам розмір боргу при цьому майже не зменшувався» [4].

Що ж до внутрішніх позик, їх справедливо вважають більш прийнятними з позиції боргової безпеки. Адже «внутрішні державні запозичення формують сек'юритизований державний борг, який легко піддається механізмам ринкового регулювання. Запозичення на внутрішньому ринку володіють рядом переваг у порівнянні із зовнішніми позиками держави, які несуть додаткове валютне навантаження та загрожують борговій безпеці» [4].

В той же час, збалансованість позик на внутрішньому та

зовнішньому ринках відображає можливості держави здійснювати такі запозичення. На зовнішньому ринку, дотримуючись базових лімітів безпеки, позичають бідні країни, натомість, високорозвинені володіючи високоємним ринком внутрішніх позик – проводять запозичення в середині країни. Виважений та науково-обґрунтований підхід до таких позик – основа забезпечення боргової безпеки.

У 2025 році основні завдання державної політики у сфері боргової безпеки – це оптимізація структури боргу, залучення фінансування на вигідних умовах і зниження боргового навантаження після стабілізації економіки. Ключові напрямки включають реструктуризацію боргів, покращення використання кредитних ресурсів і розвиток внутрішнього ринку запозичень. Оскільки зовнішні запозичення значні, потрібна стратегія боргової стійкості для запобігання борговій кризі.

Підсумовуючи, забезпечення боргової безпеки України в умовах військової агресії та економічної нестабільності є одним із ключових завдань державної політики. Значне боргове навантаження потребує ефективного управління через оптимізацію структури боргу, баланс між внутрішніми та зовнішніми запозиченнями, а також контроль за дефіцитом бюджету. Надмірна залежність від зовнішнього фінансування та високі витрати на обслуговування боргу створюють додаткові виклики, що вимагають розробки стратегії боргової стійкості. Відтак, для підтримки макроекономічної стабільності необхідно впроваджувати комплексні заходи, спрямовані на зміцнення фінансової системи та мінімізацію боргових ризиків.

Література:

1. Кулінська А. Систематизація підходів до оцінювання боргової безпеки та її складових елементів в Україні. *Економіка і регіон*. № 4. С. 91–95. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis.64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/econrig_2015_4_18.pdf
2. Стеценко, Б., Буряченко, А., Захожай, К., & Прісняк, С. (2023). Боргова безпека України: Ключові імперативи воєнного стану.

Modeling the development of the economic systems, (1), 194–199. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-7-27>

3. Буряченко, А., Болдова, А., & Москаленко, Н. (2023). Фінансування дефіциту державного бюджету: маневреність у контексті управління державним боргом. *Економіка та суспільство*, (53). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-31>

4. Вергелюк, Ю., Болдова, А., & Москаленко, Н. (2023). Проблеми забезпечення боргової стійкості України. *Економіка та суспільство*, (56). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-6>

5. Вергелюк Ю.Ю., Ганцяк М.О. Потенціал ринку внутрішніх державних запозичень. *Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. інт.-конф. (м. Острог, 21 жовт. 2022 р.). URL: https://www.researchgate.net/publication/365892840_Potencial_rinku_vnut_risnih_derzavnih_zapozicen

Фролов Д.С.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

БАНКИ УКРАЇНИ ЯК УЧАСНИКИ ФОНДОВОГО РИНКУ

Обмежена капіталізація економіки України та фондового ринку, зокрема, обумовлює його низьку активність в кризовий та посткризовий періоди. При цьому, за підсумками першого півріччя 2024 року та 2023 року, банківська система продемонструвала рекордну прибутковість, чого вдалось досягти завдяки вкладам банків в депозитні сертифікати та ОВДП. Головним чинником прибутковості сектору залишається зростання процентних доходів, передусім, від високоліквідних активів [1]. Це свідчить, що банки володіють значним обсягом фінансових ресурсів, від ефективності перерозподілу якого залежить підтримка активності в окремих сегментах фінансового ринку. Очевидними, як і для банків, так і для фондового ринку є підтримка банківської активності операцій з цінними паперами.

На фондовому ринку згідно чинних регуляторних вимог банки можуть діяти від власного імені та виступати інвесторами, або емітентами, або ж від імені третіх осіб – фінансовими посередниками. Серед послуг, які можуть надавати банки на фондовому ринку виокремлюють: «субброкерські послуги; брокерські послуги; дилерські послуги; послуги з управління портфелем фінансових інструментів; інвестиційне консультування; андеррайтинг та/або послуги з розміщення з наданням гарантії; послуги з розміщення без надання гарантії. Додатковими послугами слід вважати зберігання фінансових інструментів та коштів клієнтів а також розпорядження фінансовими інструментами та коштами клієнта, які є предметом забезпечення; надання клієнтам кредитів та позик для укладення за участю або посередництвом такої інвестиційної фірми деривативних контрактів та вчинення правочинів щодо фінансових інструментів; надання клієнтам консультацій з питань фінансування їхньої господарської діяльності, стратегії розвитку, інших пов'язаних питань, надання послуг та консультацій щодо реорганізації або купівлі корпоративних прав юридичних осіб; послуги, які передбачають здійснення валютних операцій, у випадках, пов'язаних з наданням інвестиційною фірмою послуг своєму клієнту; проведення інвестиційних досліджень та фінансового аналізу або надання будь-яких інших загальних рекомендацій, пов'язаних з проведенням операцій з фінансовими інструментами; послуги, пов'язані з андеррайтингом; надання гарантій щодо виконання зобов'язань перед третіми особами за договорами, що укладаються від імені клієнта такої інвестиційної фірми» [2].

Досить широким є перелік цілей, які переслідують банки виступаючи учасниками фондового ринку. Цілі банківського інвестування в цінні папери в Україні можна визначити за кількома ключовими напрямками: забезпечення збереження та зростання капіталу банку; придбання цінних паперів, які мають властивості грошових коштів і можуть використовуватись як засіб обігу та платежу; встановлення контролю над діяльністю підприємств шляхом придбання їхніх цінних паперів і перерозподілу власності; залучення

додаткових ресурсів для основної діяльності через випуск цінних паперів.

Досягнення доходів також включає формування прибутку завдяки наданню клієнтам послуг на ринку цінних паперів; розширення впливу банку шляхом залучення нових клієнтів через участь у капіталі підприємств і забезпечення присутності на перспективних ринках; отримання прибутку від спекулятивних операцій з цінними паперами та мінімізація фінансових ризиків через використання похідних інструментів.

Крім того, важливими цілями є розширення доходної бази за рахунок зростання вартості активів, отримання доходів у вигляді процентів, дивідендів, дисконту та курсової різниці від перепродажу цінних паперів. Також банки прагнуть підтримувати ліквідність, створюючи вторинні резерви у вигляді високоліквідних паперів, які можуть бути швидко реалізовані або використані як заставу. Іншою важливою метою є диверсифікація операцій для зниження ризиків і стабілізації доходів, формування контрольних пакетів акцій для участі в управлінні підприємствами та розширення клієнтської бази.

Право здійснювати операції з цінними паперами та надавати послуги на ринку цінних паперів фіксується ліцензією НБУ. Перелік послуг, які надають банки на ринку цінних паперів широким, для прикладу в таблиці 1 наведена пропозиція послуг з цінними паперами, що пропонує системоутворюючий банк України АТ «Ощадбанк».

Таблиця 1

Спектр послуг АТ «Ощадбанк» на ринку цінних паперів

Операції з державними цінними паперами	Операції з корпоративними муніципальними та облігаціями банків	Операціями з акціями
купівля-продаж облігацій внутрішньої державної позики; купівля-продаж облігацій внутрішньої державної позики на виконання функцій первинного дилера для фізичних осіб	купівля-продаж корпоративних, муніципальних облігацій та облігацій банків за дорученням клієнта; андеррайтинг корпоративних та муніципальних облігацій; купівля-продаж векселів за дорученням клієнта	купівля-продаж акцій за дорученням клієнта

Джерело: систематизовано автором за даними [3].

Основну частину інвестицій банків на фондовому ринку складають державні боргові цінні папери – ОВДП, частка яких у банківських портфелях коливалася в межах 50–85%. У той же час обсяги інвестування банків у цінні папери нерезидентів досягли піку у 2024 році, становлячи 7% портфеля. Абсолютне зростання таких вкладень було значним, склавши 87 290 млн грн, що відповідає приросту на 442,8%. Це демонструє високу зацікавленість банків у зарубіжних інвестиційних інструментах, особливо в умовах загострення економіко-політичної нестабільності в Україні, коли практично відсутні низькоризикові фінансові інструменти корпоративного сегмента. У таких обставинах єдиною реальною альтернативою залишаються ОВДП [4].

Науковці стверджують, що тенденції у формуванні інвестиційного портфелю, в тому числі з використанням інструментів фондового ринку відмінна у банків з державною часткою, банків іноземних банківських груп, банків з приватним капіталом. Щодо перших, то вони переважно формують інвестиційний портфель з державних боргових цінних паперів. Більша частина прибутку забезпечується завдяки операціям з такими цінними паперами. Друга група – 14 банків інвестують в портфелі активів, які рефінансуються НБУ. Такі банки переважно не провадять політику розширення інвестиційного портфелю за рахунок інших цінних паперів, окрім державних. Щодо банків з приватним капіталом, які складають 43 банківські установи, то їх інвестиційний портфель має незначні розміри, а структура портфелю досить різноманітна. Вагому частку складають іпотечні цінні папери [5].

Підсумовуючи зазначимо, що банки України відіграють ключову роль на фондовому ринку, виконуючи функції інвесторів, емітентів та фінансових посередників. Їхня діяльність сприяє зростанню прибутковості банківського сектору та активізації фінансових ринків. Основними цілями банків на ринку цінних паперів є збереження й примноження капіталу, отримання доходів від операцій з фінансовими інструментами, диверсифікація активів та залучення нових клієнтів. Значну увагу банки приділяють державним борговим цінним паперам,

які залишаються основою їхніх інвестиційних портфелів завдяки низькому ризику та високій ліквідності.

Отже, участь банків у фондовому ринку є стратегічно важливою для економічної стабільності країни, особливо в умовах сучасних викликів. Їхня здатність ефективно розподіляти фінансові ресурси, адаптуватися до умов ринку та надавати широкий спектр послуг сприяє розвитку фондового ринку і забезпеченню ліквідності економіки. Це підкреслює необхідність подальшої підтримки банківського сектору як ключового елементу фінансової системи України.

Література:

1. Банківський сектор за 9 місяців 2023 року отримав 110 млрд грн прибутку. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-za-9-misyatsiv-2023-roku-otrimav-110-mlrd-grn-pributku>
2. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>
3. Операції з цінними паперами. Ощадбанк. URL: <https://www.oschadbank.ua/poslugi-z-torgivli-cinnimi-paperami>
4. Основні показники діяльності банків. Наглядова статистика НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
5. Руденко Н.О. Структура інвестиційних портфелів банків України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. №12. С. 115-123. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/download/3957/3992/9261>

Чернецький К.Ю.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Валютна політика є одним із ключових механізмів забезпечення економічної стабільності країни, особливо в умовах військових та посткризових економічних реалій. Російська агресія спричинила

значні макроекономічні дисбаланси: суттєві втрати у ВВП, падіння експорту, збільшення дефіциту платіжного балансу, стрімку інфляцію та відтік іноземного капіталу. Відновлення економіки вимагає комплексного підходу до валютного регулювання, що включає стабілізацію курсу, ефективне управління валютними резервами та адаптацію міжнародного досвіду до українських реалій[1].

Зміни у валютній політиці, здійснені Національним банком України протягом 2022–2023 років, суттєво вплинули на динаміку валютного ринку. Фіксація курсу у 2022 році стримувала інфляційний тиск, проте сприяла формуванню тіньового сегмента валютного ринку. Перехід до плаваючого курсу в 2023 році дозволив наблизити ситуацію до ринкових механізмів, однак створив передумови для значної волатильності гривні. Посилення валютного контролю та валютних обмежень, з одного боку, сприяє підтримці макроекономічної стабільності, а з іншого – обмежує можливості зовнішньоекономічної діяльності.

Однією з найбільших проблем валютного ринку є обмежений приплив валютних надходжень через скорочення експорту та прямих іноземних інвестицій. Металургія, яка традиційно забезпечувала значну частку валютної виручки, скоротила експорт на 60% у 2023 році. Агросектор, попри зростання логістичних витрат, залишається ключовим джерелом валютних надходжень, проте його можливості значно обмежені військовими ризиками та невизначеністю ринку збуту. У цьому контексті важливим є розвиток механізмів стимулювання експорту та захисту від курсових ризиків.

Національний банк України активно використовує валютні інтервенції для стабілізації курсу. За 2023 рік на ці заходи було витрачено понад 27 млрд доларів[2]. Хоча це дозволило стримати різкі курсові коливання, втрати резервів потребують розробки довгострокових механізмів їхнього поповнення. Одним із рішень може бути розширення програми валютних свопів із ключовими торговельними партнерами, що дозволить знизити залежність від долара США та забезпечити стабільність розрахунків у національних валютах.

Ще одним напрямом покращення валютної політики є створення резервного валютного фонду, який зможе слугувати буфером для стабілізації економіки в кризові періоди. Його фінансування може здійснюватися через залучення міжнародної допомоги та часткового перерозподілу доходів від експорту. Такий механізм вже довів свою ефективність у низці країн, що переживали економічні кризи.

Досвід Польщі та Чехії свідчить, що валютна стабільність можлива за умови жорсткої монетарної політики та поступової лібералізації валютного ринку. Зокрема, Польща, ще до вступу до ЄС, ввела механізм таргетування інфляції та зміцнила систему валютних резервів [3]. Аналогічні заходи можуть бути адаптовані для України з урахуванням особливостей її економічної ситуації.

Щоб підвищити ефективність валютної політики, необхідно також розвивати механізми валютного хеджування для бізнесу. Наприклад, у США та країнах ЄС широко використовуються ф'ючерсні контракти на валюту, що дозволяє компаніям захистити свої фінансові показники від непередбачуваних курсових коливань[4]. В Україні цей ринок досі розвинений слабо, що підвищує ризики для експортерів та імпортерів.

Для подальшої стабілізації валютного ринку необхідним є удосконалення прогнозування валютних ризиків. Використання економетричних моделей, які дозволять більш точно оцінювати ймовірність курсових коливань, сприятиме більш ефективному прийняттю рішень Національним банком України. Посилення аналітичної складової дасть можливість запобігти панічним настроям на валютному ринку та забезпечити стабільність фінансової системи.

Довгострокова перспектива валютної політики України має включати інтеграцію до європейської фінансової системи. Поступове приєднання до європейського механізму валютних обмінів (ERM II) дозволить зменшити валютні ризики та підготувати економіку до можливого запровадження євро як національної валюти[5]. Це передбачає зміцнення інституційної спроможності регуляторних органів, реформування валютного законодавства та забезпечення відповідності макроекономічним критеріям.

Отже, валютна політика України потребує подальшого вдосконалення для забезпечення макроекономічної стабільності. Основними напрямами реформ мають стати розширення валютної лібералізації, створення резервного валютного фонду, інтеграція у

світові фінансові механізми та впровадження ефективних моделей прогнозування курсових ризиків. Впровадження цих механізмів сприятиме не лише стабілізації валютного ринку, але й довгостроковій економічній стійкості країни.

Література:

1. Національний банк України. Річний звіт Національного банку за 2023 рік: від стратегії виживання до стратегії відновлення. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-za-2023-rik-vid-strategiyi-vijivannya-do-strategiyi-vidnovlennya>
2. Мінфін. Результати валютних інтервенцій НБУ. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/nbu/intervention/>
3. Міжнародний валютний фонд. World Economic Outlook, October 2023. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023>.
4. Світовий банк. Global Economic Prospects Report, June 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>.
5. European commission. ERM II – the EU’s Exchange Rate Mechanism. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/euro/enlargement-euro-area/adoption-fixed-euro-conversion-rate/erm-ii-eus-exchange-rate-mechanism_en

Ярмішко А.О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ВПЛИВ ВНУТРІШНІХ ТА ЗОВНІШНІХ ЧИННИКІВ НА ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ

У кризових умовах, які характерні для України сьогодні, вкрай важливо, щоб усі елементи економіки працювали злагоджено та в межах безпекових діапазонів. Фінансовий ринок країни, на який покладено функції інвестиційного та кредитного обслуговування економіки, не є винятком. Водночас фінансовий ринок та його сектори одними з перших зіштовхуються з ризиками та змушені оперативно реагувати на них. Гнучкість систем внутрішньої інституційної

організації та регулювання сегментів фінансового ринку є запорукою фінансової стійкості у складних умовах. Фондовий ринок країни, який у докризові часи не відзначався ефективністю, нині перебуває під впливом низки негативних чинників, що перешкоджають ефективному виконанню його функцій в економіці.

Згідно чинного законодавства фондовий ринок: «сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо емісії (видачі), обігу, виконання зобов'язань, викупу та обліку цінних паперів (у тому числі деривативних цінних паперів). Учасниками такого ринку є емітенти, у тому числі іноземні, або особи, які видали неемісійні цінні папери, особи, які надають забезпечення, інвестори у фінансові інструменти, які набули права власності на цінні папери, адміністратори, професійні учасники ринків капіталу, особи, які провадять діяльність, пов'язану з ринками капіталу та організованими товарними ринками, саморегулювні організації професійних учасників ринків капіталу, номінальні утримувачі, депозитарії-кореспонденти» [1].

Для того, щоб пристосувати систему оперативного реагування на ризики фондового ринку, слід визначати систему чинників зовнішнього та внутрішнього впливу на нього. Це дозволить ідентифікувати джерела ризиків, оцінити їх розміри та підібрати ефективні заходи для їх мінімізації та усунення.

Зовнішні чинники в переважній більшості є об'єктивними – тобто такими, які усунути в межах певної країни не можливо. Тому, оптимальним є підбір заходів пристосування до цих зовнішніх умов. До зовнішніх чинників, на нашу думку, слід віднести: стан та кон'юнктура міжнародних фондових ринків; динаміка відсоткових ставок в розвинених країнах та на світових фондових ринках; кон'юнктура сировинних ринків; інвестиційні рейтинги; геополітична ситуація в світі; глобальні циклічні зміни; політика МФО.

Фондовий ринок України, як інтегрована частина світової фінансової системи, зазнає впливу від динаміки цінових індикаторів на глобальних ринках. Коливання світових відсоткових ставок відображають вартість позикового та інвестиційного капіталу, що впливає на рішення інвесторів і фінансові потоки. Кризи та нестабільність у глобальній економіці суттєво впливають на розвиток

фондових ринків, особливо в країнах, що розвиваються, які залишаються вразливими до таких ризиків. Суттєвий вплив на фондові ринки мають зміни світових цін на нафту та інші енергоресурси. Це зумовлено кількома факторами: по-перше, акції великих енергетичних корпорацій займають значну частку на біржах, а по-друге, енергетичний сектор формує тренди для інших галузей. Крім того, показники горизонтальної динаміки інвестиційних рейтингів країн слугують важливим сигналом для інвесторів, визначаючи їх привабливість для капіталовкладень. Світові геополітичні події також мають визначальний вплив на фондові ринки. Військові конфлікти, формування міжнародних економічних союзів, політичні кризи та вибори у ключових державах створюють умови для формування ринкових трендів і визначають рівень довіри інвесторів до певних ринків.

Внутрішні чинники є більш гнучкими в контексті пристосування до них. В переважній більшості за допомогою державного регулювання та ринкових саморегулювальних механізмів можливо налагодити роботу фондового ринку під впливом негативних внутрішніх чинників. Звісно, мова не йде про нарощення капіталізації чи бурхливий розвиток ринку, а лише про стійкість під час криз. До внутрішніх чинників впливу на фондовий ринок відносимо: макроекономічний стан в країні; відкритість фондового ринку; рівень монополізації; розвиненість інших сегментів фінансового ринку; ефективність регулювання фондового ринку; фінансова політика держави; рівень проникнення цифрових технологій.

Одним з ключових чинників, який визначає можливості розвитку фондового ринку та його поточний стан є макроекономічне становище країни, яке проявляється рядом показників. Науковці звертають увагу вплив ВВП на фондовий ринок. За динамікою ВВП можна робити висновки про зростання чи спад національної економіки, тому він є зрозумілим економічним показником для інвесторів, що дозволяє їм аналізувати структуру та динаміку макроекономіки та на цій основі приймати рішення щодо інвестицій [2]. Рівень лібералізації фондового ринку, як у цілому, так і стосовно окремих операцій, є ключовим чинником, що визначає його фінансову стійкість та перспективи розвитку. Чим більш відкритим і прозорим є ринок, тим вищою є

довіра інвесторів, що стимулює зростання обсягів операцій і капіталізації. У разі, коли суб'єктна структура емітентів на ринку є олігополістичною, провідну роль відіграють «великі гравці», які задають основні тренди та впливають на формування цінкових індикаторів. Це, своєю чергою, може як стимулювати, так і обмежувати розвиток ринку, залежно від поведінки ключових учасників. Ємність фінансового ринку країни є обмеженою величиною, що залежить від обсягу його складових сегментів. Якщо банківський сектор домінує, займаючи, наприклад, 90% загального фінансового ринку, розвиток фондового сегмента значно ускладнюється, оскільки він залишається в межах доступного залишку. Це свідчить про необхідність збалансованого розвитку фінансової системи країни для забезпечення стійкого зростання всіх її компонентів. Політика державного регулювання фондового ринку суттєво впливає на його адаптивність, стійкість і конкурентоспроможність. Регулятивне середовище, що включає правові та інституційні умови, формує фундамент для ефективного функціонування ринку. Зокрема, податкова та монетарна політика визначають фінансові стимули та бар'єри для суб'єктів ринку, впливаючи на обсяги інвестицій і ліквідність. Сьогодні цифровізація фондового ринку стає не лише очевидною перевагою, але й необхідною умовою для його інтеграції у світову фінансову систему. Впровадження цифрових технологій сприяє підвищенню прозорості, зниженню витрат на проведення операцій, покращенню доступу до ринку для широкого кола інвесторів, а також збільшує швидкість реагування на глобальні фінансові тренди. У підсумку, розвиток цифрових платформ і автоматизованих систем управління стає стратегічним напрямком для забезпечення конкурентоспроможності національного фондового ринку.

Крім зазначених внутрішніх та зовнішніх чинників можна розглядати й чинники впливу, які характерні для мікрорівня – тобто, для конкретних фондових бірж чи інших інституційних утворень фондового ринку. В цьому руслі справедливо відзначають Лук'яненко І.Г. та Марковська М.Ю., які досліджуючи вплив дисбалансів фондового ринку на економічний розвиток України зазначають, що його особливою рисою є фрагментарність, а окремі мікроекономічні

дисбаланси перешкоджають його розвитку. До таких дисбалансів науковці відносять: дисбаланс капіталізації фондового ринку; дисбаланс обсягу торгів; дисбаланс біржового індексу. Саме ці дисбаланси, на думку авторів, визначають фрагментарність серед емітентів, інвесторів інфраструктури та регуляторів [3].

Фондовий ринок України, будучи важливою складовою фінансової системи, функціонує під впливом численних зовнішніх і внутрішніх чинників, кожен з яких визначає його стабільність, ефективність та перспективи розвитку. До зовнішніх чинників належать глобальні економічні та геополітичні тенденції, коливання світових цін на сировину, динаміка відсоткових ставок і інвестиційні рейтинги, які формують загальний контекст функціонування ринку. Внутрішні чинники, такі як макроекономічна ситуація, рівень регулювання, ступінь цифровізації та структура фінансової системи, можуть бути впливовими через державну політику та ринкові механізми. Окрему увагу слід приділити дисбалансам на мікрорівні, які знижують ефективність ринку. У сучасних умовах критично важливими є адаптація до зовнішніх викликів, усунення внутрішніх дисбалансів та впровадження цифрових інновацій для забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку ринку.

Література:

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 №3480 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>
2. Серeda О. Фактори впливу на функціонування фондового ринку України. *Mechanism of an Economic Regulation*, (3-4(97-98)), 105-110. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.18>
3. Лук'яненко І.Г., Марковська М.Ю. Вплив дисбалансів фондового ринку України з урахуванням тіньових схем на економічний розвиток країни. *Економічний вісник університету*. 2017. Випуск №35/1. С. 230-245. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c1f1bc23-8d5f-4a44-86a1-bb1b1260bd8f/content>

СЕКЦІЯ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Волков Б.Г.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ САНАЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Промислові підприємства є основою економіки будь-якої країни, зокрема України, і часто виконують роль драйверів інновацій та забезпечують значну частину зайнятості населення. Проте вони також є одними з найбільших споживачів природних ресурсів та джерел викидів парникових газів. В умовах сталого розвитку процес санації підприємства має бути спрямований не лише на відновлення фінансової стабільності, а й на впровадження екологічно чистих технологій, оптимізацію ресурсоспоживання та підвищення соціальної відповідальності [1-8].

Важливість визначення сутності та дослідження основних етапів санації зумовлена необхідністю створення ефективного механізму для діагностики кризового стану, розробки реалістичних планів виходу з кризи та їхньої реалізації. Особливу роль відіграють інноваційні підходи, такі як впровадження цифрових технологій, перехід на відновлювані джерела енергії, реструктуризація організаційних процесів і пошук стратегічних партнерів. Саме від правильного визначення та послідовного впровадження етапів санації залежить здатність підприємства не лише вижити у складних економічних умовах, але й створити основу для стійкого зростання та сталого розвитку у майбутньому [9; 10; 13; 18; 19].

Таким чином, основними етапами санації промислового підприємства в умовах сталого розвитку є наступні [11; 13; 14; 17-21]:

ЕТАП 1. Діагностика фінансового стану – ключовий етап для визначення масштабів проблеми та причин, які призвели до кризового стану підприємства. Діагностика фінансового стану – це комплексний

процес оцінки фінансових показників підприємства, який дозволяє визначити поточний рівень його платоспроможності, ліквідності, рентабельності та загальної фінансової стійкості. Головною метою діагностики є виявлення фінансових проблем, оцінка ризиків банкрутства та визначення шляхів покращення економічних показників. Діагностика фінансового стану складається з декількох ключових етапів (збір і аналіз фінансової інформації, оцінка платоспроможності підприємства, оцінка фінансової стійкості, аналіз прибутковості та рентабельності, аналіз динаміки грошових потоків, оцінка ризиків банкрутства, визначення причин фінансових проблем, розробка рекомендацій щодо покращення фінансового стану). На основі отриманих результатів пропонуються заходи для стабілізації фінансів підприємства (реструктуризація боргів, залучення інвесторів, зниження витрат, диверсифікація доходів або оптимізація бізнес-процесів) [3; 6; 9; 11; 18; 20].

ЕТАП 2. Розробка плану санації – на цьому етапі створюється стратегія, яка включає конкретні дії для фінансового оздоровлення підприємства. Розробка плану санації промислового підприємства є комплексним процесом, спрямованим на відновлення його фінансової стабільності, платоспроможності і конкурентоспроможності. План санації визначає заходи, ресурси та строки, необхідні для виведення підприємства з кризового стану. Розробка плану санації включає такі етапи: діагностика фінансового стану підприємства, визначення стратегічних цілей санації, перелік заходів із відновлення ефективності підприємства, питання фінансування заходів санації, розробка графіка реалізації заходів і визначення відповідальних осіб, організаційна підтримка та моніторинг, врахування чинників ризику та можливостей. Таким чином, розробка плану санації – це складний і багатоетапний процес, який вимагає системного підходу, стратегічного мислення та гнучкого управління. Основне завдання процесу – створити умови, за яких підприємство зможе не лише подолати кризу, але й відновити конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі [2; 4; 9; 11; 19].

ЕТАП 3. Реалізація санаційних заходів – є ключовим етапом у процесі відновлення платоспроможності та стабільності промислового

підприємства, що передбачає впровадження комплексу заходів, спрямованих на стабілізацію фінансового стану, підвищення ефективності виробничих процесів, оптимізацію управління та розвиток конкурентоспроможності (поглиблена діагностика підприємства, реструктуризація боргів, залучення додаткового фінансування, модернізація виробництва, диверсифікації продукції, контроль і моніторинг). Ефективна реалізація санаційних заходів вимагає комплексного підходу, координації зусиль усіх підрозділів підприємства та активної взаємодії з кредиторами, інвесторами й іншими зацікавленими сторонами, завдяки чому підприємство може відновити платоспроможність, забезпечити стабільний розвиток та досягти довгострокової конкурентоспроможності на ринку [8; 13; 15; 16; 17].

ЕТАП 4. Моніторинг та контроль реалізації санації – є передостаннім етапом у процесі відновлення промислового підприємства, який забезпечує досягнення поставлених цілей, ефективне використання ресурсів та вчасне реагування на можливі відхилення від плану. Моніторинг та контроль реалізації складається з кількох взаємопов'язаних складових і передбачає систематичний аналіз виконання заходів, оцінку їх ефективності, а також коригування плану санації за потреби (регулярне збирання та аналіз даних про реалізацію заходів, встановлення ключових показників ефективності (KPI), систематичний аудит виконання заходів, оперативне реагування на зміни, комунікації між учасниками процесу санації, оцінка результатів санації). Таким чином, моніторинг та контроль реалізації санаційних заходів забезпечує дисципліну, прозорість та ефективність у відновленні платоспроможності і стабільності промислового підприємства, що дозволяє контролювати виконання плану та адаптувати його до реальних умов, що є ключем до успішної санації [9; 10; 12; 14; 16].

ЕТАП 5. Завершення санації – є важливим етапом у процесі відновлення діяльності промислового підприємства, де проводиться всебічна оцінка результатів реалізованих заходів. Основною метою даного етапу є визначення того, чи вдалося досягти запланованих цілей: відновлення платоспроможності, зменшення боргового

навантаження, підвищення ефективності роботи і забезпечення конкуренто-спроможності підприємства. Ефективно завершена санація забезпечує стабільність підприємства та створює базу для його подальшого розвитку, що дозволить впроваджувати нові технології, розширювати ринки збуту та формувати стійку конкурентну позицію [14; 18; 19; 21].

Таким чином, основні етапи санації в умовах сталого розвитку забезпечують комплексне та збалансоване відновлення діяльності підприємства з урахуванням фінансових, екологічних і соціальних аспектів, які дозволяють подолати кризові явища та створити умови для сталого функціонування, що є базовою вимогою сучасного бізнес-середовища.

Література:

1. Бондарчук М. К. Побудова моделі інвестування санаційних інновацій в інтегрованих структурах / М. К. Бондарчук, Г. М. Воляник // Науковий вісник НЛТУ України. - 2014. - Вип. 24.1. - С. 320-326.
2. Гавриш О. М. Фінансова санація як спосіб запобігання банкрутству підприємств / О. М. Гавриш, В. П. Пильнова, О. О. Ващенко // Підприємництво та інновації. - 2021. - Вип. 17. - С. 66-71.
3. Гуменна Ю. Г. Удосконалення системи антикризового управління на промисловому підприємстві / Ю. Г. Гуменна, І. В. Басанець // Вісник Сумського державного університету. Серія : Економіка. - 2021. - № 4. - С. 153-160.
4. Долбнева Д. В. Значення санаційного аудиту в системі антикризового управління підприємством / Д. В. Долбнева // Економічний аналіз. - 2015. - Т. 21, № 2. - С. 75-80.
5. Дятлова В. В. Антикризове управління промисловим підприємством: новітні підходи та інноваційна складова механізму / В. В. Дятлова, Л. А. Маліч, К. Е. Юнгблуд // Формування ринкових відносин в Україні. - 2023. - № 10. - С. 34-41.
6. Єрмоленко О. А. Фінансова санація як спосіб запобігання банкрутству підприємств в умовах воєнного стану / О. А. Єрмоленко, О. О. Коковіхіна, Н. М. Лисьонкова // Економічний простір. - 2024. - № 190. - С. 114-117.
7. Івченко Є. А. Передумови формування системи антикризового управління на промислових підприємствах / Є. А. Івченко, Л. В.

Мартінова, А. А. Мартінов // Економіка. Фінанси. Право. - 2021. - № 5(2). - С. 5-12.

8. Кальченко О. Санація як спосіб запобігання банкрутству підприємств / О. Кальченко // Проблеми і перспективи економіки та управління. - 2020. - № 1. - С. 220-228.

9. Комарецька П. В. Реструктуризація підприємств як основа їх розвитку / П. В. Комарецька // Інформаційні технології в економіці, менеджменті і бізнесі. Проблеми науки, практики та освіти : збірник наукових праць за матеріалами ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 27-28 листопада 2003 року. – У 2-х ч. – Ч. 1. – Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – С. 182-185.

10. Комарецька П. В. Реструктуризація промислових підприємств в системі антикризового фінансового управління / П. В. Комарецька // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 6 (73). – С. 61-64.

11. Костакова Л. Д. Антикризовий фінансовий менеджмент – компонента управління промисловим підприємством / Л. Д. Костакова // Економіка. Фінанси. Право. - 2021. - № 5(1). - С. 10-13.

12. Костецький В. Санація підприємства як дієвий механізм фінансової стабілізації його діяльності / В. Костецький // Світ фінансів. - 2016. - Вип. 4. - С. 108-119.

13. Крахмальова Н. А. Фінансова реструктуризація підприємств як фактор зміцнення їх фінансового потенціалу / Н. А. Крахмальова, П. В. Пузирьова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2020. – № 2 (225). – С. 51-58.

14. Купира М. І. Формування фінансової санаційної спроможності підприємства: теоретико-прикладний аспект / М. І. Купира, Л. В. Матюк, Ж. О. Струк // Приазовський економічний вісник. - 2022. - Вип. 1. - С. 113-118.

15. Мартінов А. А. Вибір інструментарію антикризового управління на промислових підприємствах України / А. А. Мартінов, Б. В. Шедько // Економіка. Фінанси. Право. - 2024. - № 2. - С. 44-48.

16. Огренич Ю. О. Оцінка фінансового стану промислових підприємств та передумови здійснення антикризового управління / Ю. О. Огренич, О. Ю. Гриценко // Причорноморські економічні студії. - 2021. - Вип. 68. - С. 42-50.

17. Омелянович Л. Фінансове регулювання санації суб'єктів підприємництва / Л. Омелянович, С. Чимирис // Торгівля і ринок України. - 2013. - № 36. - С. 197-203.

18.Пузирьова П. В. Фінансова стабілізація як механізм поствоєнного відновлення / П. В. Пузирьова, З. Я. Шацька / Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 квітня 2023 року. – Київ : КНУТД, 2023. – С. 42-45.

19.Румик І. І. Антикризове управління при реалізації санаційних заходів підприємства / І. І. Румик, О. О. Пилипенко // Вчені записки університету "КРОК". Серія : Економіка. - 2021. - Вип. 3. - С. 51-60.

20.Череп О. Г. Дослідження сутності та структури санаційного потенціалу підприємства / О. Г. Череп, А. І. Павленко // Економічний простір. - 2019. - № 150. - С. 151-160.

21.Швець Ю. О. Теоретико-методичні засади формування системи антикризового управління операційною діяльністю промислових підприємств / Ю. О. Швець // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2020. - № 4(2). - С. 72-77.

Дьомін М.К.

*к.т.н. доцент кафедри інформаційних технологій та програмування,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,
докторант,*

*Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

РОЛЬ МОНІТОРІНГУ ІНФОРМАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ АРХІТЕКТУР У ПІДВИЩЕННІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Вступ. В умовах воєнного стану підприємства України стикаються зі значними викликами. Серед них можна зазначити логістичні, фінансові та кадрові виклики. Заходи, що запроваджені державою, для подолання цих викликів досліджено у [1]. Для подолання кризових явищ та успішного функціонування і розвитку підприємств в умовах нестабільності велике значення має організаційна ефективність підприємства та ефективність його бізнес-процесів. Одним з найефективніших методів підвищення організаційної ефективності підприємства є цифрова трансформація. Успішна цифрова

трансформація передбачає не лише впровадження цифрових технологій, але й фундаментальну реструктуризацію чи реорганізацію бізнес-процесів і, в деяких випадках, організаційної структури підприємства. Розробка ефективної організаційної структури та узгодження відповідних бізнес-процесів є багатограним завданням, яке вимагає збалансування численних і часто суперечливих внутрішніх і зовнішніх факторів. Крім того, необхідно ретельно враховувати унікальні характеристики та вплив цифрових технологій, які впроваджуються, оскільки пряме оцифровування вже існуючих процесів рідко є ефективною стратегією. Але цифрова трансформація зазвичай є дороговартісним проектом, а це знижує його доступність, особливо в умовах, коли підприємства змушені витрачати значні ресурси на подолання інших викликів, що зумовлені війною. Отже дослідження способів зниження вартості таких проектів є актуальною проблемою.

Огляд літератури. Основоположні принципи розвитку організаційної структури були сформульовані Альфредом Чандлером [2], який підкреслив взаємозв'язок між стратегією та структурою. Фундаментальна теза Чандлера — що структура слідує стратегії — стверджує, що структурна конфігурація організації повинна бути адаптована для підтримки її стратегічних цілей. Його дослідження еволюції великих промислових підприємств висвітлили спосіб, у який організаційні структури пристосовуються до стратегічних змін.

У контексті цифрової трансформації Майкл Хаммер і Джеймс Чампі [6] зробили значний внесок, зокрема щодо реінжинірингу бізнес-процесів. Вітчизняні вчені представили концепцію моніторингу інформаційно-управлінських архітектур як економічно доцільної методології розробки ефективних організаційних структур [4,5]. Незважаючи на ці досягнення, практична реалізація цих теорій залишається складною через відсутність конкретних практичних вказівок у багатьох дослідженнях.

Викладення основного матеріалу. До організаційного проектування можна підійти за допомогою класичних методів [2, 3], які зазвичай починаються з формулювання місії та стратегічних цілей організації.

Згодом структуру необхідно або розвинути, або скоригувати, щоб забезпечити відповідність цим цілям. Ряд принципів зазвичай називають важливими для розробки ефективних організаційних структур, включаючи зосередженість на результатах, децентралізацію, розширення можливостей, гнучкість, адаптивність, концентрацію на основних компетенціях і орієнтований на людину дизайн. Хоча ці принципи, безсумнівно, цінні, їх практичному застосуванню часто бракує конкретності, що накладає значний тягар на менеджерів, щоб перевести теоретичні побудови в дієві плани.

Багато менеджерів стикаються з труднощами при переході від теоретичних засад до реального розвитку організаційних структур і процесів. Отже, вони часто вдаються до копіювання прецедентів, з якими стикаються у своєму попередньому досвіді, що не завжди може бути ефективним. Крім того, ці прецеденти часто базуються на суб'єктивних оцінках, а не на об'єктивних показниках.

Наявність повного сховища ефективних організаційних проектів і бізнес-процесів може пом'якшити ці проблеми. Приклади таких проектів можна знайти в роботах Хаммера та Чемпі [6], а також у галузевих ресурсах, таких як BP Trends [7], які надають щорічні звіти з детальним описом тенденцій в управлінні бізнес-процесами (BPM). Однак фрагментований характер цих ресурсів і труднощі з визначенням відповідних прецедентів створюють значні перешкоди для їх використання.

Фреймворки, такі як TOGAF [8], пропонують структуровані методології для організаційного проектування, що охоплюють принципи, послідовні вказівки та рекомендовані інструменти. Однак, незважаючи на те, що TOGAF містить приклади, вони переважно зосереджені на технологічних компонентах, які, хоч і важливі, але їх слід вважати похідними від організаційного дизайну та бізнес-процесів.

Щоб менеджери могли отримати вигоду від ініціатив моніторингу, має бути створено сховище (база даних) ефективних прикладів організаційного дизайну. Розглянемо детальніше, які дані потрібно збирати та зберігати під час такого моніторингу. По-перше, це мають

бути дані про загальну організаційну структуру підприємства. Такі дані мають ієрархічний характер. Ці дані повинні містити структуру організаційних підрозділів, а також структуру посадової підпорядкованості. Для кожного підрозділу та посади мають бути визначені їх основні функції. Місія, стратегія та ключові цілі організації також повинні бути збережені, щоб забезпечити розуміння того, чому були обрані певні організаційні рішення. Зазначені дані дають лише загальне уявлення про функціонування підприємства. Щоб зрозуміти його на більш детальному рівні, необхідно додати дані про основні та допоміжні бізнес-процеси організації.

Однак успішні компанії можуть не бажати розкривати такі дані через занепокоєння щодо шкоди конкурентним перевагам. Незважаючи на це, кілька факторів можуть стимулювати обмін даними. Наприклад, організації можуть прагнути продемонструвати інтелектуальне лідерство, розвивати партнерство, встановлювати галузеві стандарти, відповідати нормативним вимогам або залучати інвестиції.

Приклади з ІТ-сектору показують, що компанії часто діляться організаційними рішеннями на конференціях. Таким чином, в ІТ-індустрії вже функціонує щось подібне до моніторингу, в результаті якого виявляються і знаходять ширше поширення найкращі рішення в плануванні організаційних і бізнес-процесів. Але слід зазначити, що інтенсивність такого обміну досвідом через заходи типу конференцій чи форумів відчутно знизилася в умовах воєнного стану. Тобто це є додатковим викликом навіть для тих секторів, де такий обмін досвідом до війни функціонував доволі ефективно. І саме моніторинг інформаційно-управлінських архітектур здатний вирішити цю проблему.

Які мотиви є у компанії для розкриття деталей своїх конкурентних переваг іншим компаніям?

По-перше, ці рішення розкриваються не тільки конкурентам, а й потенційним клієнтам компанії, що вигідно виділяє компанію серед інших і демонструє її інноваційність і відкритість. Таку ж мотивацію можуть мати і публічні акціонерні товариства. Така публічна

демонстрація націленості на ефективність та інновації може сприяти зростанню акцій компанії. По-друге, ІТ-компанії працюють на світовому ринку, конкуруючи не лише з вітчизняними фірмами в Україні, а й з організаціями з усього світу. Допомога в підвищенні ефективності інших українських ІТ-компаній, з одного боку, може ускладнити конкуренцію з ними, але також сприятиме покращенню світової репутації українського ІТ-сектору, що позитивно вплине на доходи всіх українських ІТ-компаній. Компанії з інших експортоорієнтованих секторів економіки можуть знайти подібну мотивацію. Третім можливим варіантом мотивації виявлення ефективних рішень є бажання займатися консультуванням щодо впровадження виявлених рішень.

Висновки. Систематичний моніторинг інформаційних та управлінських архітектур має потенціал для значного підвищення ефективності ініціатив цифрової трансформації. Результати моніторингу можуть служити цінним доповненням до класичних методів організаційного проектування та розвитку бізнес-процесів. Крім того, ідентифікація можливих мотивів для організацій розкривати свої ефективні проекти та процеси свідчить про те, що практичне впровадження таких систем моніторингу є можливим.

Література:

1. Ковальчук Н. Виклики для підприємств України в умовах війни з Росією / Н.Ковальчук, А. Калугарь // Економіка та суспільство: № 42 (2022): Економіка та суспільство. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-57>.
2. Alfred D. Chandler Jr., Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise, Cambridge, The M.I.T. Press, 1962. Рр. 463.
3. Peter F. Drucker, The Practice of Management, Harper Collins, 2010 р. - 416 р.
4. Данич В.Н. Моделирование быстрых социально-экономических процессов: Монография. – Луганск: Изд-во ВЛУ им. В. Даля, 2004. – 304 с.
5. Данич В.Н. Объектно-ориентированные модели и технологии в проектировании информационно-управленческих архитектур малого

бизнеса / В.Н. Данич, В.А. Юрков, Д.А. Юрков // Весник ВНУ. 2002. №4(50). – С. 205-270.

6. Robson M. A practical guide to business process re-engineering / M. Robson, Ph. Ullah. – Gower Pub Co, 1996, 159 p.

7. Business Process Trends [Electronic resource]. - URL: <https://www.bptrends.com/>

8. TOGAF Framework [Electronic resource]. - URL: <https://www.opengroup.org/togaf>

Злочевський О.М.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Система управління конкурентоспроможністю підприємства – це комплекс основних напрямів діяльності в даному аспекті та система цілей і завдань, вирішення яких дозволить забезпечити якість робіт і продукції, поліпшити збут і раціональну й ефективну роботу підприємства в цілому.

Система управління конкурентоспроможністю підприємства також являє собою сукупність організаційної структури, ресурсів, процесів і методів, необхідних для створення та впровадження умов, які сприятимуть формуванню конкурентних переваг підприємства в поточному або майбутньому бізнес-середовищі [1, с. 113].

Система управління конкурентоспроможністю підприємства – це сукупність взаємопов'язаних елементів, що об'єднані у блоки, цілеспрямована дія яких в комплексі вирішує завдання оперативного прийняття рішень щодо коригування на підставі періодичного розрахунку за даними статистичної інформації рівня конкурентоспроможності з метою його збереження чи зміни залежно від заданих масштабів діяльності або завдань щодо їх зростання та управління [2 с. 173].

Метою системи управління конкурентоспроможністю підприємства є формування моделі функціонування, в якій досягається рівень конкурентоспроможності, необхідний для стійкого оперування підприємства на внутрішньому та зовнішньому ринках. Концептуальними напрямками її розвитку є підвищення організаційно-методологічного та інформаційного рівнів забезпечення та посилення стратегічної спрямованості системи управління.

Одним із результатів функціонування системи управління конкурентоспроможністю підприємства постає досягнення стабільної конкурентної позиції серед діючих на певному ринку конкурентів.

Проводячи заходи, спрямовані на підвищення конкурентоздатності підприємства, необхідно виділити зростаючу гнучкість і спроможність до змін. Ці умови виступають сьогодні ключовими чинниками успіху, а головною перешкодою (так само як і двигуном змін) – людські ресурси підприємства, тому однією з найважливіших функцій управління підприємством і його конкурентоспроможністю стає активне управління змінами й організаційний розвиток персоналу.

Здатність до змін, звичайно, потребує як від рядових співробітників, так і, у першу чергу, від керівників і спеціалістів більш високого рівня освіти, творчості і схильності до нововведень, більш широкої кваліфікації, спроможності підвищувати рівень навчання.

Системний підхід в управлінні конкурентоспроможністю реалізується за допомогою ефективно побудованої системи менеджменту конкурентними перевагами. Це можливо завдяки сукупності взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів підтримки та контролю діяльності підприємства стосовно конкурентоспроможності.

Необхідність системного підходу в управлінні конкурентоспроможністю підприємства зумовлено такими причинами: здійснюється на різних адміністративно-господарських рівнях; управління конкурентоспроможністю на різних рівнях скеровують на різні об'єкти; передбачає різні види діяльності; здійснюють на різних стадіях життєвого циклу товару, а отже – в різних підрозділах підприємства.

Слід зауважити, що функціонування системи управління

конкурентоспроможністю підприємства повинно відбуватися у взаємодії з загальною системою управління підприємством, так як міжнародні стандарти ISO не використовують поняття «управління конкурентоспроможністю», а тільки «управління якістю».

Саме тому система управління конкурентоспроможністю підприємства повинна доповнювати систему управління якістю розробкою конкурентної стратегії, аналізом конкурентів, можливостями підприємства, що в сукупності дає можливість спланувати діяльність та забезпечити конкурентоспроможність.

Управління конкурентоспроможністю підприємства має бути спрямованим на нейтралізацію, подолання та обмеження впливу негативних, деструктивних чинників впливу зовнішнього середовища на рівень конкурентоспроможності [3, с. 51].

Система управління конкурентоспроможністю підприємства має охоплювати наступні напрями:

- заходи на підвищення технічного рівня і якості продукції, які передбачають: перебудову системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів, підвищення культури виробництва, поліпшення умов праці; зміцнення бази та покращення організації НДДКР; прискорену реалізацію структурних зрушень та інвестиційної політики відповідно до пріоритетів НТП і соціального розвитку; підвищення на цій основі ефективності капіталовкладень; організацію ефективної діяльності груп якості та цільового навчання керівного і робочого персоналу, створення соціальних умов якості праці, перебудову завдань і функцій управління якістю продукції; стандартизацію.

- заходи, спрямовані на зниження ресурсоемності продукції підприємства та витрат виробництва;

- заходи щодо вдосконалення сервісного обслуговування, реклами, вивчення ринку збуту підприємства. На реалізацію цих заходів необхідно спрямувати економічні та організаційні важелі управління.

Отже, забезпечення високої конкурентоспроможності підприємства передбачає розробку цілісної системи взаємопов'язаних елементів, що мають основою процеси управління нею.

Література:

1. Лук'янчук О.М., Ніколаєва Є.В. (2024) Система управління конкурентоспроможністю підприємства: наукові підходи та практичні виклики. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, 3-4 (316-317), 110-116.
2. Павлова В.А., Губарєв Р.В. (2014) Система управління конкурентоспроможністю підприємства. *Європейський вектор економічного розвитку*, 2 (17), 168-176.
3. Бабаченко Л., Ковшун Х., Портна Ю. (2019) Особливості управління конкурентоспроможністю підприємства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, 3 (19), 45-52.

Кисельов Є.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ТА ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

Механізм фінансування ефективної діяльності підприємств будівельної галузі являє собою сукупність інструментів, методів і заходів, спрямованих на забезпечення підприємств необхідними фінансовими ресурсами для їх функціонування, розвитку та досягнення стратегічних цілей. Ефективність цього механізму визначається його здатністю забезпечувати стабільність фінансування, мінімізувати ризики та сприяти досягненню оптимального балансу між витратами і доходами [1-4]. Основними складовими механізму фінансування є такі елементи:

1. Власний капітал – це кошти, які підприємство залучає з власних джерел, таких як прибуток, амортизаційні відрахування, статутний капітал. Використання власного капіталу дозволяє зменшити залежність від зовнішніх джерел фінансування, але його обсяг часто є обмеженим, що може стримувати масштабні проекти.

2. Кредитування – банківські кредити є одним із ключових джерел фінансування будівельних підприємств. Вони можуть бути короткостроковими для покриття обігових коштів або довгостроковими для фінансування капітальних інвестицій. Важливим аспектом є умови кредитування, такі як процентна ставка, строки погашення та наявність забезпечення.

3. Лізинг – для забезпечення підприємства необхідним обладнанням і технікою використовується лізинг, який дозволяє поступово виплачувати їх вартість, що особливо актуально для малих і середніх підприємств, які не мають значного стартового капіталу.

4. Інвестиційні ресурси – прямі інвестиції від приватних інвесторів або венчурних фондів, що є ефективним джерелом фінансування інноваційних проєктів, де інвестори зацікавлені в отриманні частки у капіталі підприємства або прибутків від реалізації проєкту.

5. Державні програми підтримки – уряд часто розробляє програми, спрямовані на стимулювання будівельної галузі, такі як субсидії, гранти, податкові пільги або кредитування під низькі відсотки. Такі програми особливо важливі в умовах економічної кризи або для реалізації стратегічних інфраструктурних проєктів.

6. Емісія цінних паперів – підприємства можуть випускати акції або облігації для залучення коштів. Ринок цінних паперів є перспективним джерелом фінансування для великих підприємств, які мають позитивну репутацію і стабільний фінансовий стан.

7. Кошти міжнародних фінансових організацій – будівельні підприємства можуть залучати фінансування від таких установ, як Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк або інші міжнародні фонди, які підтримують інфраструктурні та екологічні проєкти.

8. Контрактне фінансування – у будівництві часто використовується механізм попереднього фінансування на основі укладених контрактів. Наприклад, забудовники отримують кошти від покупців житла на етапі будівництва, що дозволяє забезпечити обігові кошти для завершення проєкту.

9. Страхування ризиків – важливим елементом механізму фінансування є страхування ризиків, пов’язаних із будівельними роботами, такими як затримки, технічні збої, стихійні лиха або економічні кризи, що дозволяє захистити інтереси підприємства та його інвесторів [5-10].

Принципи побудови механізму фінансування ефективної діяльності підприємств будівельної галузі є основою для створення надійної фінансової системи, яка забезпечує стабільність, розвиток та конкурентоспроможність будівельних компаній. Основними принципами цього механізму є системність, комплексність, адаптивність, ефективність, прозорість, довгостроковість, інноваційність та взаємодія [6-12].

Принцип системності полягає у необхідності враховувати всі елементи фінансового процесу: від формування капіталу до його ефективного використання, що означає, що механізм фінансування має охоплювати як залучення внутрішніх і зовнішніх ресурсів, так і їх розподіл між різними етапами будівельних проєктів.

Принцип комплексності передбачає інтеграцію різних фінансових інструментів і методів для забезпечення максимального ефекту, що включає використання кредитування, інвестування, лізингу, облігаційного фінансування, грантів тощо. Важливо також враховувати економічні, правові та організаційні аспекти при виборі джерел фінансування.

Адаптивність як принцип означає здатність механізму фінансування швидко реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Наприклад, при зміні економічних умов або появі нових законодавчих вимог підприємство має мати можливість швидко адаптувати свої фінансові стратегії.

Ефективність забезпечується шляхом раціонального використання фінансових ресурсів для досягнення максимального економічного ефекту, що включає оцінку ризиків, контроль за витратами та оптимізацію фінансових потоків.

Прозорість механізму фінансування передбачає чіткий облік і контроль за всіма фінансовими операціями, що створює довіру серед

інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених сторін, а також сприяє уникненню корупційних ризиків.

Принцип довгостроковості передбачає орієнтацію на сталий розвиток підприємства. Інвестування у довгострокові проекти, розвиток інфраструктури та інновацій сприяють зміцненню позицій підприємства на ринку у перспективі.

Принцип інноваційності полягає у впровадженні сучасних фінансових технологій, таких як цифровізація фінансових операцій, застосування блокчейн-технологій для контрактів або автоматизація обліку, що дозволяє підвищити ефективність і зменшити витрати.

Принцип взаємодії вимагає координації між усіма учасниками будівельного процесу: інвесторами, замовниками, підрядниками, державними органами та фінансовими установами. Лише через узгодженість дій можна досягти оптимального використання ресурсів та мінімізації ризиків.

Таким чином, застосування цих принципів при побудові механізму фінансування дозволяє підприємствам будівельної галузі не лише забезпечити свою поточну діяльність, але й закласти фундамент для сталого зростання, технологічного прогресу та підвищення конкурентоспроможності у мінливих умовах ринку [3-6]. Отже, ефективність механізму фінансування залежить від здатності підприємства правильно оцінювати свої потреби у фінансових ресурсах, аналізувати доступні джерела фінансування та використовувати їх у відповідності до стратегічних цілей. Оптимальне поєднання власних і зовнішніх фінансових ресурсів, а також врахування специфіки будівельної галузі, дозволяють підприємствам забезпечувати стабільну діяльність, впроваджувати інновації та підвищувати свою конкурентоспроможність на ринку [8-12].

Література:

1. Ареф'єва О. В. Інтереси стейкхолдерів в організаційному забезпеченні стратегічного управління фінансовим потенціалом підприємств / О. В. Ареф'єва, П. В. Комарецька // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 9 (87). – С. 80-85.

2. Білоусов О. М. Сучасний інструментарій проектного фінансування підприємств житлового будівництва / О. М. Білоусов // Бізнес-навігатор. - 2014. - № 1. - С. 275-283.

3. Брунько П. В. Теоретичні засади фінансування будівельних підприємств / П. В. Брунько // Інвестиції: практика та досвід. - 2015. - № 17. - С. 66-73.

4. Голобородько А. Ю. Розробка політики фінансування оборотних активів будівельних підприємств в залежності від ступеня ймовірності банкрутства / А. Ю. Голобородько, Г. М. Іванова // Сталий розвиток економіки. - 2013. - № 2. - С. 355-358.

5. Заяць В. В. Інструменти залучення іноземних інвестицій та фінансування інвестиційних проектів в Україні / В. В. Заяць, П. В. Пузирьова // Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості : матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Київ, 18 листопада 2021 року. – Т. 2. – Київ : КНУТД, 2021. – С. 106-114.

6. Климчук М. М. Міжнародний досвід фінансування заходів енергозбереження на підприємствах будівельної індустрії / М. М. Климчук // Енергоефективність в будівництві та архітектурі. - 2016. - Вип. 8. - С. 141-151.

7. Комарецька П. В. Сутність та значення фінансового потенціалу для розвитку підприємства в сучасних умовах / П. В. Комарецька // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна "Шляхи рішення проблем функціонування економічних систем". – 2004. – № 630, частина друга. – С. 163-166.

8. Комарецька П. В. Формування стратегії управління фінансовим потенціалом підприємства / П. В. Комарецька // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць. – 2006. – Вип. 9 (64). – С. 90-92.

9. Кореніцина Т. В. Інтегральна оцінка ефективності управління фінансуванням оборотних активів будівельних підприємств Донецької області / Т. В. Кореніцина, Г. М. Іванова // Інноваційна економіка. - 2013. - № 1. - С. 115-119.

10. Лагутін Г. В. Сучасні моделі проектного фінансування підприємств житлового будівництва: проблеми та перспективи функціонування / Г. В. Лагутін, Г. М. Рижаківа, Д. А. Рижаків // Будівельне виробництво. - 2014. - № 57(2). - С. 57-64.

11. Пінчук С.С. Особливості фінансування підприємств будівельного комплексу України / С. С. Пінчук, І. А. Андрейцева // Економічний форум. - 2018. - № 2. - С. 246-250.

12. Фесун А. С. Розробка адаптогенного інструментарію вибору джерела фінансування будівельних підприємств: від нової логіки фінансових операцій до програмних продуктів / А. С. Фесун // Інноваційна економіка. - 2015. - № 1. - С. 103-108.

Матицин І.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

АВТОМАТИЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЯК НАПРЯМ ВИРІШЕННЯ ВИКЛИКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВІЙНОЮ В УКРАЇНІ

Війна в Україні створила низку викликів для економіки та бізнесу, це такі як:

- а) Демографічні втрати через мобілізацію, міграцію та відтік висококваліфікованих кадрів.
- б) Економічні виклики, такі як здорожчання енергоресурсів, змінення ланцюгів постачання та збуту, звуження внутрішнього ринку, блокади кордонів та недовіра до українських виробників через військові ризики.
- с) паливна енергетична криза на початку війни та руйнування електричної інфраструктури, що спричинило обмеження та перебої з електропостачанням.

Український бізнес зараз переживає чи не найскладніші часи за історію незалежності. Але виживання і розвиток бізнесу напряму впливає на економічну стійкість країни, що надзвичайно важливо в умовах війни.

На нашу думку автоматизація бізнес-процесів та процесів виробництва виступає ефективним інструментом адаптації факторів зовнішнього середовища. Автоматизація процесів допомагає оптимізувати використання ресурсів, підвищувати продуктивність і швидко реагувати на нові виклики.

Сучасні фахівці все більше зосереджуються на ефективному управлінні, особливо в контексті розвитку інформаційних технологій. Актуальними є питання створення IT-інфраструктури для бізнесу, впровадження IT у малий бізнес та аналіз світового досвіду підтримки малого та середнього підприємництва.

Серед найбільш затребуваних програмних продуктів для малого бізнесу можна виділити системи управління проектами, які допомагають організувати роботу над завданнями, CRM-системи для ефективного взаємодії з клієнтами, інструменти для спільної роботи над документами, системи автоматизації документообігу та спеціальні програми, розроблені під конкретні потреби бізнесу [2].

Основною ціллю автоматизації є підвищення ефективності, а отже зменшенню витрат. Розберемо декілька напрямів автоматизації в бізнесі і проаналізуємо як це впливає на бізнес процеси з точки зору впливу на ресурси. Адже на думку автора – обмеженість ресурсів є чи не ключовою проблемою під час війни.

Демографічна ситуація в країні погіршується через воєнні виклики, хоча і до повномасштабного вторгнення бізнес відчував дефіцит якісних кадрів.

За даними з відкритих джерел Державної прикордонної служби близько 2,4 млн українців не повернулися в Україну з початку повномасштабного вторгнення [4]. Кількість військових ЗСУ збільшилася з 261 тис у 2021 році до майде 1 млн осіб [5]. Тобто бачимо значні зміни в структурі робочого населення країни.

Автоматизація в бізнесі дозволяє ефективніше використовувати людський капітал. В умовах дефіциту робочої сили це особливо важливо.

Ще з часів COVID 2019 велика кількість підприємств навчилися працювати децентралізовано, це значно допомогло в збереженні роботи після повномасштабного вторгнення, коли віддалено можуть працювати невиробничі працівники.

Автоматизація має на меті скоротити ручну працю та звести до мінімуму ймовірність людської помилки, одночасно збільшуючи ефективність, продуктивність і точність виробничого процесу. Щоб

замінити повторювані завдання та мінімізувати ручне втручання, автоматизація передбачає розробку програмного забезпечення та автоматизованих систем. Завдяки автоматизації ручних операцій, які раніше вимагали участі людини, автоматизація пришвидшує роботу компанії. З Автоматизація рутинних процесів через штучний інтелект або машинне навчання дає змогу працівникам фокусуватися на складніших чи більш творчих завданнях.

Для відділів маркетингу автоматизація дозволяє краще аналізувати дані про споживачів у реальному часі, налаштовувати таргетовану рекламу та економити бюджети. У сфері продажів CRM-системи автоматизують процес обробки замовлень, персоналізують пропозиції для клієнтів і значно знижують операційні витрати.

Ще до відділів маркетингу та сервісу ми можемо віднести голосові дзвінки які раніше робилися операторами телефонії. Зараз це все може робити записаний чат-бот з електронним голосом який згенерований штучним інтелектом. Дана модель аналізує відповіді респондента і таким чином може ефективніше реагувати на його потреби, та вирішувати прості базові ситуації клієнтів без участі оператора. Це дозволяє скоротити штат сервісної підтримки, але зберегти якість. Автоматизовані системи сервісу встають доступнішими і по кишені навіть середньому бізнесу, а їх якість невинно зростає.

Вивільнити ресурси автоматичні системи допомагають і віддалу HR. Так мовні моделі штучного інтелекту дозволяють скоротити час на задачі пов'язані з LnPD процесами. А чат боти допомагають відсіювати респондентів, які не підходять на вакансію по критеріям. Що дозволяє зусередити зусилля на більш релевантних кандидатах [8].

Українські ІТ компанії створили навіть систему, яка може провести онлайн співбесіду. Розмова записується і аналізується штучним інтелектом, за результатами співбесіди комп'ютер виставляє оцінку, за заздалегідь введеними параметрами. Респондент проходить тест, який дозволяє HR-спеціалістам або керівникам оцінити загальний рівень знань і освіченості кандидата. Це схоже на тест IQ, але більш сучасний і повний. Він показує не тільки інтелект, але й інші важливі якості, такі як здатність мислити критично і творчо. Українські стартапери розробили технологію, яка дозволяє ефективно використовувати результати такого тесту.

Це дозволяє знову ж таки відсіяти кандидатів, які не пройшли поріг з кількості набраних балів. Дану систему використовує навіть уряд України.

У виробництві автоматизація зменшує залежність від людського фактору. Роботизовані системи можуть виконувати завдання на конвеєрах, фасувати продукцію, маркувати товари та виконувати складську логістику. Наприклад, автоматизовані транспортні системи можуть переміщувати важкі вантажі між виробничими зонами, звільняючи працівників для інших завдань.

На сьогодні впровадження таких технологій стало доступнішим, адже вартість обладнання зменшується, а його можливості зростають. Інвестиції у роботизовані системи можуть окупитися за рахунок економії ресурсів і підвищення продуктивності. Важливою є також зміна гендерного паритету на виробництві. Сучасні системи дозволяють залучати жінок до традиційно чоловічих професій, адже автоматизовані та роботизовані системи зазвичай не потребують менших трудозатрат.

До автоматизації виробничих процесів також важливо віднести збір та аналіз даних по виробництву та складській логістиці. Автоматизація аналізу даних дозволяє точно бачити вузькі місця і в умовах з можливими перебоями в постачанні дозволяє сформувати запаси сировини задля безперебійного виробничого процесу.

Для впровадження автоматизації потрібні значні фінансові вкладення. Держава може сприяти цьому через програми кредитування під низькі відсотки або залучення іноземних інвесторів. Важливим є також навчання працівників. Перенавчання кадрів у галузі ІТ, диджиталізації та автоматизації сприятиме ефективній адаптації бізнесу до нових умов.

Диджиталізація як інструмент у воєнний час

Розпорошеність команд через евакуацію, постійні тривоги та нестабільну роботу офісів змушує бізнеси переходити на децентралізовану модель роботи. Хмарні сервіси, доступ до даних через мобільні пристрої, автоматизовані системи управління складами та CRM-системи допомагають зберігати мобільність і ефективність навіть у складних умовах.

Автоматизація бізнесу в умовах війни є не лише інструментом виживання, але й шляхом до розвитку. Ефективне використання технологій дозволяє компаніям адаптуватися до нових реалій, підвищувати продуктивність та економити ресурси. Держава, бізнес і суспільство мають об'єднати зусилля для впровадження цих змін, що в довгостроковій перспективі сприятиме відновленню та процвітанню України.

Література:

1. Z. Spector and P. Norvig, Digital Transformation and Artificial Intelligence, California Management Review, vol. 62, № 4, pp. 14–34, 2020.
2. Бунке О.С. Автоматизація бізнес процесів: навчальний посібник до практичних занять: Навч. посіб. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 39 с.
3. Сивасанкаран, П. Комп'ютерна автоматизація в виробничих системах – огляд. *Журнал механічної робототехніки*, 2024, 9(1), с. 1-6.
4. opendatabot.ua. Тренд еміграції 2024-4. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/emigration-trend-2024-4> (дата звернення: 12 квітня 2024 р.).
5. Факти ICTV. Яка чисельність ЗСУ у 2024 році: скільки військових перебуває на фронті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20240223-yaka-chyselnist-zsu-u-2024-roczy-skilky-vijskovyih-perebuvaye-na-fronti/> – Дата звернення: 10.04.2024.
6. HR Factory. (n.d.). *YouTube channel*. https://www.youtube.com/@HR_Factory_
7. SupOrgUa. (n.d.). *YouTube channel*. <https://www.youtube.com/@SupOrgUa>
8. Netpeak Group. (n.d.). *Netpeak Group website*. <https://netpeak.group/>

Пасічник О.М.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах економічної нестабільності та воєнного стану в Україні будівельна галузь стикається з численними викликами, які значно впливають на її ефективність та розвиток. Будівництво є однією з ключових складових економіки, яка забезпечує створення інфраструктури, житлового фонду та інших об'єктів, необхідних для

відновлення та розвитку країни. Водночас, у період воєнних дій галузь зазнає значного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, таких як руйнування об'єктів, логістичні проблеми, нестача матеріалів, зниження інвестиційної активності та скорочення попиту. У цих умовах управління бізнес-процесами підприємств будівельної галузі набуває стратегічного значення [1-4].

Управління бізнес-процесами дозволяє підприємствам не лише зберегти свою діяльність у кризовий період, але й забезпечити конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі. Аналіз, моделювання та оптимізація бізнес-процесів є ключовими інструментами для досягнення цих цілей, що робить тему дослідження особливо важливою для подальшого розвитку галузі та економіки країни загалом [5-8].

Воєнний стан створює значні виклики, у яких ефективно управління бізнес-процесами передбачає впровадження низки стратегій, спрямованих на забезпечення стабільності, мінімізацію втрат і поступове відновлення виробничого потенціалу. По-перше, важливою складовою управління є антикризове планування. Підприємствам необхідно розробляти коротко- та середньострокові плани, враховуючи реальні загрози та можливості, що охоплює питання безпеки, розподілу ресурсів, релокації виробництва (за потреби) та адаптації до нових умов ринку [9-13].

По-друге, ключовим завданням є оптимізація бізнес-процесів, що включає аналіз існуючих процесів, виявлення слабких місць і пошук шляхів підвищення їх ефективності. Особливу увагу варто приділяти автоматизації та цифровізації процесів, оскільки це дозволяє знизити залежність від людського фактора, пришвидшити виконання завдань та зменшити витрати. По-третє, у воєнних умовах особливого значення набуває управління ризиками, що включає моніторинг зовнішнього середовища, ідентифікацію потенційних загроз та розробку заходів для їхнього попередження або мінімізації впливу. Зокрема, слід враховувати ризики руйнування об'єктів, перебоїв у постачанні матеріалів і фінансової нестабільності [12-17].

Ще одним важливим аспектом є ефективне управління людськими ресурсами. Підприємства повинні забезпечувати безпеку своїх працівників, впроваджувати програми підтримки (зокрема психологічної) та адаптувати робочі графіки до нових реалій. У деяких випадках може бути необхідним перепрофілювання кадрів для виконання нових завдань. Окрім цього, необхідно переглядати логістичні стратегії, оскільки воєнний стан часто спричиняє проблеми з транспортом і постачанням, тому підприємства повинні шукати альтернативні шляхи доставки матеріалів, укладати угоди з новими постачальниками або навіть розглядати можливість локального виробництва [14-20].

Фінансове управління також відіграє ключову роль. Підприємства повинні ретельно контролювати грошові потоки, оптимізувати витрати та шукати нові джерела фінансування, такі як державні програми підтримки, гранти або міжнародна допомога. Нарешті, важливим є встановлення ефективної комунікації з усіма зацікавленими сторонами, включаючи співробітників, постачальників, замовників та органи державної влади. Чітка і прозора комунікація допомагає уникати непорозумінь, оперативно вирішувати проблеми та підтримувати довіру. Управління бізнес-процесами підприємств будівельної галузі в умовах воєнного стану вимагає високого рівня гнучкості, стійкості до змін і готовності до інновацій. Лише комплексний підхід дозволить підприємствам не тільки вижити, а й закласти основу для подальшого розвитку у поствоєнний період [18-22].

Управління бізнес-процесами підприємств будівельної галузі в умовах воєнного стану є складним, але водночас критично важливим завданням. Воєнний стан вносить суттєві корективи у функціонування підприємств, впливаючи на ланцюги постачання, фінансові ресурси, безпеку персоналу та стабільність ринку. В таких умовах основними пріоритетами стають адаптація бізнес-процесів до нестабільного середовища, підвищення гнучкості управлінських рішень та забезпечення безперервності роботи [7-12].

Ефективне управління передбачає впровадження стратегій ризик-менеджменту, які дозволяють зменшити вплив непередбачуваних

обставин, таких як руйнування об'єктів, затримки у постачанні матеріалів або відсутність працівників через евакуацію. Важливим аспектом є цифровізація бізнес-процесів, яка забезпечує швидкість передачі інформації, оптимізацію ресурсів та координацію дій навіть за умов обмеженого фізичного доступу до об'єктів. Крім того, підприємства будівельної галузі змушені фокусуватися на диверсифікації своїх послуг, орієнтуючись на потреби відновлення інфраструктури, реконструкції зруйнованих будівель та створення тимчасового житла для постраждалих. У цьому контексті важливою є співпраця з державними органами, міжнародними організаціями та партнерами, що дозволяє залучати додаткові фінансові ресурси і технічну підтримку. Ключову роль також відіграє робота з персоналом: збереження кваліфікованих кадрів, підтримка їхньої безпеки та мотивації. В умовах воєнного стану це потребує створення гнучких графіків роботи, впровадження систем дистанційного управління та забезпечення соціальної підтримки працівників [14-19].

В цілому, успішне управління бізнес-процесами в будівельній галузі в умовах воєнного стану базується на здатності оперативно реагувати на виклики, адаптуватися до змін, зберігати конкурентоспроможність і водночас сприяти економічному відновленню країни.

Література:

1. Бугас В. В. Вплив штучного інтелекту на управління бізнес-процесами в умовах сталого розвитку / В. В. Бугас, Д. Т. Ірناзаров // Браславські читання. Економіка XXI століття: національний та глобальний виміри : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 6 листопада 2024 року. – Одеса : ОДАУ, 2024. – С. 152-154.
2. Бутенко О. П. Управління основними бізнес-процесами будівельних підприємств / О. П. Бутенко, Ю. С. Бондаренко. // Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки. - 2015. - № 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2015_1_9.
3. Вахович І. В. Підвищення ефективності управління бізнес-процесами будівельних підприємств / І. В. Вахович // Будівельне виробництво. - 2015. - № 59. - С. 3-6.

4. Гайдено С. М. Особливості управління процесом бізнес-аналітичного моделювання в рамках оцінки фінансових показників будівельних підприємств / С. М. Гайдено // Інвестиції: практика та досвід. - 2023. - № 9. - С. 109-118.

5. Далик В. П. Економіко-математична модель діагностики ефективності контролінгу внутрішніх бізнес-процесів підприємства будівельної індустрії в умовах ризику / В. П. Далик, Н. І. Дуляба, В. Р. Денека, Ю. Я. Візняк, В. О. Феник, І. В. Запісоцький // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки. - 2023. - № 2. - С. 25-34.

6. Кучеренко О. І. Методика обґрунтування управлінських рішень щодо забезпечення цільового рівня результативності операційних бізнес-процесів будівельного підприємства / О. І. Кучеренко, І. І. Кушнір, Д. А. Рижаков // Формування ринкових відносин в Україні. - 2021. - № 7-8. - С. 83-89.

7. Литвиненко О. В. Підвищення ефективності будівництва шляхом реінжинірингу бізнес-процесів / О. В. Литвиненко // Сучасні технології та методи розрахунків у будівництві. 2015. Вип. 3. - С. 93-98.

8. Лук'янова О. Ю. Клієнт-орієнтоване формування бізнес-процесів будівельних підприємств на сучасному етапі / О. Ю. Лук'янова // Економічний простір. - 2013. - № 72. - С. 168-177.

9. Пузирьова П. В. Стратегічний розвиток бізнес-процесів ІТ-індустрії у повоєнному відновленні національної економіки / П. В. Пузирьова, С. В. Синиця // Синергія науки і бізнесу у повоєнному відновленні регіонів України = Synergy of science and business in the post-war restoration of Ukrainian regions : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Херсон, 24-26 квітня 2024 року. – У 3-х т. – Т. 2. – Одеса : Олді+, 2024. – С. 97-99.

10. Пузирьова П. В. Сутність діджиталізації та її значення для бізнес-процесів в умовах сталого розвитку / П. В. Пузирьова, С. Синиця // Управління бізнес-процесами та технологічними інноваціями в сучасних умовах та в післявоєнний період = Management of business processes and technological innovations in the current context and in the post-war period : збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 10-11 жовтня 2023 року. – Ч. 1. – Київ : НТУ, 2023. – С. 204-207.

11. Синиця С. В. Бізнес-структури та бізнес-процеси: ефективність та особливості / С. В. Синиця, П. В. Пузирьова // Науковий вимір

осмислення та пошуку оптимальних моделей розвитку України: маркетинговий, економічний, фінансовий та управлінський аспекти = The scientific dimension of understanding and research optimal models of the development of ukraine: marketing, economic, financial and management aspects : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 04-05 березня 2024 року. – Київ : АПСВТ, 2024. – С. 247-248.

12. Синиця С. В. Інноваційний розвиток бізнес-процесів у векторі діджиталізації / С. В. Синиця, П. В. Пузирьова // Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості : матеріали IV Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Київ, 17 листопада 2023 року. – Т. 2. – Київ : КНУТД, 2023. – С. 246-251.

13. Синиця С. В. Стимулювання інноваційного розвитку бізнес-процесів в умовах смарт-економіки / С. В. Синиця, О. В. Ніконенко, П. В. Пузирьова // Сучасні проблеми менеджменту : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовтня 2024 року. – Київ : НАУ, 2024. – С. 351-353.

14. Синиця С. В. Трансформація розвитку бізнес-процесів ІТ-сфери в умовах післявоєнного відновлення / С. В. Синиця // Браславські читання. Економіка ХХІ століття: національний та глобальний виміри : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 6 листопада 2024 року. – Одеса : ОДАУ, 2024. – С. 62-65.

15. Скакун В. А. Вступ до теорії управління бізнес-процесами будівельних підприємств / В. А. Скакун // Економіка та держава. - 2008. - № 10. - С. 58-60.

16. Скакун В. А. Оцінка ефективності управління бізнес-процесами підрядних будівельних підприємств / В. А. Скакун // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Економіка. - 2009. - Вип. 12. - С. 111-120.

17. Федоренко В. Г. Дослідження можливості самостійного формування бізнес-процесів будівельними підприємствами на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки / В. Г. Федоренко. // Ефективна економіка. - 2012. - № 5. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_5_64.

18. Черчата А. О. Організаційно-економічні аспекти використання логістичної концепції ІТ щодо оптимізації бізнес-процесів будівельного підприємства / А. О. Черчата // Вісник Чернівецького

торгівельно-економічного інституту. Економічні науки. - 2013. - Вип. 1. - С. 245-250.

19. Чуприна Х. М. Стратегії реконфігурації бізнес-процесів будівельних підприємств / Х. М. Чуприна, Ю. А. Чуприна, М. В. Бородавко, Д. О. Гавріков // Управління розвитком складних систем. - 2020. - Вип. 41. - С. 169-174.

20. Щербина О. С. Комунікаційні процеси у технології продажів будівельного бізнесу України / О. С. Щербина // Економіка. Фінанси. Право. - 2022. - № 12(1). - С. 5-8.

21. Imnazarov D. Theoretical concept of artificial intelligence, its impact on the modernisation of business processes and strategic development of enterprises = Теоретичний концепт штучного інтелекту, його вплив на модернізацію бізнес-процесів та стратегічний розвиток підприємств [Текст] / D. Imnazarov, P. Puzyrova // Менеджмент. – 2024. – Вип. 1 (39). – С. 78-89.

22. Synytsia S. Theoretical approaches to the formation of business processes in the sphere of information technology in the context of digitalisation = Теоретичні підходи до формування бізнес-процесів в сфері інформаційних технологій в контексті діджиталізації [Текст] / S. Synytsia, P. Puzyrova // Менеджмент. – 2024. – Вип. 1 (39). – С. 90-100.

Пасічник С.М.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ У СФЕРІ РОЗРОБКИ, ВИРОБНИЦТВА ТА ВСТАНОВЛЕННЯ ФАСАДНИХ СИСТЕМ

Ефективне управління підприємствами, що працюють у галузі розробки, виробництва та встановлення фасадних систем, є важливим фактором успіху в умовах сучасного ринку будівельних послуг. Зазначена галузь має низку специфічних особливостей, пов'язаних із комплексністю процесів, високими вимогами до якості продукції та постійним удосконаленням технологій. Управління такими підприємствами потребує системного підходу, який дозволяє забезпечити оптимізацію виробничих і управлінських процесів,

підвищення конкурентоспроможності, а також досягнення довгострокових цілей.

Система управління підприємством у цій сфері охоплює різні рівні планування, організації та контролю діяльності, починаючи від розробки проєктів і закінчуючи монтажем фасадних систем [1-4]. На стадії проєктування ключову роль відіграє взаємодія між інженерами, архітекторами та замовниками, що дозволяє створити оптимальні технічні рішення, які відповідають сучасним стандартам і вимогам клієнтів. Успішна координація цього етапу є важливим аспектом управління, оскільки помилки на початковій стадії можуть призвести до значних втрат у майбутньому.

Виробництво фасадних систем вимагає високого рівня організації виробничого процесу, забезпечення контролю якості матеріалів і кінцевої продукції. Сучасні фасадні системи можуть мати різні конфігурації та технічні характеристики, що залежить від конкретних проєктів. Зазначене створює додаткові виклики для підприємств, які повинні швидко адаптуватися до змінних умов ринку і впроваджувати інноваційні підходи до виробництва.

Однією з основних складових успішного управління є правильна організація логістичних процесів [5-9]. Своєчасне постачання необхідних матеріалів та компонентів, а також оптимізація витрат на транспортування й зберігання – це важливі фактори, які впливають на ефективність діяльності підприємства. Логістика повинна бути інтегрована у загальну стратегію підприємства і тісно пов'язана з виробничими та монтажними процесами.

Монтаж фасадних систем є заключним етапом, який вимагає чіткої організації робіт на будівельному майданчику, дотримання вимог безпеки та контрольних процедур. У цьому процесі важливими є професійні навички працівників, наявність сучасного обладнання та здатність оперативно вирішувати непередбачені ситуації. Якість монтажу безпосередньо впливає на довговічність і функціональність фасадних систем, тому контроль на цьому етапі є обов'язковим.

Система управління підприємством також повинна враховувати економічні, соціальні та екологічні аспекти [10-13]. Сучасний ринок орієнтується на використання екологічно безпечних матеріалів і технологій, що знижують негативний вплив на навколишнє середовище. Крім того, необхідно враховувати економічну ефективність виробництва, оптимізувати витрати та впроваджувати

сучасні методи управління, такі як бережливе виробництво та система контролю якості.

Ключовим фактором у процесі управління є впровадження сучасних інформаційних технологій, які дозволяють автоматизувати значну частину процесів і забезпечити прозорість у прийнятті управлінських рішень. Використання програмного забезпечення для управління проєктами, планування виробництва та контролю фінансових потоків значно підвищує ефективність діяльності підприємства і зменшує ризики.

Забезпечення конкурентоспроможності підприємства вимагає постійного вдосконалення управлінських процесів, підвищення кваліфікації персоналу та впровадження інновацій. Важливим елементом є стратегічне планування, яке дозволяє визначити ключові напрями розвитку підприємства на кілька років уперед, що дає змогу адаптуватися до змін зовнішнього середовища, враховувати ринкові тенденції та забезпечити стійке зростання.

Таким чином, ефективне управління підприємствами у галузі розробки, виробництва та встановлення фасадних систем є складним, але необхідним процесом, що дозволяє забезпечити їхній стабільний розвиток і конкурентні переваги на ринку. Системний підхід до управління, впровадження сучасних технологій і стратегічне планування – це ті основи, на яких будується успішна діяльність підприємства.

Література:

1. Максимов, А. С. (2014). Стимулювання реалізації інвестиційно-будівельних проєктів через впровадження сучасних підходів до реформування підприємств комунальної теплоенергетики. *Будівельне виробництво*, (57), 3-5.
2. Стельмашук, А. М. (2015). Формування механізму управління інноваційним розвитком підприємств сфери виробництва будівельних матеріалів. *Інноваційна економіка*, (4), 61-71.
3. Гнатенко, І., Бебко, С., Євсейцева, О., Шіковець, К., Квіта, Г., & Зось-Кіор, М. (2024). Кон'юнктурний аналіз ринку відновлюваних джерел енергії України в контексті змін фінансових та економічних процесів. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 5(58), 446-459.

4. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. *Агросвіт*, (7), 18-22.
5. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83-86.
6. Ракевич, С. М., Церковна, А. В., & Орлова, Н. В. (2021). Сучасні умови функціонування будівельних компаній м. Одеса. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*, 20(2 (48)), 184-197.
7. Гнатенко, І. А., Попова, Ю. М., Бачкір, І. Г., & Нечипоренко, К. В. (2021). Стратегії державних пріоритетів в контексті сценарного форсайту управління інноваційною економікою: моделювання науково-технічного та інтелектуального потенціалу. *Агросвіт*, (17), 3-9.
8. Щербина, О. С. (2023). Цінова політика будівельно-виробничого підприємства та її вплив на конкурентоспроможність. *Економіка, управління та адміністрування*, (2 (104)), 110-118.
9. Зось-Кіор, М. В. (2020). Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм-менеджменту. *Економічний форум*, 1(3), 57-63.
10. Пузирьова, П. В., & Синиця, С. В. (2023). Актуалізація інформаційних технологій як чинника розвитку та підтримки смарт-економічних процесів в інноваційній сфері. In *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації*. Київський національний університет технологій та дизайну.
11. Садовяк, М. Б., Мазник, Ю. І., Старецький, А. О., & Волос, М. В. (2024). Цифровізація як фактор інтенсивного розвитку виробничого потенціалу підприємств будівельної індустрії. *Академічні візії*, (28).
12. Пузирьова, П. В. (2020, December). Теоретико-методичні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу як інтегрованої системи інноваційного розвитку підприємства. In *Advancing in research and education: abstracts of XII International scientific and practical conference, La Rochelle, France* (pp. 116-122).
13. Гнатенко, І. (2021). Сучасні управлінські та інформаційно-безпекові підходи формування інноваційного кластерного угруповання в умовах COVID-19 на засадах сталості, децентралізації та євроінтеграції. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*, (1-2), 68-77.

Овсянніков І.А.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР БІЗНЕСУ

У сучасних умовах економіка країни вимагає від бізнесу гнучкості, здатності швидко адаптуватися до змін ринкових умов та забезпечувати конкурентоспроможність. Фінансовий потенціал є основним джерелом ресурсів для реалізації інноваційних проєктів, які забезпечують стійкість і довгостроковий розвиток компанії. Інновації виступають важливим інструментом для підвищення ефективності бізнесу, зниження витрат і створення нових продуктів/послуг. Для підтримки інноваційної діяльності необхідно мати сильну фінансову базу, яка дозволяє залучати інвестиції, фінансувати дослідження та впроваджувати нові технології [1; 5; 7; 9].

Інтеграція в бізнесі дозволяє компаніям об'єднувати ресурси, зокрема фінансові, для досягнення спільних цілей та підвищення конкурентоспроможності, де фінансовий потенціал забезпечує можливість інтеграції через злиття, поглинання або створення стратегічних альянсів [4; 8; 14; 19]. Фінансовий потенціал виступає не лише показником поточних можливостей інноваційно-інтегрованих структур бізнесу, а й основою для формування стратегічного плану розвитку. Інноваційно-інтегровані структури бізнесу, що володіють високим рівнем фінансового потенціалу, здатні інвестувати у високоризикові інноваційні проєкти, що забезпечує їх лідерство на ринку [2; 9; 11; 17]. Розвиток цифрових технологій і фінтех-рішень значно змінює фінансові стратегії суб'єктів бізнесу. Так, інноваційно-інтегровані структури мають використовувати сучасні фінансові інструменти (блокчейн, смарт-контракти, хмарні фінансові сервіси) для підвищення ефективності управління ресурсами. В цьому аспекті, фінансовий потенціал стає ключовим інструментом, який дозволяє інноваційно-інтегрованим

структурам бізнесу виживати в складних умовах та використовувати можливості для росту навіть під час криз. Високий рівень фінансового потенціалу дозволяє інноваційно-інтегрованим структурам бізнесу знижувати витрати, підвищувати продуктивність і створювати унікальні продукти/послуги [6; 10; 13]. Відповідно, інноваційно-інтегровані структури бізнесу здатні краще використовувати синергію від об'єднання фінансових, людських і технологічних ресурсів. Саме тому, фінансовий потенціал є базовим елементом інноваційно-інтегрованих структур бізнесу, оскільки визначає їхню здатність до впровадження новаторських ідей та стратегій на ринку [3; 12; 15; 16]. Отже, ключові аспекти фінансового потенціалу включають:

1. Фінансові ресурси і можливості – доступ до капіталу, включаючи власний капітал, кредити, інвестиції.
2. Фінансовий менеджмент – ефективне планування, контроль та аналіз фінансових операцій.
3. Фінансова стійкість – здатність компенсувати ризики та забезпечити стабільність фінансового стану.

Роль фінансового потенціалу в інноваційному процесі визначає можливість реалізації інноваційних ідей через фінансову підтримку досліджень і розробок, впровадження нових технологій та покращення продуктів і послуг, що є важливим чинником, який визначає його конкурентоспроможність та здатність до інноваційного розвитку в сучасних умовах глобального ринку [6; 14; 18; 20]. Серед основних принципів, що впливають на фінансовий потенціал як елемент інноваційно-інтегрованих структур бізнесу запропоновано наступні (табл. 1).

Отже, фінансовий потенціал відіграє ключову роль у формуванні та розвитку інноваційно-інтегрованих структур бізнесу, забезпечуючи їхню стійкість, конкурентоспроможність та здатність адаптуватися до змін у ринковому середовищі. Рациональне управління фінансовими ресурсами сприяє ефективному впровадженню інновацій, інтеграції сучасних технологій та забезпеченню синергетичного ефекту в межах партнерських відносин.

Таблиця 1

Принципи впливу на фінансовий потенціал як елемент інноваційно-інтегрованих структур бізнесу

Принцип впливу	Опис принципу	Приклад реалізації
Оптимізація використання ресурсів	Ефективне управління фінансовими ресурсами з метою їх максимального використання для розвитку інновацій.	Впровадження ERP-систем для контролю витрат і управління фінансовими потоками.
Диверсифікація джерел фінансування	Використання різноманітних джерел фінансування для зниження ризиків та забезпечення стабільності фінансового потенціалу.	Пошук інвесторів, залучення грантів або краудфандинг для підтримки інноваційних проєктів.
Інвестиції в інновації	Направлення частини прибутку або залучених коштів на розробку та впровадження інноваційних рішень.	Фінансування R&D відділу для розробки нових продуктів чи послуг.
Управління фінансовими ризиками	Розробка стратегій для ідентифікації, оцінки та мінімізації ризиків, пов'язаних з фінансуванням інновацій.	Використання фінансових інструментів (страхування, хеджування) для захисту від коливань валютних курсів.
Моніторинг та оцінка ефективності	Постійний контроль за використанням фінансових ресурсів, оцінка результатів інноваційних проєктів для корекції стратегії.	Впровадження KPI для оцінки успішності інновацій та їх впливу на фінансові показники компанії.
Підтримка партнерських зв'язків	Розвиток співпраці з іншими організаціями, включаючи інвесторів, банки, наукові установи для створення синергії в фінансовій та інноваційній сферах.	Спільні проєкти з іншими компаніями чи стартапами для розподілу фінансового навантаження.
Використання цифрових технологій	Застосування сучасних технологій для автоматизації фінансових процесів і вдосконалення аналітики.	Впровадження Big Data для аналізу фінансових потоків і прогнозування їх розвитку.
Гнучкість фінансового управління	Забезпечення можливості швидкого реагування на зміни ринку та адаптації фінансової стратегії.	Оперативна корекція бюджету залежно від зміни вартості ресурсів чи нових можливостей на ринку.
Підвищення фінансової прозорості	Забезпечення відкритості фінансової інформації для залучення довіри з боку інвесторів і партнерів.	Публікація щорічних звітів про фінансову діяльність компанії.
Залучення кваліфікованих кадрів	Інвестування у фінансову освіту персоналу для забезпечення якісного управління фінансовими ресурсами.	Проведення тренінгів для фінансових менеджерів з інноваційного фінансування.

Джерело: згруповано автором на основі [8-14].

Аналіз і розвиток фінансового потенціалу дозволяють створювати передумови для стратегічного зростання бізнесу, зокрема через інвестиції в науково-дослідну діяльність, цифровізацію та глобальну співпрацю. Таким чином, фінансовий потенціал є фундаментальним елементом інноваційної трансформації бізнесу та його інтеграції у світові економічні процеси.

Література:

1. Development and effectiveness of financial potential management of enterprises in modern conditions / V. Tkachenko, A. Kwilinski, B. Kaminska, I. Tkachenko, P. Puzyrova // Financial and credit activity: problems of theory and practice. – 2019. – Vol. 3, No. 30. – P. 85-94.
2. Lisniak S. Methodological approaches to assessing and realizing the investment potential of the country's economy in the context of sustainable development = Методичні підходи до оцінки та реалізації інвестиційного потенціалу економіки країни в контексті сталого розвитку [Текст] / S. Lisniak // Менеджмент. – 2024. – Вип. 1 (39). – С. 19-29.
3. Olshanska O. V. The innovative potential of integrated business structures: theoretical and methodological framework for evaluation and implementation = Інноваційний потенціал інтегрованих структур бізнесу: теоретико-методичний базис оцінювання та реалізації [Текст] / O. V. Olshanska, P. V. Puzyrova // Журнал стратегічних економічних досліджень. - 2022. - № 1 (6). - С. 56-66.
4. Puzyrova P. Concept of management and formation of financial potential of cluster unions = Концепція управління та формування фінансовим потенціалом кластерних утворень [Текст] / P. Puzyrova // Менеджмент. - 2019. - Вип. 1 (29). - С. 109-119.
5. Puzyrova P. Methodological approaches to the formation and development of the economic potential of transnational corporations in conditions of turbulence and risk / P. Puzyrova, O. O. Pylypenko, Ye. L. Honcharuk // Формування ринкових відносин в Україні. – 2024. – № 9 (280). – С. 10-18.
6. Tkachenko V. V. Financial potential: strategic management in conditions of economic risk : monograph / V. V. Tkachenko, I. V. Tkachenko, P. Puzyrova. – Kyiv : Foliant, 2020. – 176 p.

7. Ареш'єва О. В. Інтереси стейкхолдерів в організаційному забезпеченні стратегічного управління фінансовим потенціалом підприємств / О. В. Ареш'єва, П. В. Комарецька // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 9 (87). – С. 80-85.

8. Бугас В. В. Механізм забезпечення та реалізації інвестиційного потенціалу підприємств в умовах сталого розвитку / В. В. Бугас, С. І. Лісняк // Браславські читання. Економіка XXI століття: національний та глобальний виміри : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 6 листопада 2024 року. – Одеса : ОДАУ, 2024. – С. 156-158.

9. Ільчук В. П. Фінансово-економічний потенціал кластера / В. П. Ільчук. // Фінансові дослідження. - 2018. - № 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/find_2018_2_3.

10. Комарецька П. В. Теоретичні підходи щодо сутності фінансового потенціалу / П. В. Комарецька // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Націоналізація та приватизація: минуле, теперішнє, майбутнє. – 2003. – № 613, Серія економічна – 2003. – № 613, Серія економічна. – С. 236-241.

11. Комарецька П. В. Фінансовий потенціал: його складові, фактори впливу та умови розвитку / П. В. Комарецька // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна "Еволюція наукових знань і сучасні проблеми економічної теорії": Економічна серія. – 2005. – Вип. 663. – С. 144-148.

12. Комарецька П. В. Формування стратегії управління фінансовим потенціалом підприємства / П. В. Комарецька // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць. – 2006. – Вип. 9 (64). – С. 90-92.

13. Крахмальова Н. А. Фінансова реструктуризація підприємств як фактор зміцнення їх фінансового потенціалу / Н. А. Крахмальова, П. В. Пузирьова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2020. – № 2 (225). – С. 51-58.

14. Лісняк С. І. Сутність інвестиційного потенціалу в умовах війни: актуальний фокус / С. І. Лісняк, Є. Б. Хаустова, П. В. Пузирьова // Науковий вимір осмислення та пошуку оптимальних моделей розвитку України: маркетинговий, економічний, фінансовий та

управлінський аспекти = The scientific dimension of understanding and research optimal models of the development of Ukraine: marketing, economic, financial and management aspects : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 04-05 березня 2024 року. – Київ : АПСВТ, 2024. – С. 202-204.

15. Нечипоренко О. М. Потенційні напрями фінансового стимулювання розвитку науково-інноваційних кластерів / О. М. Нечипоренко, Ю. М. Носенко, Л. М. Сінельник // Економіка АПК. - 2021. - № 10. - С. 61-71.

16. Пузирьова П. В. Вдосконалення управління фінансовим потенціалом підприємств шляхом мінімізації економічного ризику / П. В. Пузирьова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 11 (90). – С. 43-46.

17. Пузирьова П. В. Методи оцінки управління розвитком інноваційно-фінансового потенціалу промислових підприємств в умовах цифровізації / П. В. Пузирьова // Modern directions of scientific research development : proceedings of 9th International scientific and practical conference, Chicago, USA, 23-25 February, 2022. – BoScience Publisher, Chicago, USA, 2022. – P. 504-513.

18. Ткаченко В. В. Шляхи підвищення ефективності управління фінансовим потенціалом підприємств в умовах ринкової економіки / В. В. Ткаченко, І. В. Ткаченко, П. В. Пузирьова // Advancing in research and education : abstracts of XII International scientific and practical conference, La Rochelle, France, December 07-10, 2020. – International Science Group, La Rochelle, France, 2020. – P. 126-130.

19. Халіляєва О. В. Сутність та значення економічного потенціалу, його місце в економіці країни: сучасний аспект в умовах сталого розвитку / О. В. Халіляєва, П. В. Пузирьова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2021. – № 12 (247). – С. 33-40.

20. Халіляєва О. В. Управління потенціалом та його значення в сучасних умовах макроекономічної глобалізації / О. В. Халіляєва, П. В. Пузирьова // Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку : матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тарту (Естонія), 7 лютого 2022 року. – Київ ; Тарту : ГО "ВАДНД", 2022. – С. 467-471.

Пузирьов С.О.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ ІНТЕГРОВАНИМИ СТРУКТУРАМИ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Сучасний світ характеризується високою динамічністю змін, непередбачуваністю економічних, політичних та соціальних процесів, які створюють умови турбулентності для функціонування бізнесу та інших організацій. У таких умовах інтегровані структури, як складні системи взаємопов'язаних організацій або підприємств, потребують нових підходів до управління, які дозволяють адаптуватися до швидкозмінюваних зовнішніх і внутрішніх викликів [1; 3; 6; 9; 15]. Актуальність дослідження інноваційних підходів полягає в необхідності розробки ефективних управлінських рішень для забезпечення стійкості, гнучкості та конкурентоспроможності інтегрованих структур. Сучасні виклики, такі як цифровізація, глобалізація, економічна нестабільність та зростаюча конкуренція, вимагають впровадження новітніх технологій, методів прогнозування та адаптивних стратегій управління [4; 8; 12; 14].

В умовах турбулентності ключовими чинниками успіху стають інновації в управлінських процесах, ефективна взаємодія між складовими інтегрованих структур, а також здатність до швидкого реагування на зміни. Турбулентність у середовищі управління характеризується: швидкими змінами зовнішніх умов (економічних, соціальних, політичних, технологічних); високою невизначеністю прогнозів; появою нових ризиків та викликів. Інтегровані структури (корпорації, холдинги, кластери, логістичні мережі тощо) особливо вразливі до таких умов, оскільки вони залежать від ефективної координації між підсистемами [2; 5; 7; 11].

Серед основних інноваційних підходів рекомендовано використовувати:

1. Гнучкість управління – використання гнучких організаційних структур (проектних, матричних); оперативна адаптація до змін шляхом скорочення циклів прийняття рішень; впровадження методологій Agile і Scrum для підвищення ефективності командної роботи.

2. Цифровізація управлінських процесів – використання цифрових платформ для інтеграції операцій, наприклад, ERP, CRM, BPM; аналітика великих даних (Big Data) для прогнозування змін і прийняття рішень; автоматизація процесів через штучний інтелект (AI) та машинне навчання.

3. Інноваційні підходи до управління ризиками – розробка сценаріїв для різних умов (сценарне планування); впровадження проактивних систем моніторингу ризиків; страхування бізнес-процесів і диверсифікація ресурсів.

4. Децентралізація прийняття рішень – делегування повноважень на нижчі рівні управління; використання автономних підрозділів з високим рівнем відповідальності; створення саморегуючих команд для швидкого реагування.

5. Інноваційна корпоративна культура – формування культури змін і відкритості до інновацій; інвестування у навчання персоналу новим технологіям і підходам; стимулювання творчості через систему винагород [3; 10; 12; 15].

Реалізація інноваційних підходів в управлінні інтегрованими структурами в умовах турбулентності вимагає комплексного підходу, який враховує динамічність зовнішнього середовища, внутрішню складність організації та необхідність швидкого реагування на зміни. Основним фактором успіху є поєднання гнучкості, адаптивності, інтеграції процесів та орієнтації на інновації [4; 6; 13; 15].

Одним із ключових принципів є адаптивність, яка дозволяє організації швидко реагувати на зміни ринку, регуляторного середовища чи нові виклики, що досягається через регулярний перегляд стратегій, оперативне прийняття рішень і гнучкість бізнес-процесів. Інноваційність передбачає активне впровадження нових технологій, методів управління та рішень, які підвищують

ефективність інтегрованої структури, яка включає автоматизацію процесів, впровадження цифрових платформ, використання штучного інтелекту для аналізу великих обсягів даних або створення нових бізнес-моделей, що відповідають сучасним викликам.

Важливим є принцип децентралізації, коли повноваження делегуються на різні рівні організації – він дозволяє локальним підрозділам оперативно вирішувати проблеми та адаптуватися до місцевих умов, що особливо актуально для інтегрованих структур із географічно розподіленими ресурсами. Інтеграція є ще одним ключовим аспектом, адже ефективне об'єднання знань, ресурсів і процесів усередині організації дозволяє досягати синергії. Використання єдиної інформаційної платформи чи системи управління дає можливість узгоджувати дії різних підрозділів і забезпечувати координацію навіть у складних умовах [4-6].

Реалізація інноваційних підходів неможлива без прогнозування. Використання аналітичних інструментів, технологій Big Data та штучного інтелекту дозволяє передбачати ризики та можливості, що забезпечує організації конкурентну перевагу. Ключовим елементом є гнучкість, яка дозволяє перебудовувати структури, змінювати процеси та перенаправляти ресурси залежно від нових викликів. Наприклад, перехід на віддалений формат роботи під час кризової ситуації є яскравим прикладом швидкої адаптації до зовнішніх умов.

Окремо слід виділити сталість розвитку, яка включає орієнтацію на довгострокову цінність, екологічність та соціальну відповідальність. Впровадження принципів ESG дозволяє інтегрованим структурам не лише адаптуватися до сучасних вимог, але й формувати позитивний імідж серед стейкхолдерів. Не менш важливою є орієнтація на клієнта, яка вимагає максимально точного врахування їхніх потреб і забезпечення персоналізованого підходу. Сучасні технології, такі як CRM-системи, дозволяють краще зрозуміти споживача, пропонуючи йому релевантні рішення [8-13].

Для успішної реалізації інноваційних підходів необхідна також колаборація – активне співробітництво як всередині організації, так і з партнерами, постачальниками чи клієнтами. Використання платформ

для командної роботи сприяє ефективній взаємодії навіть у децентралізованих структурах.

Врепті, важливою складовою є цифровізація, яка стає основою для більшості інновацій. Використання цифрових рішень, таких як автоматизація процесів, аналіз великих обсягів даних чи впровадження інтернету речей (IoT), значно підвищує ефективність та оперативність організації.

Таким чином, реалізація інноваційних підходів в інтегрованих структурах в умовах турбулентності є багатогранним процесом, який поєднує технологічний розвиток, організаційну гнучкість, стратегічне планування та ефективну взаємодію всіх елементів організації.

Література:

1. Irnazarov D. Theoretical concept of artificial intelligence, its impact on the modernisation of business processes and strategic development of enterprises = Теоретичний концепт штучного інтелекту, його вплив на модернізацію бізнес-процесів та стратегічний розвиток підприємств [Текст] / D. Irnazarov, P. Puzyrova // Менеджмент. - 2024. - Вип. 1 (39). - С. 78-89.

2. Olshanska O. V. The innovative potential of integrated business structures: theoretical and methodological framework for evaluation and implementation = Інноваційний потенціал інтегрованих структур бізнесу: теоретико-методичний базис оцінювання та реалізації [Текст] / O. V. Olshanska, P. V. Puzyrova // Журнал стратегічних економічних досліджень. - 2022. - № 1 (6). - С. 56-66.

3. Sadovskyi Ie. Theoretical and conceptual basis for the functioning of innovation clusters in the sphere of information technologies = Теоретико-концептуальна основа функціонування інноваційних кластерів у сфері інформаційних технологій [Текст] / Ie. P. Sadovskyi, P. V. Puzyrova // Журнал стратегічних економічних досліджень. – 2024. – № 4 (21). – С. 111-119.

4. Synytsia S. Theoretical approaches to the formation of business processes in the sphere of information technology in the context of digitalisation = Теоретичні підходи до формування бізнес-процесів в

сфері інформаційних технологій в контексті діджиталізації [Текст] / S. Synytsia, P. Puzyrova // Менеджмент. - 2024. - Вип. 1 (39). - С. 90-100.

5. Лісняк С. І. Трансформація інноваційно-інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств в умовах післявоєнного відновлення / С. І. Лісняк, Є. В. Білокіз, П. В. Пузирьова // Сучасні проблеми менеджменту : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовтня 2024 року. – Київ : НАУ, 2024. – С. 397-399.

6. Ніфатова О. М. Аналіз існуючих підходів до побудови організаційно-економічного механізму формування та розвитку інноваційного потенціалу підприємств легкої промисловості / О. М. Ніфатова, П. В. Пузирьова // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2020. – Вип. 2 (84). – С. 31-39.

7. Покальчук О. К. Цифровізація як домінанта стратегічного управління розвитком компаній в умовах сталого розвитку / О. К. Покальчук, Д. О. Пилипенко, П. В. Пузирьова // Сучасні проблеми менеджменту : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовтня 2024 року. – Київ : НАУ, 2024. – С. 448-450.

8. Пузирьова П. В. Методи оцінки управління розвитком інноваційно-фінансового потенціалу промислових підприємств в умовах цифровізації / П. В. Пузирьова // Modern directions of scientific research development : proceedings of 9th International scientific and practical conference, Chicago, USA, 23-25 February, 2022. – BoScience Publisher, Chicago, USA, 2022. – P. 504-513.

9. Пузирьова П. В. Теоретичні аспекти інноваційного потенціалу інтегрованих структур бізнесу в сучасних умовах / П. В. Пузирьова // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації» : тези доповідей, м. Київ, 10 листопада 2020 р. – Київ : КНУТД, 2020. – С. 165-167.

10. Садовський Є. П. Інноваційні кластери: особливості в контексті діджиталізації / Є. П. Садовський, П. В. Пузирьова // Науковий вимір осмислення та пошуку оптимальних моделей розвитку України:

маркетинговий, економічний, фінансовий та управлінський аспекти = The scientific dimension of understanding and research optimal models of the development of ukraine: marketing, economic, financial and management aspects : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 04-05 березня 2024 року. – Київ : АПСВТ, 2024. – С. 245-246.

11.Садовський Є. П. Роль персоналу в управлінні інноваційними кластерами ІТ-сфери в умовах турбулентності / Є. П. Садовський, В. С. Тютюнник, П. В. Пузирьова // Сучасні проблеми менеджменту : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовтня 2024 року. – Київ : НАУ, 2024. – С. 335-337.

12.Садовський Є. П. Цифровізація бізнес-структур як феномен інноваційного розвитку / Є. П. Садовський, П. В. Пузирьова // Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості : матеріали IV Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Київ, 17 листопада 2023 року. – Т. 2. – Київ : КНУТД, 2023. – С. 214-218.

13.Синиця С. В. Інноваційний розвиток бізнес-процесів у векторі діджиталізації / С. В. Синиця, П. В. Пузирьова // Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості : матеріали IV Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, м. Київ, 17 листопада 2023 року. – Т. 2. – Київ : КНУТД, 2023. – С. 246-251.

14.Синиця С. В. Стимулювання інноваційного розвитку бізнес-процесів в умовах смарт-економіки / С. В. Синиця, О. В. Ніконенко, П. В. Пузирьова // Сучасні проблеми менеджменту : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 жовтня 2024 року. – Київ : НАУ, 2024. – С. 351-353.

15.Шацька З. Я. Антикризове інноваційне управління агропідприємствами як домінанта відновлення економічного потенціалу країни / З. Я. Шацька, С. О. Пузирьов, О. В. Халіляєва // Браславські читання. Економіка ХХІ століття: національний та глобальний виміри : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 6 листопада 2024 року. – Одеса : ОДАУ, 2024. – С. 303-306.

Степасюк П.В.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ВПРОВАДЖЕННЯ LEAN-ФІЛОСОФІЇ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

У сучасних умовах конкуренції та високих вимог до якості будівельної продукції підприємства змушені шукати нові шляхи підвищення ефективності своєї діяльності. Одним із провідних підходів є впровадження LEAN-філософії, яка спрямована на оптимізацію процесів, зниження втрат і максимальне використання наявних ресурсів. Основним принципом LEAN є орієнтація на створення цінності для кінцевого споживача шляхом вдосконалення кожного етапу виробництва.

Будівельна галузь часто стикається з проблемами, пов'язаними з надмірними витратами, затримками у виконанні робіт та низьким рівнем продуктивності. LEAN-підходи дозволяють змінити традиційні методи управління і сприяють підвищенню прозорості та гнучкості виробничих процесів. Оптимізація полягає в усуненні дій, які не додають цінності, що дозволяє скоротити тривалість будівельних проєктів і зменшити собівартість робіт.

Успіх у впровадженні LEAN-філософії залежить від готовності керівництва та персоналу приймати зміни. Навчання співробітників принципам безперервного вдосконалення та ефективного управління робочими процесами стає важливою складовою реформування підприємства. Систематичний підхід до підвищення продуктивності забезпечує сталі результати, зокрема покращення якості кінцевого продукту та збільшення задоволеності клієнтів.

Ефективне впровадження LEAN-філософії передбачає постійний моніторинг процесів і застосування сучасних інструментів управління. Використання візуальних методів контролю, стандартизація робочих операцій та впровадження методик, таких як «Кайдзен» і «Точно

вчасно», дозволяють зменшити ризики і підвищити продуктивність. У підсумку підприємства отримують не лише економічну вигоду, а й стають більш конкурентоспроможними на ринку.

Окрім економічного ефекту, впровадження LEAN-філософії сприяє формуванню культури постійного вдосконалення. Такий підхід дозволяє залучити персонал до процесу прийняття рішень, підвищуючи його мотивацію і відповідальність. У довгостроковій перспективі підприємства отримують стійкі конкурентні переваги, що забезпечує їхній стабільний розвиток і адаптивність до змін ринкових умов [1-9].

Отже, LEAN-філософія є потужним інструментом для підвищення ефективності будівельних підприємств. Її впровадження сприяє оптимізації бізнес-процесів, покращенню якості продукції та зменшенню витрат, що забезпечує довготривале зміцнення позицій на ринку.

LEAN-філософія не лише допомагає зменшити втрати й оптимізувати процеси, а й змінює загальний підхід до управління підприємствами. У будівельній галузі, де кожен проєкт має свої особливості, ключовим завданням стає забезпечення гнучкості та адаптивності робочих процесів. LEAN-методологія дозволяє досягти цього завдяки орієнтації на безперервне вдосконалення і мінімізацію непотрібних операцій, що позитивно впливає на результати діяльності підприємства.

Однією з основ LEAN-підходу є максимальна інтеграція всіх учасників будівельного проєкту. Тісна співпраця між замовниками, підрядниками та постачальниками матеріалів дозволяє ефективніше координувати дії, знижуючи ризики помилок і дублювання функцій. Використання прозорих схем комунікації та чітке планування сприяє дотриманню встановлених термінів і покращенню якості будівельних робіт [10-17].

LEAN-філософія акцентує увагу на виявленні вузьких місць у процесах, що гальмують роботу. У будівництві такими проблемними зонами часто стають затримки поставок матеріалів, низька ефективність використання техніки або перевантаженість персоналу непрофільними завданнями.

Упровадження спеціалізованих інструментів для аналізу й оптимізації робочого потоку дає змогу розробити рішення, які усувають подібні проблеми на системному рівні.

Крім того, LEAN-філософія стимулює впровадження інновацій. Підприємства, орієнтовані на підвищення ефективності, активно використовують сучасні технології: автоматизовані системи управління проектами, цифрові моделі будівельних об'єктів і мобільні додатки для моніторингу робіт у реальному часі. Це не лише спрощує контроль за виконанням завдань, а й підвищує точність планування та прогнозування [15-19].

Не менш важливим є вплив LEAN-філософії на управління людськими ресурсами. Орієнтація на розвиток персоналу та формування команди з високим рівнем компетентності забезпечує кращу взаємодію і відповідальність за результати. Мотивація працівників через залучення до процесу прийняття рішень підвищує їхню ініціативність і зацікавленість у досягненні спільної мети.

Відповідно, LEAN-філософія не обмежується суто економічними вигодами. Вона сприяє глибокій трансформації управлінської культури, орієнтуючи підприємства на створення довготривалих цінностей. Її застосування у будівельній галузі дозволяє підвищити ефективність проектів, забезпечити раціональне використання ресурсів і зміцнити довіру клієнтів, що стає важливим фактором для розвитку бізнесу у сучасних умовах.

Література:

1. Дмитренко, В. І. (2020). Проблеми та перспективи розвитку підприємств будівельної галузі. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (2 (58)), 120-127.
2. Puzyrova, P., Grechyshkin, I., & Yershova, O. O. (2020). Risk management concept in innovative activities of modern enterprises. *Professional competencies and educational innovations in the knowledge economy*.
3. Пушкар, Т. А., & Дяченко, К. С. (2013). Особливості економічної безпеки підприємств будівельної галузі. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*, (2), 134-139.

4. Mazur, N., Khrystenko, L., Pásztorová, J., Zos-Kior, M., Hnatenko, I., Puzyrova, P., & Rubezhanska, V. (2021). Improvement of Controlling in the Financial Management of Enterprises. *TEM journal*, 10(4).
5. Соколовська, К., & Касич, А. (2022). Тенденції у розвитку підприємств будівельної галузі. *Економіка та суспільство*, (41).
6. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83-86.
7. Крисько, Ж. (2012). Аналіз середовища реструктуризації підприємств будівельної галузі. *Економічний аналіз*, (10 (4)), 203-207.
8. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. *Агросвіт*, (7), 18-22.
9. Чорна, М. В., & Глухова, С. В. (2012). Стратегічні напрями інноваційної діяльності підприємств будівельної галузі. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*, (1 (1)), 210-216.
10. Зось-Кіор, М. В. (2020). Оцінка персоналу організації в системі корпоративного тайм-менеджменту. *Економічний форум*, 1(3), 57-63.
11. Норкіна, Т. П., & Скарбун, З. О. (2013). Удосконалення управління інноваційним розвитком підприємств будівельної галузі. *Економіка будівництва і міського господарства*, (9, № 1), 55-62.
12. Hanushchak-Efimenko, L. M., Hnatenko, I. A., Parkhomenko, O. P., & Rubezhanska, V. O. (2019). Cluster competitive advantages as a driving factor in increasing the investment activity of innovative entrepreneurship. *Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic sciences*, 141(6), 8-17.
13. Момот, Т. В., Філатова, І. О., & Тофанюк, О. В. (2011). Економічна безпека корпоративних підприємств будівельної галузі. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі*, (2), 14-26.
14. Пузирьова, П. В. (2020, December). Теоретико-методичні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу як інтегрованої системи інноваційного розвитку підприємства. In *Advancing in research and education: abstracts of XII International scientific and practical conference, La Rochelle, France* (pp. 116-122).
15. Овсієнко, Н. (2021). Особливості маркетингової діяльності підприємств будівельної галузі. *Економіка та суспільство*, (26).
16. Рубежанська, В. О., & Гнатенко, І. А. (2016, October).

Застосування технологій STEEPLE-аналізу при визначенні домінантних факторів впливу зовнішнього оточення на ринок праці. In *International scientific conference: Economy and society: modern foundation for human development: conference proceedings* (pp. 169-172).

17. Пузирьова, П. В. (2019). Особливості концепції формування кластерного підходу сучасного підприємництва в Україні. In *Наукові теорії сьогодення та перспективи розвитку наукової думки*. Міжнародний центр наукових досліджень.

18. Забаштанський, М. М., & Булах, Я. М. (2016). Сучасні аспекти організації праці на підприємствах будівельної галузі України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, (2 (6)), 106-114.

19. Гнатенко, І. А., Снітко, Є. О., Марков, Р. В., & Уткін, В. П. (2021). Управління проектами кластеризації інноваційного підприємництва агропродовольчої сфери в умовах реалізації стратегії сталого розвитку, глобалізації, діджиталізації, економічної культури суспільства, логістичного та кадрового менеджменту. *Формування ринкових відносин в Україні*, (9), 106-113.

Чаплигін П.М.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СИСТЕМІ РИНКОВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У рамках сучасної ринкової економіки екологічний менеджмент є важливим інструментом для підвищення конкурентоспроможності підприємств. Це не лише моральний обов'язок перед суспільством і довкіллям, а й економічно вигідна стратегія, що дозволяє компаніям зміцнювати свої позиції на ринку. В умовах глобалізації, коли увага до екологічних аспектів бізнесу зростає, підприємства, які активно впроваджують екологічні стандарти, можуть не лише знизити свої витрати, але й підвищити ефективність використання ресурсів та оптимізувати виробничі процеси. Крім того, екологічна

відповідальність значно поліпшує імідж компанії, що може стати вагомим фактором у конкурентній боротьбі.

Впровадження таких систем екологічного менеджменту, як ISO 14001 та EMAS, є важливим етапом для підприємств, які прагнуть мінімізувати свій вплив на навколишнє середовище. Сертифікація за міжнародними стандартами екологічного менеджменту дозволяє компаніям зменшити витрати на утилізацію відходів, зменшити споживання енергоресурсів та демонструвати свою екологічну відповідальність партнерам і клієнтам [1, с.162]. Відповідність таким стандартам відкриває підприємствам можливості для виходу на міжнародні ринки, підвищує їхню конкурентоспроможність і забезпечує привабливість для потенційних інвесторів [2, с.89].

Сталий розвиток підприємства включає інтеграцію трьох основних складових: економічної, екологічної та соціальної. Задля реалізації цієї концепції екологічний менеджмент стає важливою частиною стратегії розвитку компанії. Це дозволяє підприємствам не лише знижувати екологічні ризики, а й забезпечувати довгострокову стійкість у змінюваних ринкових умовах [3, с.224]. Завдяки екологічному менеджменту компанії можуть зменшити витрати, які виникають через порушення екологічного законодавства, і створюють умови для залучення інвестицій у свою діяльність.

Екологічний менеджмент приносить значні економічні переваги. Наприклад, впровадження циклічних або замкнутих виробничих процесів дозволяє значно знизити витрати на утилізацію відходів і створює додаткову вартість через повторне використання сировини та матеріалів. Інвестиції в "зелені" технології, як-от використання відновлюваних джерел енергії, дозволяють знижувати енергоспоживання та підвищувати енергоефективність, що також позитивно впливає на загальну ефективність підприємства. Відповідність екологічним стандартам дає змогу отримувати фінансування від міжнародних донорів, екологічних фондів і організацій, що спеціалізуються на підтримці сталого розвитку.

Репутація підприємства прямо залежить від його екологічної політики та підходу до природоохоронної діяльності. Відповідальне ставлення до екологічних питань формує довіру серед споживачів,

партнерів і акціонерів, підвищуючи лояльність до бренду та стабільність ринкових позицій. Компанії, які беруть участь у програмах корпоративної соціальної відповідальності, що знижують їхній вуглецевий слід, демонструють свою відповідальність перед суспільством і підвищують довіру до свого бізнесу, що є суттєвою конкурентною перевагою на ринку.

Для успішного впровадження екологічного менеджменту підприємствам слід регулярно проводити екологічний аудит, який дозволяє виявляти слабкі місця в управлінні ресурсами та процесами. Розробка і реалізація навчальних програм для співробітників щодо екологічної свідомості, збереження ресурсів та ефективного використання енергії також сприяє підвищенню екологічної культури в організації. Важливо активно впроваджувати інноваційні екологічні технології, що знижують витрати на енергоспоживання та утилізацію відходів, зокрема використовувати відновлювальні джерела енергії. Компанії також повинні брати участь у міжнародних екологічних форумах та програмах для обміну досвідом і впровадження передових практик у сфері екології та сталого розвитку.

Отже, екологічний менеджмент є важливим компонентом стратегії сталого розвитку і конкурентоспроможності підприємства. Інтеграція екологічних принципів у виробничі процеси дозволяє не лише оптимізувати витрати та підвищити ефективність роботи підприємства, але й створити додаткову вартість через залучення нових клієнтів, партнерів та інвесторів. Це сприяє не лише сталому розвитку компанії, але й досягненню високих позицій на міжнародному ринку в умовах глобалізації.

Література:

1. Бобровський А. Л. Екологічний менеджмент : [підручник] / А. Л. Бобровський. – Суми : Університетська книга, 2009. – 586 с
2. Гончаренко О.О. Ринок та екологія. - Дніпро: Екосвіт, 2017. - 140 с.
3. Scientific journal “Modeling the Development of the economic systems”, №3 (2024). – 228 с.

Шевченко С.Б.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Формування конкурентної стратегії підприємства в умовах сталого розвитку є комплексним процесом, що включає аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища, визначення стратегічних цілей, розробку заходів для досягнення конкурентних переваг і забезпечення їх відповідності принципам сталого розвитку. Основою успішної конкурентної стратегії є поєднання економічної ефективності, екологічної відповідальності та соціальної орієнтованості бізнесу. На першому етапі формування конкурентної стратегії підприємство здійснює аналіз ринкового середовища, досліджуючи рівень конкуренції, динаміку попиту, споживчі переваги, нормативно-правові обмеження та екологічні вимоги. Також проводиться внутрішній аудит ресурсів підприємства, що включає оцінку матеріальних, фінансових, технологічних та людських ресурсів, а також рівень їх відповідності концепції сталого розвитку [1-4].

Наступним кроком є визначення стратегічних цілей, які повинні враховувати не лише фінансову вигоду, а й екологічні та соціальні аспекти. На основі зібраних даних підприємство обирає одну або кілька конкурентних стратегій – це може бути стратегія лідерства за витратами, що передбачає оптимізацію виробничих процесів для зниження собівартості продукції, або стратегія диференціації, коли підприємство розробляє унікальні продукти з високою доданою вартістю, враховуючи екологічні та соціальні стандарти. Також можлива стратегія фокусування, що передбачає концентрацію на вузькому сегменті ринку з урахуванням його специфічних потреб, зокрема, використання екологічно чистих матеріалів чи розробка інноваційних рішень для «зеленого» споживання [5-8].

Важливим аспектом реалізації конкурентної стратегії є інноваційний розвиток підприємства, де використання екологічно

чистих технологій, перехід на відновлювані джерела енергії, мінімізація відходів та підвищення рівня утилізації продукції є ключовими факторами сталого розвитку. Крім того, активна цифровізація бізнес-процесів дозволяє підвищити ефективність управління ресурсами та покращити взаємодію зі споживачами. Управління ризиками також відіграє важливу роль у формуванні конкурентної стратегії. Підприємства мають враховувати екологічні, соціальні та регуляторні ризики, що можуть вплинути на їхню діяльність. Для цього використовуються механізми моніторингу, антикризового управління та адаптації до змін зовнішнього середовища [9-14].

Інноваційні підходи до формування конкурентної стратегії підприємства в умовах сталого розвитку передбачають комплексне впровадження сучасних технологій, екологічно відповідального виробництва, цифрової трансформації та соціально орієнтованих бізнес-моделей. Одним із ключових підходів є впровадження концепції «зеленої економіки», яка передбачає мінімізацію шкідливого впливу виробництва на довкілля, оптимізацію споживання ресурсів та застосування енергоефективних технологій, що включає використання альтернативних джерел енергії, переробку відходів, запровадження циркулярної економіки та розробку екологічно безпечних продуктів. Такий підхід не лише знижує виробничі витрати в довгостроковій перспективі, а й сприяє формуванню позитивного іміджу підприємства серед споживачів і партнерів [15-17].

Другою важливою складовою є цифровізація бізнес-процесів, яка дозволяє підприємствам підвищувати ефективність управління, зменшувати операційні витрати та покращувати якість продукції. Використання штучного інтелекту і автоматизованих систем дозволяє прогнозувати ринкові тренди, вдосконалювати логістику та персоналізувати маркетингові кампанії. Крім того, цифрові технології відкривають нові можливості для створення інноваційних продуктів і сервісів, що підвищують цінність пропозиції для клієнтів [2; 4-6].

Наступним інноваційним підходом є орієнтація на соціальну відповідальність і розвиток людського капіталу. Підприємства, які інтегрують принципи корпоративної соціальної відповідальності, створюють конкурентну перевагу за рахунок підвищення довіри з боку споживачів, партнерів і держави. Інвестиції в навчання та

професійний розвиток персоналу, створення комфортних умов праці та підтримка соціальних ініціатив сприяють підвищенню продуктивності, зниженню плинності кадрів і покращенню корпоративної культури [4; 6; 8; 11].

Також важливим напрямом є інноваційні бізнес-моделі, що базуються на стратегічних партнерствах, відкритих інноваціях та кооперації з науковими установами й стартапами. Відкриті інновації дозволяють залучати зовнішні ідеї та технологічні рішення, що значно пришвидшує процес впровадження нововведень і знижує ризики. Співпраця з університетами та науково-дослідними центрами сприяє розвитку нових продуктів і технологій, що відповідають сучасним викликам ринку [13; 14; 15; 17].

Отже, інноваційні підходи до формування конкурентної стратегії підприємства в умовах сталого розвитку є надзвичайно важливими, оскільки вони забезпечують довгострокову ефективність, адаптивність до змін ринкового середовища та гармонійне поєднання економічних, соціальних і екологічних аспектів діяльності. Впровадження інноваційних підходів дозволяє підприємствам підвищувати ефективність використання ресурсів, оптимізувати виробничі процеси, знижувати витрати та мінімізувати негативний вплив на довкілля. Сталий розвиток вимагає переходу до економіки замкненого циклу, що передбачає повторне використання ресурсів та мінімізацію відходів, що змушує компанії переглядати свої бізнес-моделі та впроваджувати принципи екодизайну, ресурсозбереження та енергоефективності. Конкурентна стратегія, побудована на інноваціях, сприяє створенню унікальних продуктів і послуг, що відповідають запитам сучасного споживача, який стає все більш екологічно свідомим. Крім того, цифровізація та автоматизація бізнес-процесів дозволяють підприємствам швидше реагувати на зміни ринку, аналізувати великі обсяги даних та приймати обґрунтовані управлінські рішення [7; 9; 12].

Важливою складовою інноваційної конкурентної стратегії є орієнтація на соціальну відповідальність та партнерство із зацікавленими сторонами. Споживачі, інвестори та державні органи все частіше звертають увагу на екологічні ініціативи, етичність бізнесу та умови праці. Підприємства, які активно реалізують принципи корпоративної соціальної відповідальності, отримують

конкурентні переваги, оскільки підвищують рівень довіри до свого бренду та залучають лояльних клієнтів.

Отже, інноваційні підходи до формування конкурентної стратегії підприємства в умовах сталого розвитку є ключем до довгострокового успіху. Вони дозволяють компаніям не лише досягати високих фінансових результатів, а й сприяти екологічній безпеці та соціальній стабільності, що в сучасних умовах стає важливим фактором конкурентоспроможності.

Література:

1. Богатирьов В. В. Управління міжнародною конкурентоспроможністю бізнес-структур / В. В. Богатирьов, П. В. Пузирьова // Вплив глобалізаційних процесів та цифрової трансформації на формування міжнародного економічного клімату та фінансової екосистеми : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Полтава, 28 березня 2024 року. – Полтава : ПУЕТ, 2024. – С. 298-301.

2. Бугас В. В. Вплив штучного інтелекту на управління бізнес-процесами в умовах сталого розвитку / В. В. Бугас, Д. Т. Ірناзаров // Браславські читання. Економіка XXI століття: національний та глобальний виміри : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 6 листопада 2024 року. – Одеса : ОДАУ, 2024. – С. 152-154.

3. Вербівська Л. В. Конкурентні переваги підприємства та обґрунтування стратегії їх забезпечення / Л. В. Вербівська. // Ефективна економіка. - 2023. - № 11. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_11_4.

4. Воловельська І. В. Сучасні конкурентні стратегії: теоретичний аспект / І. В. Воловельська, Я. Старченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2023. - № 81-82. - С. 134-138.

5. Гальків Л. І. Інноваційна стратегія конкурентних переваг підприємства: практичний аспект / Л. І. Гальків, Ю. А. Тимчина // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки. - 2020. - № 3(1). - С. 41-46.

6. Гнатенко, І., Бебко, С., Євсейцева, О., Шіковець, К., Квіта, Г., & Зось-Кіор, М. (2024). Кон'юнктурний аналіз ринку відновлюваних джерел енергії України в контексті змін фінансових та економічних

процесів. Financial and credit activity problems of theory and practice, 5(58), 446-459.

7. Копча Ю. Ю. Стратегічні детермінанти формування конкурентних переваг інноваційного розвитку підприємства / Ю. Ю. Копча // Бізнес Інформ. - 2021. - № 10. - С. 267-273.

8. Кравченко М. С. Управління конкурентними потенціалом та стратегією промислових підприємств / М. С. Кравченко, А. С. Будагян, О. О. Ревякін // Економічний вісник Донбасу. - 2024. - № 1-2. - С. 92-97.

9. Малиновська Ю. Б. Інноваційні стратегії та інформаційні технології для глобальної конкурентоспроможності бізнесу / Ю. Б. Малиновська, О. М. Обернієнко, І. В. Сабат, Ю. П. Скрипець. // Державне управління: удосконалення та розвиток. - 2024. - № 4. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2024_4_19.

10. Марова С. Ф. Розробка конкурентної стратегії розвитку інноваційно орієнтованого підприємства в умовах діджиталізації, глобалізації та активізації безпекових механізмів / С. Ф. Марова, О. М. Ложачевська, Н. М. Лемещенко, М. О. Чайка // Формування ринкових відносин в Україні. - 2023. - № 1. - С. 32-37.

11. Пузирьова П. В. Інноваційні кластери як механізм забезпечення конкурентоспроможності країни в умовах післявоєнного розвитку / П. В. Пузирьова, Є. Садовський // Управління бізнес-процесами та технологічними інноваціями в сучасних умовах та в післявоєнний період = Management of business processes and technological innovations in the current context and in the post-war period : збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 10-11 жовтня 2023 року. – Ч. 1. – Київ : НТУ, 2023. – С. 198-200.

12. Тюхтенко Н. А. Управління конкурентоспроможністю в інноваційній стратегії підприємства / Н. А. Тюхтенко // Economic synergy. - 2022. - Iss. 4. - С. 118-128.

13. Чатченко Т. В. Механізм забезпечення конкурентної стратегії підприємства / Т. В. Чатченко, Д. В. Мангушев, В. С. Герасічкін // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. - 2022. - № 5-6. - С. 88-96.

14. Чикуркова А. Д. Реалізація конкурентних стратегій на засадах бенчмаркінгового підходу в управлінні економічним розвитком підприємств / А. Д. Чикуркова, Б. С. Харченко. // Ефективна економіка. - 2024. - № 8. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_8_30.

15.Чумак О. В. Теоретичне підґрунтя концепції формування конкурентної стратегії підприємства / О. В. Чумак, О. О. Соловйова, О. А. Петровський // Проблеми системного підходу в економіці. - 2022. - Вип. 3. - С. 77-82.

16.Irnazarov D. Theoretical concept of artificial intelligence, its impact on the modernisation of business processes and strategic development of enterprises = Теоретичний концепт штучного інтелекту, його вплив на модернізацію бізнес-процесів та стратегічний розвиток підприємств [Текст] / D. Irnazarov, P. Puzyrova // Менеджмент. – 2024. – Вип. 1 (39). – С. 78-89.

17.Synytsia S. Theoretical approaches to the formation of business processes in the sphere of information technology in the context of digitalisation = Теоретичні підходи до формування бізнес-процесів в сфері інформаційних технологій в контексті діджиталізації [Текст] / S. Synytsia, P. Puzyrova // Менеджмент. – 2024. – Вип. 1 (39). – С. 90-100.

Шевчук А.Л.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ОПТИМІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БУДІВЕЛЬНОЇ КОМПАНІЇ

Оптимізаційна структура фінансових ресурсів є важливим інструментом забезпечення стабільного розвитку, ефективності та конкурентоспроможності будь-якої компанії, особливо це стосується будівельної галузі. У сучасних умовах економічної нестабільності, коливання цін на будівельні матеріали, зростаючої конкуренції та змін у законодавчій базі будівельні компанії стикаються з необхідністю раціонального розподілу та використання фінансових ресурсів. Оптимізація фінансових потоків передбачає збалансоване співвідношення власних і залучених коштів, мінімізацію фінансових ризиків, забезпечення платоспроможності та інвестиційної привабливості підприємства. Важливими складовими оптимізаційної структури є стратегічне фінансове планування, ефективне управління грошовими потоками, зниження витрат та впровадження сучасних

фінансових інструментів. Оптимальна структура фінансових ресурсів дозволяє будівельній компанії підтримувати стабільну діяльність, забезпечувати своєчасне фінансування виробничих процесів, реалізовувати інноваційні проекти та адаптуватися до змін ринку. Фінансові ресурси будівельної компанії складаються з кількох основних компонентів, кожен з яких відіграє важливу роль у забезпеченні стабільного функціонування та розвитку підприємства [1; 4; 7].

По-перше, це власний капітал, який включає статутний, резервний та нерозподілений прибуток, що використовується для фінансування основних та оборотних активів. Власні кошти забезпечують фінансову незалежність компанії та підвищують її кредитоспроможність [2; 5].

По-друге, залучені кошти, до яких відносяться кредити банків, облігаційні позики та інші форми боргового фінансування, що дозволяють розширювати виробництво та здійснювати інвестиційні проекти. Важливим компонентом є також бюджетне фінансування, що може включати державні субсидії, дотації або гранти на реалізацію соціально значущих будівельних проектів [3; 6].

Окрему роль відіграють тимчасово залучені кошти, такі як аванси від замовників, кредиторська заборгованість і лізингове фінансування, які допомагають покривати поточні витрати та забезпечувати безперервність будівельного процесу. Крім того, будівельні компанії активно використовують інвестиції, як власні, так і сторонні, з метою модернізації виробництва та впровадження новітніх технологій. Таким чином, ефективне управління всіма компонентами фінансових ресурсів дозволяє будівельним компаніям оптимізувати витрати, забезпечувати стійке зростання та підвищувати конкурентоспроможність на ринку [4; 8; 9].

Оптимізація структури фінансових ресурсів складається з: забезпечення фінансової стійкості; зменшення вартості капіталу; управління ризиками; підвищення ефективності використання фінансових ресурсів. Забезпечення фінансової стійкості є основою успішної діяльності підприємства, оскільки воно визначає здатність своєчасно виконувати фінансові зобов'язання та забезпечувати стабільне функціонування у довгостроковій перспективі. Для цього

необхідно підтримувати оптимальний рівень ліквідності, створювати резерви, а також контролювати співвідношення між власним і позиковим капіталом.

Зменшення вартості капіталу сприяє підвищенню конкурентоспроможності будівельного підприємства, оскільки дає змогу знизити загальні витрати, що досягається шляхом залучення фінансування на вигідних умовах, раціонального використання кредитних ресурсів, а також оптимізації структури власного капіталу. Важливим аспектом є правильний вибір джерел фінансування, що дозволяє мінімізувати витрати на обслуговування боргу.

Управління ризиками є невід'ємною складовою оптимізації фінансових ресурсів, оскільки фінансові ризики можуть включати коливання валютних курсів, зміну вартості кредитних ресурсів, нестабільність ринкового середовища тощо. Ефективна стратегія управління ризиками передбачає диверсифікацію джерел фінансування, використання страхових механізмів, а також застосування фінансових інструментів для хеджування можливих втрат. Підвищення ефективності використання фінансових ресурсів дозволяє підприємству досягати максимального економічного результату при мінімальних витратах, що включає вдосконалення системи фінансового планування, контроль за використанням оборотного капіталу, впровадження сучасних методів фінансового аналізу та оцінки інвестиційних проєктів. Раціональне управління фінансами сприяє підвищенню рентабельності та створенню фінансової бази для подальшого розвитку [1-4].

Практичні методи оптимізації фінансових ресурсів передбачають комплексний підхід до управління коштами з метою підвищення ефективності виробництва будівельної продукції. Одним із ключових інструментів є розробка фінансового плану та бюджету, що дозволяє чітко прогнозувати потреби у фінансах, контролювати витрати та мінімізувати фінансові ризики. Системний підхід до бюджетування допомагає уникнути нераціонального використання коштів і забезпечує стабільне фінансування всіх етапів виробництва. Ще одним ефективним методом є використання лізингових схем, що дозволяє зменшити одноразові капіталовкладення у придбання

техніки та обладнання. Завдяки лізингу підприємства можуть використовувати сучасне обладнання без необхідності його повної закупівлі, що позитивно впливає на ліквідність компанії та оптимізує фінансові потоки [5-9].

Залучення партнерського фінансування також є важливим інструментом у сфері будівництва, де співпраця з девелоперами та інвесторами дозволяє акумулювати необхідні фінансові ресурси без значного навантаження на власний капітал підприємства, що сприяє масштабуванню бізнесу, розширенню виробничих потужностей та зменшенню фінансових ризиків. Окрім того, ефективною стратегією є аутсорсинг фінансового управління. Залучення професійних фінансових аналітиків та спеціалізованих компаній дає можливість більш ретельно контролювати грошові потоки, аналізувати фінансові показники та приймати обґрунтовані управлінські рішення, що дозволяє підприємству зосередитися на основній діяльності, зменшити витрати на утримання внутрішнього фінансового відділу та підвищити загальну ефективність фінансового менеджменту. Таким чином, комплексне застосування цих методів сприяє ефективному використанню фінансових ресурсів, забезпечує стабільний розвиток підприємства та підвищує конкурентоспроможність на ринку будівельної продукції [1-9].

Отже, одним із основних принципів оптимізації фінансових ресурсів є збалансоване поєднання власного та залученого капіталу, де власні кошти забезпечують фінансову стійкість компанії, зменшують ризики залежності від кредиторів і дозволяють здійснювати довгострокові інвестиції. У свою чергу, залучені кошти, такі як кредити, лізинг та інвестиції, сприяють розширенню виробництва, впровадженню нових технологій та підвищенню рівня автоматизації процесів. Диверсифікація джерел фінансування дозволяє будівельній компанії уникнути фінансових криз та забезпечити стабільне функціонування навіть в умовах економічної нестабільності, що може включати партнерство з інвесторами, залучення грантів, державного фінансування або використання інноваційних фінансових інструментів, таких як краудфандинг або проєктне фінансування. Загалом, оптимізаційна структура фінансових ресурсів будівельної

компанії має ґрунтуватися на комплексному підході, що включає ефективне управління капіталом, контроль за фінансовими потоками, стратегічне планування витрат та пошук нових джерел фінансування. Такий підхід сприяє зростанню прибутковості, підвищенню якості будівельних послуг і забезпеченню довгострокової стабільності компанії на ринку.

Література:

1. Антипенко, Н. В., Веденіна, Ю. Ю., Гнатенко, І. А., & Пархоменко, О. П. (2021). Фінансовий менеджмент ресурсозбереження інноваційно орієнтованих підприємств у контексті антикризової стратегії розвитку. *Агросвіт*, (23), 10-16.
2. Ареф'єва О. В. Інтереси стейкхолдерів в організаційному забезпеченні стратегічного управління фінансовим потенціалом підприємств / О. В. Ареф'єва, П. В. Комарецька // *Актуальні проблеми економіки*. – 2008. – № 9 (87). – С. 80-85.
3. Гнатенко, І. (2021). Управлінські, маркетингові та фінансові підходи оцінювання соціо-еколого-економічного ефекту взаємодії підприємств в умовах зміни споживчих переваг. *Економічний дискурс*, (1-2), 111-121.
4. Дзигаленко С. В. Роль фінансових ресурсів та шляхи ефективного їх управління / С. В. Дзигаленко, П. В. Пузирьова // *Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 85-річчю Національного авіаційного університету, м. Київ, 22 квітня 2019 року*. – Т. 2. – Київ : НАУ, 2019. – С. 9-10.
5. Комарецька П. В. Сутність та значення фінансового потенціалу для розвитку підприємства в сучасних умовах / П. В. Комарецька // *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна "Шляхи рішення проблем функціонування економічних систем"*. – 2004. – № 630, частина друга. – С. 163-166.
6. Пузирьова П. В. Управління фінансовими ризиками на підприємствах в сучасних умовах / П. В. Пузирьова // *Аграрний вісник Причорномор'я, Економічні науки*. – 2010. – Вип. 53. – С. 256-261.
7. Ткаченко В. В. Шляхи підвищення ефективності управління фінансовим потенціалом підприємств в умовах ринкової економіки / В. В. Ткаченко, І. В. Ткаченко, П. В. Пузирьова // *Advancing in research*

and education : abstracts of XII International scientific and practical conference, La Rochelle, France, December 07-10, 2020. – International Science Group, La Rochelle, France, 2020. – P. 126-130.

8. Financial strategy of management for marketing and communication design in smart economy conditions [Electronic resource] / O. Lozhachevska, A. Taranenko, I. Raikovska, O. Pleskach, O. Kupchyshyna, Z. Shatskaya, P. Puzyrova // Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. – 2023. – Vol. 45, No. 4. – P. 314-333.

9. Improvement of controlling in the financial management of enterprises / N. Mazur, L. Khrystenko, J. Pásztorová, M. Zos-Kior, I. Hnatenko, P. Puzyrova, V. Rubezhanska // TEM Journal - Technology, Education, Management, Informatics. – 2021. – Volume 10, Issue 4, November. – P. 1605-1609.

Шур І.М.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки*

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Екологізація бізнесу в умовах економічних трансформацій є важливим вектором розвитку сучасного суспільства. У період глобальних змін економічних систем, які супроводжуються активними процесами діджиталізації, глобалізації та посиленням екологічних викликів, адаптація бізнесу до нових умов стає критично необхідною. У цьому контексті екологізація бізнесу виступає як стратегічний інструмент, який не лише сприяє зменшенню негативного впливу на довкілля, але й формує конкурентні переваги для підприємств. Екологічні проблеми, що постають перед світовою економікою, вимагають кардинальних змін у способах ведення бізнесу. Забруднення повітря, води, виснаження природних ресурсів та зміна клімату є викликами, які більше не можна ігнорувати. У результаті підприємства змушені переосмислювати свої виробничі та

управлінські процеси, впроваджувати екологічно орієнтовані інновації та інтегрувати принципи сталого розвитку у свою діяльність. Такий підхід дозволяє не лише вирішувати екологічні проблеми, але й відкриває нові можливості для бізнесу, зокрема через вихід на нові ринки та залучення екологічно свідомих споживачів [1-15].

Один з ключових аспектів екологізації бізнесу – це зміна корпоративної культури. Екологічна відповідальність стає важливим елементом бізнес-стратегії, яка має враховувати інтереси як внутрішніх, так і зовнішніх стейкхолдерів. Впровадження екологічних ініціатив передбачає зміну підходів до використання ресурсів, зниження викидів шкідливих речовин, розвиток екологічно безпечних технологій і створення продукції, що відповідає стандартам екологічності. Такий підхід дозволяє формувати позитивний імідж компанії, підвищуючи її довіру серед споживачів та інвесторів [16-21]. Важливим фактором у процесі екологізації бізнесу є регуляторна політика держави. З одного боку, уряди багатьох країн запроваджують жорсткі екологічні стандарти та вимоги, що стимулює бізнес до впровадження екологічних рішень. З іншого боку, держава може сприяти екологізації через систему стимулів, таких як податкові пільги, субсидії чи гранти для підприємств, які впроваджують екологічно безпечні технології, що створює додаткові стимули для бізнесу активно працювати у напрямі екологічної модернізації.

Крім того, екологізація бізнесу є важливим аспектом формування довгострокової конкурентоспроможності. У сучасному світі споживачі все частіше віддають перевагу продуктам і послугам, які відповідають принципам сталого розвитку [22-28]. Зазначене спонукає підприємства враховувати екологічний фактор на всіх етапах виробничого циклу: від розробки продукції до її утилізації. Екологічна відповідальність бізнесу стає не просто етичним стандартом, а необхідністю для збереження ринкових позицій у динамічних умовах економічних трансформацій. Іншим важливим аспектом є впровадження інновацій у сфері екологізації бізнесу. Новітні технології, такі як енергоефективне обладнання, відновлювальні джерела енергії, зелена логістика та цифрові інструменти управління, дають змогу значно зменшити екологічний вплив виробництва та

оптимізувати витрати. Інвестиції в екологічні інновації сприяють не лише зниженню операційних ризиків, але й формуванню додаткової вартості для споживачів та суспільства в цілому. Питання екологізації бізнесу також тісно пов'язане з міжнародними трендами та угодами, такими як Паризька кліматична угода чи Цілі сталого розвитку ООН. Участь у таких ініціативах допомагає підприємствам відповідати глобальним вимогам, інтегруватися у міжнародні ринки та співпрацювати з іншими гравцями, які поділяють цінності сталого розвитку, що відкриває нові перспективи для партнерства та залучення інвестицій, сприяючи сталому економічному розвитку.

Отже, екологізація бізнесу в умовах економічних трансформацій є багатогранним процесом, який охоплює зміну корпоративних стратегій, впровадження інноваційних рішень, дотримання міжнародних стандартів та активну взаємодію із суспільством і державою. Вона є ключовим елементом на шляху до сталого розвитку, сприяючи гармонійному поєднанню економічного зростання та збереження довкілля. Екологізація бізнесу в умовах економічних трансформацій є важливим елементом, що сприяє сталому розвитку підприємств та суспільства загалом. Вона включає в себе зміну корпоративної культури, впровадження екологічно орієнтованих інновацій, адаптацію до змін в регуляторній політиці та інтеграцію принципів сталого розвитку в усі етапи виробничого циклу. Важливою складовою є також орієнтація на міжнародні стандарти та ініціативи, що відкривають нові можливості для бізнесу на глобальних ринках. Екологізація бізнесу дозволяє зменшити негативний вплив на довкілля, знизити операційні ризики, підвищити конкурентоспроможність та сформувати позитивний імідж компанії серед споживачів і інвесторів, що є стратегічною необхідністю для підприємств, що прагнуть забезпечити довгостроковий успіх у умовах глобалізації, економічних трансформацій та посилення екологічних викликів.

Література:

1. Пузирьова, П. В., & Ковальська, Ю. Г. (2012). Теоретичні аспекти фінансових інвестицій, їхні особливості, форми та стратегічні напрями. *Формування ринкових відносин в Україні*, (6), 83-86.

2. Гнатенко, І. (2021). Сучасні управлінські та інформаційно-безпекові підходи формування інноваційного кластерного угруповання в умовах COVID-19 на засадах сталості, децентралізації та євроінтеграції. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*, (1-2), 68-77.

3. Андрушків, Б. М., & Шерстюк, Р. П. (2011). Економічний механізм зацікавлення у розвитку природоохоронного провайдингу в умовах підприємства. *Збірник праць Тернопільського осередку Наукового товариства ім. Шевченка*, 6, 48-65.

4. Багорка, М. О. (2017). Основні напрями та механізми екологізації аграрного виробництва. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, (16 (1)), 13-16.

5. Гнатенко, І. А., Попова, Ю. М., Бачкір, І. Г., & Нечипоренко, К. В. (2021). Стратегії державних пріоритетів в контексті сценарного форсайту управління інноваційною економікою: моделювання науково-технічного та інтелектуального потенціалу. *Агросвіт*, (17), 3-9.

6. Давлетбаєва, Н. Б. (2015). Напрями і механізми підвищення інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*, (2), 44-53.

7. Живко, З. Б., Орлова-Курилова, О. В., Боруцька, Ю. З., & Березовський, Д. О. (2021). Державне регулювання заощадження інноваційного потенціалу підприємств та екологізації виробництва: формування управлінських стратегій та оцінювання конкурентної поведінки. *Інвестиції: практика та досвід*, (19), 10-15.

8. Гнатенко, І. А., Снітко, Є. О., Марков, Р. В., & Уткін, В. П. (2021). Управління проектами кластеризації інноваційного підприємництва агропродовольчої сфери в умовах реалізації стратегії сталого розвитку, глобалізації, діджиталізації, економічної культури суспільства, логістичного та кадрового менеджменту. *Формування ринкових відносин в Україні*, (9), 106-113.

9. Трохимець, О. І., Гальцова, О. Л., & Гнатенко, І. А. (2021). Сутність інновацій та інноваційного підприємництва за умов зміни споживчих переваг та маркетингової поведінки підприємств. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*, (5), 40-45.

10. Грищенко, І., Ганущак-Єфіменко, Л., Гнатенко, І., & Ребілас, Р. (2023). Управління дизайн середовищем розвитку інноваційного

підприємництва в інтегрованих структурах в умовах післявоєнного відновлення. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 5(52), 341-352.

11.Зось-Кіор, М. В., Германенко, О. М., & Собакар, Д. Т. (2018). Сучасні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємства. *Приазовський економічний вісник*, (6), 175-178.

12.Покальчук, О. К., & Пузирьова, П. В. (2023). Інноваційний розвиток національного страхового ринку у фокусі стратегічних пріоритетів. In *Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості*. Київський національний університет технологій та дизайну.

13.Іксарова, Н. О. (2014). Розвиток еколого-орієнтованого бізнесу як фактор підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняної економіки. *Фінанси, учет, банки*, (1), 121-127.

14.Лункіна, Т. І., & Широка, А. І. (2018). Локальна соціальна відповідальність в аграрному секторі України. *Modern economics*, (9), 60-66.

15.Гнатенко, І., Бебко, С., Євсейцева, О., Шіковець, К., Квіта, Г., & Зось-Кіор, М. (2024). Кон'юнктурний аналіз ринку відновлюваних джерел енергії України в контексті змін фінансових та економічних процесів. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 5(58), 446-459.

16.Маркіна, І. А., & Зось-Кіор, М. В. (2014). Управління земельними ресурсами як складова розвитку аграрного виробництва. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*, (26 (2)), 80-87.

17.Пузирьова, П. В. (2011). Значення маркетингового дослідження при визначенні ключових факторів впливу на план виробництва продукції промислових підприємств. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*, (30).

18.Мішенін, Є. В., Мішеніна, Г. А., & Ярова, І. Є. (2012). Еколого-економічні та соціальні орієнтири лісоресурсного розвитку на підприємницьких засадах. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*, (3), 3-10.

19.Пузирьова, П. В., & Синиця, С. В. (2023). Актуалізація інформаційних технологій як чинника розвитку та підтримки смарт-економічних процесів в інноваційній сфері. In *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації*. Київський національний університет технологій та дизайну.

20. Наумов, Ю. Ф., Германенко, О. М., & Зось-Кіор, М. В. (2001). Регіональні аспекти виробництва та реалізації яловичини в Луганській області. *Економіка АПК*, (11), 85-87.
21. Томашук, І. В. (2021). Екологізація як тренд сучасного глобального розвитку. *VI Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми менеджменту: теоретичні і практичні аспекти»*. 28-29 вересня 2023 року. м. Одеса. 2023 р.
22. Пузирьова, П. В. (2020, December). Теоретико-методичні аспекти оцінювання інноваційного потенціалу як інтегрованої системи інноваційного розвитку підприємства. In *Advancing in research and education: abstracts of XII International scientific and practical conference, La Rochelle, France* (pp. 116-122).
23. Смірнова, К. В. (2010). Екологізація економіки України: необхідність та основні напрямки. *Вісник Одеського державного екологічного університету*, 9, 49-55.
24. Таран-Лала, О. М., Зось-Кіор, М. В., & Андрусенко, М. М. (2020). Імідж підприємства як фактор впливу на його конкурентоспроможність. *Агросвіт*, (7), 18-22.
25. Пузырова, Р. (2020). Характеристика загального сучасного стану галузі легкої промисловості в Україні. *Економічний вісник університету*, (47), 97-105.
26. Vasylichak, S., Petrynyak, U., Loiak, L., Zagnybida, R., Khomiv, O., & Hnatenko, I. (2022). State regulation of employment in the labor market of territorial communities in the conditions of innovative development of entrepreneurship: aspects of management. *Journal of Hygienic Engineering & Design*, 40.
27. Puzyrova, P., & Khaliliaeva, O. (2022). Economic potential of Ukraine in wartime conditions: macroeconomic situation. In *Implementation of modern technologies in science*. International Science Group.
28. Tkachenko, V., Kwilinski, A., Tkachenko, I., & Puzyrova, P. (2019). Theoretical and methodical approaches to the definition of marketing risks management concept at industrial enterprises. *Marketing and management of innovations*, (2), 228-238.

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ

IV ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

20 грудня 2024 року

Підписано до друку 24.12.2024 р.
Формат 60х90/16.Папір офсетний.
Обсяг – 24,06 ум друк. арк. Наклад 100 прим.
Друк ПП «Сердюк В.Л.»
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
Серія ДК №3360 від 30.12.2008 р.